

**Economische
vooruitzichten
2005 - 2010**

April 2005

Federaal Planbureau

Het Federaal Planbureau (FPB) is een instelling van openbaar nut.

Het FPB voert beleidsrelevant onderzoek uit op economisch, sociaal-economisch vlak en op het vlak van leefmilieu.

Hiertoe verzamelt en analyseert het FPB gegevens, onderzoekt het aanneembare toekomstscenario's, identificeert het alternatieven, beoordeelt het de gevolgen van beleidsbeslissingen en formuleert het voorstellen.

Het stelt zijn wetenschappelijke expertise onder meer ter beschikking van de regering, het Parlement, de sociale gesprekspartners, nationale en internationale instellingen.

Het FPB zorgt voor een ruime verspreiding van zijn werkzaamheden. De resultaten van zijn onderzoek worden ter kennis gebracht van de gemeenschap en dragen zo bij tot het democratisch debat.

Internet

URL: <http://www.plan.be>

E-mail: contact@plan.be

Publicaties

Terugkerende publicaties

De economische vooruitzichten
De economische begroting
De "Short Term Update"

Planning Papers (de laatste nummers)

Het doel van de "Planning Papers" is de analyse- en onderzoekswerkzaamheden van het Federaal Planbureau te verspreiden.

- 97 *Socialezekerheidsbijdrageverminderingen en alternatieve financiering van de sociale zekerheid: simulaties van beleidsvarianten*
D. Bassilière, F. Bossier, I. Bracke, I. Lebrun, L. Masure, P. Stockman -
Januari 2005

Working Papers (de laatste nummers)

5-05 *Regionale emissievoorzichten*
I. Bracke, G. Vandille - Maart 2005

6-05 *The macroeconomic effects of an oil price shock on the world economy - A simulation with the NIME Model*
E. Meyermans, P. Van Brusselen - Maart 2005

7-05 *Trends in export market shares between 1991 and 2001 - An international comparison with a focus on the Belgium-Luxembourg Economic Union*
B. Michel - Maart 2005

Overname wordt toegestaan, behalve voor handelsdoeleinden, mits bronvermelding.
Drukwerk: Federale Overheidsdienst Economie, KMO, Middenstand en Energie

Verantwoordelijk uitgever: Henri Bogaert

Wettelijk Depot: D/2005/7433/14

Inhoudstafel

I	Inleiding en synthese	1
II	Gunstiger groeivoorzichten voor de Europese economie na 2005	11
	A. Het basisscenario voor de eurozone: sterkere groei in 2006-2007	12
	B. Risico's en onzekerheden	14
III	Macro-economische en sectorale evoluties	17
	A. De reële en potentiële groei van het bbp	19
	B. De componenten van de economische groei	20
	1. Algemeen overzicht	20
	2. De buitenlandse handel	21
	3. De binnenlandse bestedingen	22
	4. Evolutie per bedrijfstak	29
	C. Structuur van het nationaal inkomen en vorming van de vorderingenoverschotten	31
	1. Structuur van het nationaal inkomen	31
	2. Verdeling van de besparingen en de vorderingenoverschotten	33
	3. De rekening van het buitenland	35
IV	Inflatie onder controle, geleidelijke stijging van de rentevoeten	37
	A. Prijzen en kosten	38
	B. Rentevoeten	43
V	De arbeidsmarkt	45
	A. Algemene vooruitzichten	47
	1. Arbeidsaanbod	47
	2. Loonvorming en productiviteit in de marktsector	50
	3. Werkgelegenheid	57
	4. Arbeidsreserve en werkloosheid	61

B.	Speciaal thema: de evolutie van de productiviteit	63
1.	Historisch perspectief en analytisch kader	63
2.	De trendmatige evolutie van de productiviteit in de marktsector	63
3.	De determinanten van de macro-economische productiviteit	65
VI	Overheidsfinanciën met een structureel tekort	75
A.	Vorderingensaldo: doelstellingen en vooruitzichten	78
1.	Vorderingensaldo en begrotingsimpulsen	78
2.	Stabiliteitsprogramma: doelstellingen en vooruitzichten	80
3.	Overheidsschuld en rentelasten	82
B.	Ontvangsten en primaire uitgaven	84
1.	Ontvangsten	84
2.	Primaire uitgaven	89
C.	Evolutie per deelsector van de overheid	95
1.	Overzicht	95
2.	Federale overheid	96
3.	Sociale zekerheid	103
4.	Gemeenschappen en gewesten	111
5.	Lagere overheid	114
VII	Energieverbruik en broeikasgasemissies	119
A.	Evolutie van de vraag naar energie	120
1.	Evolutie van de energie-intensiteit van het bbp	120
2.	Sectorale analyse van het energie-eindverbruik	122
3.	Analyse per productcategorie van het bruto binnenlands energieverbruik en het energie-eindverbruik	123
4.	Onzekerheden omtrent de energieprijzen	125
B.	De evolutie van de broeikasgasemissies	126
1.	De energiegerelateerde emissies van CO ₂	127
2.	Niet-energiegerelateerde emissies van CO ₂	130
3.	Emissies van CH ₄ en N ₂ O	131
4.	Emissies van gefluoreerde gassen (HFK's, PFK's en SF ₆)	132
5.	Totale broeikasgasemissies	133
VIII	Belangrijkste hypothesen van de projectie	135
IX	Macro-economische resultaten	141
X	Sectorrekeningen	149
XI	Overheidsfinanciën	155
XII	Resultaten per bedrijfstak	165

Inleiding en synthese

Sterk herstel van de wereldeconomie in 2004 ...

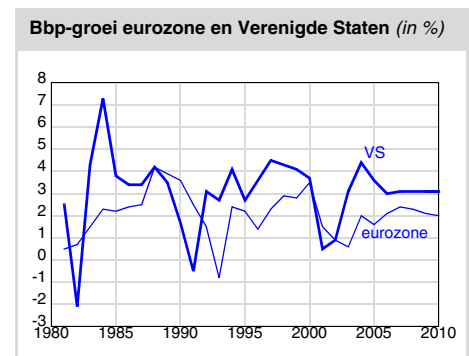
De sterke groei van de wereldeconomie in 2004 kwam tot uiting in de voornaamste economische zones. Op jaarbasis trok hun economische groei fors aan ten opzichte van 2003. Dat was het geval in de eurozone (2 % tegenover 0,6 %), de Verenigde Staten (4,4 % tegenover 3,1 %) en Japan (2,7 % tegenover 1,4 %), terwijl de groei in China zeer hoog bleef (9,5 %).

Het herstel in de eurozone, dat zich vooral aftekende in het tweede semester van 2003 en het eerste semester van 2004, viel evenwel stil in het tweede semester van 2004. Die groeivertraging is hoofdzakelijk het gevolg van het teruglopen van de wereldgroei, de appreciatie van de euro en de zeer hoge olieprijs. Volgens de eerste indicaties zou de Europese groei ook in het eerste semester van 2005 zwak blijven.

... dat stilvalt in 2005

Het is nagenoeg zeker dat de groei van de wereldeconomie in 2005 minder hoog zal uitvallen dan in 2004: de groei in de eurozone, de Verenigde Staten en Japan zou terugvallen tot respectievelijk 1,5%, 3,6 % en 1,1 %. De groei van de Chinese economie zou ook ietwat verzwakken ten opzichte van 2004. De hoge olieprijs, het kwartaalprofiel van de groei in 2004 (eurozone, Verenigde Staten en Japan), de geleidelijke verstrakking van het monetair beleid

in de Verenigde Staten en de maatregelen van de Chinese overheid om oververhitting van de economie te voorkomen, dragen bij tot die groeivertraging in een context waarbij het budgettaire beleid geen manoeuvreerruimte heeft. De eurozone blijft bovendien de nadelige gevolgen van de hoge wisselkoers ondergaan.

Cyclische opstoot in de eurozone in 2006-2007

Voor de periode 2006-2010 wordt verondersteld dat de verschillende economieën geleidelijk terugkeren naar hun 'potentieel' activiteitsniveau. De Amerikaanse groei zou zich stabiliseren rond 3 % per jaar. De groei in de eurozone zou - dankzij een stabilisering van de wisselkoers en een minder hoge olieprijs - aantrekken tot maximum 2,4 % in 2007, maar nadien verzwakken tot 2 % op het einde van de projectieperiode. Daarbij wordt verondersteld dat het monetaire beleid zowel in de Verenigde Staten als in de eurozone verstrakt naarmate de bezettingsgraad van de productiecapaciteit toeneemt. In de eurozone zou de nominale korte rente met 200 basispunten aantrekken tussen 2005 en 2010, wat een zwakke inflatie (1,6 %) waarborgt, eveneens in de hand gewerkt door beperkte loonkostenstijgingen. In de Verenigde Staten zou de nominale korte rente in die periode met 120 punten toenemen en zou de inflatie zich stabiliseren rond 1,5 %.

Een voorzichtig scenario

Scenario's over de economische ontwikkeling zijn van nature onzeker. Wat 2005 betreft, wordt een herneming van de eurozone verondersteld in de loop van het tweede semester. De kans op een mindere prestatie van de eurozone in de rest van de projectieperiode lijkt evenwel beperkt, aangezien het gehanteerde scenario uitgaat van aanhoudend hoge olieprijsen, een hoge euro-wisselkoers, een lichte terugval van de wereldgroei op middellange termijn en een weinig stimulerend budgettair en monetair beleid voor de economische groei. Nochtans blijft het voortduren van belangrijke financiële onevenwichten onrustwekkend. De risico's - hoewel ze beperkt lijken - op een vertraging van de Amerikaanse of Chinese economie, op een verdere depreciatie van de dollar of op een plotse verdere stijging van de olieprijsen, kunnen niet uitgesloten worden.

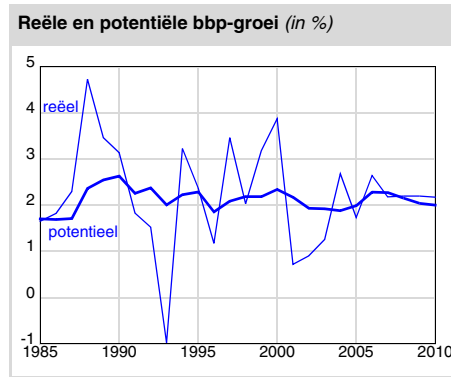
Krachtige groei van de Belgische uitvoermarkten

In 2005 beperkt de groeivertraging in de eurozone de groei van de Belgische potentiële uitvoermarkten, al blijft die relatief hoog (6,7 % tegenover 8 % in 2004). In de periode 2006-2007 zou de aantrekkende Europese groei de vertraging in de rest van de wereld compenseren, waardoor de potentiële uitvoermarkten in beide jaren aan een gelijkaardig tempo toenemen (gemiddeld met 6,7 %). De Belgische uitvoergroei vertraagt tot 4,6 % in 2005, waarbij het verlies aan marktaandeel ongeveer even groot blijft als in 2004, maar zou in 2006 en 2007 aantrekken tot resp. 5,8 % en 5,9 % door de stabiele euro-wisselkoers en de verbetering van de competitiviteit (wegens de matige loonkostenstijging in de jaren 2005-2006). Tegen 2010 zou de groei van de potentiële uitvoermarkten 6 % bedragen en neemt de uitvoer toe met 5,6 %.

Inkrimping van de Belgische groei in 2005 en versnelling in 2006 ...

Het groeipad van de Belgische economie sluit nauw aan bij de cyclus van de eurozone. De hogere economische groei in België dan in de eurozone van de voorbije jaren wordt bevestigd in 2005 (1,7 %) en vooral in 2006 (2,6 %). Dat is niet enkel toe te schrijven aan de impact op het concurrentievermogen van de loonkostenmatiging, maar ook aan de krachtige budgettaire impulsen. Twee elementen dragen hier in het bijzonder toe bij: het aantrekken van de overheidsinvesteringen met het oog op de gemeenteraadsverkiezingen van oktober 2006 en de bijkomende daling van de verplichte afhoudingen, in het bijzonder voor de gezinnen via het laatste luik van de hervorming van de personenbelasting van 2001. De toename van de werkgelegenheid (met 0,5 % in 2005 en met 1,1 % in 2006) en de lagere verplichte afhoudingen op het gezinsinkomen hebben een positieve invloed op de groei van het reëel beschikbaar inkomen van de particulieren (0,9 % in 2005 en 2,4 % in 2006). De koopkrachttoename wordt evenwel afgeremd door de geringe loonstijgingen en - wat 2005 betreft - de relatief zwakke economische groei, de hoge energieprijzen en de zwakke evolutie van de inkomens uit vermogen. In 2005 wordt het consumentenvertrouwen positief beïnvloed door de daling van de overheidsschuld en het begrotingsevenwicht van de laatste jaren. De particuliere consumptie neemt sterker toe dan het reëel beschikbaar inkomen (1,4 %). In 2006 hebben ze een vergelijkbaar groeitempo (2,3 %).

Vanaf 2005 zouden de investeringen van de ondernemingen sterk hernemen (met 3,2 % in 2005 en met 4 % in 2006). De loonmatiging en de verbetering van de ruilvoet in 2006 leiden tot een hogere rendabiliteit en een toename van de financieringscapaciteit. Door de geringe investeringen in 2002-2003 is de overcapaciteit geleidelijk verdwenen.

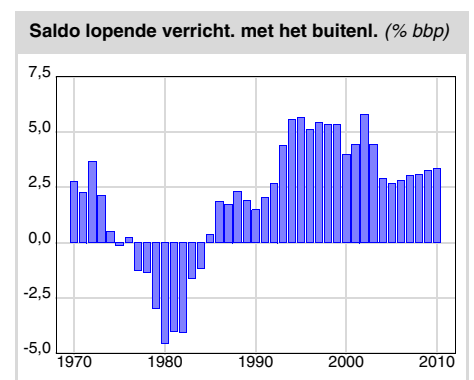

... en stabiliseert zich rond het potentiële groeitempo

Vanaf 2007 valt de groei van de Belgische economie terug, vooral door het ontbreken van bijkomende budgettaire impulsen. Die worden zelfs negatief door de afname van de overheidsinvesteringen. De groei zou schommelen rond zijn potentieel (2 % in 2010), dat zelf licht verzwakt na 2007 door de groeivertraging van de Belgische beroepsbevolking, een gevolg van de demografische evolutie. De werkgelegenheid groeit in die periode nog met 0,9 % per jaar.

De dynamiek van de bedrijfsinvesteringen houdt aan

Ondersteund door de gunstige rendabiliteitsontwikkeling en de stabiele groei van de vraag, zouden de investeringen van de ondernemingen sterk toenemen in de projectieperiode (gemiddeld met 3,4 % tegen constante prijzen). Daardoor stijgt het nominale aandeel van de bedrijfsinvesteringen in het bbp van 12,3 % in 2004 tot 13,1 % in 2010 en loopt het aandeel van de totale investeringen in vaste activa op van 18,5 % van het bbp in 2004 tot 19,3 % in 2010. De totale bruto-kapitaalvorming blijft evenwel beduidend lager dan de binnenlandse spaarquote (resp. 20,8 % en 24,2 % van het bbp in 2010). Het overschot van de lopende verrichtingen met het buitenland, dat teruggevallen was tot 2,9 % van het bbp in 2004, zou daardoor verder dalen in 2005 en nadien hernemen tot 3,4 % van het bbp in 2010.

Zwakke productiviteitswinst op middellange termijn

De productiviteitswinst per arbeidsuur nam aanzienlijk toe in 2004 (1,8 % voor de marktsector) onder de impuls van het economisch herstel, maar zou terugvallen tot 1,1 % in 2005 onder invloed van de conjuncturele vertraging. In de periode 2006-2010 zou ze schommelen rond 1,5 %, wat de zwakke trendgroei van de productiviteit sedert het einde van de jaren 90 bevestigt. In een specifieke studie wordt aangetoond dat die terugval enerzijds samenhangt met de tertiarisering van de economie (de arbeidsproductiviteit van de diensten is lager dan die van de industrie), en anderzijds met de geringe loonkostenstijging. Beide factoren dragen in grote mate bij tot de groei van de werkgelegenheid in de projectie. De zeer langzame daling van de arbeidsduur (gemiddeld met 0,1 % per jaar) heeft slechts een marginaal effect.

Beheerste loonkostontwikkeling

De geringe loonkostenstijging wordt enerzijds verklaard door het beleid gericht op het creëren van banen met een lage productiviteit en anderzijds door de matiging van de loonstijgingen. Het gehanteerde scenario veronderstelt dat de macro-

economische groeinorm voor de loonkosten, die voortvloeit uit de wet ter bevordering van de werkgelegenheid en ter vrijwaring van het concurrentievermogen, wordt nageleefd. De lagere verplichte afhoudingen en de loonsubsidies dragen daartoe bij. Over de gehele periode bedraagt de gemiddelde jaarlijkse toename van de reële uurloonkosten in de marktsector slechts 1,2 %, minder dus dan de productiviteitsgroei. De inflatie, die in 2005 oploopt tot 2,1 %, zou zich in de periode 2006-2010 stabiliseren op gemiddeld 1,8 %.

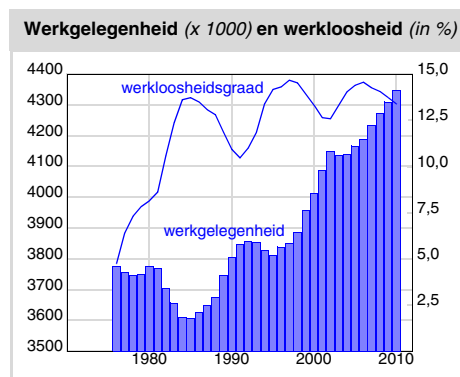
Versneld banenverlies in de industrie, sterke banengroei in de dienstensector

Met een gemiddelde groei van de reële toegevoegde waarde van 2,4 % (tegen constante prijzen), zou de werkgelegenheid in de marktsector met gemiddeld 1,1 % toenemen in de projectieperiode. De binnenlandse werkgelegenheid zou gemiddeld met 0,9 % aangroeien (37 000 banen), wat neerkomt op een nettocreatie van 221 000 banen op zes jaar tijd (waarvan 19 000 in de overheidssector). Rekening houdend met een gelijktijdige toename van 141 000 eenheden van de bevolking op arbeidsleeftijd - weliswaar vooral in de leeftijdsklasse 50-64 jaar - zou de stijging van de werkgelegenheidsgraad ongeveer 2 procentpunt bedragen (van 61,8 % in 2004 tot 63,7 % in 2010).

De verwerkende nijverheid zou 60 000 banen verliezen over de periode 2005-2010. De werkgelegenheidscreatie bij de marktdiensten zou 274 000 eenheden bedragen. Daarin zit ook de impact van de activeringsmaatregelen en de uitbreiding van de sociale maribel en de dienstencheques, alsook het effect van de recente werkgelegenheidsbevorderende maatregelen in de gezondheidszorg. De werkgelegenheid in het systeem van de dienstencheques (22 000 eenheden in 2010) bestaat vooral uit huispersoneel dat overgeheveld wordt van de informele sector naar de marktdiensten.

Het aantal werklozen neemt zeer langzaam af

De sterke werkgelegenheidsgroei is echter onvoldoende om het aantal werklozen aanzienlijk te doen dalen. Het aantal werklozen zou jaarlijks gemiddeld met iets meer dan 8 000 eenheden verminderen. De beroepsbevolking blijft immers sterk stijgen in de projectieperiode (+172 000 eenheden¹), ook al halveert de jaarlijkse groeivoet tegen 2010 als gevolg van een quasi-stabilisering van de bevolking op arbeidsleeftijd. Daardoor zou de werkloosheidsgraad¹ slechts langzaam afnemen (van 14,4 % in 2004 tot 12,9 % in 2010).

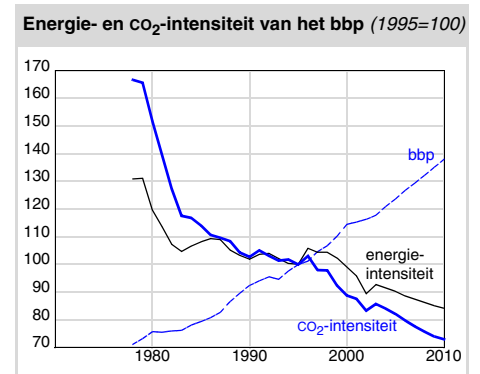
Dat de werkloosheidsgraad zo hoog blijft over de projectieperiode, betekent niet noodzakelijk dat er helemaal geen spanningen zijn op de arbeidsmarkt. In de leeftijdsklasse 15-49 jaar daalt de werkloosheidsgraad van 13,4 % in 2004 naar 10,9 % in 2010, dat is minder dan op het einde van de vorige periode van hoogconjunctuur (11,1 % in 2001). De vorig jaar ingegane maatregelen die een striktere controle op het actief zoekgedrag naar werk in de jongere leeftijdsklassen koppelen aan een breder aanbod van jobopportunities, kunnen ertoe bijdragen dat

1. Administratief begrip; hierin zitten ook de volledig uitkeringsgerechtigde niet-werkzoekende werklozen.

een dergelijke daling van de werkloosheidsgraad verenigbaar blijft met de in deze vooruitzichten gehanteerde hypothesen op het vlak van loonevolutie.

Daling van de broeikasgasemissies

De daling van de energie-intensiteit van het bbp wordt vooral versterkt door de hoge energieprijzen en de industriële herstructureringen. Ze bedraagt gemiddeld 1,4 % per jaar tijdens de projectieperiode. Daarnaast stijgt het aandeel van gas en elektriciteit in het energie-eindverbruik en doen verscheidene maatregelen de energiegebonden CO₂-intensiteit van het bbp aanzienlijk afnemen (met jaarlijks gemiddeld 2,3 %). De totale broeikasgasemissies (inclusief de niet-energiegerelateerde emissies) zouden dalen met gemiddeld 0,2 % per jaar - uitgedrukt in CO₂-equivalenten - gedurende de projectieperiode.

Rekening houdend met de sinds 1990 geregistreerde daling van de CH₄- en N₂O-emissies zou de omvang van de broeikasgasemissies dichterbij het niveau komen waartoe België zich internationaal verbonden heeft, zonder het evenwel te bereiken. In 2010 zouden de emissies nog 8,4 % hoger liggen dan het vooropgestelde plafond (11,2 miljoen ton CO₂-equivalenten). De effecten van reeds voorziene, maar nog niet uitgevoerde maatregelen - zowel op nationaal als op regionaal niveau - zouden de resultaten dichterbij de doelstelling kunnen brengen. Het valt echter niet uit te sluiten dat de federale overheid en de regionale overheden overgaan tot de aankoop van emissierechten op de internationale markten indien de doelstelling toch overschreden wordt.

Het gerealiseerde begrotingsevenwicht is kwetsbaar

Het begrotingsevenwicht van de gezamenlijke overheid in 2004 is kwetsbaar. Enerzijds werd dat evenwicht bekomen met behulp van een aantal eenmalige maatregelen ter omvang van 0,7 % van het bbp (de eenmalige bevrijdende aangifte of EBA, de uitzonderlijke daling van de dotaties en subsidies aan de NMBS en de verkoop van gebouwen). Anderzijds worden voor 2005 en vooral voor 2006 budgettaire impulsen voorzien, waarvan de meeste een recurrent karakter hebben.

Een begrotingstekort ontstaat ...

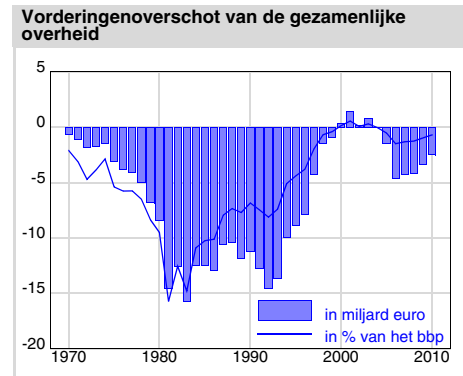
Rekening houdend met de beschikbare informatie op 30 april 2005¹ zou de gezamenlijke overheid een tekort boeken van 0,5 % van het bbp in 2005² en van 1,5 % van het bbp in 2006, ondanks de aanhoudende daling van de rentelasten (met -0,3 % van het bbp in 2005 en met -0,2 % van het bbp in 2006). De daling van het primaire overschot zou aanzienlijk zijn (van 4,9 % van het bbp in 2004 naar 2,9 % in 2006). In 2005 zou dat vooral het gevolg zijn van de economische groeivertraging, alsook van de verhoogde investeringsactiviteit van de lokale overheden. Het uitdoven van de eenmalige maatregelen die een gunstige invloed hadden op de resultaten van 2004 dragen hier ook toe bij, maar worden grotendeels gecompenseerd door nieuwe eenmalige maatregelen die genomen werden in het kader

1. Afsluitingsdatum van de hypothesen voor de huidige vooruitzichten.
2. Zonder het cyclisch effect en gedefinieerd overeenkomstig de procedure van de buitensporige tekorten, is dit tekort zo goed als nul (-0,1% van het bbp). De doelstelling van het Stabiliteitsprogramma voor 2005 zou zo bijna bereikt worden.

van de begroting 2005. In 2006 zou de terugval van het primaire overschot vooral het gevolg zijn van structurele maatregelen¹, met name de vermindering van de verplichte afhoudingen - met het laatste luik van de hervorming van de personenbelasting - en een aanzienlijke groei van de uitgaven voor gezondheidszorg. De investeringen van de lokale overheden zouden nog steeds aanzienlijk stijgen.

Zowel in 2005 als in 2006 impliceert het werkgelegenheidsbeleid aanzienlijke budgettaire kosten. De subsidies aan de ondernemingen ter ondersteuning van dat beleid nemen sterk toe en de zwakke ontwikkeling van het looninkomen remt de dynamiek van de inkomsten uit de verplichte afhoudingen af.

In 2005 en vooral in 2006 zou de stijging van de inkomsten voor de gezamenlijke overheid lager liggen dan de economische groei en die van de primaire uitgaven hoger. Voor 2005 en 2006 samen, zouden de inkomsten met 1,2 % van het bbp dalen en de primaire uitgaven met 0,8 % van het bbp stijgen.

...dat afneemt op middellange termijn

Vanaf 2007 stabiliseren de inkomsten zich in procent van het bbp en zouden de uitgaven - zowel de primaire uitgaven als de rentelasten - enigszins dalen. De daling van de rentelasten blijft beperkt door de geleidelijk aantrekkende rentevoeten. Het tekort zou daardoor langzaam verminderen, met gemiddeld 0,2 procentpunt per jaar, tot 0,7 % van het bbp in 2010.

Zonder bijkomende maatregelen zouden de doelstellingen van het Belgisch Stabiliteitsprogramma (een begrotingsevenwicht tot 2006 en overschotten van resp. 0,3 % en 0,6 % van het bbp in 2007 en 2008) niet worden gehaald. De realisatie van die doelstellingen - met het oog op de financiering van de vergrijzing in het volgende decennium - zou in het huidige macro-economische scenario een strakker budgettair beleid vergen.

Verdere daling van de overheidsschuld

Ondanks de tekorten zou de overheidsschuld in bbp-termen blijven dalen, zij het in een minder snel tempo (-13,7 procent van het bbp in de periode 2005-2010, rekening houdend met de overname van de NMBS-schuld in 2005).

Tekort zowel voor entiteit I als entiteit II

Het ontstaan van het overheidstekort is zowel toe te schrijven aan een oplopend tekort voor entiteit I², dat in 2010 ongeveer 0,5 % van het bbp bedraagt, als aan een opduikend tekort voor entiteit II³, gelijk ongeveer 0,1 % van het bbp in 2010. Het overschot van de gewesten en de gemeenschappen vermindert, terwijl de lagere overheid een tekort boekt. Aan de inkomstzijde treft de vermindering van de verplichte afhoudingen voornamelijk de federale overheid. Wat de uitgaven betreft, valt de sterke groei op van de primaire uitgaven in de sociale zekerheid en in entiteit II.

1. De daling van eenmalige ontvangsten zou eveneens een zekere rol spelen.
2. Federale overheid en sociale zekerheid.
3. Gemeenschappen, gewesten en lagere overheid.

Een gunstige policy mix in een moeilijke internationale omgeving

De daling van het primair structureel overschot van de gezamenlijke overheid (conjunctuurgezuiverd en zonder eenmalige maatregelen) met 0,4 % van het bbp in 2005 en met 0,9 % in 2006 (0,5 % in 2004) zorgt samen met de lage rentevoeten voor een gunstige policy mix voor de groei en de werkgelegenheid in een fase van internationale conjunctuurvertraging. Dit budgettair beleid laat toe om tegelijk met de loonkostenmatiging de particuliere consumptie te ondersteunen, waarbij het concurrentievermogen behouden blijft in een context van sterke internationale concurrentie. Niettemin blijft het geprojecteerde overheidstekort in 2005 beduidend onder het gemiddelde van de eurozone (2,6 % in 2005).

Die policy mix wordt mogelijk in een economische context in de eurozone die - ondanks recordhoogtes voor de energieprijzen - weinig inflatoir is, mede door de loonkostenverlagende maatregelen die in verschillende lidstaten, in het bijzonder Duitsland, werden genomen.

De 'Economische vooruitzichten 2005-2010' werden opgesteld aan de hand van de beschikbare informatie op 30 april 2005.

TABEL 1 - Voornaamste macro-economische resultaten van de basisprojectie

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Gemiddelden	
								1999 2004	2005 2010
VRAAG EN PRODUCTIE (constante prijzen)^(*)									
- Consumptieve bestedingen van de particulieren ^a	2,1	1,4	2,3	1,8	2,0	2,0	1,9	1,8	1,9
- Consumptieve bestedingen van de overheid	2,3	1,1	2,6	2,6	2,1	1,9	1,9	2,7	2,0
- Bruto-investeringen	1,1	4,3	4,5	1,8	2,4	2,7	2,6	1,0	3,0
. Ondernemingen	1,6	3,2	4,0	3,8	3,6	3,0	2,8	1,1	3,4
. Overheid	-3,4	20,9	15,3	-10,7	-2,5	4,2	3,9	1,3	5,2
. Woongebouwen	1,5	2,0	1,8	1,3	0,9	1,1	1,5	0,7	1,4
- Voorraadwijziging ^b	1,0	-0,1	0,0	-0,0	0,0	-0,0	-0,0	0,1	-0,0
- Totale binnenlandse vraag	3,0	1,9	2,8	1,9	2,1	2,1	2,0	2,0	2,1
- Uitvoer van goederen en diensten	5,5	4,6	5,8	5,9	5,7	5,6	5,6	3,9	5,5
- Totale finale vraag	4,2	3,1	4,3	3,8	3,8	3,8	3,8	2,8	3,8
- Invoer van goederen en diensten	6,1	5,0	6,3	5,8	5,8	5,7	5,6	3,8	5,7
- Bruto binnenlands product	2,7	1,7	2,6	2,2	2,2	2,2	2,2	2,1	2,2
- Bruto binnenlands product (lopende prijzen)	5,0	3,8	5,0	4,1	4,0	4,0	4,0	3,9	4,1
PRIJZEN EN KOSTEN^(*)									
- Consumptieve bestedingen van de particulieren	2,1	2,1	1,8	1,8	1,7	1,7	1,7	1,9	1,8
- Gezondheidsindex	1,6	1,9	1,7	1,7	1,8	1,8	1,8	1,7	1,8
- Bruto-investeringen	1,8	1,6	1,9	1,7	1,5	1,8	1,9	1,1	1,7
- Uitvoer van goederen en diensten	2,2	1,3	0,9	1,2	1,4	1,4	1,5	1,8	1,3
- Invoer van goederen en diensten	3,1	1,4	0,4	1,0	1,2	1,4	1,4	2,3	1,1
- Ruilvoet	-0,8	-0,0	0,6	0,2	0,2	0,1	0,0	-0,5	0,2
- Bruto binnenlands product	2,2	2,1	2,3	1,9	1,8	1,8	1,8	1,7	1,9
- Langetermijnrente (10j.)									
. nominaal	4,1	3,7	4,3	4,9	5,3	5,4	5,5	4,8	4,9
. reëel	2,0	1,7	2,5	3,1	3,6	3,6	3,7	2,8	3,0
- Kortetermijnrente (certificaten, 3m.)									
. nominaal	2,0	2,2	2,6	3,3	3,8	4,0	4,2	3,1	3,4
. reëel	-0,1	0,1	0,8	1,5	2,1	2,3	2,5	1,2	1,6
WERKGELEGENHEID									
- Werkgelegenheid (in duizendtallen)	4167,0	4188,5	4234,1	4271,4	4310,1	4348,0	4387,5	4114,8	4289,9
. wijziging in duizendtallen	28,6	21,5	45,6	37,3	38,7	37,9	39,5	35,1	36,8
. wijziging in %	0,7	0,5	1,1	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9
- Werkloosheid, definitie FPB (in duizendtallen)	710,0	723,3	713,3	707,9	695,2	680,4	660,0	644,5	696,7
. wijziging in duizendtallen	25,5	13,3	-10,0	-5,4	-12,8	-14,8	-20,4	10,3	-8,3
- Werkloosheidsgraad, definitie FPB	14,4	14,6	14,3	14,1	13,7	13,4	12,9	13,4	13,8
- Werkzoekenden (in duizendtallen)	573,1	594,4	589,8	588,3	582,0	570,0	550,2	501,6	579,1
. wijziging in duizendtallen	35,0	21,2	-4,6	-1,4	-6,3	-12,0	-19,8	8,1	-3,8
- Productiviteit per uur (marktsector) ^(*)	1,8	1,1	1,7	1,5	1,4	1,5	1,4	1,5	1,4
INKOMENS									
- Reëel uurloon (marktsector) ^(*)	0,9	0,5	0,5	1,0	1,4	1,5	1,7	1,3	1,1
- Loonkost per eenheid product (marktsector) ^(*)	0,8	1,4	0,7	1,5	1,8	1,9	2,2	1,6	1,6
- Reëel beschikbaar inkomen van de particulieren ^(*)	0,6	0,9	2,4	1,7	1,9	1,9	1,8	1,5	1,8
- Spaarquote van de particulieren ^a	14,3	13,9	14,0	14,0	13,9	13,8	13,7	15,5	13,9
- Loonmassa in % van het nationaal inkomen	51,3	51,2	50,7	50,7	50,9	51,1	51,4	51,3	51,0
- Winstmarge van de ondernemingen ^c	27,8	28,4	29,4	29,6	29,7	29,7	29,6	27,1	29,4
- Brutorendement van de kapitaalvoorraad ^d	18,5	19,0	20,0	20,4	20,7	20,8	20,8	17,5	20,3

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Gemiddelden	
								1999 2004	2005 2010
OVERHEIDSFINANCIEN									
- Verplichte afhoudingen(**)	45,1	44,9	44,2	44,2	44,1	44,2	44,3	45,1	44,3
- Vorderingenoverschot (+) of -tekort (-) van de gezamenlijke overheid									
. in miljard euro	-0,1	-1,5	-4,6	-4,2	-4,2	-3,4	-2,5	0,3	-3,4
. in % van het bbp	-0,0	-0,5	-1,5	-1,3	-1,3	-1,0	-0,7	0,1	-1,0
- Overheidsschuld									
. in % van het bbp	95,8	95,4	92,3	90,0	87,7	85,3	82,6	105,4	88,9
VERRICHTINGEN MET HET BUITENLAND									
- Netto-uitvoer									
. in miljard euro	7,9	7,4	8,3	9,5	10,4	11,1	11,8	9,4	9,8
. in % van het bbp	2,8	2,5	2,7	3,0	3,1	3,2	3,3	3,6	3,0
- Saldo van de lopende verrichtingen met het buitenland									
. in miljard euro	8,3	7,9	8,7	9,7	10,3	11,4	12,1	11,5	10,0
. in % van het bbp	2,9	2,7	2,8	3,0	3,1	3,3	3,4	4,5	3,0
SECTORALE GROEI(*) (toegevoegde waarde tegen basisprijzen in volume)									
- Industrie (totaal), waarvan	2,5	1,6	2,7	2,0	1,9	2,1	2,1	1,6	2,1
. Verwerkende nijverheid	2,2	1,1	2,3	2,1	1,9	1,9	1,9	1,6	1,9
. Bouw	3,6	3,6	5,0	1,5	2,4	3,0	3,0	2,3	3,1
- Marktdiensten, waarvan	2,5	1,9	3,1	2,6	2,6	2,6	2,5	2,2	2,6
. Vervoer en communicatie	2,8	3,2	3,9	3,1	3,1	3,0	3,0	3,7	3,2
. Overige marktdiensten	2,5	1,7	2,9	2,6	2,6	2,5	2,5	2,0	2,5
- Niet-verhandelbare diensten	1,1	1,2	1,0	1,2	1,2	1,1	1,1	1,5	1,1

a. Huishoudens en izw's ten behoeve van de huishoudens.

b. Bijdrage tot de bbp-groei.

c. Bruto-exploitatieoverschot in % van de toegevoegde waarde tegen basisprijzen - marktsector zonder landbouw.

d. Bruto-exploitatieoverschot in % van de kapitaalvoorraad tegen vervangingskost - marktsector zonder landbouw.

(*) Groeivoeten in %.

(**) Geheel van fiscale en parafiscale afhoudingen in verhouding tot het bbp.

Gunstiger groeivoorzichten voor de Europese economie na 2005

Het herstel van de wereldeconomie, dat begon in 2003, zette zich door in 2004. De opleving ging gepaard met een aanzienlijke versnelling van de groei van de wereldhandel. De groei van de internationale goederenhandel bedroeg meer dan 10 % in 2004; deze groei zou minder belangrijk zijn in 2005.

De eurozone heeft ten volle de vruchten geplukt van de aantrekkende wereldeconomie. De bbp-groei trok aan van nauwelijks 0,6 % in 2003 tot 2 % in 2004. De Europese groei zou beperkt blijven tot 1,5 % in 2005 en hernemen tot 2,1 % in 2006. De Amerikaanse groei zou vertragen van 3,6 % in 2005 tot 3 % in 2006.

Op middellange termijn veronderstelt het scenario een geleidelijke terugkeer naar een groei die nauwer aansluit bij zijn potentiële groeitempo. De gemiddelde bbp-groei van de eurozone zou ongeveer 2,1 % bedragen. De inflatie in de eurozone, die tijdelijk versnelde in het begin van dit decennium, zou teruggebracht worden van 1,9 % in 2005 naar 1,7 % in 2006. Op middellange termijn zou de inflatie zich stabiliseren op 1,6 %. Het feit dat de inflatie onder controle blijft, wordt hoofdzakelijk verklaard door de matige evolutie van de loonkosten per eenheid product en door een monetaire verstrakking naarmate de output gap vernauwt.

In die context van economisch herstel na 2005 en inflatiebeheersing zou de groei van de Belgische uitvoermarkten aanvankelijk stevig blijven. Nadien verzwakt het groeitempo geleidelijk tot 6 %.

Elk scenario voor de toekomstige economische evoluties is van nature onzeker. Niettemin blijft de internationale context voor de projectieperiode moeilijk in te schatten, bijvoorbeeld op het vlak van de olieprijs, de aandelenmarkten en de groei van de Chinese economie. Momenteel vormt de dollarkoers een belangrijke bron van onzekerheid. De onevenwichten in de Amerikaanse economie houden namelijk ook risico's in voor de andere muntzones. De eurozone en Japan zijn kwetsbaar voor een verdere muntappreciatie ten opzichte van de dollar, aangezien hun economisch herstel vooral gebaseerd is op de export.

A. Het basisscenario voor de eurozone: sterkere groei in 2006-2007

De internationale omgeving steunt op de jongste scenario's van de Europese Commissie en de OESO. Voor de kortetermijnvooruitzichten (periode 2005-2006), werden de hypothesen van de Europese Commissie¹ gebruikt. Voor de periode 2007-2010 is het scenario hoofdzakelijk gebaseerd op de meest recente middellangetermijnvooruitzichten van de OESO².

TABEL 2 - Hypothesen i.v.m. de internationale omgeving van de middellangetermijnprojectie
(groeivoeten in procent, tenzij anders vermeld)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Periode- gemiddelden 1999- 2004	2005- 2010
Potentiële uitvoermarkten voor België ^a	8,0	6,7	6,8	6,6	6,3	6,1	6,0	5,6	6,4
bbp in de eurozone	2,0	1,5	2,1	2,4	2,3	2,1	2,0	1,9	2,1
bbp in de Verenigde Staten	4,4	3,6	3,0	3,1	3,1	3,1	3,1	2,8	3,1
Consumptieprijzen in de eurozone	2,1	1,9	1,7	1,6	1,6	1,5	1,6	2,0	1,6
Wereldprijzen van goederen en diensten excl. energie, in dollars									
Uitvoer	10,0	5,3	0,9	1,0	1,3	1,5	1,6	2,3	1,9
Invoer	9,3	4,8	0,9	1,1	1,3	1,5	1,6	1,9	1,9
Wereldprijzen van goederen en diensten excl. energie, in euro									
Uitvoer	-0,1	0,1	0,9	1,0	1,3	1,5	1,6	0,1	1,1
Invoer	-0,7	-0,3	0,9	1,1	1,3	1,5	1,6	-0,2	1,0
Olieprijz (Brent, dollar per vat)	38,2	46,6	43,4	43,9	44,5	45,1	45,8	27,1	44,9
Wisselkoers									
dollar / euro (x 100)	124,4	130,8	130,8	130,8	130,8	130,8	130,8	103,3	130,8
Kortetermijnrente (3 maanden, niveau in %)									
Eurozone	2,1	2,3	2,7	3,4	3,9	4,1	4,3	3,2	3,4
Verenigde Staten	1,6	3,3	3,8	4,4	4,5	4,5	4,5	3,3	4,2
Langetermijnrente (10 jaar, niveau in %)									
Eurozone	4,1	3,7	4,3	4,9	5,3	5,4	5,5	4,7	4,8
Verenigde Staten	4,3	4,3	5,3	5,8	6,0	5,9	5,9	4,9	5,5

a. Wereld invoer gewogen volgens het relatieve belang van de verschillende uitvoermarkten van België.

Groei van de wereldeconomie trekt verder aan in 2004

Het herstel van de wereldeconomie werd in 2004 bevestigd. Naast de Verenigde Staten en de opkomende landen van Azië, in het bijzonder China, die als motor van die expansie fungeren, hebben heel wat andere economieën eveneens een forse groei gekend. Dat is het geval voor Japan, de landen van Latijns-Amerika, de OPEC-landen en de nieuwe Europese lidstaten.

1. European Commission, DG ECFIN, 'Economic Forecasts, Spring 2005', april 2005. Die evoluties werden soms aangepast om rekening te houden met de meest recente gegevens m.b.t. de wisselkoersen, de rentevoeten en de grondstoffenprijzen.
2. OECD Medium-Term Reference Scenario, november 2004.

De opleving ging gepaard met een aanzienlijke groeiversnelling van de wereldhandel. Volgens de ramingen van de Europese Commissie is de internationale goederenhandel in 2004 met meer dan 10 % gestegen, een groei die echter minder sterk zou zijn in 2005 (ongeveer 8 %).

Het economisch klimaat is op korte termijn verbeterd in de meeste zones, zowel wat de beoordeling van de huidige situatie als de kortetermijnvooruitzichten betreft. Tegelijk heeft het internationale beursherstel, ingezet in het voorjaar van 2003, zich doorgezet dankzij de gunstige macro-economische en bedrijfsresultaten. De financiële context zou dus een gunstige voedingsbodem blijven voor de economische activiteit.

Eurozone: herstel van de activiteit in 2004, maar vertraging in 2005

De economische groei in de eurozone bereikte een dieptepunt midden 2003. De herleving sinds het derde kwartaal van 2003 zette zich door in de eerste helft van 2004. De Europese groei, die in 2003 slechts 0,6 % bedroeg, trok aan tot 2 % in 2004 dankzij het herstel van de wereldeconomie. Toch zou de groei van de eurozone ondanks de relatief sterke groei van de wereldeconomie, enigszins vertragen tot 1,5 % in 2005. Twee belangrijke factoren verklaren de vertraging vanaf de tweede helft van 2004: enerzijds de nadelige effecten van de appreciatie van de euro, die de uitvoer bemoeilijkt, en anderzijds de aanhoudend hoge olieprijsen.

Op middellange termijn een geleidelijke terugkeer naar het potentiële groeitempo

De bbp-groei van de eurozone zou vanaf 2006 opnieuw aantrekken en een tempo bereiken dat beter overeenstemt met het economisch potentieel. Het bbp van de eurozone zou met 2,1 % stijgen in 2006 en met 2,4 % in 2007, als gevolg van een sterkere binnenlandse vraag en goede uitvoerresultaten. De Amerikaanse groei zou daarentegen 4,4 % bedragen in 2004 en respectievelijk 3,6 en 3 % in 2005 en 2006. Op middellange termijn gaat het scenario ervan uit dat de groei geleidelijk zijn potentieel benadert, waardoor de output gaps in de verschillende landen geleidelijk verdwijnen¹. In de Europese Unie zou het groeitempo 2,1 % benaderen (dichtbij de potentiële groei). De Amerikaanse groei zou daarentegen nog gemiddeld 3,1 % bedragen.

Onder invloed van de groei van de wereldeconomie, zou de groei van de Belgische uitvoermarkten in 2005 en 2006 nog bijna 7 % bereiken, na 8 % in 2004. Nadien zou dat groeitempo echter terugvallen tot ongeveer 6 % (een tempo dat iets hoger ligt dan in de periode 1999-2004).

De wereldinflatie, zonder energie, onder controle

De terugval van de wereldprijzen zonder energie (uitgedrukt in euro)², die begon in 2002, blijft aanhouden in 2005 (daling van 0,3 %), maar de prijzen zouden zich nadien geleidelijk herstellen tot een tempo van ongeveer 1,5 %. Die matige evolutie weerspiegelt de volgende elementen:

- na de sterke appreciatie van de jongste jaren, stabiliseert de waarde van de euro ten opzichte van de dollar in de projectieperiode. Die ontwikkeling vanaf 2006 is gebaseerd op de technische hypothese van een ongewijzigde reële wisselkoers tussen de euro en de dollar.

1. Het middellangetermijnsscenario van de OESO stelt dat de output gaps op het einde van de periode zouden verdwijnen (namelijk 2010).
2. De wereldprijzen zijn gewogen volgens het relatieve belang van de verschillende uitvoermarkten van België (voor de uitvoerprijzen) en volgens het belang van de verschillende invoermarkten (voor de invoerprijzen).

- een inflatie in de eurozone die, nadat ze de doelstelling van de ECB overschreed in de periode 2000-2004, terugvalt tot 1,9 % in 2005 en 1,7 % in 2006. Op middellange termijn zou de inflatie zich op 1,6 % stabiliseren. Het feit dat de inflatie onder controle zou blijven, is vooral toe te schrijven aan de gematigde evolutie van de loonkosten per eenheid product, het niveau van de korte rente en de aanhoudende negatieve output gap tot op het einde van de projectieperiode.
- een stabiele evolutie van de grondstoffenprijzen zonder energie (die verondersteld worden constant te zijn in reële termen).

Nieuwe stijging van de olieprijs in 2005, nadien nulgroei in reële termen

Het scenario veronderstelt dat de prijs per vat ruwe olie na de stijging in 2004, nog toeneemt tot gemiddeld bijna 47 dollar in 2005. Daarna zou de prijs terugzakken naar 43,4 dollar in 2006. Op middellange termijn zou de prijs per vat ruwe olie de stijging van de wereldprijzen zonder energie volgen (technische hypothese van een nulgroei in reële termen) en 45,8 dollar bereiken op het einde van de projectieperiode.

Geleidelijke stijging van de rentevoeten

Het nieuwe scenario veronderstelt stijgende rentevoeten vanaf 2005 (korte rente) of vanaf 2006 (lange rente). De korte rente in de eurozone zou, na een lichte daling in 2004 (van 2,3 % in 2003 naar 2,1 % in 2004) hernemen tot gemiddeld 2,3 % in 2005, en geleidelijk blijven stijgen tot 4,3 % tegen 2010, d.i. 2,7 % in reële termen. Die evolutie weerspiegelt de wil van de Europese monetaire autoriteiten om de inflatie laag te houden. De Europese langetermijnrente zou vanaf 2006 ook geleidelijk aantrekken tot 5,5 % in 2010.

B. Risico's en onzekerheden

Elk scenario over de toekomstige economische evoluties is van nature onzeker. Niettemin blijft de internationale context voor de projectieperiode moeilijk in te schatten, bijvoorbeeld op het vlak van de olieprijs, de aandelenmarkten en de groei in China. Momenteel vormt de dollarkoers een belangrijke bron van onzekerheid. De onevenwichten in de Amerikaanse economie houden namelijk ook risico's in voor de andere muntzones. De eurozone en Japan zijn kwetsbaar voor een verdere muntappreciatie ten opzichte van de dollar, aangezien hun economisch herstel vooral gebaseerd is op de export.

De aanhoudende externe financieringsbehoeften maken de Verenigde Staten afhankelijk van buitenlandse investeerders en leiden tot een accumulatie van de netto buitenlandse schuld. Momenteel kopen vooral Aziatische landen massaal Amerikaanse overheidsobligaties. Op die manier worden muntappreciaties ten opzichte van de dollar afgeremd en blijven de Aziatische producenten competitief. De bezorgdheid over de houdbaarheid van het tekort op de Amerikaanse lopende rekening heeft de wisselkoers van de dollar de jongste maanden onder druk gezet. Hoewel een nieuwe sterke depreciatie van de dollar weinig waarschijnlijk lijkt, zou een verdere aantasting van het vertrouwen van de buitenlandse investeerders kunnen leiden tot een correctie van de dollarkoers, waardoor de concurrentiekracht van de andere muntzones in het gedrang komt. Ook de Amerikaanse binnenlandse vraag zou het externe onevenwicht niet helpen corrigeren. Zo kunnen stijgende aandelenkoersen of een betere toestand op de arbeidsmarkt de gezinnen aanzetten om meer te consumeren¹.

1. In dat geval zouden de Europese en Aziatische uitvoermogelijkheden blijven stijgen.

De bovenvermelde onzekerheden kunnen het Europese herstel in het gedrang brengen omdat de eigen mogelijkheden om de economische groei te ondersteunen, beperkt zijn. De budgettaire ruimte van de overheidssector wordt namelijk beperkt door de inspanningen van de lidstaten om hun begrotingstekort in te dijken en een budgettair evenwicht op middellange termijn na te streven, zoals voorzien door het Europese Stabiliteits- en Groeipact.

III Macro-economische en sectorale evoluties

Na drie opeenvolgende jaren van zwakke economische groei (minder dan 1 % in 2001 en 2002 en 1,3 % in 2003), liet de Belgische economie in 2004 een vrij forse groei optekenen (2,7 % op jaarbasis). De heropleving begon midden 2003 onder impuls van de internationale conjunctuur. Nadat de reële bbp-groei beduidend onder zijn potentieel (ongeveer 2 %) bleef in de periode 2001-2003, overtrof hij deze in 2004. België kende aldus voor het derde opeenvolgende jaar een groei die gelijk (2002) of hoger (2003 en 2004) was dan die in de eurozone.

In 2005 zou de Belgische economie opnieuw beter presteren dan de eurozone, maar de groei van het bbp zou slechts uitkomen op 1,7 % (tegen 1,5 % in de eurozone). In 2006 zou de economie opnieuw aantrekken tot 2,6 % en zich in de periode 2007-2010 ontwikkelen aan een tempo dat de potentiële groei benadert (zie figuur 1). De output gap, die in 2003 zeer negatief was, wordt daardoor geleidelijk gesloten en verdwijnt op het einde van de periode (figuur 2).

Vorig jaar was de groei zowel toe te schrijven aan de binnenlandse vraag als aan de uitvoer. In 2005 en vooral in 2006 blijft de uitvoer in grote mate bijdragen tot de groei, maar door de aanzienlijke toename van de invoer is de nettobijdrage van de buitenlandse handel tot de bbp-groei gelijk aan nul. Vanaf 2007 wordt die bijdrage opnieuw positief.

Het belang van de componenten van de binnenlandse vraag varieert gedurende de periode 2004-2006. Terwijl in 2004 zowel de particuliere consumptie, de overheidsconsumptie als de voorraadvorming de belangrijkste motoren achter de groei waren, zou de groei in 2005 slechts aangezwengeld worden door de investeringen (vooral overheidsinvesteringen). In 2006 zou de particuliere consumptie opnieuw aan kracht winnen (door de inwerkingtreding van het laatste luik van de hervorming van de personenbelasting) en samen met de bedrijfsinvesteringen de groei ondersteunen.

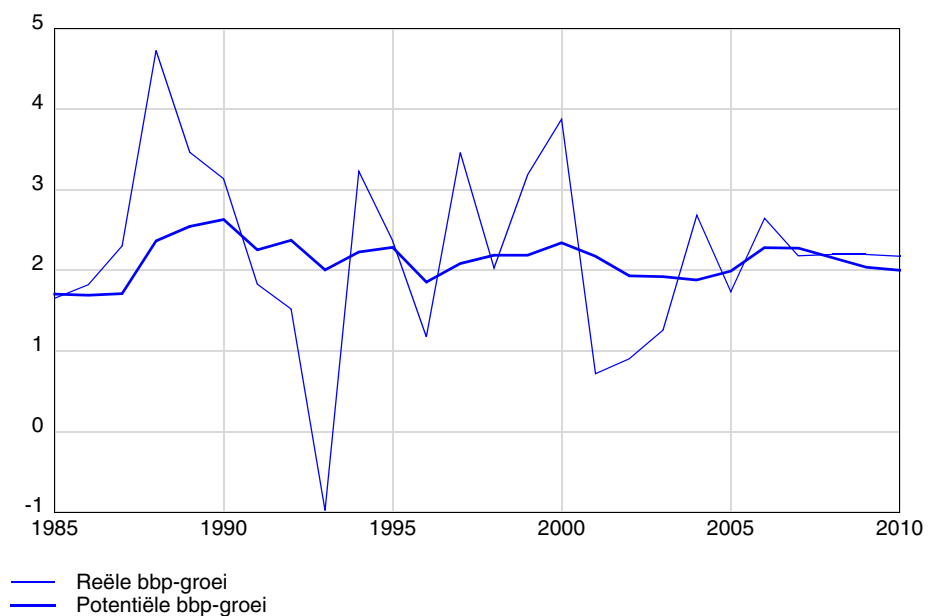
Vanaf 2007 zou de economische groei evenwichtiger worden met een positieve bijdrage van zowel de netto-uitvoer als van de verschillende componenten van de binnenlandse vraag.

Het overschot van de lopende verrichtingen met het buitenland viel in 2004 terug tot 2,9 % van het bbp. Het buitenlands overschot zou in 2005 verder krimpen en nadien lichtjes herstellen dankzij de gunstige evolutie van de ruilvoet in het begin van de projectieperiode en een gemiddeld positieve bijdrage van de netto-uitvoer tot de economische groei. In 2010 zou het surplus 3,4 % van het bbp bedragen.

Tijdens de projectieperiode stijgt het gewicht van de marktdiensten in de totale toegevoegde waarde, zowel in nominale als in reële termen. In 2010 creëren de marktdiensten bijna 63 % van de nominale toegevoegde waarde van de economie. Het aandeel van de industrie

bedraagt dan nog 24,3 %. In 1990 bedroegen die aandelen respectievelijk 54,2 % en 32,7 %.

FIGUUR 1 - Reële groei en potentiële groei van het bbp
(in procent)

A. De reële en potentiële groei van het bbp

Een sterkere reële bbp-groei in de projectieperiode

In de periode 2001-2004 was de economische groei beduidend lager dan het gemiddelde over de voorbije twintig jaar. Tijdens de projectieperiode zou de groei nauwer aansluiten bij zijn historisch gemiddelde, zoals blijkt uit tabel 3.

TABEL 3 - Reëel bbp, potentieel bbp en determinanten
(groeivoeten in procent - periodegemiddelden)

	1981-1990	1991-2000	2001-2004	2005-2010
Reëel bbp	2,0	2,2	1,4	2,2
Potentieel bbp	1,9	2,2	2,0	2,1
Bijdrage van:				
- Arbeidsproductiviteit	1,8	1,5	1,2	1,3
waarvan:				
kapitaalintensiteit	0,5	0,5	0,3	0,2
totale factorproductiviteit	1,3	1,0	0,9	1,1
- Werkgelegenheid	0,1	0,7	0,8	0,8

Het potentiële bbp kan worden omschreven als een maat voor de toegevoegde waarde die wordt gegenereerd door een gebruik van de productiefactoren (arbeid en kapitaal) waarbij de product- en de arbeidsmarkt in evenwicht zijn, wat een stabiele looninflatie impliceert. Het potentiële bbp hangt ook af van de efficiëntie van de gezamenlijk ingezette productiefactoren. Aangezien het potentiële bbp per definitie niet rechtstreeks waarneembaar is, kan het op diverse manieren worden geraamd. In het kader van deze vooruitzichten gebruiken we de methodologie die door de Europese Commissie werd uitgewerkt in het kader van het jaarlijks onderzoek van de stabiliteits- en convergentieprogramma's¹.

Evolutie van de bijdragen tot de potentiële bbp-groei

De evolutie van de potentiële groei kan worden opgesplitst in de bijdrage van de arbeidsproductiviteit en van de potentiële werkgelegenheid. De eerste component hangt enerzijds af van de toename van de kapitaalvoorraad per werknemer ('kapitaalintensiteit' of 'capital deepening') en anderzijds van de kwaliteit van de ingezette factoren en de efficiëntie van de productieprocessen en, meer algemeen, de technologische vooruitgang (kortom 'totale factorproductiviteit' of 'TFP'). De tweede component hangt af van de demografische evolutie, de participatiegraden en de evolutie van de werkloosheidsgraad die compatibel is met een stabiele inflatie ('NAIRU').

De bijdrage van de arbeidsproductiviteit tot de potentiële groei evolueert in neerwaartse lijn sinds de jaren tachtig. Oorspronkelijk was dat te wijten aan een kleinere bijdrage van de TFP, terwijl zich sinds 2000 een vertraging van de 'capital deepening' voordoet. Dat fenomeen zou zich verderzetten in de periode 2005-2010, maar een snellere groei van de TFP zou de daling van de globale bijdrage van de arbeidsproductiviteit afremmen. In tegenstelling tot de bijdrage van de productiviteit, evolueert de bijdrage van de werkgelegenheid in stijgende lijn. In de jaren negentig is sprake van een forse toename die afzwakt in de loop van het

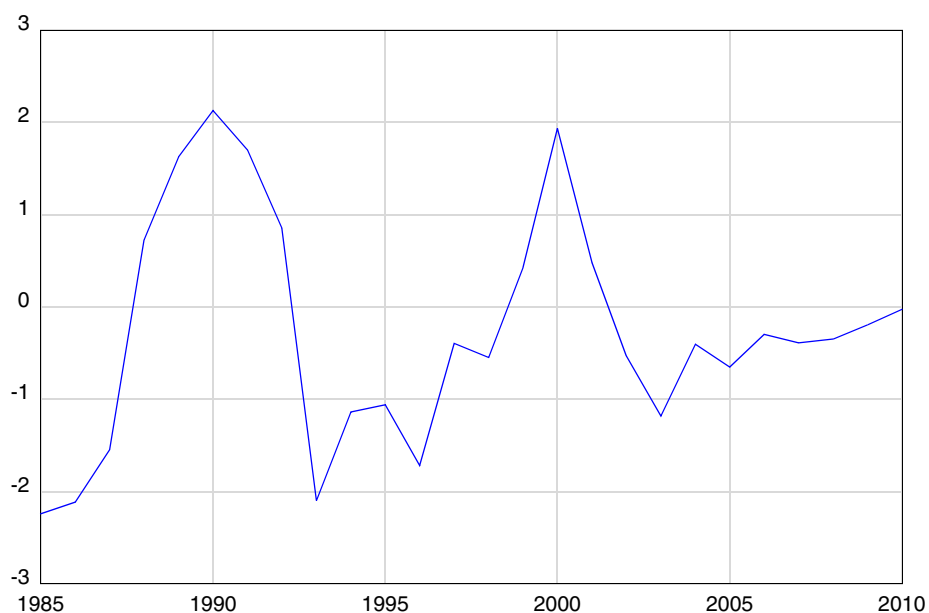
1. De algemene principes van die methodologie worden uiteengezet in de Economische vooruitzichten 2003-2008 van april 2003.

huidige decennium. Daardoor vertoont de potentiële groei een opmerkelijke stabiel verloop sinds de jaren tachtig. Dat blijft zo in de periode 2005-2010.

De output gap sluit op het einde van de projectieperiode

Na een dieptepunt in 2003, zou de output gap (het verschil tussen het reële en het potentiële bbp, uitgedrukt in procent van het potentiële bbp) geleidelijk verkleinen (ondanks een nieuwe verslechtering in 2005) en tegen 2010 volledig verdwijnen (zie figuur 2). We herinneren eraan dat de output gap de cyclische positie van de economie weergeeft. De vorige cyclus bereikte zijn dieptepunt tijdens de recessie van 1993 en zijn hoogtepunt in 2000.

FIGUUR 2 - Output gap
(in procent van het potentiële bbp)

B. De componenten van de economische groei

1. Algemeen overzicht

Als gevolg van de gunstige evolutie van de wereldhandel is de uitvoer de belangrijkste groeimotor in de periode 2005-2010 (zie tabel 4). Als gevolg van de fors negatieve bijdrage van de invoer tot de economische groei, zou de netto-uitvoer de groei echter minder stimuleren dan tijdens de voorbije jaren. Dat wordt echter gecompenseerd door de binnenlandse bestedingen. De particuliere consumptie blijft dynamisch, vooral dankzij de inwerkingtreding van het laatste luik van de hervorming van de personenbelasting. De bijdrage van de bedrijfsinvesteringen stijgt aanzienlijk door de verbetering van de afzetperspectieven, de toename van de rendabiliteit en de gunstige financieringsvoorwaarden voor de investeringsprojecten. De bijdrage van de overheidsbestedingen (consumptie en investeringen), ten slotte, neemt toe sinds de jaren tachtig en blijft hoog tijdens de projectieperiode.

TABEL 4 - Bijdragen tot de bbp-groei
(jaargemiddelden in procentpunten)

	1981-1986	1987-1992	1993-1998	1999-2004	2005-2010
Binnenlandse bestedingen ^a	0,3	3,0	1,5	1,9	2,0
- Particuliere consumptie	0,8	1,5	0,9	1,0	1,0
- Investerings in woningen	-0,4	0,4	0,1	0,0	0,1
- Bedrijfsinvesteringen	0,2	0,9	0,3	0,1	0,5
- Overheidsbestedingen	0,0	0,2	0,2	0,6	0,5
Netto-uitvoer	0,8	-0,2	0,4	0,3	0,2
- Uitvoer	1,6	3,3	3,2	3,0	5,0
- Invoer	-0,8	-3,5	-2,8	-2,8	-4,8
Totaal (bbp-groei)	1,1	2,8	1,9	2,1	2,2

a. Inclusief voorraadvorming.

Hypothese in verband met de kalendereffecten in 2004

Op 6 april 2005 publiceerde het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) *Deel 1 van de Nationale Rekeningen 2004 (Raming van de jaarlijkse aggregaten)*. Daarin wordt op basis van de beschikbare kwartaalrekeningen een overzicht gegeven van de evolutie van de belangrijkste aggregaten uit de nationale rekeningen voor het volledige jaar 2004^a. Als gevolg van de methodologie bij het opstellen van de kwartaalrekeningen zijn zowel de brutoreeksen als de reeksen gezuiverd voor kalendereffecten van die jaaraggregaten beschikbaar. Terwijl de brutoreeksen het verloop van de realisaties weergeven, beschrijven de reeksen gezuiverd voor kalendereffecten de onderliggende economische dynamiek, die uiteraard niet beïnvloed wordt door bijvoorbeeld het aantal werkdagen in een jaar.

Zolang er zich geen schrikkeljaar voordoet, sluiten de reeksen volgens beide concepten zowel in niveau als in groei-voeten nauw bij elkaar aan. Het schrikkeljaar 2004 telt echter één dag meer dan 2003 wat volgens de ramingen van het INR een opwaarts effect van 0,2 procentpunt uitoeft op de reële economische groei in 2004 (2,7 % gezuiverd voor kalendereffecten tegenover 2,9 % in brutoterminen). Het niveau van het bbp tegen lopende prijzen in brutoterminen bedraagt in 2004 283 752 miljoen euro (262 569 miljoen euro tegen prijzen van 2000).

In deze publicatie worden tot en met 2003 brutoreeksen weergegeven. Voor 2004 werd de economische groei evenwel gezuiverd voor kalendereffecten om te vermijden dat de bijkomende economische groei tengevolge van het kalender-effect ongewenste effecten zou veroorzaken op andere variabelen van de vooruitzichten^b. Momenteel is er immers nog steeds onvoldoende informatie beschikbaar over de verdeling van die extra groei over de verschillende bedrijfstakken, de invloed van de extra dag op de lonen en de arbeidsduur, enz. Pas bij de publicatie van de gedetailleerde nationale rekeningen in oktober 2005 zal het mogelijk zijn om de brutoreeksen voor 2004 op een correcte manier te integreren.

- a. Het betreft een eerste raming die bij de publicatie van Deel 2 van de Nationale Rekeningen in oktober kan herzien worden als gevolg van de vervollediging van de basisreeksen.
- b. Merk op dat een macro-econometrisch model bij constructie niet in staat is om rekening te houden met kalendereffecten.

2. De buitenlandse handel

Forse toename van in- en uitvoer bij ruilvoetverslechtering in 2004

Dankzij de internationale heropleving trok de groei van de potentiële uitvoermarkten in 2004 aan tot 8 % op jaarbasis. Tegelijk zette de euro zijn steile klim t.o.v. de Amerikaanse dollar voort, waardoor de concurrentiepositie van de ondernemingen van de eurozone werd aangetast. In die context steeg de Belgische uitvoer met 5,5 %. Door de sterke finale bestedingen was de invoergroei echter nog groter (6,1 %) zodat de netto-uitvoer een negatieve bijdrage leverde tot de Belgische economische groei in 2004 (-0,1 procentpunt). Bovendien zijn de invoerprijzen sneller gestegen dan de uitvoerprijzen (vooral als gevolg van een

forse toename van de energieprijzen), wat heeft geleid tot een aanzienlijke ruilvoetverslechtering. Bijgevolg is het saldo van de lopende verrichtingen fors gedaald, namelijk van 5,8 % van het bbp in 2002 tot 2,9 % van het bbp in 2004. Dat is de laagste waarde van de voorbije tien jaar.

Nulbijdrage van de netto-uitvoer tot de groei in 2005 en 2006

In 2005 zou de groei van de voor België relevante uitvoermarkten lager uitkomen dan in 2004 (6,7 %). De Belgische uitvoer zou benadeeld blijven door de appreciatie van de euro en zou slechts met gemiddeld 4,6 % per jaar toenemen. De invoer zou ook minder snel toenemen dan in 2004 (5,0 %). De bijdrage van de netto-uitvoer zou bijgevolg op nul vallen, terwijl die in 2003 en 2004 negatief was.

In 2006 zou de groei van de potentiële uitvoermarkten 6,8 % bedragen en de uitvoer zou, in de veronderstelling van een stabiele eurokoers, toenemen met 5,8 %. De invoer zou sterker toenemen dan de uitvoer, waardoor de netto-uitvoer een nulbijdrage levert tot de economische groei. Het overschot van de lopende verrichtingen met het buitenland stijgt in bbp-termen als gevolg van de aanzienlijke ruilvoetverbetering in 2006 (dankzij lagere olieprijsen).

Positieve bijdrage van de netto-uitvoer tot de groei in de periode 2007-2010

De periode 2007-2010 wordt gekenmerkt door een positieve bijdrage van de netto-uitvoer tot de groei (gemiddeld 0,3 procentpunt). De groei van de voor België relevante uitvoermarkten zou ietwat verminderen, maar toch nog meer dan 6 % bedragen. In de veronderstelling van een stabiele pariteit tussen euro en dollar en een matige stijging van de binnenlandse kosten, zou de Belgische uitvoer stijgen met gemiddeld 5,7 %. Het groeiverschil tussen de potentiële uitvoermarkten en de uitvoer lijkt erop te wijzen dat de Belgische exporteurs marktaandeel blijven verliezen¹. Terzelfder tijd neemt de invoer toe (5,7 %) door de sterke finale vraag. In de periode 2007-2010 zou de ruilvoet licht verbeteren. Het overschot van de lopende verrichtingen met het buitenland zou traag toenemen en op het einde van de periode 3,4 % van het bbp bedragen (tegenover 2,9 % van het bbp in 2004 en 2,7 % in 2005).

3. De binnenlandse bestedingen

Een groeiverzwakking van de binnenlandse vraag in 2005...

Na een toename van 3 % in 2004, zou de groei van de binnenlandse vraag in 2005 afnemen (1,9 %) als gevolg van de quasi nulbijdrage van de voorraadvorming tot de economische groei (na de uitzonderlijk hoge bijdrage van 1 procentpunt in 2004), alsook van de groeivertraging van de particuliere en de overheidsconsumptie. De investeringen daarentegen zouden fors toenemen in 2005 (4,3 %).

... gevolgd door een tijdelijke versnelling in 2006 en een stabilisatie rond 2 % nadien

In 2006 zou de groei van de binnenlandse vraag aantrekken (2,8 %) dankzij een groeiversnelling van alle componenten. In de periode 2007-2010 schommelt de binnenlandse vraag rond 2 % door een trendmatige groei van de componenten.

1. Het structurele verlies aan marktaandelen van de Belgische uitvoer op wereldvlak is een gekend fenomeen. Het doet zich ook voor in periodes waarin het prijsconcurrentievermogen zich handhaaft. Wat de uitvoer naar de EU-landen betreft, lijdt België evenwel nauwelijks of geen verlies aan marktaandelen. Aangezien de Belgische uitvoer zich hoofdzakelijk (voor ongeveer 75 %) richt op Europa, een zone met een relatief zwakke groei, verliest het marktaandelen naarmate de overige uitvoermarkten sterker groeien. Een bijkomende verklaring is de specialisatie van de Belgische uitvoer in producten waarvan de vraag minder sterk evolueert.

a. Consumptie van de particulieren¹

De consumptie stijgt sneller dan de koopkracht in 2004 en 2005...

Ondanks het economisch herstel en de jobcreatie² bleef de stijging van het reëel beschikbaar inkomen vorig jaar beperkt tot 0,6 %, tegenover 1,1 % in 2003. De koopkracht werd minder ondersteund door de hervorming van de personenbelasting, terwijl de inkomens uit vermogen daalden (vooral als gevolg van de lage rentevoeten) en de energieprijzen bleven stijgen³. De particuliere consumptie nam echter veel sneller toe dan het reëel beschikbaar gezinsinkomen (+2,2 % in 2003 en +2,1 % in 2004) zodat de spaarquote met 2,3 procentpunt daalde tot 14,3 % van het beschikbaar inkomen van de particulieren. Dat is het laagste niveau van de periode 1985-2004 (zie figuur 3). De daling van de spaarquote deed zich voor ondanks weinig gunstige arbeidsmarktomstandigheden en is wellicht het gevolg van de opeenvolgende begrotingsevenwichten en de voortdurende daling van de schuldgraad van de overheid - elementen die de consument geruuststellen over de evolutie van zijn toekomstige inkomsten. Niettemin blijft de spaarquote van de Belgische particulieren hoger dan het Europese gemiddelde.

In 2005 zou het reëel beschikbaar inkomen stijgen met 0,9 %. De hoge energieprijzen blijven wegen op de koopkracht. Bovendien daalt het gemengd inkomen (waarvan het inkomen van de zelfstandigen de belangrijkste component is) in reële termen, net zoals de inkomens uit vermogen. Met een reële groei van 1,4 % zou de consumptie voor het vierde opeenvolgende jaar sneller stijgen dan de koopkracht, wat resulteert in een verdere - zij het kleinere - daling van de spaarquote tot 13,9 %.

.... maar aan bijna hetzelfde tempo in 2006

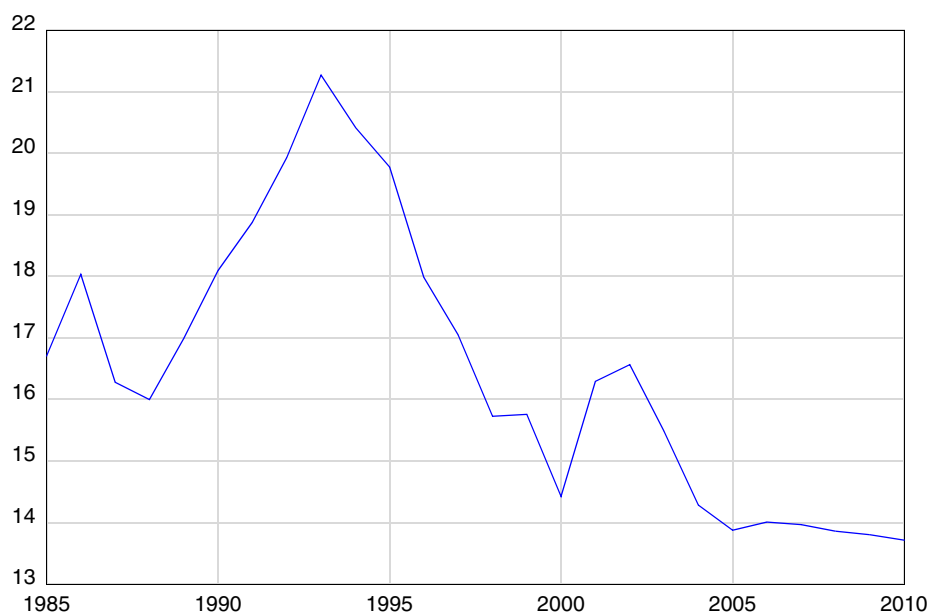
Het jaar 2006 wordt gekenmerkt door een forse groei van de koopkracht (2,4 %) en de particuliere consumptie (2,3 %). Het beschikbaar inkomen neemt toe als gevolg van de werkgelegenheids groei en de toepassing⁴ van het laatste luik van de hervorming van de personenbelasting, die zich vertaalt in een daling van de inkomstenbelasting met 2,0 % tegen constante prijzen. Bovendien blijft de stijging van de particuliere consumptieprijzen beperkt tot 1,8 %.

Vertraging vanaf 2007, bij een lichte daling van de spaarquote

Vanaf 2007 sluit de economische groei aan bij zijn trendmatige evolutie en is het positieve effect van de belastinghervorming uitgewerkt. Het reëel beschikbaar gezinsinkomen groeit met gemiddeld 1,8 %, vooral dankzij de gunstige evolutie van de werkgelegenheid en de positief wordende bijdrage van de netto-inkomsten uit vermogen tot de groei van het reëel beschikbaar inkomen (vooral als gevolg van de hogere rentevoeten)⁵. In een context van gematigde inflatie (gemiddeld 1,8 %) zou de particuliere consumptie in nagenoeg dezelfde mate toenemen als de koopkracht. De spaarquote zou licht afnemen tot 13,7 % van het beschikbaar inkomen van de particulieren in 2010.

-
1. Huishoudens en izw's ten behoeve van huishoudens.
 2. Aangezien de beroepsbevolking in 2004 sterker is gestegen dan de werkgelegenheid is de werkloosheidsgraad opgelopen tot 14,4 % (tegenover 14 % in 2003).
 3. In 2003, 2004 en 2005 stijgt de gezondheidsindex, die aan de basis ligt van de indexering van de lonen en de sociale uitkeringen, minder snel dan de algemene index der consumptieprijzen. De hogere energieprijzen tasten uiteraard ook de andere (niet geïndexeerde) inkomenscomponenten aan in reële termen.
 4. In termen van incohiering (het gaat om de inkomsten van 2004).
 5. Tegen constante prijzen leveren de inkomsten uit vermogen een positieve bijdrage van 0,2 procentpunt tot de 1,8 %-groei van het beschikbaar inkomen (periodegemiddelden 2007-2010).

FIGUUR 3 - Spaarquote van de particulieren
(sparen in procent van het beschikbaar inkomen)

Structuur van de particuliere consumptie

De structuur van de binnenlandse particuliere consumptie zou tijdens de projectieperiode geen diepgaande wijzigingen ondergaan (zie tabel 5)¹. Toch zouden er enkele verschuivingen zijn. Na een piek in 2004 en 2005 daalt het nominale aandeel van de energieproducten geleidelijk als gevolg van de meer gematigde ontwikkeling van de energieprijzen². Het deel van het gezinsbudget dat aan noodzakelijke goederen (voeding en kleding) wordt besteed, brokkelt verder af. Dat bevestigt de trend van de voorbije decennia³. Andere consumptiecategorieën daarentegen kennen een ontwikkeling die dynamischer is dan het gemiddelde, m.n. communicatiediensten, vrije tijd, cultuur, opvoeding, eigen uitgaven voor geneeskundige zorgen en toerisme. Een steeds groter deel van het gezinsbudget wordt bijgevolg besteed aan diensten.

Ten slotte kent het tabaksverbruik een licht negatieve groei tot 2007 als gevolg van de voorziene accijnsverhogingen in het begin van de projectieperiode. Naast de prijsstijgingen, zou ook een uitgebreid federaal anti-tabaksplan⁴ het tabaksverbruik ontmoedigen. Al laten verschillende factoren uitschijnen dat het verbruik van de ingezetenen zou dalen, toch blijft er twijfel bestaan omtrent de evolutie van het tabaksverbruik van de niet-ingezetenen op het Belgisch grondgebied. Hun verbruik was tijdens de voorbije jaren zeer hoog als gevolg van de lage tabaksprijs in België vergeleken met de buurlanden.

1. Voor meer gedetailleerde resultaten per consumptie categorie, zie de statistische bijlage.
2. De gemiddelde groei van de consumptieprijzen voor energie bedraagt in de periodes 1999-2004 en 2005-2010 resp. 4,1 % en 1,5 %. De consumptieprijzen zonder energie groeien telkens met gemiddeld 1,9 %.
3. Het deel van het gezinsbudget voor voeding, dranken, tabak en kleding bedroeg in 1970 38,2 % en in 2003 nog slechts 21,6 %.
4. Ingevolge de bekrachtiging door België van de Raamovereenkomst van de Wereldgezondheidsorganisatie die werd goedgekeurd in mei 2003.

TABEL 5 - Structuur en groei van de particuliere consumptie

	Structuur in lopende prijzen				Gemiddelde reële jaarlijkse groei	
	1995	2003	2005	2010	1999-2004	2005-2010
Consumptie, energie niet meegerekend	93,1	93,4	92,8	93,5	2,0	2,0
- Voeding, drank en tabak	17,3	16,5	16,2	15,5	1,4	1,0
<i>waarvan tabak</i>	<i>1,5</i>	<i>1,7</i>	<i>1,7</i>	<i>1,6</i>	<i>1,0</i>	<i>0,2</i>
- Kleding	6,1	5,1	5,0	4,8	1,2	1,4
- Huur	16,6	16,4	16,2	15,8	1,9	1,4
- Andere goederen en diensten	53,0	55,4	55,4	57,3	2,3	2,5
Energie	6,9	6,6	7,2	6,5	1,0	1,1
- Verwarming en elektriciteit	4,4	4,1	4,4	4,0	1,5	1,2
- Transport	2,5	2,5	2,8	2,6	0,1	0,9
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	1,9	2,0

b. Investerings

In bbp-termen stijgen de totale investeringen.

De totale investeringen in verhouding tot het bbp hernemen in de loop van de projectieperiode geleidelijk van 18,5 % in 2004 tot 19,3 % in 2010. De investeringsquote van de overheid trekt tijdelijk aan in de periode 2005-2006. Na drie opeenvolgende jaren van terugval, herstelt het aandeel van de investeringen van de ondernemingen in het bbp zich vanaf 2005. De investeringsquote van de gezinnen blijft verder dalen.

Investerings van de ondernemingen: de voorzichtige herneming van 2004 zet zich door in 2005-2010.

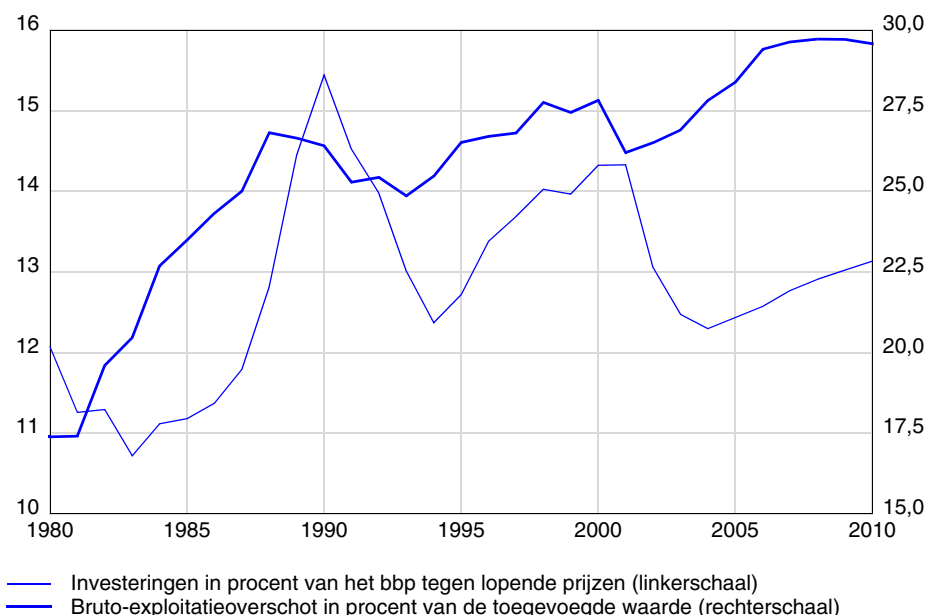
Na twee opeenvolgende jaren van inkrimping (-4,1 % in 2002 en -2,3 % in 2003), hernamen de investeringen vorig jaar, zij het met amper 1,6 %¹. Die herneming kan worden toegeschreven aan een verbeterde afzetmogelijkheden en aan een stijging van de winstmarges per eenheid product. Daardoor steeg de rendabiliteit en werd de eigen financieringscapaciteit van de bedrijven versterkt. Daarnaast bleven de externe financieringsvoorwaarden aantrekkelijk door de lage intrestvoeten. De bedrijfsinvesteringen leverden zo een positieve bijdrage van 0,2 procentpunt tot de economische groei (na twee jaar van negatieve bijdrage), maar hun aandeel in het bbp daalde opnieuw: 12,3 % van het bbp in 2004 tegenover 12,5 % van het bbp in 2003 (zie figuur 4). De investeringen in een aantal bedrijfstakken (met name de uitrustingsgoederen, vervoer per spoor en krediet en verzekeringen) hebben in 2004 nog wel een negatieve groei opgetekend.

De bedrijfsinvesteringen zouden dynamischer worden in de periode 2005-2010. Hun belangrijkste determinanten, m.n. de evolutie van de rendabiliteit en de afzetperspectieven, zouden een krachtige groei van de bedrijfsinvesteringen mogelijk maken. Vanaf 2005 wordt de nettofinancieringscapaciteit van de ondernemingen opnieuw positief en blijft nadien ook vrij hoog (dankzij de loonmatiging en een gunstiger ruilvoet), wat de eigen financiële mogelijkheden vergroot. Bovendien is een inhaalbeweging waarschijnlijk na de pauze in 2002 en 2003, die de investeringsquote aanzienlijk heeft doen dalen. Dankzij een gemiddelde jaarlijkse groei van 3,4 % over de projectieperiode, zouden de

1. De verkopen van overheidsgebouwen niet meegerekend, groeiden de bedrijfsinvesteringen tegen constante prijzen in 2004 slechts met 0,8 %. Verkopen van overheidsgebouwen worden in de nationale rekeningen geboekt als een desinvestering van de overheid en als een bijkomende investering voor de ondernemingen. In 2003 en 2004 ging het om een nominaal bedrag van respectievelijk 279 miljoen en 560 miljoen euro.

bedrijfsinvesteringen sneller moeten stijgen dan het bbp en opnieuw een belangrijke groeimotor worden, met een bijdrage van 0,5 procentpunt tot de reële bbp-groei. De investeringsquote van de ondernemingen stijgt tot 13,1 % van het bbp in 2010 en bereikt zo opnieuw het niveau van 2002.

FIGUUR 4 - Investeringsquote en rendabiliteit van de ondernemingen

Sterke stijging van investeringen in woningen in 2005 en 2006

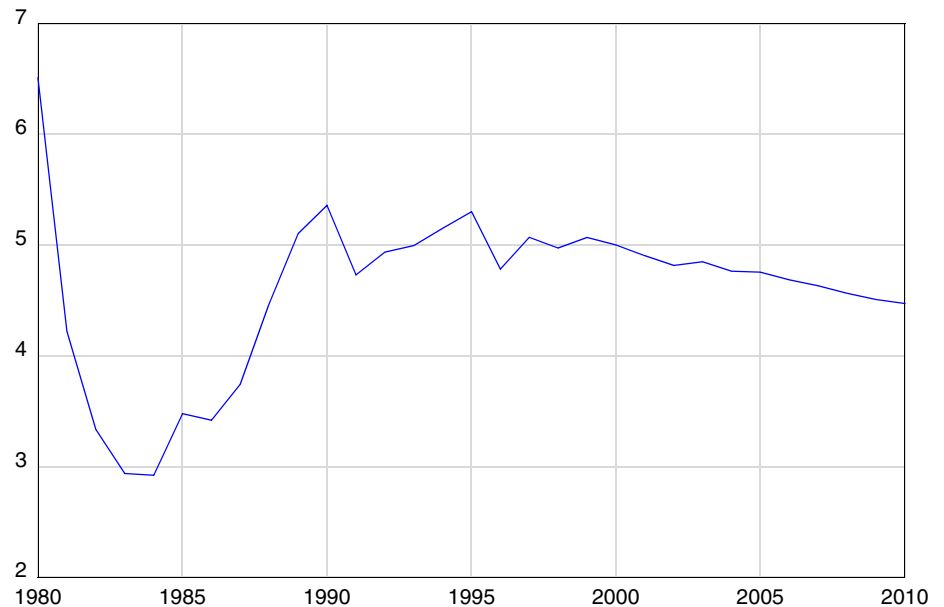
In 2001 en 2002 daalden de investeringen in woningen (met respectievelijk -3,4 % en -3,3 %), maar in 2003 en 2004 kenden ze opnieuw een positieve groei (2,7 % en 1,5 %). De lage hypothecaire rente en het herstelde consumentenvertrouwen¹ hebben zeker een beslissende rol gespeeld in die ontwikkeling. In 2005 en 2006 zouden die gunstige factoren aanhouden, en vanaf 2006 zou ook de werkloosheidsgraad dalen, waardoor de reële groeivoet van de woningbouw respectievelijk 2 % en 1,8 % zou bedragen.

In de periode 2007-2010 zou de groei van de investeringen in woningen lager zijn (gemiddelde jaarlijkse groei van 1,2 %) hoofdzakelijk door de geleidelijke stijging van de hypothecaire rente.

Gedurende de hele projectieperiode stijgen de investeringen in woningen minder sterk dan het bbp (in tegenstelling tot de bedrijfsinvesteringen), wat leidt tot een nieuwe trendmatige daling van de investeringen in woningen in procent van het bbp (zie figuur 5).

1. Berekend op basis van de evolutie van de indicator van het consumentenvertrouwen die maandelijks door de NBB wordt gepubliceerd.

FIGUUR 5 - Investerings in woningen
(in procent van het bbp)

Overheidsinvesteringen

In 2004 kenden de overheidsinvesteringen een terugval van 3,4 % in reële termen, vooral als gevolg van de massale verkoop van overheidsgebouwen en infrastructuren¹.

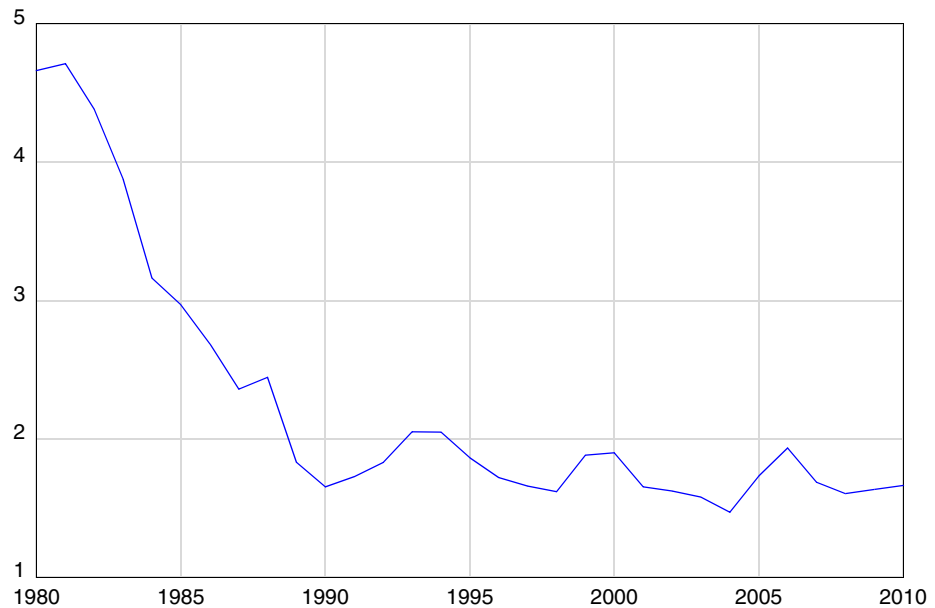
In 2005 en 2006 zouden de overheidsinvesteringen stijgen met respectievelijk 20,9 % en 15,3 % tegen constante prijzen. Het profiel van die investeringen wordt bepaald door twee factoren. Vooreerst is er de forse toename van de infrastructuurwerken van de lokale overheden - die de helft uitmaken van de overheidsinvesteringen - in het vooruitzicht van de gemeenteraadsverkiezingen van 2006. Daarnaast wordt de groeivoet voor 2005 opwaarts beïnvloed door een minder hoog niveau van de verkoop van overheidsgebouwen dan in 2004. De overheidsinvesteringen zullen op die manier in 2005 en 2006 een aanzienlijke, zij het tijdelijke, stimulans geven aan de economische groei (een bijdrage van 0,3 procentpunt voor 2005 en 2006).

Gedurende de periode 2007-2010 wordt het profiel van de overheidsinvesteringen sterk beïnvloed door de investeringen van de lokale overheden, die een dalende trend vertonen.

De investeringsquote van de overheid blijft in historisch perspectief op een erg laag peil na de structurele daling van de jaren 80 (zie figuur 6). In de projectieperiode stijgt het aandeel van de investeringen in het bbp van 1,5 % in 2004 naar 1,9 % in 2006, waarna het terugvalt tot 1,7 % in 2010. De investeringsquote van de overheid blijft echter ruimschoots onder het gemiddelde van de eurozone, dat 2,6 % bedroeg in 2003.

1. Die worden in de nationale rekeningen geboekt als een desinvestering van de overheid en als een bijkomende investering voor de ondernemingen.

FIGUUR 6 - Investeringsquote van de overheid
(in procent van het bbp)

c. Overheidsconsumptie

In 2004 groeide de overheidsconsumptie tegen constante prijzen met 2,3 % (na 2,6 % in 2003). Die evolutie is toe te schrijven aan sterk uiteenlopende ontwikkelingen van de verschillende componenten van de overheidsconsumptie. Zo gaat de netto-aankoop van goederen en diensten achteruit terwijl de loonmassa in de openbare sector stijgt. De sterkste toename wordt genoteerd voor de uitgaven voor gezondheidszorg.

In 2005 zou de overheidsconsumptie de zwakste groei laten optekenen van de afgelopen zes jaar (een stijging van 1,1 % tegen constante prijzen). Dat verschil is hoofdzakelijk toe te schrijven aan de uitgaven voor gezondheidszorg. De reële groei van de loonmassa van de overheid (1,8 %) wordt verklaard door de hogere werkgelegenheid en door de geplande loonsverhogingen in de overheidssector.

Vanaf 2006 stijgt de reële overheidsconsumptie gemiddeld met 2,2 %. Die ontwikkeling is het gevolg van een sterke groei van de uitgaven voor gezondheidszorg en voor de aankoop van goederen en diensten, alsook van de stijging van de werkgelegenheid bij de overheid over de hele projectieperiode. In bbp-termen stijgt de overheidsconsumptie licht van 22,8 % in 2003 (d.i. 2,1 procentpunt boven het gemiddelde van de eurozone) tot 23 % in 2010. De analyse van de verschillende componenten van de overheidsconsumptie wordt besproken in hoofdstuk 6.

4. Evolutie per bedrijfstak

Evolutie van de toegevoegde waarde

De projectieperiode wordt gekenmerkt door een verdere toename van het economische gewicht van de *marktdiensten*, zowel tegen lopende prijzen als in volume. De stevige binnenlandse vraag doet het economische gewicht van de marktdiensten - die zich vooral op de binnenlandse vraag richten - verder toenemen (zie tabel 6). Gedurende de projectieperiode stijgt de toegevoegde waarde van de marktdiensten sneller (2,5 %) dan tijdens de periode 1999-2004 (2,2 %). Het aandeel van de marktdiensten in de toegevoegde waarde loopt nominaal op tot 62,9 % in 2010. Hun belang stijgt ook in reële termen, zij het minder uitgesproken, door de sterkere toename van de prijzen in de dienstensector dan in de industrie.

Ten opzichte van de periode 1999-2004 valt de gemiddelde groei van de sector vervoer en communicatie tijdens de projectieperiode licht terug, maar blijft toch aanzienlijk (3,2 %). De deelsector van de communicatiediensten wordt nog steeds ondersteund door een sterke stijging van de binnenlandse consumptieve bestedingen voor mobiele telefonie, internet, etc.

De sectoren 'overige marktdiensten' en 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' zouden de sterkste gemiddelde groei kennen tijdens de projectieperiode (respectievelijk 2,8 % en 2,7 %).

TABEL 6 - Structuur en groei van de bruto toegevoegde waarde tegen basisprijzen

	Structuur in lopende prijzen			Structuur in prijzen van 1995			Reële groei ^a	
	1995	2003	2010	1995	2003	2010	1999-2004	2005-2010
Landbouw	1,7	1,4	1,3	1,7	1,5	1,4	0,8	1,0
Energie	3,4	3,0	3,0	3,4	3,1	3,0	0,1	1,5
Verwerkende nijverheid	20,7	17,7	16,3	20,7	21,2	20,7	1,6	1,9
- Intermediaire goederen	8,4	7,3	7,0	8,4	9,0	8,6	2,6	1,6
- Uitrustingsgoederen	5,0	4,0	3,7	5,0	5,0	5,0	0,0	2,2
- Verbruiksgoederen	7,4	6,4	5,6	7,4	7,2	7,1	1,6	2,0
Bouw	5,4	5,0	5,1	5,4	5,0	5,4	2,3	3,1
Verhandelbare diensten	57,4	60,8	62,9	57,4	57,8	59,2	2,2	2,5
- Vervoer en communicatie	7,3	7,2	8,2	7,3	7,4	7,9	3,7	3,2
. Vervoer per spoor	0,9	0,8	0,7	0,9	0,8	0,7	0,4	1,4
. Stads- en wegvervoer	1,8	1,9	2,2	1,8	1,9	2,0	4,8	3,0
. Vervoer over water en luchtvaart	0,5	0,2	0,2	0,5	0,8	0,8	5,3	2,5
. Vervoersondersteunende activiteiten en communicatie	3,9	4,2	5,1	3,9	3,9	4,4	3,6	3,8
- Handel en horeca	14,0	14,3	14,4	14,0	13,1	12,8	1,6	1,9
- Krediet en verzekeringen	6,5	6,0	5,2	6,5	5,7	5,7	-1,4	2,0
- Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	6,5	7,4	8,0	6,5	6,6	6,9	4,0	2,7
- Overige marktdiensten	23,2	25,9	27,1	23,2	25,0	25,8	2,6	2,8
Niet-verhandelbare diensten	15,9	16,0	14,9	15,9	15,1	14,0	1,5	1,1
IGDFI ^b	-4,5	-3,7	-3,3	-4,5	-3,8	-3,8	-1,3	2,2
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	2,0	2,2

a. Periodegemiddelden.

b. Indirect gemeten diensten van financiële intermediairs.

De *verwerkende nijverheid* blijft eerder exportgericht en groeit daardoor in de projectieperiode iets sterker dan in de periode 1999-2004. Na de recente investeringskrimp en de daling van de toegevoegde waarde duiden de vooruitzichten op een verbetering in de sector van de uitrustingsgoederen dankzij de aanzienlijke groei van de investeringen in 2003 (+11 %). In die bedrijfstak is het investeringsklimaat eveneens belangrijk en wordt de activiteit tijdens de projectieperiode gestimuleerd door de grote vraag naar investeringsgoederen vanuit de andere bedrijfstakken. In de sector van de intermediaire goederen is de gemiddelde groei van de reële toegevoegde waarde tijdens de projectieperiode lager dan in de periode 1999-2004. Er wordt namelijk rekening gehouden met de verwachte herstructurerings in de staalindustrie.

De sterke groei van de investeringen tijdens de projectieperiode heeft eveneens een positieve impact op de *bouwsector*, die daardoor een sterkere groei van de toegevoegde waarde zou kennen.

Evolutie van de werkgelegenheid

Door de systematisch beperktere stijging van de arbeidsproductiviteit in de marktdiensten in vergelijking met de industrie, weerspiegelt de sectorale werkgelegenheidsevolutie - meer nog dan de toegevoegde waarde - het toenemend belang van de tertiaire sector. In de periode 1999-2004 is de werkgelegenheid in alle industriële sectoren gedaald (behalve in de bouwsector) en in alle takken van de diensten gestegen (behalve in de sector krediet en verzekeringen). In de projectieperiode wordt die trend nog versterkt. De werkgelegenheid neemt toe in de bouwsector, de handel en de horeca, de vervoers- en communicatiesector, de gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening en de 'overige marktdiensten'. In de laatste twee takken zou de groei het sterkst zijn. Voor een gedetailleerde analyse van de werkgelegenheid verwijzen we naar hoofdstuk 5.

Evolutie van de arbeidsproductiviteit

De gemiddelde jaarlijkse productiviteitsgroei per uur in de privé-sector is in de projectieperiode gelijk aan die van de periode 1992-2004 (zie tabel 7). De productiviteitstoename in de industrie (vooral in de bedrijfstakken energie, consumptiegoederen en uitrustingsgoederen) blijft behoorlijk, waardoor de stijging van de loonkost per eenheid product beperkt blijft. De industrie is relatief gevoeliger voor de internationale concurrentie dan de meeste marktdiensten. Bijgevolg nemen de prijzen minder sterk toe bij de industrie dan bij de marktdiensten en daalt het aandeel van de industrie in de toegevoegde waarde sterker in nominale termen dan tegen constante prijzen (tabel 6).

De productiviteitsgroei van de marktdiensten is globaal genomen lager dan gemiddeld (tabel 7), hoewel dat niet geldt voor alle diensten. Zo worden de takken 'vervoer en communicatie' en 'krediet en verzekeringen' gekenmerkt door een aanhoudend hoge groei van de arbeidsproductiviteit, terwijl die in de 'overige marktdiensten' en in de 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' stagneert. In hoofdstuk 5 wordt nader ingegaan op de evolutie van de productiviteit en haar determinanten.

TABEL 7 - Evolutie van de arbeidsproductiviteit per uur in de privé-sector
(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)

	1982-1991	1992-2004	2005-2010
Landbouw	3,5	4,0	2,5
Industrie	4,0	3,1	3,1
Marktdiensten	1,3	0,6	0,8
- Vervoer en communicatie	3,8	1,5	1,9
- Handel en horeca	0,5	1,0	1,5
- Krediet en verzekeringen	2,4	2,4	2,0
- Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	0,1	-0,7	0,0
- Overige marktdiensten	0,0	-0,9	0,0
Totaal	2,2	1,4	1,4

C. Structuur van het nationaal inkomen en vorming van de vorderingenoverschotten

1. Structuur van het nationaal inkomen

Primair inkomen

Tussen 1995 en 2003 werden de primaire inkomens gekenmerkt door een sterke toename van het aandeel van de overheid en een overeenkomstige daling bij de particulieren¹ en de vennootschappen². Die trend lijkt zich niet door te zetten in de projectie: het aandeel van het particuliere primaire inkomen blijft wel dalen, maar er is een aanzienlijke stijging van het aandeel van de vennootschappen. Het relatieve belang van het primair inkomen van de overheid zou zich min of meer stabiliseren.

Het dalend aandeel van het particuliere primaire inkomen tussen 1995 en 2003 (daling van 3 % van het bbp) wordt verklaard door een daling van de niet-loon-inkomens (exploitatieoverschot, gemengd inkomen en inkomens uit vermogen). Terwijl die inkomsten in 1995 nog 27,6 % van het bbp vertegenwoordigen (16,8 % voor het exploitatieoverschot en het gemengd inkomen en 10,8 % voor de inkomens uit vermogen), krimpt hun aandeel tot 24 % in 2003 (daling van 1,6 % van het bbp voor het exploitatieoverschot en het gemengd inkomen en van 2 % voor de inkomens uit vermogen). Tegelijk stijgt het aandeel van de lonen met 0,7 % van het bbp.

Vanaf 2004 blijft het particuliere primaire inkomen verder teruglopen. Tussen 2003 en 2005 bedraagt de daling 2,5 % van het bbp als gevolg van een aanzienlijke inkrimping van het aandeel van de lonen in het nationaal inkomen. De aandelen van de inkomens uit vermogen en van het bruto-exploitatieoverschot dalen eveneens tijdens die periode. Het aandeel van de inkomens uit vermogen valt evenwel sterker terug dan dat van het exploitatieoverschot. Op middellange termijn (de periode 2006-2010), verliest het aandeel van het particuliere primaire inkomen nog 0,9 % van het bbp, wat grotendeels toe te schrijven is aan de inkrimping van het exploitatieoverschot (op zijn beurt het gevolg van de relatieve daling van het

1. Huishoudens en izw's ten behoeve van de huishoudens.

2. Geconsolideerde rekening van de financiële en niet-financiële vennootschappen.

inkomen van de zelfstandigen). De inkomens uit vermogen stabiliseren min of meer (deels door de lichte stijging van de rentevoeten), terwijl het aandeel van de lonen licht toeneemt.

De daling van het primaire inkomen van de vennootschappen (het bruto-exploitationoverschot en de inkomens uit vermogen) tussen 1995 en 2003 is grotendeels toe te schrijven aan de sterke stijging van de (negatieve) inkomsten uit vermogen (grotendeels als gevolg van de hogere uitbetaling van dividenden). Het exploitatieoverschot evolueert in stijgende lijn, ondanks de matige prestaties in de periode 2000-2003¹. Gedurende de periode 2004-2010 stijgt het aandeel van het primair vennootschapsinkomen in het bbp door de regelmatige groei van het exploitatieoverschot van de vennootschappen (toe te schrijven aan de aanhoudende groei van de activiteit en de beheerste kostenevolutie) en de stabilisering van de inkomens uit vermogen.

Lopende overdrachten en beschikbaar inkomen

De lopende overdrachten ten voordele van de overheid namen toe tussen 1995 en 2001 (tot 17 % van het bbp in 2001), maar vielen terug vanaf 2002. Die daling zet zich door in het begin van de projectieperiode, aangezien er rekening wordt gehouden met de fiscale hervorming, die de toename van de ontvangsten afremt. Vanaf 2007 is de fiscale hervorming beëindigd en stijgen de overdrachten ten voordele van de overheid.

Rekening houdend met die verschillende evoluties, zou het beschikbaar inkomen van de particulieren in bbp-termen afbrokkelen tijdens de projectieperiode, terwijl het beschikbaar inkomen van de vennootschappen zou toenemen. Het beschikbaar inkomen van de overheid zou zich geleidelijk herstellen.

TABEL 8 - Verdeling van het nationaal inkomen
(in procent van het bbp)

	1995	2003	2005	2010
Particulieren^a				
1. Primair inkomen	81,0	78,0	75,5	74,6
. Lonen en wedden	53,4	54,1	53,1	53,3
. Bruto-exploitationoverschot ^b	16,8	15,2	14,8	14,0
. Inkomen uit vermogen	10,8	8,8	7,6	7,3
2. Netto lopende overdrachten	-13,9	-14,4	-13,7	-14,2
3. Beschikbaar inkomen	67,0	63,6	61,8	60,4
Vennootschappen^c				
1. Primair inkomen	16,8	15,7	16,9	18,1
. Bruto-exploitationoverschot	18,0	18,5	19,7	21,0
. Inkomen uit vermogen	-1,2	-2,8	-2,8	-2,8
2. Netto lopende overdrachten	-2,0	-2,2	-2,8	-2,9
3. Beschikbaar inkomen	14,9	13,5	14,1	15,2
Overheid				
1. Primair inkomen	4,3	8,2	9,0	8,6
2. Netto lopende overdrachten	15,2	15,3	15,2	15,8
3. Beschikbaar inkomen	19,4	23,5	24,3	24,5

- a. Huishoudens en izw's ten behoeve van huishoudens.
b. Inclusief het gemengd inkomen.
c. Financiële en niet-financiële vennootschappen.

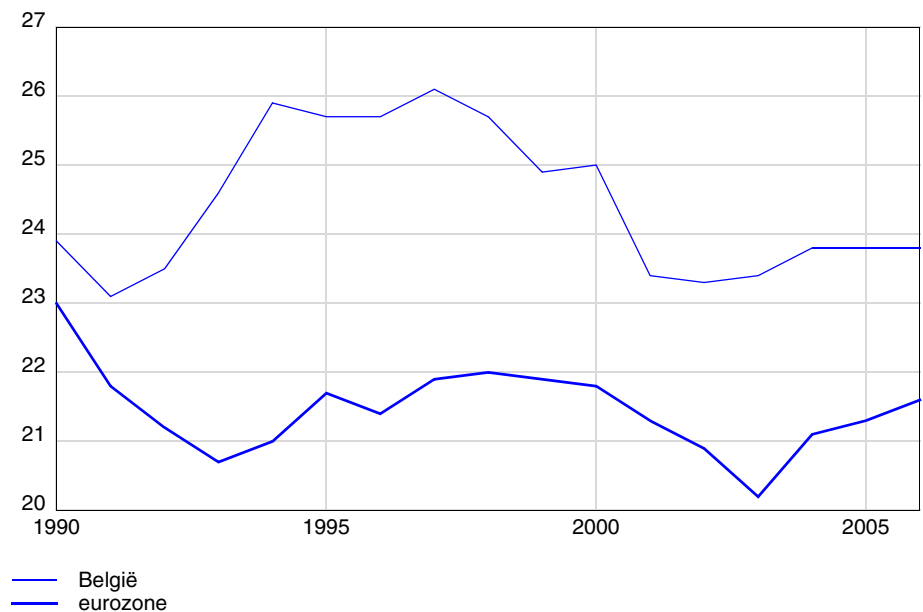
1. Het aandeel van het exploitatieoverschot van de vennootschappen bereikte een hoogtepunt in 2000, maar viel terug in 2001 en 2002, gevolgd door een lichte stijging in 2003.

2. Verdeling van de besparingen en de vorderingenoverschotten

De nationale besparingen blijven hoog

De nationale spaarquote¹ (in brutotermen) bedroeg 23,4 % in 2003, wat een aanzienlijke daling is ten opzichte van het gemiddelde voor de periode 1995-2002 (25,4 %). Die daling is het gevolg van de aanzienlijke afname van de spaarquote van de privé-sector (particulieren en vennootschappen). De quote blijft echter op een hoog peil ten opzichte van het gemiddelde in de eurozone (20,2 % in 2003). De nationale spaarquote stabiliseert zich in 2004 op 23,3 % van het bbp. Nadien zou ze geleidelijk stijgen tot 24,2 % in 2010.

FIGUUR 7 - Brutosparen²
(in procent van het bbp)

De stabilisering van de nationale spaarquote in 2004 is het gevolg van de herneiging van het overheidssparen. De spaarquote van de privé-sector blijft immers dalen (de terugval betreft enkel de particulieren; voor de vennootschappen is er een toename). Na 2004 zou het herstel van de nationale spaarquote hoofdzakelijk te danken zijn aan de stijging van de spaarquote van de privé-sector met 0,6 % van het bbp tussen 2005 en 2010 (dankzij de vennootschappen; de particuliere spaarquote zou iets terugvallen). De spaarquote van de overheid zou met 0,3 % van het bbp stijgen.

Vorderingenoverschot van de Belgische economie bedraagt 2,7 % van het bbp op het einde van de periode

Het vorderingenoverschot van de volledige economie, dat verkregen wordt door de kapitaalverrichtingen af te trekken van het nationale spaarvolume, is aanzienlijk gedaald sinds 2002 en bedraagt nog slechts 2,3 % van het bbp in 2004, tegenover 5,2 % in 2002. Het vorderingenoverschot zou verder terugvallen in 2005 en enigszins hernemen tussen 2006 en 2010.

1. Aandeel van de nationale besparingen in het bbp.
2. Observaties tot 2003; voor de periode 2004-2006: eigen vooruitzichten (voor België) en Europese Commissie: 'Economic forecasts, spring 2005' (voor de eurozone).

De uitholling van het vorderingenoverschot tussen 2002 en 2004 vloeit voort uit de lagere binnenlandse spaarquote (zie hierboven) en uit de stijging van de investeringsquote. Het vorderingenoverschot van de particulieren gaat sterk achteruit (daling met 2,1 % van het bbp) door de sterke daling van de particuliere spaarquote. Het vorderingenoverschot van de vennootschappen zou eveneens dalen door de toename van hun investeringsquote. In 2005 zou het vorderingenoverschot van de volledige economie verder dalen doordat de toename van de investeringsquote slechts gedeeltelijk gecompenseerd wordt door een stijging van de spaarquote. De toename van het vorderingenoverschot in de periode 2006-2010 weerspiegelt de toename van de binnenlandse spaarquote. Op het einde van de projectieperiode zou het globale vorderingenoverschot (wat overeenkomt met de nettolening aan het buitenland) 2,7 % bedragen. Dit blijft een vrij hoog niveau, ook al worden de recordcijfers van de jaren 90 en het begin van dit decennium niet meer gehaald.

Herstel van de investeringsquote

De investeringsquote viel de voorbije jaren sterk terug, vooral als gevolg van de lagere bedrijfsinvesteringen. In 2003 vertegenwoordigden de totale bruto-investeringen nog slechts 19 % van het bbp, tegenover 21,7 % in 2000. De investeringen zouden vanaf 2005 versnellen, vooral dankzij een grotere dynamiek van de bedrijfsinvesteringen (en van de overheidsinvesteringen in het begin van de periode). Ondanks dat herstel zou de investeringsquote op het einde van de periode ruim onder de spaarquote liggen.

TABEL 9 - Samenvatting van de verrichtingen van de institutionele sectoren
(in procent van het bbp)

	1995	2003	2005	2010
1. Particulieren^a				
. Bruto beschikbaar inkomen	67,0	63,6	61,8	60,4
. Consumptie	54,2	54,5	54,0	52,9
. Bruto sparen	13,4	10,0	8,7	8,4
. Bruto-investeringen	6,3	5,8	5,8	5,4
. Vorderingenoverschot	7,4	3,8	2,5	2,5
2. Vennootschappen^a				
. Bruto beschikbaar inkomen	14,9	13,5	14,1	15,2
. Brutosparen	14,3	12,7	13,2	14,3
. Bruto-investeringen	11,9	11,6	13,3	13,8
. Vorderingenoverschot	2,5	-0,5	0,0	0,9
3. Overheid^a				
. Bruto beschikbaar inkomen	19,4	23,5	24,3	24,5
. Consumptie	21,4	22,8	22,8	23,0
. Brutosparen	-2,0	0,8	1,5	1,5
. Bruto-investeringen	1,9	1,6	1,7	1,7
. Vorderingenoverschot	-4,4	0,3	-0,5	-0,7
4. Totaal^a				
. Nationaal brutosparen	25,7	23,4	23,4	24,2
waarvan privé-sparen	27,7	22,7	21,9	22,7
. Bruto-investeringen	20,1	19,0	20,8	20,8
. Vorderingenoverschot	5,5	3,7	2,0	2,7

a. De kapitaaloverdrachten zijn niet opgenomen in deze tabel.

3. De rekening van het buitenland

Behoud van een groot extern surplus tegen 2010

Het belangrijke financieringsvermogen van de Belgische economie in haar geheel vertaalt zich in een groot vorderingenoverschot ten opzichte van het buitenland. De nettolening van België aan het buitenland (het saldo van de lopende transacties en de kapitaaltransacties) is één van de hoogste binnen de Europese Unie. Ter vergelijking, de lopende rekening van de eurozone had in 2003 een klein overschot van 0,6 % van het bbp, en binnen het Europa van de vijftien had enkel Zweden een hoger surplus dan België¹.

Het lopende overschot dat sedert het midden van de jaren 80 werd geboekt, nam aanzienlijk toe tussen 1991 en 1995, vooral als gevolg van de zwakke groei van de binnenlandse vraag. Daarna stabiliseerde het tot 2003. In 2004 nam het overschot gevoelig af (met bijna 1,5 % van het bbp) door de ongunstige ruilvoetontwikkeling en door de sterke invoertoename, geschraagd door het herstel van de binnenlandse vraag. Het kleinere lopende overschot in 2004 kan ook verklaard worden door de lagere factorinkomens. De aan de buitenlandse aandeelhouders betaalde dividenden door in België gevestigde ondernemingen stegen immers sneller dan de dividenden die Belgische bezitters van buitenlandse aandelen inden. In 2005 daalt het lopende overschot verder als gevolg van een licht negatieve ruilvoetontwikkeling (toe te schrijven aan de energieprijzen) en van het invoervolume dat sterker toeneemt dan de uitvoer. Vanaf 2006 zou het niveau van de lopende externe overschotten opnieuw toenemen tot 3,4 % van het bbp dankzij de goede prestaties op het vlak van de netto-uitvoer en de stabilisering van de factorinkomens (zie figuur 8)

De kapitaalverrichtingen vertonen sinds 2002 een tekort van 0,6 à 0,8 % van het bbp. Dat tekort is grotendeels het gevolg van de giften van de Belgische overheid aan het buitenland ter financiering van investeringen.

De nettolening aan het buitenland, die in 2003 nog 3,7 % van het bbp bedroeg, is in 2004 teruggevallen tot 2,3 % van het bbp en zou in 2005 nog 2,0 % bedragen. Dat is vooral het gevolg van de daling van het overschot op de lopende transacties. De externe lopende overschotten die België al 20 jaar laat optekenen, blijven de Belgische crediteurspositie verstevigen tegenover het buitenland. Volgens de laatste ramingen op basis van de financiële-vermogensrekening, bedroegen de nettoactiva van België eind 2003 102 miljard euro.

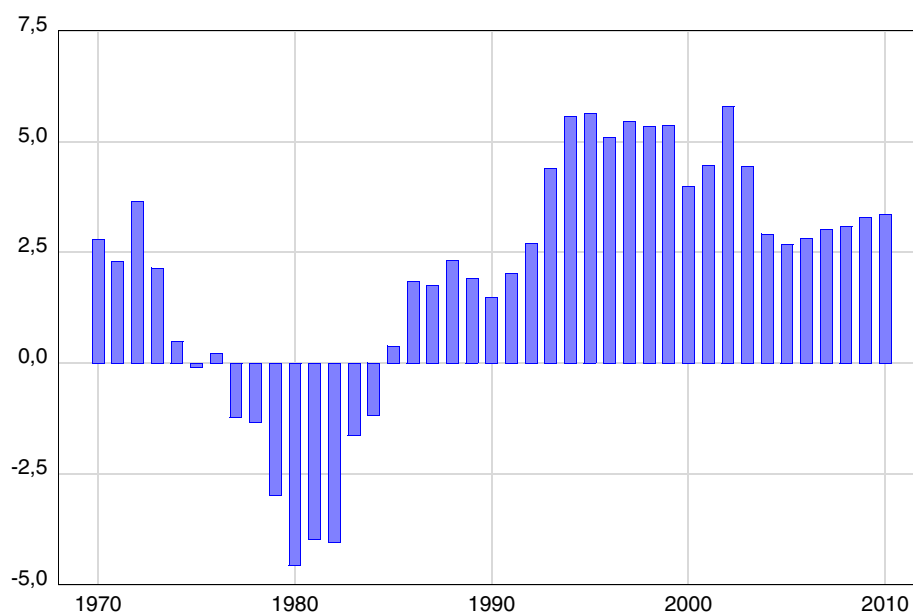
In de periode 2006-2010 zou België elk jaar lopende overschotten blijven genereren van bijna of meer dan 3 % van het bbp. Los van de effecten i.v.m. de beurs- en wisselkoerswaarderingen, zouden die overschotten nieuwe inkomsten voor de Belgische economie genereren. Het hogere handelsoverschot in 2006 en 2007, gekoppeld aan een verbeterde ruilvoet, zou zich opnieuw vertalen in een snellere stijging van het reële bni ten opzichte van het bbp. Vanaf 2008 kennen beide een nagenoeg gelijkmatig verloop.

1. Finland had een extern surplus vergelijkbaar met dat van België.

TABEL 10 - Nettolening aan het buitenland
(saldi, in procent van het bbp)

	1995	2003	2005	2010
1. Lopende rekening	5,6	4,4	2,7	3,4
. Goederen en diensten	4,3	3,8	2,5	3,3
. Beloning van werknemers (netto)	1,3	1,2	1,2	1,2
. Inkomen uit vermogen (netto)	1,3	1,2	0,8	0,8
. Belastingen min subsidies	-0,6	-0,5	-0,5	-0,6
. Overige lopende overdrachten	-0,8	-1,3	-1,4	-1,3
2. Kapitaalrekening	-0,1	-0,8	-0,7	-0,6
3. Nettolening aan het buitenland	5,5	3,7	2,0	2,7

FIGUUR 8 - Saldo van de lopende verrichtingen met het buitenland
(in procent van het bbp)

Inflatie onder controle, geleidelijke stijging van de rentevoeten

Gemeten aan de hand van de deflator van de consumptieprijzen, zou de Belgische inflatie onder 2 % blijven, met gemiddeld 1,8 % over de periode 2005-2010. De eurozone zou een gelijkaardig prijsverloop kennen. De relatief beperkte inflatie is toe te schrijven aan de beperkte groei van de binnenlandse kosten en van de invoerprijzen.

Na de sterke daling van de voorbije jaren, zouden de rentevoeten tijdens de projectieperiode opnieuw aantrekken. De nominale lange rente zou tijdens de projectieperiode geleidelijk stijgen en 5,5 % bereiken. De korte rente zou dan 4,2 % bedragen. Met een inflatie die onder de 2 %-grens blijft, zouden de Belgische reële rentevoeten gemiddeld 1,6 % (korte rente) en 3,0 % (lange rente) bedragen.

Prijzen, kosten en rentevoeten

	1981-2004	1999-2004	2005-2010
Prijzen en kosten (gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)			
- Consumptieprijzen	2,9	1,9	1,8
- Bbp-deflator	3,0	1,8	1,9
- Loonkosten per eenheid product	2,6	1,6	1,6
- Invoerprijzen	2,3	2,3	1,1
Belgische rentevoeten (gemiddeld niveau)			
- Langetermijnrente (10 jaar),			
nominaal	8,0	4,8	4,9
reëel	5,1	2,8	3,0
- Kortetermijnrente (3 maanden),			
nominaal	7,0	3,1	3,4
reëel	4,1	1,2	1,6

A. Prijzen en kosten

Afname van de inflatie in de jaren 90

De trendmatige afname van de consumptieprijsinflatie, die begon in het midden van de jaren 80, zette zich door tot eind de jaren 90. Het groeitempo van de inflatie (dat gemiddeld nog meer dan 4 % bedroeg in de jaren 80) vertraagde aanzienlijk in de eerste helft van de jaren 90, met een gemiddelde van 2,2 % tijdens de periode 1991-1995. Die gematigde prijsontwikkeling zette zich door in de tweede helft van de jaren 90, met een groeitempo van gemiddeld minder dan 1,7 %. Ondanks een opflakking in 2000, 2001 en 2004, is de inflatie zeer gematigd gebleven, met een gemiddelde dat tussen 1999 en 2004 niet boven 1,9 % uitkwam (zie tabel 11).

Tijdelijke stijging van de inflatie op korte termijn

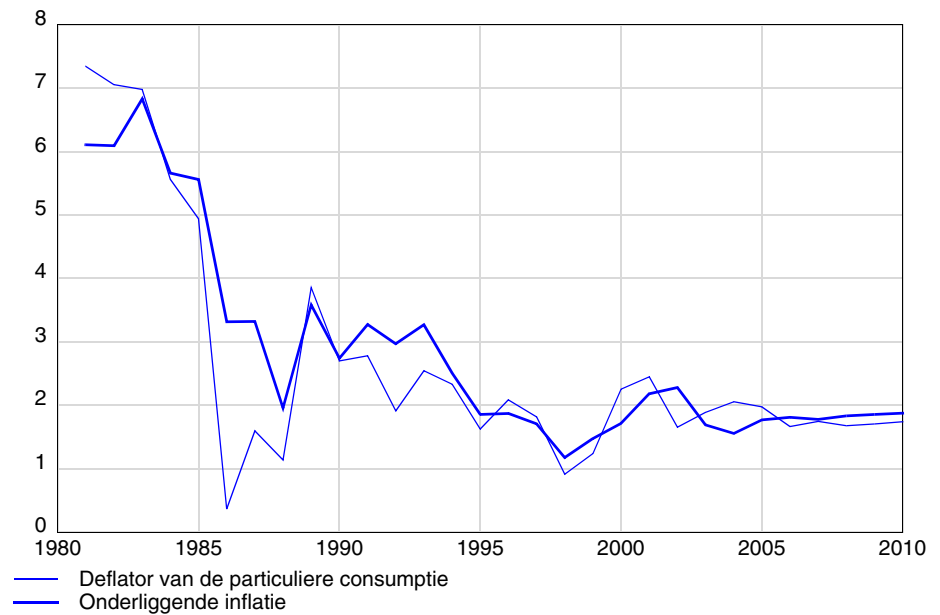
De toename van de inflatie in 2004 valt grotendeels te verklaren door de sterke prijsstijging van de ruwe olie (zie figuur 10). In één jaar tijd is de gemiddelde olieprijs immers gestegen van 28,8 dollar tot meer dan 38 dollar. De prijsstijging van de energiegrondstoffen werd echter deels gecompenseerd door de gelijktijdige appreciatie van de euro. Daardoor werd de impact van de stijging van de internationale energieprijzen op de binnenlandse prijzen deels opgevangen, maar daalden ook de invoerprijzen zonder energie.

De toename van de nationale index der consumptieprijzen bleef in 2002 en in 2003 beperkt tot 1,6 %, maar liep in 2004 op tot 2,1 % onder invloed van de sterk gestegen energieprijzen voor de eindverbruiker. De onderliggende inflatie daarentegen, die de fundamentele tendens van de consumptieprijzen weergeeft (zonder voeding en energie), is sinds 2002 aan het dalen: van 2,2 % in 2002 naar 1,7 % in 2003 en 1,6 % in 2004. Die evolutie is vooral het gevolg van het uitblijven van een uitgesproken druk op de prijzen, zowel in het binnenland als in het buitenland (zie verder). De terugval doet zich vooral voor binnen de diensten, als gevolg van de tragere groei van de loonkosten.

In de periode van 2002 tot 2004 werd de inflatie aanzienlijk beïnvloed door overheidsmaatregelen zoals de afschaffing of vermindering van het kijk- en luistergeld (impact vooral merkbaar in de jaren 2002 en 2003) en de verhoging van de indirecte belastingen op olieproducten en tabak. In 2004 werd de verhoging van de indirecte belastingen slechts gedeeltelijk gecompenseerd door het netto-effect van de nieuwe wet op de ecotaksen en de ecoboni¹.

1. Deze wet, die van kracht werd in april 2004, heeft ervoor gezorgd dat de accijnzen en de BTW op niet-alcoholische dranken zijn verlaagd en dat er een bijdrage moet worden betaald op de wegwerpverpakkingen. Het netto-effect van deze wet op de prijs van de dranken was licht negatief in 2004.

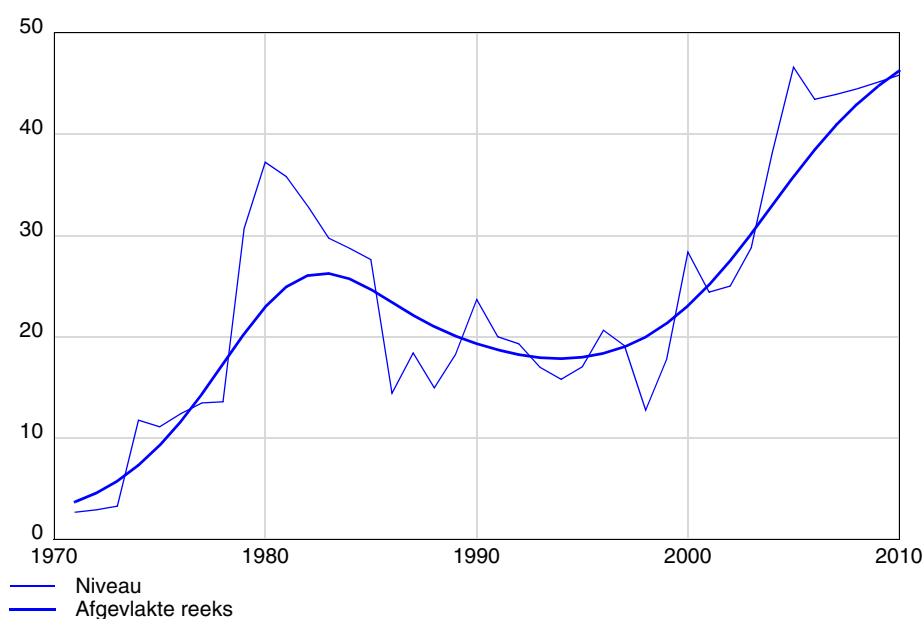
FIGUUR 9 - Prijzen van de particuliere consumptie
(groeivoeten in procent)

De inflatie blijft gematigd en bedraagt gemiddeld 1,8 %

De toename van de deflator van de particuliere consumptie zou op middellange termijn lager dan 2 % blijven, wat door de ECB gedefinieerd wordt als prijsstabiliteit. De consumptieprijzen stijgen gemiddeld met 1,8 % in de periode 2005-2010, maar de stijging zou iets hoger zijn in 2005 door de blijvende druk op de energieprijzen (de olieprijs zou gemiddeld 47 dollar bedragen). Vanaf 2006 zou de binnenlandse inflatie terugvallen tot 1,7 à 1,8 %. De onderliggende inflatie ligt naar verwachting iets hoger, maar bedraagt eveneens minder dan 2 %. De inflatie zou onder controle blijven door een matige toename van de invoerprijzen zonder energie. De impact van de internationale energieprijzen zou eveneens beperkt blijven. De olieprijs daalt in 2006 tot gemiddeld 43,4 dollar, wat zou leiden tot lagere energieprijzen voor de eindverbruiker. Daarna wordt verondersteld dat de olieprijs in reële termen stabiel blijft (de nominale waarde zou tegen 2010 bijna 46 dollar bedragen). Na de recente ontsporing zou het relatief gematigd verloop van de binnenlandse kosten de inflatie mee stabiliseren. Ten slotte heeft ook de output gap (nagenoeg nul) een afremmend effect op de prijsstijgingen.

FIGUUR 10 - Dollarprijs per vat ruwe olie

De opsplitsing per consumptie categorie toont aan dat de prijsstijging van de overige goederen ('voeding-dranken-tabak' en energie niet meegerekend), die beperkt bleef tot gemiddeld 1,1 % tijdens de periode 1996-2004, zou versnellen tot gemiddeld 1,7 % tussen 2005 en 2010. Voor het prijsverloop van de categorie 'voeding-dranken-tabak' geldt het omgekeerde: na de relatief sterke groei in de jaren 2001 en 2003, zouden de prijsstijgingen lager uitvallen in de projectieperiode. De stijging van de huurprijzen versnelt dan weer, maar de prijzen van de overige diensten ontwikkelen zich trager in de projectieperiode. De toename van de energieprijzen zou gemiddeld op 1,5 % per jaar uitkomen tegenover 3,3 % voor de periode 1996-2004. Die zwakke groei is toe te schrijven aan de prijsdalingen in het begin van de projectieperiode (de internationale energieprijzen vallen terug in 2006), gevolgd door een beperkte toename. Vanaf 2007 wordt immers verondersteld dat de ruwe olieprijs in reële termen ongewijzigd blijft, terwijl ook de structurele hervormingen op de gas- en elektriciteitsmarkten de prijsontwikkeling van energieproducten zullen beperken.¹

TABEL 11 - Prijzen van de particuliere consumptie per categorie
(groeivoeten in procent)

	1981-2004	1981-1990	1991-1995	1996-2004	2005-2010
Algemene index	2,9	4,2	2,2	1,8	1,8
- Voeding, dranken en tabak	2,6	4,2	0,5	2,0	1,9
- Overige goederen	2,7	4,7	1,6	1,1	1,7
- Huur	3,5	5,0	3,8	1,7	2,1
- Overige diensten	3,1	4,3	2,9	2,0	1,8
- Energie	2,5	2,5	1,1	3,3	1,5
Onderliggende inflatie ^a	3,1	4,5	2,8	1,7	1,9

a. Algemene index, voeding, dranken, tabak en energie niet meegerekend.

1. De jaarlijkse stijging van de accijnzen op motorbrandstoffen (tot 2008) heeft slechts een lichte invloed op de consumptieprijzen.

Gematigde binnenlandse kosten en invoerprijzen

De bijdrage van de binnenlandse kosten in de ontwikkeling van de prijzen van de finale vraag zou gedurende de periode 2005-2010 gematigd blijven (gemiddeld 1 procentpunt per jaar) en is daarmee nagenoeg dezelfde als in de periode 1996-2004.

Sinds het begin van de jaren negentig is de groei van de binnenlandse kosten aanzienlijk afgenomen. De bijdrage van die component tot de binnenlandse inflatie lag in de periode 1980-1990 gemiddeld een stuk hoger dan 2 procentpunt. Vanaf het begin van de jaren negentig daalde de groei van de binnenlandse kosten en viel hun bijdrage tot de inflatie, die nog 1,6 procentpunt bedroeg tijdens de eerste helft van de jaren negentig, terug tot 0,8 procentpunt in de periode 1996-2000. Tussen 1996 en 2004 leverden de binnenlandse kosten een bijdrage van 0,9 procentpunt tot de inflatie.

De meer gematigde ontwikkeling van de binnenlandse kosten wordt vooral verklaard door de nominale uurloonkosten: de groei van de loonkosten per eenheid product bedroeg tussen 1996 en 2004 gemiddeld nog slechts 1,6 % tegenover 3,5 % tijdens de jaren tachtig. In de projectieperiode zou de stijging van de loonkosten per eenheid product gematigd blijven met gemiddeld 1,5 %. De bijdrage van de loonkosten per eenheid product tot de groei van de binnenlandse prijzen zou in de projectie nog slechts 0,5 procentpunt bedragen tegenover 1 procentpunt in de jaren tachtig.¹

Andere niet-loongebonden factoren hebben eveneens een impact op de inflatie. De bijdrage van de indirecte belastingen (subsidies niet meegerekend) bedroeg gemiddeld meer dan 0,3 procentpunt tussen 1981 en 1990 en 0,2 procentpunt in de jaren negentig. In de projectie zou de bijdrage van de netto indirecte belastingen tot de inflatie, rekening houdend met de geprogrammeerde verhoging van sommige indirecte belastingen, gemiddeld nog 0,1 procentpunt per jaar bedragen. Overigens zou de bijdrage van de winstmarges per eenheid product tot de groei van de deflator van de finale vraag gemiddeld 0,4 procentpunt per jaar bedragen tijdens de projectieperiode. Die bijdrage is ietwat groter dan in de periode 1996-2004 (vooral als gevolg van de geleidelijke vermindering van de output gap), maar veel kleiner dan in de jaren tachtig. Gedurende die periode was de bijdrage van de winstmarges per eenheid product tot de binnenlandse inflatie gemiddeld groter dan 1 procentpunt.

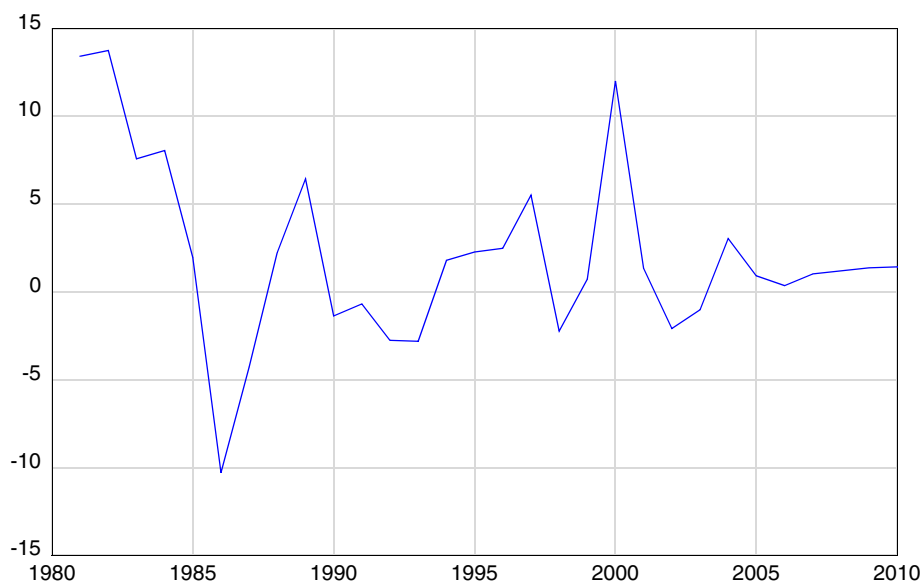
Invoerprijzen: stijging in het begin van de periode, matiging op middellange termijn

Na een forse stijging in 2000 (als gevolg van de hogere invoerprijzen voor energie en de depreciatie van de euro ten opzichte van de dollar) vertraagde de ontwikkeling van de invoerprijzen sterk in 2001, dankzij de daling van de energieprijzen. Vervolgens daalden de invoerprijzen in 2002 en 2003 door de appreciatie van de euro. In 2004 stegen de invoerprijzen opnieuw als gevolg van de hogere internationale energieprijzen. Dit laatste effect blijft een rol spelen in 2005, zij het in mindere mate, wat de stijging van de invoerprijzen gemiddeld op 1,3 % brengt. In 2006 zou de stijging van de invoerprijzen nog lager uitvallen (dicht bij nul) als gevolg van de daling van de energieprijzen. Nadien zouden zij een matig tempo aanhouden, in de veronderstelling dat de inflatie in de eurozone onder controle blijft en dat de grondstofprijzen toenemen zonder sterke schommelingen. Gemiddeld zouden de invoerprijzen met niet meer dan 1,1 % stijgen in de periode 2006-2010. De gemiddelde bijdrage van de ingevoerde kosten tot de stij-

1. De evolutie en de vorming van de loonkosten worden gedetailleerd beschreven in hoofdstuk 5.

ging van de deflator van de finale vraag (0,5 procentpunt) zou daardoor beduidend lager liggen dan in de periode 1996-2004 (0,9 procentpunt).

FIGUUR 11 - Invoerprijzen (groeivoeten in procent)

TABEL 12 - Binnenlandse kosten en invoerprijzen - marktsector
(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)

	1981-2004	1981-1990	1991-1995	1996-2004	2005-2010
Reële uurloonkost	1,6	1,7	2,7	1,1	1,2
Nominale loonkost per eenheid product	2,7	3,5	3,2	1,6	1,6
Invoerprijzen	2,1	3,5	-0,5	2,0	1,1
Bbp-deflator	3,0	4,3	2,7	1,6	1,9
Bijdrage tot de groei van de deflator van de finale vraag					
- Binnenlandse kosten	1,8	2,5	1,6	0,9	1,0
- Loonkost per eenheid product	0,8	1,0	0,9	0,5	0,5
- Netto indirecte belastingen	0,3	0,3	0,2	0,2	0,1
- Overige kosten (= marges)	0,7	1,2	0,5	0,3	0,4
- Invoerprijzen	1,0	1,6	-0,2	0,9	0,5

B. Rentevoeten

De zwakke conjunctuur en de lage inflatieverwachtingen zetten de ECB aan tot verdere renteverlagingen in 2003. De euribor bereikte een historisch laag peil en bedroeg gemiddeld slechts 2,3 % in 2003, tegenover 3,3 % in 2002. In 2004 hield de ECB haar rentetarieven ongewijzigd omdat ze van oordeel was dat het rentepeil van juni 2003 volstond om op middellange termijn de prijsstabiliteit in de eurozone te waarborgen en de economische activiteit te ondersteunen. In 2004 kwam de gemiddelde euribor bijgevolg uit op 2,1 % en, rekening houdend met de inflatie in de zone, was de reële rente in dat jaar vrijwel gelijk aan nul. Het rendement op Belgische driemaandscertificaten bereikte eveneens een historisch laag peil van 2 %.¹ De euribor zou in de projectieperiode geleidelijk toenemen tot 4,3 % in 2010, waardoor de Belgische certificatenrente tot nagenoeg hetzelfde niveau zou aantrekken. Die ontwikkeling betekent dat de Belgische reële driemaandsrente zou toenemen van gemiddeld 1,2 % in de periode 1999-2004 tot gemiddeld 1,6 % in de periode 2005-2010. In de jaren tachtig en de eerste helft van de jaren negentig bedroeg de reële korte rente gemiddeld meer dan 5 %.

Op basis van een eenvoudige versie van de Taylor-regel, kan het niveau van de korte rente worden geëvalueerd (zie tabel 13). De regel bepaalt een 'optimaal' rentepeil, waarbij de monetaire politiek als adequaat kan worden beschouwd. Het monetair beleid wordt hierbij verondersteld te reageren op afwijkingen van de inflatie ten opzichte van de inflatiedoelstelling en van de output ten opzichte van zijn potentieel (de output gap). Naarmate de inflatie en de economische groei lager (hoger) liggen dan hun respectievelijke referentiewaarden, kan de korte rente verlaagd (verhoogd) worden. Het 'gewenste' rentepeil hangt evenwel af van de gebruikte wegingen voor beide afwijkingen (bv. een gelijk gewicht van 0,5) en van de hypothesen over het evenwichtsniveau van de reële korte rente (bv. 2 %) en de inflatiedoelstelling (bv. 1,5 %). Door die parametergevoeligheid is de waarde van de Taylor-regel veeleer indicatief.

Op basis van de gekozen parameters, blijkt het Europese monetaire beleid in de periode 2005-2007 vrij soepel voor België. De "optimale" reële korte rente op basis van de Taylor-regel ligt dan beduidend boven zijn effectieve niveau. Na 2007 zou het monetaire beleid restrictiever worden.

TABEL 13 - Toepassing van de Taylor-regel op België

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Reële korte rente (i)	0,1	0,8	1,5	2,1	2,3	2,5
Output gap (ii)	-0,6	-0,3	-0,4	-0,3	-0,2	0,0
Inflatie (iii)	2,1	1,8	1,8	1,7	1,7	1,7
Reële korte rente via de Taylor-regel (iv) ^a	2,0	2,0	2,0	1,9	2,0	2,1

a. (iv) = 2 % + 0,5.(ii) + 0,5.[(iii) - 1,5]

Net zoals de kortetermijnrente, daalden de Europese langetermijnrentevoeten tot een historisch laag peil eind 2004. Dat was het gevolg van o.m. de lage inflatieverwachtingen en de zeer lage Amerikaanse rente. De Europese langetermijnrente

1. Het verschil tussen de euribor en het Belgisch rendement op driemaandscertificaten bedroeg vorig jaar 10 basispunten. Dat verschil is behouden in de projectieperiode.

daalde tot gemiddeld 4,1 % in 2004 en bedroeg nog slechts 3,5 % begin 2005. In 2002 bedroeg die rente nog gemiddeld 4,9 %. De Belgische tienjaarsrente heeft eveneens een historisch peil bereikt en bedroeg gemiddeld nog slechts 4,1 % in 2004 en slechts iets meer dan 3,5 % in januari 2005 (tegenover 5 % in 2002). Rekening houdend met de inflatie, bedroeg de Belgische reële lange rente gemiddeld 2 % in 2004.¹

Vanaf 2005 veronderstellen we een zeer geleidelijke stijging van de lange rente. De langetermijnrente in de eurozone zou oplopen van 4,3 % in 2006 tot 4,9 % in 2007 en tot meer dan 5 % in 2008. Op het einde van de projectieperiode zou die rente zich stabiliseren op 5,5 %. De Belgische tienjaarsrente zou hetzelfde pad volgen en tegen 2010 eveneens 5,5 % bedragen. In reële termen zou de lange rente op het einde van de periode in de buurt komen van 4 %.

De bovenstaande hypothesen impliceren voor dit jaar een gemiddeld verschil tussen de lange en de korte rente in België van 150 basispunten. Daarna zou de Belgische rendementscurve stilaan vlakker worden. Op het einde van de projectieperiode zou het verschil nog 130 basispunten bedragen.²

-
1. Ter herinnering, in 1995 bedroeg de reële lange rente nog 6 % en tijdens de jaren negentig gemiddeld 5,2 %.
 2. In de periode 1999-2004 bedroeg het verschil tussen beide rendementen gemiddeld 170 basispunten.

De arbeidsmarkt

Bij een economische groei die geschat wordt op 2,2 % gemiddeld per jaar, zou de werkgelegenheid toenemen met 222 000 personen tijdens de periode 2005-2010 (0,9 % per jaar gemiddeld). Gelet op de stijging van de bevolking op arbeidsleeftijd met 141 000 personen, zou de werkgelegenheidsgraad daardoor uiteindelijk verhogen met twee procentpunt (van 61,8 % in 2004 naar 63,7 % in 2010). Binnen de bevolking op arbeidsleeftijd weegt de leeftijdsklasse van 50 tot 64 jaar alsmaar zwaarder door.

De beroepsbevolking neemt nog sterk toe tijdens de projectieperiode (met 172 000 personen). De forse banenwinst gaat dus slechts gepaard met een afname van de werkloosheid (definitie FPB¹) van 50 000 personen. Daardoor zakt de werkloosheid tegen 2010 naar 660 000 personen, min of meer vergelijkbaar met het niveau van 1997, zij het met een veel groter aandeel voor de oudere leeftijdsklassen dan toen. De daling van de werkloosheidsgraad is beperkt maar duidelijk voelbaar (van 14,4 % in 2004 naar 12,9 % in 2010) en versnelt op het einde van de periode.

De jobcreatie gebeurt grotendeels in de marktsector. Ze wordt in de hand gewerkt door de beheersing van de loonkosten, die het gevolg is van loonmatiging (de bruto uurlonen vóór indexeringsgroei slechts met 1,1 % gemiddeld per jaar tijdens de projectieperiode) en door extra stimulansen voor de creatie van laagproductieve arbeid, met name door het toekennen van loonsubsidies. Gedefleerd met de prijsindex van de toegevoegde waarde, zouden de loonkosten per eenheid product afnemen met 0,5 % per jaar, niettegenstaande de nog steeds uiterst zwakke productiviteitsgroei per uur (1,4 % gemiddeld per jaar). Daaruit volgt dat tijdens de volgende zes jaar het aandeel van de lonen in het nationaal inkomen krimpt van 64,6 % naar 63,0 %; dat betekent onder meer dat de heffingsbasis voor de sociale zekerheidsbijdragen minder snel stijgt dan de economische groei.

De verslechtering van de Belgische prestaties op het vlak van de arbeidsproductiviteit sinds de jaren 70 wordt nader bestudeerd in afdeling B van dit hoofdstuk. De econometrische analyse wijst uit dat de stelselmatige afbrokkeling van de productiviteitsgroei tijdens de jaren 80 in grote mate toegeschreven moet worden aan de vertraging in de reële loonontwikkeling, waardoor een rem gezet werd op de voortschrijdende substitutie van arbeid door kapitaal. Die vertraging hangt nauw samen met het beleid van loonmatiging dat vanaf het begin van de jaren 80 opgeld begon te doen en nadien aangevuld werd met maatregelen ter verlaging van de lasten op arbeid.

Bovendien hangt de globale productiviteitsgroei in de marktsector niet enkel af van de productiviteitsevolutie binnen elke bedrijfstak, maar spelen ook de intertemporele verschuivingen van werkgelegenheid tussen bedrijfstakken een rol. De analyse in afdeling

1. De 'Vooruitzichten 2004-2009' van april 2004 bevatten een glossarium van de in dit hoofdstuk gebruikte arbeidsmarktbegrippen.

B wijst op een transfer van werkgelegenheid naar bedrijfstakken waarvan de relatieve productiviteitsniveaus afnemen. Eén en ander geldt overduidelijk voor de sterk expansieve dienstenbedrijfstakken 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' en 'overige marktdiensten', waarvan de relatieve productiviteit achteruitgaat naarmate de tijd vordert. Tegelijkertijd noteren bedrijfstakken waar jobs verloren gaan (de bedrijfstakken in de verwerkende nijverheid) steeds hogere relatieve productiviteitsniveaus.

Die tendensen blijven ook overeind tijdens de projectieperiode. In de verwerkende nijverheid gaan nog eens 60 000 arbeidsplaatsen verloren tijdens de periode 2005-2010, terwijl in de marktdiensten 274 000 bijkomende jobs gecreëerd worden. Het aandeel van de marktdiensten in de marktwerkgelegenheid klimt naar 74,5 % in 2010; het bedroeg slechts 53,9 % in 1980 en 71,1 % in 2004.

Het lijkt er in elk geval op dat een beleid gericht op loonkostbeheersing op zich niet in staat is tegelijk de werkgelegenheid en de productiviteitsgroei te bevorderen en evenmin leidt tot een spontane herschikking van de beschikbare middelen naar de meest productieve activiteiten. Om die transfer te bevorderen, is het aangewezen andere pistes meer te bewandelen, zoals bv. investeringen in onderwijs, vorming, begeleiding van werklozen of R&D, maatregelen die hoogproductieve bedrijfstakken ten goede komen en de voltooiing van de eengemaakte markt. Om het groeipotentieel van de economie te bevorderen, is het immers nodig dat de vooruitgang die geboekt wordt op het vlak van een hogere werkgelegenheidsgraad niet afgekocht wordt door tragere productiviteitswinsten.

Die inzet is van cruciaal belang wanneer het hoofd geboden zal moeten worden aan de uitdagingen waarvoor de vergrijzing ons stelt. Een dergelijke aanpak wordt trouwens eveneens naar voren geschoven door de Europese Commissie in haar geïntegreerde richtlijnen voor groei en werkgelegenheid 2005-2008: 'De verwezenlijking van een kennismaatschappij die stoelt op menselijk kapitaal, onderwijs en R&D is van uiterst groot belang om ons groeipotentieel te verhogen en de toekomst voor te bereiden'.

A. Algemene vooruitzichten

1. Arbeidsaanbod

a. Demografie en potentieel arbeidsaanbod

Toename bevolking op arbeidsleeftijd.

De bevolking op arbeidsleeftijd (15-64 jaar) groeide sterk tijdens de periode 1960-1985 (0,5 % gemiddeld per jaar), maar nam tijdens het daaropvolgende anderhalve decennium nog nauwelijks (0,1 % per jaar) toe. Sinds het begin van het lopende decennium versnelt de groei opnieuw. Die versnelling heeft gedeeltelijk te maken met de regularisatie-operatie, waardoor tijdens de periode 2001-2002 naar raming 28 000 personen extra werden opgenomen in de bevolking op arbeidsleeftijd. Op middellange termijn zorgt het doorschuiven van de dunbevolkte oorlogscohorten naar de leeftijdsklasse boven 65 jaar nog voor een tijdelijke¹ -sterke toename (0,34 % per jaar of 141 000 personen gecumuleerd over de periode 2004-2010).

TABEL 14 - Bevolking op arbeidsleeftijd en potentieel arbeidsaanbod (15-64 jaar; verschillen in duizenden)

	Bevolking op arbeidsleeftijd			Potentieel arbeidsaanbod		
	1998	2004	2010	1998	2004	2010
	t.o.v. 1992	t.o.v. 1998	t.o.v. 2004	t.o.v. 1992	t.o.v. 1998	t.o.v. 2004
15-24 jaar	-88	5	24	-60	7	7
25-49 jaar	92	-42	-134	170	35	-73
50-64 jaar	23	157	251	96	222	251
Mannen	14	58	69	39	54	34
Vrouwen	13	61	71	167	209	151
Totaal (15-64 jaar)	27	119	141	206	264	185

Effect op arbeidsaanbod gecompenseerd door negatief demografisch structuureffect.

In tegenstelling tot de periode 1960-1985, gaat de toename van de bevolking op arbeidsleeftijd dit keer echter gepaard met een verschuiving ten voordele van leeftijdscategorieën die traditioneel minder participeren op de arbeidsmarkt (plus 251 000 personen in de groep 50-64 jaar) en ten nadele van leeftijdsgroepen die traditioneel het sterkst participeren (min 134 000 personen in de groep 25-49 jaar), omdat de omvangrijke babyboomcohorten geleidelijk opschuiven richting pensioengerechtigde leeftijd. Indien men rekening houdt met dat demografische structuureffect, dan blijkt dat het arbeidsaanbod nog nauwelijks positieve impulsen ondergaat vanuit demografische hoek, ondanks de fors stijgende bevolking op arbeidsleeftijd.

1. Vanaf 2010 bereiken de babyboomgeneraties de pensioengerechtigde leeftijd; vanaf 2011 begint de bevolking op arbeidsleeftijd af te nemen in absolute termen.

Cohorte-effect ondersteunt nog steeds arbeidsaanbod...

Dat het potentieel arbeidsaanbod¹ (15-64 jaar) desalniettemin nog gevoelig toeneemt (met 185 000 personen², 0,6 % gemiddeld per jaar), moet voornamelijk toegeschreven worden aan het feit dat vrouwelijke bevolkingscohorten die minder sterk participeerden op de arbeidsmarkt geleidelijk opgevolgd worden door cohorten met een actiever arbeidsmarktgedrag ('cohort-effect'). Het cohort-effect is nog sterk aanwezig op middellange termijn en wordt bovendien nog ondersteund door de impact van de pensioenhervorming³, maar verliest geleidelijk aan kracht. Tegen 2010 zal het effect volledig uitgewerkt zijn voor de leeftijdsgroepen tot en met 40 jaar. De volledige uitdoving van het effect zal weliswaar nog een drietal decennia vergen.

...in de oudere leeftijdsklassen en bij vrouwen.

Het cohort-effect zorgt ervoor dat ook in de toekomst de groei van het potentieel arbeidsaanbod veel sterker zal zijn bij vrouwen (1,1 % per jaar) dan bij mannen (0,2 % per jaar). Door het samenspel tussen demografische verschuivingen enerzijds en cohort-effect anderzijds, neemt het potentieel arbeidsaanbod in de leeftijdsklasse 50-64 jaar sterk toe (met 251 000 personen; 3,3 % groei per jaar). In de klasse 25-49 jaar weegt het cohort-effect niet op tegen de neerwaartse demografische druk, zodat het potentieel arbeidsaanbod er daalt met 73 000 personen (0,4 % krimp per jaar). Bij de jongeren (15-24 jaar) wordt het arbeidsaanbod licht ondersteund vanuit de demografie en zou de participatiegraad stabiliseren na de conjunctureel bepaalde schommelingen uit het recente verleden (positieve impact tijdens de periode 1998-2001; negatieve impact daarna).

b. Brugpensioenen en beroepsbevolking

Als gevolg van de voorbije conjuncturele inzinking verhoogde de jaarlijkse instroom in het brugpensioen van 12 000 personen in 2001 tot meer dan 17 000 personen in 2003 en 2004. M.a.w., waar in 2001 op jaarbasis slechts 1,6 % van de werkende 50-plussers op brugpensioen werd gesteld, steeg de globale instroomgraad naar 2,1 % in de periode 2003-2004. Met het aantrekken van de economische groei, zou de globale instroomgraad echter terugvallen naar ongeveer 1,75 %.

Opwaartse druk op instroom door vergrijzing werkende bevolking...

Terzelfder tijd vergrijst echter de werkende bevolking (de werkende bevolking van 50 tot 64 jaar neemt toe van 844 000 personen in 2004 naar 1 025 000 personen in 2010). Daardoor neemt het aantal personen dat in aanmerking komt om met brugpensioen te gaan, opmerkelijk toe. Om die reden ook zal de jaarlijkse instroom van nieuwe bruggepensioneerden in absolute termen gemiddeld blijven schommelen rond 17 000 personen, ondanks de geleidelijk afkalvende globale instroomgraad.

...gecombineerd met tijdelijk lagere uitstroom naar pensioen....

De jaarlijkse uitstroom uit het statuut (voornamelijk pensioneringen) zal op middellange termijn tijdelijk beperkt blijven tot gemiddeld 14 500 personen (tegenover 16 500 personen tijdens het recente verleden). Enerzijds moet er immers rekening mee gehouden worden dat minder bevolkte cohorten de

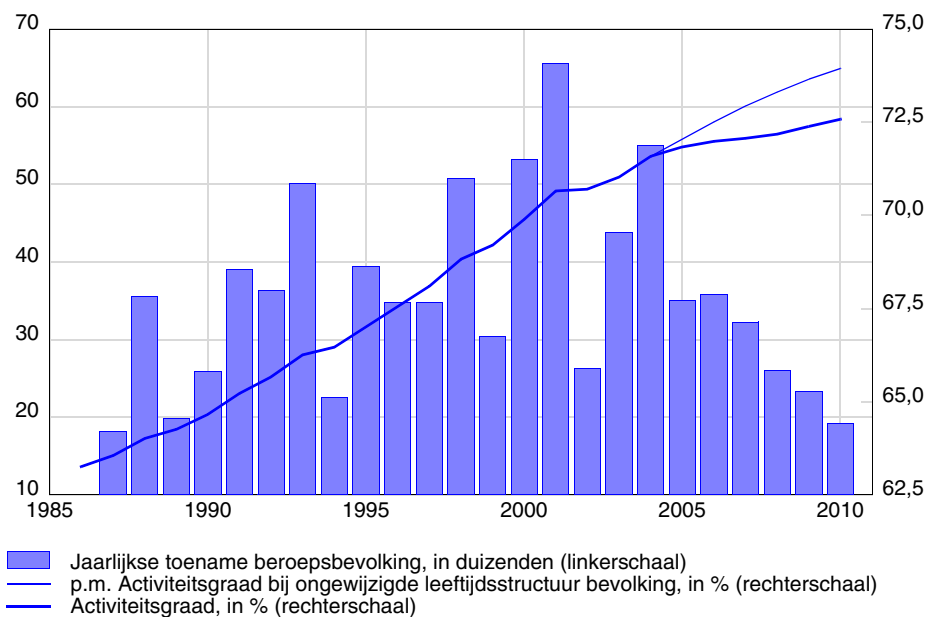
1. Potentieel arbeidsaanbod: beroepsbevolking definitie FPB (ruime administratieve definitie, inclusief 'oudere werklozen') plus bruggepensioneerden en voltijdse loopbaanonderbrekers.
2. Indien ook rekening gehouden wordt met werkende 64-plussers, bedraagt de globale toename van het potentieel arbeidsaanbod (15 jaar en meer) 187 000 personen.
3. De pensioenleeftijd voor vrouwen wordt opgetrokken van 63 jaar naar 64 jaar in 2006 en naar 65 jaar in 2009.

pensioengerechtigde leeftijd bereiken. Anderzijds speelt ook de pensioenhervorming, die nog tot tweemaal toe (in 2006-2007 en 2009-2010) de pensionering van bruggepensioneerde vrouwen uitstelt.

...doet aantal bruggepensioneerden toenemen.

Bij ongewijzigd beleid stijgt dus het aantal bruggepensioneerden jaarlijks gemiddeld met iets meer dan 2 500 personen (16 000 personen gecumuleerd) tot 126 000 personen in 2010. Daartegenover staat dat de formule van voltijdse loopbaanonderbreking ondertussen haar plafond bereikt heeft; het aantal personen dat op die manier tijdelijk afstand neemt van de arbeidsmarkt stabiliseert.

FIGUUR 12 - Beroepsbevolking (15 jaar en meer) en activiteitsgraad (15-64 jaar)

Sterke absolute toename van beroepsbevolking slechts weerspiegeld in matige toename activiteitsgraad.

De beroepsbevolking (potentieel arbeidsaanbod exclusief bruggepensioneerden en voltijdse loopbaanonderbrekers; definitie FPB¹) neemt dan tijdens de volgende zes jaar toe met 172 000 personen, wat een gemiddelde groei inhoudt van 0,6 % per jaar. Niettegenstaande de nog steeds forse jaarlijkse verhogingen van de beroepsbevolking, valt de toename van de globale activiteitsgraad (15-64 jaar) nochtans eerder bescheiden uit tijdens de projectieperiode (van 71,6 % naar 72,6 %). De veranderende leeftijdsstructuur van de bevolking op arbeidsleeftijd is daar de oorzaak van (zie figuur 12).

1. Definitie FPB: ruime administratieve omschrijving, inclusief 'oudere werklozen'. De administratieve cijfers voor de 'uitkeringsgerechtigde volledig werklozen' (en ipso facto de werkloosheid definitie FPB en de beroepsbevolking definitie FPB) werden uitgezuiverd voor de breuk in de reeksen die veroorzaakt wordt door de opname van de PWA'ers in de werkloosheidscijfers vanaf oktober. PWA'ers die een voldoende aantal uren presteren worden dus - zoals voorheen en overeenkomstig de gangbare praktijk in de nationale rekeningen - in deze vooruitzichten tot de werkgelegenheid en niet tot de werkloosheid gerekend.

2. Loonvorming en productiviteit in de marktsector

a. Sociale zekerheidsbijdrageverminderingen en loonsubsidies

Verlagingen van de lasten op arbeid: een historisch overzicht.

Het beleid van loonlastenverlagingen startte in 1981 met het eerste maribel-experiment en werd in 1983 gehalveerd want te duur geacht voor de overheid. Sindsdien werd dat beleid op een forfaitaire leest geschoeid en, in 1993 en 1994, grotendeels vervangen door maribel-bis en maribel-ter en de werkgeversvermindering voor laagverloonde arbeid. In 1999 werden de lageloonmaatregel en de diverse maribeloperaties vervangen door de structurele maatregel. Vanaf 1983 werden ook selectieve werkgeversbijdrageverminderingen toegekend, die pas vanaf 2004 in de structurele maatregel werden ingepast¹. Vanaf 1997 en 1998 werden ook verschillende systemen van loonsubsidies (sociale maribel, activering van werkloosheidsvergoedingen) opgestart, die nadien werden aangevuld met het dienstenchequesysteem (2003), de subsidiëring van nacht- en ploegenwerk (2004) en overuren (2005). Sinds 2000 worden ook werknemersbijdrageverminderingen toegekend aan laagverdienende werknemers.

De huidige bijdrageverminderingen en loonsubsidies.

Het loonlastenverlagend beleid steunt nu op drie pijlers: basis- en doelgroeppeigen verminderingen van de wettelijke werkgeversbijdragen via de structurele maatregel, gerichte loonsubsidies en werknemersbijdrageverminderingen voor laagverloonden (zie hoofdstuk 8, 'Belangrijkste hypothesen van de projectie' voor de ex ante bedragen).

Uitbreiding van de werknemersbijdrageverminderingen.

Voor de laagverdienende werknemers is het werknemersbijdragenbeleid ('werkbonus') duidelijk in toenemende mate lastenverlagend (van 0,08 % in 2004 naar 0,16 % van het beschikbaar inkomen van alle gezinnen in 2010) als gevolg van de verhoging van de lageloongrens en de forfaitaire werknemersbijdragevermindering. Via dit kanaal zou enerzijds het arbeidsaanbod van laaggeschoolden gestimuleerd worden, en zouden anderzijds de brutoloonniveaus van die looncategorie gemilderd worden.

Stijgende parafiscale lasten...

Per saldo zal de impliciete werkgeversbijdragevoet globaal met 0,62 procentpunt stijgen tussen 2004 en 2010. Ongeacht de bedrijfstak zullen zowel de lageloonbijdragevoeten als de hogeloonbijdragevoeten stijgen (zie hoofdstuk 8, 'Belangrijkste hypothesen van de projectie'), maar de lageloonbijdragevoeten in grotere mate. Ondanks de verschillende evolutie van de loonvoet van de verschillende arbeidscategorieën is de netto-substitutie tussen de drie arbeidscategorieën echter klein, zodat de intrasectorale verschuivingen tussen laagverloonde (en dus laagbelaste) en hoogverloonde (en dus hoogbelaste arbeid) nauwelijks gevolgen zullen hebben voor de macro-economische bijdragevoet (zie verder). De meer nadelige ontwikkeling van de loonvoet voor de laagverloonden is overigens een gevolg van de niet-indexatie van de parameters (forfait en lageloongrens) van de structurele maatregel.

1. Zie voor een overzicht voor de periode vóór de structurele maatregel ook Festjens et al (1997) "Budgettaire kost van een werkloze van 1983 tot 1997", *Planning Paper 79*, Federaal Planbureau, p.34-35.

... ondanks de werkgeversbijdrageverminderingen...

Uit een eenvoudige opdeling van de impliciete werkgeversbijdragevoetstijging - i.e. zonder rekening te houden met sectorale verschuivingen in de economische activiteit - blijkt dat zowel het wettelijke gedeelte na bijdrageverminderingen als het extralegale en fictieve gedeelte een factor van opwaartse druk zouden zijn (elk met 0,31 procentpunt). De middellangetermijndaling van de gemiddelde bijdrageverminderingvoet met 0,4 procentpunt wijst er op dat het bijdrageverminderingenbeleid op middellange termijn niet loonlastenverlagend zou zijn in vergelijking met 2004. Ook de stijging van de wettelijke bijdragevoeten (na verminderingen) op de lage lonen (met 1,56 à 2,00 procentpunt) en de hoge lonen (met 0,06 à 0,45 procentpunt) in de verwerkende nijverheid en de dienstensectoren wijst in die richting. Dat wordt bevestigd door een alternatieve opsplitsing van de impliciete bijdragevoetstijging. De tweede pensioenpijler zou verantwoordelijk zijn voor een opwaartse druk (+0,50 procentpunt), terwijl de verschuiving van de werkgelegenheid van hoogbelaste industriële naar laagbelaste dienstenverlenende bedrijfstakken tussen 2004 en 2010 voor een neerwaartse druk op de bijdragevoet zou zorgen (-0,33 procentpunt). De - doorgaans kleine - intrasectorale verschuivingen tussen laag- en hoogverloonde arbeid werken zowel à la baisse (in de dienstensectoren) als à la hausse (in de verwerkende nijverheid), met als netto-effect een licht neerwaartse druk op de macro-economische voet (-0,02 procentpunt). Het saldo, een opwaartse druk van 0,47 procentpunt, is toe te schrijven aan zowel de tanende invloed van de bijdrageverminderingen als aan bijkomende sociale bijdragen op bedrijfswagens.

... tijdelijk versterkt in 2005 maar aangetast door alternatieve bijdragen vanaf 2005 en forfaitaire rem na 2005...

De impliciete werkgeversbijdragevoet daalt in 2005 met 0,1 procentpunt als gevolg van de versterking van de structurele werkgeversbijdrageverminderingen ten gunste van zeer lage lonen¹ en zeer hoge lonen². De impact van de zeer hogeloonmaatregel (concept 'structurele maatregel' - begroot op 214 miljoen euro in 2005 door de RSZ) wordt echter voor een groot stuk tenietgedaan door een compenserende sociale heffing op bedrijfswagens (begroot door de federale regering op 162 miljoen euro in 2005) omdat deze laatste vooral weegt op de loonvoet van hoogverloonde arbeid (concept FPB)³. Het gevolg is dat in 2005 niet in alle bedrijfstakken de bijdragevoeten op hogeloonarbeid zouden dalen, terwijl dat wel het geval zou zijn voor de lageloonbijdragevoeten. Na 2005 zouden het forfaitaire-degressieve karakter van de basisbijdrageverminderingen, het forfaitaire karakter van de doelgroepsupplementen en de niet-indexering van de nominale loongrenzen en de bijdrageverminderingen knagen aan de bijdragevoetvermindering van alle looncategorieën.

... maar enigszins goedgemaakt door een stijgende loonsubsidievoet.

Het loonsubsidiebeleid - gefinancierd door de sociale zekerheid of de federale fiscaliteit - blijft in grote mate selectief, gericht op hetzij bepaalde sectoren (de sociale maribelsector, huishoudelijke dienstenverlening via het dienstenchequesysteem), hetzij specifieke werknemers (aanwerving van langdurig werklozen), hetzij specifieke prestaties (nacht- en ploegenwerk, overuren⁴). Na bijkomende injecties in 2005 en 2006 zal het sociale-maribelristorno (dat ten goede komt aan

1. Optrekking van de lageloongrens van 5 310 naar 5 870,71 euro bruto per kwartaal.
2. Verhoging van het verminderingpercentage voor het gedeelte van de lonen hoger dan 12 000 euro bruto per kwartaal van 1,73 % naar 6 %.
3. Een factor van onzekerheid is de allocatie van de begrote bedrijfswagenheffing aan de bedrijfstakken. Indien bepaalde bedrijfstakken in de FPB-modellering ten onrechte worden vrijgesteld, worden de hogeloonbijdragevoeten voor die sectoren onderschat en de andere hogeloonbijdragevoeten overschat.
4. Men kan zich afvragen of een loonlastenverlaging voor overuren wel te rijmen valt met de doelgroepbijdragevermindering in het kader van arbeidsherverdeling en arbeidsduurverkorting.

de lage- en hogeloonwerkstelling in de gezondheidssector) plafonneren, terwijl de activeringssubsidie voor de aanwerving van langdurig werklozen gewoon de speciale werkgelegenheid zou volgen. Toch zou de gemiddelde loonsubsidievoet stijgen met 0,41 procentpunt tussen 2004 en 2010, en dit onder impuls van de dienstenchequemaatregel (zoals gepland in 2004), de nacht- en ploegenarbeidmaatregel (effectief vanaf 2005, reeds in 2004 gepland en in 2005 versterkt) en de overurenmaatregel (aangekondigd in en effectief vanaf 2005)¹. De impliciete bijdragevoetstijging zou dus met twee derde goedge maakt worden door de loonsubsidiestijging. Het probleem hierbij is de asymmetrie tussen enerzijds de algemeenheid van de bijdragevoetstijgingen, die zich in alle marktbedrijfstakken voordoen, en anderzijds de selectiviteit van de loonsubsidievoetstijgingen, die slechts een beperkt aantal marktbedrijfstakken ten goede komen.

TABEL 15 - Werkgeversbijdragevoeten en loonsubsidievoeten in de marktsector (2004-2010)
(in %)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2010 t.o.v. 2004
Impliciete werkgeversbijdragevoet ^a	33,35	33,25	33,37	33,52	33,67	33,82	33,97	0,62
Gemiddelde loonsubsidievoet ^b	0,99	1,31	1,53	1,52	1,48	1,44	1,40	0,41

a. Inclusief extralegale en fictieve bijdragen.

b. Sociale maribel, activering van werkloosheidsvergoedingen, dienstencheques, nacht- en ploegenarbeid, overuren.

Lastenverlagingen en reële loonvoet.

De mate waarin lastenverlagingen - zowel voor werkgevers als voor werknemers - de reële loonvoet verlagen en via dat kanaal de werkgelegenheid stimuleren, hangt o.a. af van het type loonvorming, een thema dat aan bod komt in Planning Paper 97 van het FPB (zie kader). Die benadering mag niet verward worden met de nu volgende analyse in paragraaf b. Daar wordt de loonvoet op een boekhoudkundige manier - ex post - opgedeeld tussen brutolonen enerzijds en werkgeversbijdragen en loonsubsidies anderzijds, zonder oordeel over de mogelijke invloed van het fiscale en parafiscale beleid op de brutolonen en dus zonder oordeel over de netto-impact van lastenverlagingen op de loonvoet.

1. De versterking van de ploegenarbeidsubsidie en de invoering van de overurenmaatregel waren overigens bedoeld om de loonkosteneisen van de werkgevers en de nettoloonwensen van de werknemers met elkaar te verzoenen en een interprofessioneel loonakkoord voor 2005-2006 mogelijk te maken.

Planning Paper 97: Fiscale en parafiscale druk, loonvorming en werkgelegenheid

Planning Paper 97^a analyseert de macro-economische en budgettaire impact van een verschuiving van parafiscale naar fiscale druk. Dat gebeurt aan de hand van enerzijds diverse, hypothetische sociale zekerheidsbijdrageverminderingen en anderzijds alternatieve financieringsbronnen van de sociale zekerheid (alle ex ante goed voor 0,5 % van het bbp, goed voor 1,5 miljard euro in het eerste simulatiejaar) onder alternatieve loonscenario's. De verschillende varianten werden gerealiseerd met HERMES, het macro-sectoraal econometrisch model van het Federaal Planbureau voor de middellange termijn.

De resultaten blijken in hoge mate gevoelig voor het type loonvorming. De simulaties werden onder drie alternatieve loonhypotheseën uitgevoerd, waarbij telkens het arbeidsaanbod ongemoeid werd gelaten.

Scenario 1 veronderstelt dat de reële brutoloonvoet niet beïnvloed wordt door veranderingen in de fiscale of parafiscale druk.

In scenario 2 wordt rekening gehouden met de invloed van wijzigingen in de arbeidsproductiviteit en de werkloosheidsgraad: bij een stijgende arbeidsproductiviteit neemt de brutoloonvoetgroei toe, bij een stijgende werkloosheidsgraad neemt de brutoloonvoetgroei af (het Phillippscurvemechanisme van HERMES). De reële loonvoet volgt - gegeven de werkgeversbijdragevoet - uit die oplossing voor de reële brutoloonvoet.

Scenario 3 is gebaseerd op het loononderhandelingsmechanisme van LABMOD, het arbeidsmarktmodel van het FPB. In de LABMOD-logica wordt de reële loonvoet niet alleen bepaald door de arbeidsproductiviteit en de werkloosheidsgraad, zoals in scenario 2, maar ook door de belastingwijdte en de vervangingsratio tussen werkloosheidsvergoeding en nettoloon. Een toename van de vervangingsratio heeft een opwaarts effect op de reële loonvoet. Ook een toename van de belastingdruk (en dus van de belastingwijdte tussen het nettoloon voor de werknemer en de loonvoet voor de werkgever) leidt tot een hogere reële loonvoet. De directe impact van de belastingwijdte - direct in de betekenis van zonder macro-economische terugkoppeling - is zodanig dat elke verhoging (verlaging) van de belastingdruk deels door de werknemers, deels door de werkgevers gedragen (ingepalmd) wordt. De reële brutoloonvoet volgt - gegeven de werkgeversbijdragevoet - uit de oplossing voor de reële loonvoet. In dit loonscenario geldt op lange termijn - technisch niet simuleerbaar door HERMES en dus niet gerapporteerd - equivalentie tussen de impact van personenbelastingen, werkgevers- en werknemersbijdragen.

Ter illustratie tonen we in onderstaande tabel de effecten van enkele bijdrageverminderingsscenario's op de loonvoet en de werkgelegenheid. De resultaten worden voorgesteld in verschillen ten opzichte van een basissimulatie, die gebaseerd is op de hypothesen van de middellangetermijnvooruitzichten van april 2004.

De werkgelegenheidsstijging als gevolg van werkgeversbijdrageverminderingen is het grootst in scenario 1: de reële brutolonen stijgen niet, dus is de loonvoetdaling maximaal. In dat scenario geeft de werkgeversbijdragevermindering op de lage lonen in vergelijking met de algemene werkgeversbijdragevermindering meer bijkomende werkgelegenheid (+1,8 % i.p.v. +0,8 %). De reden voor die omvangrijkere banenschepping is een verschuiving van hoogverloonde arbeid naar laagverloonde arbeid en dus een grotere daling van de gemiddelde reële loonvoet (-2,8 % i.p.v. -1,2 %).

In de twee andere loonscenario's (met vrije loonvorming) wordt een deel van de (algemene) werkgeversbijdragedaling wel ingepalmd door de werknemers via een reële bruto- en dus ook nettoloonstijging, met als gevolg minder extra banen. Overigens produceren scenario 2 (het Phillippscurvescenario) en scenario 3 (het loononderhandelingscenario) kwantitatief gelijkaardige effecten op de werkgelegenheid (allebei +0,5 % t.o.v. +0,8 % in het ongewijzigde reële brutoloonscenario).

Net als in scenario 1 is ook in het geval van het Phillippscurveloonscenario de impact op de gemiddelde loonvoet groter indien de werkgeversbijdragevermindering gericht is op de laagverloonde werkgelegenheid i.p.v. op alle werknemers (-0,9 % i.p.v. -0,6 %). Bijgevolg is de impact op het aantal banen ook groter (+1,0 % i.p.v. +0,5 %).

Omdat werknemersbijdrageverminderingen in loonscenario's 1 en 2 vooral via het beschikbaar inkomen enig effect ressorteren, is hun effect onder die loonhypotheseën verwaarloosbaar. In scenario 3 (loononderhandelingshypothese) daarentegen zorgt de werknemersbijdragevermindering via de daling van de belastingwijdte voor een voldoende grote neerwaartse druk op de loonvoet opdat de reële loonvoet (en dus ook het reële brutoloon) per saldo zou kunnen dalen, en dit ondanks de daling van de werkloosheidsgraad. Het gevolg is een substantiële stijging van de werkgelegenheid op middellange termijn (+0,8 %), zelfs groter dan in het geval van de algemene werkgeversbijdragevermindering (+0,5 %).

- a. Delphine Bassilière, Francis Bossier, Ingrid Bracke, Igor Lebrun, Luc Masure, Peter Stockman (2005), "Sociale zekerheidsbijdrageverminderingen en alternatieve financiering van de sociale zekerheid: simulaties van beleidsvarianten", *Planning Paper 97*, Federaal Planbureau.

TABEL 16 - Middellangetermijneffecten van bijkomende bijdrageverminderingen*(in %, procentueel verschil met de basis zonder bijkomende bijdrageverminderingen, na 6 jaar)*

Loonhypothese:	Ongewijzigd reëel brutoloon		Phillipscurve-effect op reële brutoloonvoet (HERMES)		Onderhandelingenmodel voor arbeidskost (LABMOD)	
	Werkgevers (algemeen)	Werkgevers (lage lonen)	Werkgevers (algemeen)	Werkgevers (lage lonen)	Werkgevers (algemeen)	Werknemers
Bbp	0,24	0,37	0,18	0,18	0,17	0,28
Verloonde marktwerkgelegenheid	0,75	1,77	0,50	0,98	0,45	0,79
Reële uurloonvoet (markt)	-1,21	-2,82	-0,62	-0,86	-0,58	-1,23

b. Loonkosten en brutolonen

Beheerste loonkostevolutive dankzij beperkte toename van brutolonen...

De evolutie van de loonkosten in de marktsector blijft gematigd. De nominale loonkosten per uur nemen gemiddeld met 3 % per jaar toe tijdens de periode 2005-2010 (zie tabel 17; rubriek 1), een iets lager groeitempo dus dan tijdens de voorbije zes jaar. Die toename komt tot stand door een beperkte stijging van de reële bruto-uurlonen (1,1 % per jaar, de traagste groei sinds 1980) en door een gemiddelde loonindexering van 1,8 % per jaar; het effect van de werkgeversbijdragen is licht arbeidskostverhogend (0,1 % per jaar; zie paragraaf a hierboven).

Tijdens het begin van de projectieperiode is de loonnorm van toepassing uit het ontwerp van interprofessioneel akkoord 2005-2006, dat in januari 2005 werd afgesloten door de sociale partners in het kader van de wet van 26 juli 1996 ter bevordering van de werkgelegenheid en tot preventieve vrijwaring van het concurrentievermogen. Dat ontwerp werd overgenomen door de federale overheid en bevat een indicatieve loonnorm voor de onderhandelingen op sector- en ondernemingsniveau¹ van 4,5 % stijging van de uurloonkosten gecumuleerd over twee jaar. Het impliceert een gecumuleerde marge van 1,2 % voor de stijging van de reële bruto-uurlonen. Rekening houdend met een iets hogere indexering dan oorspronkelijk voorzien door de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (1,9 % in 2005 en 1,8 % in 2006, dus 3,7 % in plaats van 3,3 % gecumuleerd over beide jaren) en met de evolutie van de werkgeversbijdragen voor de sociale zekerheid, zouden de nominale uurloonkosten dan gecumuleerd toenemen met 4,9 % tijdens de eerste twee projectiejaren. Tijdens de periode 2007-2010 zou de groei van de uurloonkosten het gewogen gemiddelde volgen van de evolutie bij onze drie voornaamste handelspartners (in overeenstemming met de eerder geciteerde wet van 26 juli 1996) en gemiddeld 3,3 % per jaar bedragen.

1. Op het moment dat deze vooruitzichten werden afgesloten, waren de sectorale onderhandelingen nog aan de gang; bij hypothese wordt de indicatieve loonnorm gerespecteerd.

TABEL 17 - Loon- en productiviteitsontwikkeling - marktsector
(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)

	1981-2004	1981-1992	1993-2004	1999-2004	2005-2010
1. Nominale loonkosten per uur (zonder aftrek van loonsubsidies)	4,52	6,13	2,90	3,09	3,02
Verhoging toe te schrijven aan ^a :					
- indexering	2,48	3,29	1,66	1,70	1,81
- totaal werkgeversbijdragen sociale zekerheid ^b	0,26	0,61	-0,09	-0,22	0,08
- bruto lonen per uur vóór indexering	1,74	2,18	1,31	1,60	1,11
2. Nominale loonkosten per uur (na aftrek van loonsubsidies)	4,49	6,13	2,84	2,98	2,97
3. Arbeidsproductiviteit per uur	1,80	2,22	1,39	1,48	1,41

a. De som van de componenten is niet exact gelijk aan de totale evolutie vanwege de effecten van tweede orde.

b. Inclusief extralegale en fictieve bijdragen.

...en meer loonsubsidies.

Het tot dusver gebruikte begrip van loonkosten verwijst naar de definitie die gehanteerd wordt in de nationale rekeningen en maakt bijgevolg abstractie van de *loonsubsidies* die vanaf 1997 van kracht zijn. Loonsubsidies worden alsmaar belangrijker (zie paragraaf a) en betekenen voor de betrokken werkgevers een verlaging van de loonkost, die veelal onderworpen is aan een verhoging van de werkgelegenheid. Hun invloed op de globale loonkosten in de marktsector tijdens de voorbije zes jaar (tabel 17; rubriek 2) mag niet veronachtzaamd worden, en hun impact op de evolutie van de loonkosten blijft - in tegenstelling tot wat geldt voor de werkgeversbijdragen voor de sociale zekerheid - gunstig tijdens de projectieperiode.

*Loonindexering
onvoldoende voor behoud
koopkracht.*

In 2003 en 2004 nam de loonindexering - net als de groei van de gezondheidsindex - minder sterk toe dan de inflatie, wat de koopkrachtstijging van de gezinnen negatief beïnvloedde. Hetzelfde fenomeen zou zich ook in 2005 voordoen. De op die manier opgelopen gecumuleerde achterstand zou niet volledig weggewerkt worden tegen 2010.

c. Loonkosten per eenheid product

*Ondanks zwakke
productiviteitstoenames...*

Volgens de 'Globale Richtsnoeren voor het Economisch Beleid' (GREB's¹), moet er over gewaakt worden dat 'de nominale loonstijgingen verenigbaar zijn met prijsstabiliteit en productiviteitswinsten'. De aanbeveling moet, wat België betreft, gezien worden in het licht van de trendmatige afname van de productiviteitsgroei in de marktsector sinds de eerste olieschok. Die afname (tabel 17; rubriek 3) lijkt nu te vertragen, maar leidt desalniettemin naar historisch lage productiviteitswinsten. De gemiddelde productiviteitsgroei per uur bedroeg nog 2,2 % per jaar tijdens de periode 1981-1992, maar viel terug tot 1,4 % per jaar tijdens de afgelopen twaalf jaar. Na een lichte heropflakking tijdens de laatste zes jaar (gemiddeld 1,5 % groei per jaar, verklaard door het verlies aan banen in 2002 en 2003 en de economische herleving in 2004), zou de productiviteitsgroei tijdens de projectieperiode stabiliseren rond datzelfde cijfer van 1,4 % per jaar.

De determinanten van de productiviteitsevolutie worden in detail verder besproken in afdeling B van dit hoofdstuk.

1. De GREB's werden ingevoerd door artikels 98 en 99 van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap en zijn het voornaamste instrument ter coördinatie van het economische beleid binnen de EG.

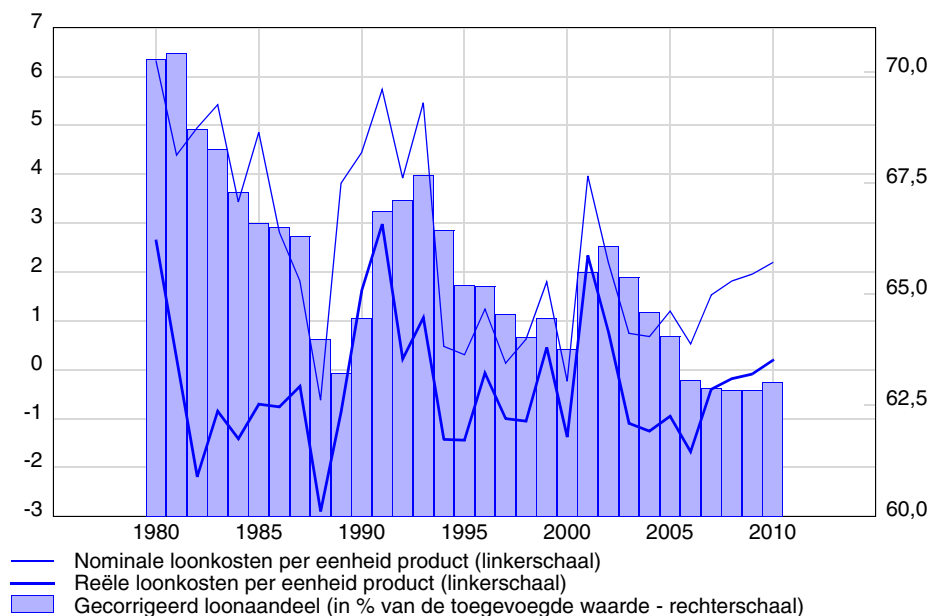
...brengt de stijging van de loonkosten de prijsstabiliteit niet in het gedrang...

De mate waarin de loonevolutie bijdraagt tot prijsstabiliteit (zie hoofdstuk 4) wordt gemeten via de evolutie van de nominale loonkosten per eenheid product (zie figuur 13). Die indicator ondergaat uiteraard de nodige conjuncturele invloeden, maar toch komt ook duidelijk de invloed tot uiting van het beleid van loonmatiging en arbeidskostverlaging dat sinds 1980 wordt gevoerd. De groei van de nominale loonkosten per eenheid product zakte immers van gemiddeld 3,5 % per jaar tijdens de jaren 80 naar slechts 2 % per jaar tijdens de jaren 90, ondanks de vertragende productiviteitsgroei. Op basis van deze vooruitzichten zou die vertraging zich verder doorzetten tijdens het lopende decennium (gemiddeld 1,7 % groei per jaar). Tijdens de projectieperiode zelf (2005-2010) zou de gemiddelde groei nauwelijks 1,5 % per jaar bedragen, ondanks een versnelling op het einde van de periode. De loonevolutie zou op middellange termijn dus zeker niet in tegenspraak zijn met de ECB-doelstelling van een maximale inflatie van 2 %.

...en leidt zij tot een dalend aandeel van de lonen in de toegevoegde waarde.

Gedefleerd met de prijsindex van de toegevoegde waarde, namen de loonkosten per eenheid product af met gemiddeld 0,82 % per jaar tijdens de jaren 80, wat wijst op een herstel van het aandeel van inkomens uit kapitaal in het nationaal inkomen, waarvan men kan aannemen dat het de investeringen positief beïnvloed heeft (zie figuur 13). Die evolutie zette zich ook verder door tijdens de jaren 90, zij het in een veel lager tempo (0,16 % per jaar). Tussen 2000 en 2010 zou de gemiddelde daling 0,23 % per jaar bedragen. Tijdens de projectieperiode 2005-2010 zou zelfs sprake zijn van een gemiddelde daling van 0,52 % per jaar, ondanks een lichte herneming in 2010.

FIGUUR 13 - Loonkosten per eenheid product¹ - marktsector
(jaarlijkse groeivoeten in procent)

Groei heffingsbasis sociale bijdragen blijft achter op economische groei.

Daaruit volgt dat tijdens de volgende zes jaar het aandeel van de lonen in het nationaal inkomen krimpt van 64,6 % naar 63,0 %. Dat betekent onder meer dat de heffingsbasis voor de sociale zekerheidsbijdragen minder snel stijgt dan de economische groei.

1. Na aftrek van loonsubsidies.

d. Conclusies

Loonkostbeheersing komt de werkgelegenheid ten goede, maar vertraagt de productiviteitsgroei.

Het beleid van loonmatiging en loonkostenverlaging in België heeft ongetwijfeld bijgedragen tot het herstel van de rendabiliteit van de ondernemingen en tot het afremmen van de substitutie van arbeid door kapitaal. Op die manier werd de werkgelegenheidsgroei in de marktsector gestimuleerd. Tegelijkertijd heeft die politiek echter ook bijgedragen tot de vertraging van de productiviteitswinsten. De analyse in afdeling B maakt duidelijk dat de loonmatiging sinds de jaren 80 een niet te veronachtzamen rol heeft gespeeld in de hierboven geschetste afname van de productiviteitsgroei.

Andere beleidsinstrumenten zijn nodig om het groeipotentieel van de economie te bevorderen.

Het bestaan van een mogelijke trade-off tussen werkgelegenheidsgroei en productiviteitsgroei is het onderwerp van analyses en discussie, met name binnen de EG. Het lijkt er in elk geval op dat een beleid gericht op loonkostbeheersing *op zich* niet in staat is tegelijk de werkgelegenheid en de productiviteitsgroei te bevorderen en evenmin leidt tot een spontane herschikking van de beschikbare middelen naar de meest productieve activiteiten. Daarvoor is het aangewezen andere pistes meer te bewandelen, zoals bv. investeringen in onderwijs, vorming, begeleiding van werklozen of R&D, maatregelen die hoogproductieve bedrijfstakken ten goede komen en de voltooiing van de eengemaakte markt.

Die inzet is van uiterst groot belang om het groeipotentieel van de economie te bevorderen op een wijze die ook de werkgelegenheidsgroei bevordert, cruciaal om het hoofd te kunnen bieden aan de uitdagingen waarvoor de vergrijzing ons stelt. Een dergelijke aanpak wordt trouwens eveneens naar voren geschoven door de Europese Commissie in haar geïntegreerde richtlijnen voor groei en werkgelegenheid 2005-2008 (COM(2005) 141 final - 12.4.2005): 'De verwezenlijking van een kennismaatschappij die stoelt op menselijk kapitaal, onderwijs en R&D is van uiterst groot belang om ons groeipotentieel te verhogen en de toekomst voor te bereiden'.

3. Werkgelegenheid

Na een moeilijk begin van het decennium,...

Na drie jaar van uitgesproken zwakke economische groei (de groei van de reële toegevoegde waarde in de marktsector bedroeg gemiddeld slechts 1 % tijdens de periode 2001-2003), hernam de activiteit uiteindelijk in 2004 (2,5 % groei). Dergelijke magere groeiprestaties hebben echter hun sporen nagelaten op de werkgelegenheidsevolutie, zelfs in een context van historisch lage productiviteitswinsten (zie afdelingen A.2 en B). Het niveau van de werkgelegenheid in de marktsector zou in 2004 bijgevolg nog onder het niveau blijven dat reeds in 2001 bereikt werd (3 301 000 personen tegenover 3 314 000 personen; een verlies van gemiddeld 0,1 % per jaar).

TABEL 18 - Arbeidsvolume en werkgelegenheid in de marktsector
(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)

	1981 1990	1991 1998	1999 2004	2005 2010
Reële toegevoegde waarde	2,18	1,60	2,14	2,37
Arbeidsproductiviteit per uur	2,30	1,42	1,48	1,41
Arbeidsvolume	-0,11	0,18	0,65	0,94
Hoofdelijke werkgelegenheid	0,26	0,38	0,78	1,06

...neemt de werkgelegenheid fors toe dank zij de economische groei,...

Na een beduidende groeivertraging in 2005 (slechts 1,7 % groei tijdens dat jaar), zou de activiteit opnieuw gevoelig aantrekken op middellange termijn. De toegevoegde waarde in de marktsector groeit gemiddeld met 2,4 % tijdens de projectieperiode, het sterkste periodegemiddelde sinds het begin van de jaren 80 (tabel 18). Met productiviteitswinsten die gemiddeld nauwelijks 1,4 % per jaar bedragen, zou de toename van de werkgelegenheid in de marktsector dan ook aanzienlijk zijn: bijna 1,1 % groei per jaar, hetzij 216 000 bijkomende arbeidsplaatsen op zes jaar tijd, zodat in 2010 de marktwerkgelegenheid 3 518 000 personen bedraagt.

...de loonmatiging...

De zwakke groei van de productiviteit wordt verklaard door meerdere factoren. Enerzijds kennen de reële arbeidskosten een gematigd verloop, onder impuls van de loonnorm 2005-2006 en van de afname van de parafiscale druk¹ tijdens het begin van de periode, hoewel die afname nadien geleidelijk ongedaan wordt gemaakt (zie afdeling A.2). Loonkostbeheersing heeft een significant effect op de productiviteitsontwikkeling (zie afdeling B).

...en de aanmoediging van laagproductieve jobcreatie.

Anderzijds worden een aantal laagproductieve jobs gecreëerd via de activeringsprogramma's en via het dienstenchequesysteem. Het aandeel van die jobs in de totale loon- en weddetrekkende werkgelegenheid in de marktsector neemt licht toe (van 2,4 % in 2004 naar 3,2 % in 2010). Bovendien wordt de lageloonwerkgelegenheid ondersteund door de verlagingen van de werknemersbijdragen, die 308 miljoen euro bedragen in 2010, tegen 146 miljoen in 2004. Ondanks het feit dat de verdere uitwerking van de structurele bijdragevermindering nadelige gevolgen heeft voor de relatieve loonkosten van lageloners, blijft het aandeel van dat type van arbeid in de totale loon- en weddetrekkende marktwerkgelegenheid toenemen (van 29,7 % in 2004 naar 30,6 % in 2010).

Het aandeel van deeltijdarbeid in de loon- en weddetrekkende werkgelegenheid neemt tendentieel toe. Die tendens gaat gepaard met een sterke uitbreiding van het aantal deeltijdse loopbaanonderbrekers en van het aantal personen dat werkt in het dienstenchequesysteem. Nochtans werken deeltijdse arbeiders gemiddeld steeds meer uren, zodat het frappant is te moeten vaststellen dat in het recente verleden de hogere penetratie van deeltijdarbeid nauwelijks gepaard is gegaan met verdere afnames van de globale gemiddelde arbeidsduur per werknemer (krimp met 0,1 % per jaar).

Omdat op middellange termijn geen verdere dalingen van de conventionele arbeidsduur in het verschiep liggen, zou dat ritme ook op middellange termijn blijven gelden, mede onder impuls van het recent afgesloten sociaal akkoord in

1. In ruime zin, na correctie voor loonsubsidies.

de 'witte sector'. Bijgevolg neemt het arbeidsvolume in de marktsector vrijwel even sterk toe als de werkgelegenheid in personen (0,94 % per jaar).

De toename van de loontrekkende werkgelegenheid in de marktsector zou nog iets hoger uitvallen dan de 216 000 bijkomende arbeidsplaatsen waarvan eerder sprake, terwijl het aantal zelfstandigen licht vermindert (met 18 000 personen). In totaal zou het aantal loontrekkenden in de marktsector met 235 000 personen stijgen, wat neerkomt op een gemiddelde groei van 1,4 % per jaar (tegen gemiddeld 1,1 % per jaar tijdens de voorbije zes jaar).

Structurele groei van de werkgelegenheid in welbepaalde subtakken van de marktdiensten...

Sinds een aantal decennia zijn de bedrijfstakken 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' en 'overige marktdiensten'¹ dé groeisectoren bij uitstek op het vlak van marktwerkgelegenheid. Voor beide takken geldt dat die uitbreiding van de werkgelegenheid gepaard ging met lage en meestal zelfs negatieve productiviteitswinsten. Ook tijdens de projectieperiode verhogen die twee takken hun aandeel in de marktwerkgelegenheid, van 36 % in 2004 naar 39,5 % in 2010. In de gezondheidszorg in ruime zin stijgt - mede onder impuls van het recent gesloten sociaal akkoord - de werkgelegenheid met 82 000 personen (2,9 % groei per jaar), bij de overige marktdiensten (exclusief dienstencheque-arbeid) met 122 000 personen (2,5 % per jaar).

...en structureel banenverlies in de verwerkende nijverheid.

Even structureel is het trendmatig banenverlies in de landbouw (7 000 personen) en de desindustrialisatie. In de verwerkende nijverheid gaan nog eens 60 000 jobs verloren, waardoor het aandeel van die bedrijfstak in de marktwerkstelling slinkt van 18,0 % in 2004 tot 15,2 % in 2010. Het aantal banen in de bouwsector zou daarentegen licht toenemen (met afgerond 14 000 eenheden) tijdens de volgende zes jaar.

De uitbreiding van het dienstenchequesysteem, ten slotte, leidt tot een verhoging van de werkgelegenheid in de marktsector met afgerond 17 000 personen. Het arbeidsvolume dat via dienstencheques gepresteerd wordt, vervangt echter in grote mate activiteiten die vroeger door de gezinnen voor eigen rekening uitgevoerd werden, hetzij met behulp van zwartwerk, hetzij via een beroep op werklozen via het PWA-systeem, dat nu geleidelijk afgebouwd wordt (geen nieuwe instroom meer vanaf april 2004). De substitutie van niet-marktactiviteiten door marktactiviteiten gaat gepaard met een afname van de werkgelegenheid bij de 'overige niet-verhandelbare diensten' met 15 000 personen.

De werkgelegenheid in de marktdiensten blijft dus substantieel toenemen: haar gewicht in de totale marktwerkgelegenheid klonk reeds van 53,9 % in 1980 naar 71,1 % in 2004 en zou verder toenemen naar 74,5 % in 2010. Die tendens draagt in belangrijke mate bij tot de zwakte van de productiviteitsgroei waardoor de marktsector sinds het begin van de jaren 90 gekenmerkt wordt (zie afdeling B).

Lichte toename van de werkgelegenheid bij de overheid.

In het recente verleden nam de werkgelegenheid bij de overheid zeer sterk toe (met 60 000 personen)². Tijdens de projectieperiode zou die toename echter veel minder uitgesproken zijn (19 000 personen); zij doet zich voor bij de gewesten,

-
1. Bevat niet-financiële diensten aan ondernemingen, persoonlijke diensten, socio-culturele diensten en gemeenschapsvoorzieningen.
 2. Een gedeelte van die toename wordt weliswaar verklaard door statistische aanpassingen. Zo werden de VRT en de RTBF in 2002 overgeheveld van 'openbaar bedrijf' naar 'instelling van openbaar nut' waardoor de werkgelegenheid in die instellingen (afgerond 6 000 personen) tijdens dat jaar verschuift van de bedrijfstak overige marktdiensten naar de overheid.

gemeenschappen en lagere overheid (zowel in de administratie als bij het onderwijs).

TABEL 19 - De binnenlandse werkgelegenheid per bedrijfstak
(jaargemiddelden, in duizenden personen)

	1990 t.o.v. 1980	1998 t.o.v. 1990	2004 t.o.v. 1998	2010 t.o.v. 2004	1980	1990	2004	2010
Landbouw	-15	-12	-10	-7	134	119	96	89
Industrie	-214	-113	-57	-51	1241	1027	857	806
- Energie	-24	-6	-4	-4	64	40	29	25
- Verwerkende nijverheid	-134	-112	-60	-60	900	765	594	534
- Bouw	-56	5	6	14	278	222	233	247
Verhandelbare diensten	305	218	216	274	1610	1915	2348	2622
- Vervoer en communicatie	-22	6	13	29	274	252	272	301
- Handel en horeca	58	-38	17	24	707	765	745	769
- Krediet en verzekeringen	20	-3	-4	1	127	148	140	141
- Gezondheidszorg	86	67	84	82	194	280	431	513
- Overige marktdiensten ^a	162	185	101	122	308	470	756	878
- Dienstencheques	-	-	5	17	-	-	5	22
Niet-verhandelbare diensten	3	19	62	4	782	785	866	870
- Overheid	16	1	60	19	708	724	785	805
- Overige niet-verhandelbare diensten ^b	-13	18	2	-15	74	61	80	65
Binnenlandse werkgelegenheid	78	111	211	221	3767	3845	4167	4387
Marktsector, waarvan:	75	92	149	216	2986	3060	3301	3518
- Loontrekkenden	11	71	168	235	2374	2385	2623	2858
- Zelfstandigen	64	22	-19	-18	612	675	678	660
Werkende bevolking	81	114	213	222	3810	3891	4218	4440
Werkgelegenheidsgraad (% bev. 15-64 jaar)	-0,8	1,4	2,1	1,9	59,1	58,3	61,8	63,7

a. Exclusief dienstenchequewerkgelegenheid.

b. Inclusief PWA-werkgelegenheid.

Toename van de werkgelegenheidsgraad.

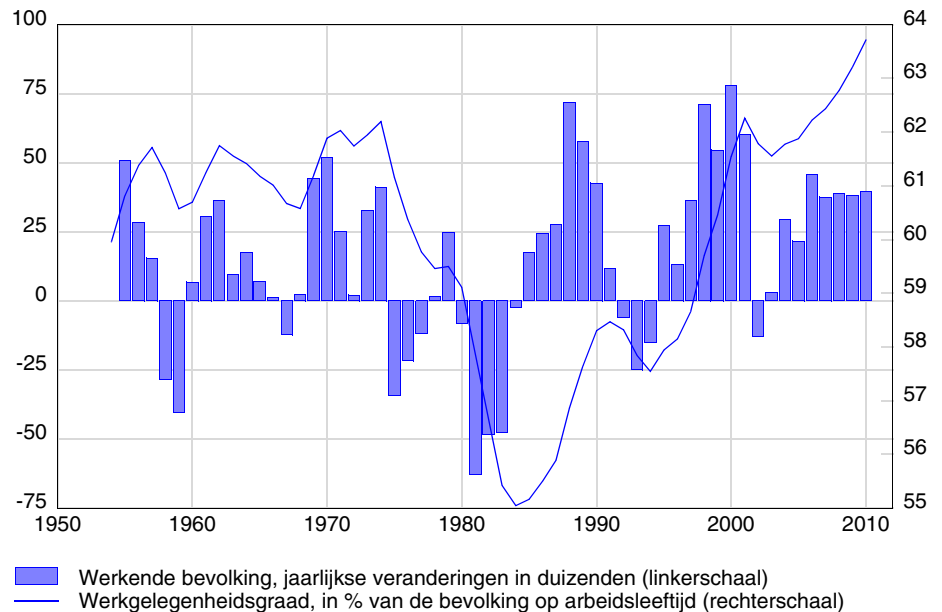
Rekening houdend met de lichte stijging van de werkgelegenheid in de niet-verhandelbare diensten, valt de toename van de globale binnenlandse werkgelegenheid (221 000 personen; 0,9 % per jaar) hoger uit dan de toename van de werkgelegenheid in de marktsector. De binnenlandse werkgelegenheid bereikt dan 4 387 000 personen in 2010 en de totale werkende bevolking bedraagt - gezien het traditioneel positief saldo voor de grensarbeid - 4 440 000 personen.

De werkgelegenheidsgraad¹ bereikte een naoorlogs hoogtepunt van 62,3 % in 2001², viel dan terug tot 61,6 % in 2003 en steeg licht in 2004 (61,8 %). Dat de forse

1. Hier gemeten als de verhouding tussen het totale aantal werkenden (inclusief personen van 65 jaar en meer) en de bevolking van 15 tot 64 jaar.
2. Nochtans is dat niveau niet substantieel hoger dan tijdens de jaren zestig en tijdens de eerste helft van de jaren zeventig, en dat ondanks de sociologische verschuiving van overwegend kostwinners- naar overwegend tweeverdienersmodel.

toename van het aantal werkende personen vanaf 2005 slechts een relatief bescheiden verhoging van de werkgelegenheidsgraad teweegbrengt (tot 63,7 % in 2010), heeft te maken met de gevoelige toename van de bevolking op arbeidsleeftijd tijdens de projectieperiode (zie afdeling A.1). Hoewel dat niveau een nieuw historisch hoogtepunt betekent, blijft het sterk verwijderd van de oorspronkelijke Lissabon-doelstelling (70 %), die voor België onrealistisch lijkt.

FIGUUR 14 - Werkende bevolking (15 jaar en meer) en werkgelegenheidsgraad

4. Arbeidsreserve en werkloosheid

Graad van arbeidsreserve slinkt,...

Ten gevolge van de groeivertraging, nam de graad van arbeidsreserve fors toe tijdens de periode 2002-2004 (van 15,7 % naar 16,7 %). Vanaf 2006 neemt de werkende bevolking echter opnieuw sterker toe dan het potentieel arbeidsaanbod, krimpt de globale arbeidsreserve in absolute termen, en wordt de graad van arbeidsreserve geleidelijk teruggedrongen tot 15,5 % op het einde van de projectieperiode.

...evenals werkloosheidsgraad, sterker naarmate periode vordert.

Het aandeel van de bruggepensioneerden in de arbeidsreserve verhoogt tijdens de projectieperiode (van 12,9 % naar 15,5 %), zodat de afname van de werkloosheidsgraad definitie FPB¹ nog iets meer uitgesproken is (van 14,4 % naar 12,9 %). Met een werkgelegenheidsgroei die vanaf 2007 schommelt rond 0,9 % en een geleidelijk minder snel groeiende beroepsbevolking (van 0,7 % oorspronkelijk naar 0,4 % op het einde van de periode), versterkt de daling van de werkloosheidsgraad op het einde van de periode (daling met 0,45 procentpunt in 2010). Gecumuleerd over de gehele periode daalt het aantal werklozen met 50 000 personen.

1. Definitie FPB: ruime administratieve omschrijving, inclusief 'oudere werklozen'.

TABEL 20 - Arbeidsreserve en werkloosheid¹
(jaargemiddelden, in duizenden; graden in procent)

	1992	1998	2004	2010	1998 t.o.v. 1992	2004 t.o.v. 1998	2010 t.o.v. 2004
Potentieel arbeidsaanbod (1)	4591	4800	5067	5254	209	267	187
- Voltijdse loopbaanonderbreking (2)	27	22	29	28	-5	7	-1
- Brugpensioenen (3)	142	124	110	126	-18	-14	16
Beroepsbevolking definitie FPB (4)	4422	4654	4928	5100	232	274	172
- Werkende bevolking	3897	4006	4218	4440	108	213	222
- Administratieve werkzoekenden (5)	458	524	573	550	66	49	-23
- Oudere werklozen (6)	66	124	137	110	58	13	-27
Werkloosheid definitie FPB (7)=(5)+(6)	525	649	710	660	124	62	-50
Arbeidsreserve (8)=(7)+(2)+(3)	694	794	849	814	101	55	-35
Graad van arbeidsreserve (8)/(1)	15,1	16,5	16,7	15,5	1,4	0,2	-1,3
Werkloosheidsgraad definitie FPB (7)/(4)	11,9	13,9	14,4	12,9	2,1	0,5	-1,5

Forse toename werkloosheid bij 50-plussers.

Zoals het geval is voor arbeidsaanbod en werkgelegenheid, zal het aandeel van 50-plussers in het totale aantal werklozen gevoelig blijven toenemen. Dat aandeel bedroeg nog 27,7 % in 2004, maar stijgt naar 37,6 % in 2010, zodat het aantal werkloze 50-plussers verhoogt met 51 000 personen. Die toename heeft te maken met de vergrijzing van de beroepsbevolking, maar daarnaast zou ook de werkloosheidsgraad in die leeftijdsklasse nog licht stijgen (van 18,9 % naar 19,5 %), voornamelijk onder impuls van de pensioenhervorming.

Weinig afgeleide effecten van hervorming stelsel oudere werkloosheid.

Omdat vorig jaar de regering expliciet de keuze maakte tot nader order het plaatsingsbeleid en de opvolging van werklozen volledig te concentreren op de jongere leeftijdsklassen, gaat de hervorming² van het stelsel van 'oudere werkloze' voornamelijk gepaard met verschuivingen binnen de globale werkloosheid, zonder noemenswaardige afgeleide economische effecten. Het aantal 'oudere werklozen' die vrijgesteld zijn van zoekplicht neemt als gevolg van de hervorming af met 27 000 personen, terwijl het aantal werkloze 50-plussers dat geacht wordt in te gaan op relevante jobaanbiedingen ('administratieve werkzoekenden') toeneemt met 78 000 personen.

Afname werkloosheidsgraad in klasse 15-49 jaar ondersteund door intensievere begeleiding werklozen.

In de leeftijdsklasse van 15 tot 49 jaar slinkt het aantal werklozen aanzienlijk, met 102 000 personen. Enerzijds neemt de beroepsbevolking in die leeftijdscategorie om demografische redenen af (zie afdeling A.1.a). Anderzijds daalt de werkloosheidsgraad in die leeftijdsklasse van 13,4 % naar 10,9 %, een niveau dat lager komt te liggen dan op het einde van de vorige periode van hoogconjunctuur (11,1 % in 2001). De vorig jaar ingegane maatregelen die een grotere aanmoediging tot actief zoekgedrag naar werk in de jongere leeftijdsklassen koppelen aan een breder aanbod van jobopportunities, kunnen ertoe bijdragen dat een dergelijke daling van de werkloosheidsgraad verenigbaar blijft met de in deze vooruitzichten gehanteerde hypothesen op het vlak van loonevolutie.

1. De cijfers in deze tabel voor arbeidsaanbod, beroepsbevolking en werkende bevolking zijn inclusief werkende 65-plussers.
2. De minimale leeftijd voor het verwerven van dat statuut werd opgetrokken van 50 tot 58 jaar.

B. Speciaal thema: de evolutie van de productiviteit

1. Historisch perspectief en analytisch kader

In haar jaarrapport van 2004 over de economische situatie in de Europese Unie¹ maakt de Commissie zich zorgen over de verslechterende prestatie van Europa op het vlak van arbeidsproductiviteit. De aard van de zwakke productiviteitsgroei - permanent of tijdelijk? - gedurende de laatste tien jaar in Europa staat centraal in het debat over de toekomst van Europa². Daarom zullen hier een aantal resultaten van de 'Economische vooruitzichten 2005-2010' m.b.t. de evolutie van de arbeidsproductiviteit in een historisch context worden geplaatst en geïdentificeerd a.h.v. zowel econometrische als algebraïsche instrumenten. Om de langetermijneffecten goed te accentueren en om zoveel mogelijk cyclische effecten te verwijderen, worden in deze afdeling de gemiddelde resultaten per decennium voorgesteld. Het gevolg is dat het decennium 2001-2010 zowel observaties als vooruitzichten bestrijkt.

De analyse is gericht op de arbeidsproductiviteit van de marktbedrijfstakingen, loontrekkenden³ en zelfstandigen samengeteld. Gegeven de onmogelijkheid om de toegevoegde waarde van die twee categorieën arbeid van elkaar te onderscheiden en om vertekeningen in de productiviteitsevolutie als gevolg van verschuivingen tussen die twee categorieën arbeid te voorkomen, worden de loontrekkenden en zelfstandigen samen behandeld.

2. De trendmatige evolutie van de productiviteit in de marktsector

De figuur hieronder toont de evolutie sinds de jaren 70 van de productiviteitsgroei per uur en per hoofd. De trendmatige daling van de productiviteitsgroei⁴ werd reeds ingezet vanaf de eerste olieschok. Nochtans lijkt die vertraging sinds de jaren 90 te verzwakken, met als gevolg een stabielere maar historisch lage productiviteitsgroei. Na het conjunctureel dieptepunt in 2001 zou de groeivoet van de productiviteit zich herstellen naar ongeveer 1,3 % per hoofd en 1,5 % per uur over de periode 2005-2010⁵. De geleidelijke vertraging in de daling van de gemiddelde arbeidsduur verklaart de grotere vertraging in de productiviteitsgroei per uur in vergelijking met die per hoofd tot de jaren 90.

1. "The EU Economy: 2004 Review", *European Economy*, No. 6, October 2004.

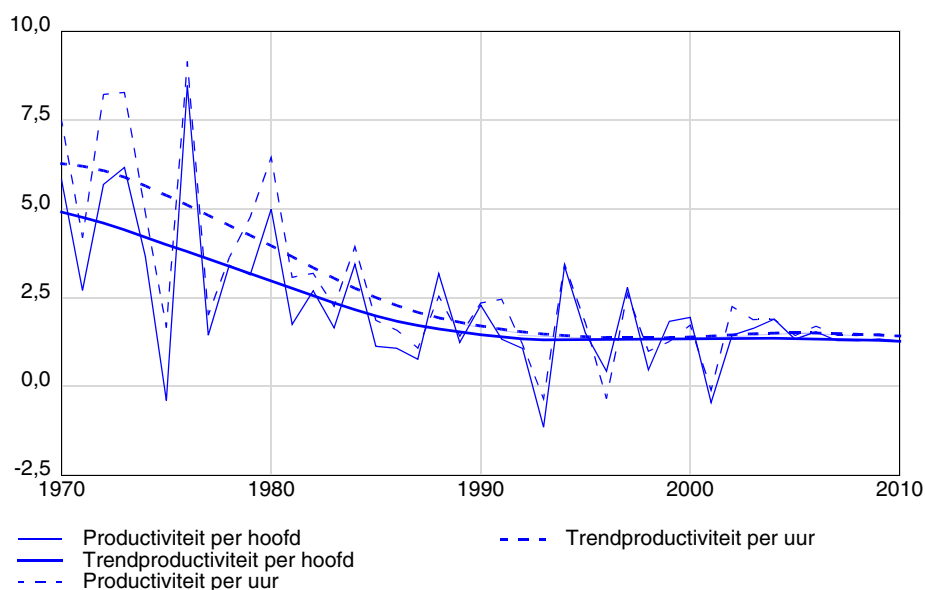
2. Zie bijvoorbeeld Daverini F. (2004), "Why is there a Productivity Problem with the EU?", *CEPS Working Document*, No. 205, July 2004.

3. Exclusief huisbedienden en dienstenchequewerknemers.

4. De trendtijdsreeksen werden verkregen a.h.v. de Hodrick-Prescott-filter, met $\lambda=100$.

5. Omdat de dienstenchequewerkgelegenheid uit de analyse werd geweerd, zijn er kleine verschillen met tabellen 17 en 18 in afdeling A. Het verschil tussen de productiviteiten per uur en per hoofd bedraagt in werkelijkheid slechts 0,1 procentpunt en niet 0,2 procentpunt; het laatste getal is louter het gevolg van afrondingen.

FIGUUR 15 - Evolutie van de arbeidsproductiviteit in de marktsector
(jaarlijkse groeivoeten, in procent)

De continue daling in de productiviteitsgroei tussen 1970 en 2000 wordt bevestigd door tabel 21. Voor elk decennium wordt een gemiddelde productiviteitsgroei per uur geobserveerd die lager ligt dan in het voorgaande decennium: de groeivoet bedroeg oorspronkelijk nog meer dan 5 % in de jaren 70 maar slechts 1,5 % gedurende het afgelopen decennium. Die afbrokkeling zou in het huidige decennium echter onderbroken worden. Uit die tabel blijkt ook dat de daling van de bijdrage van de productiviteit per uur niet gepaard ging met een gelijkwaardige daling van de economische groei in de voorbije drie decennia. Dat is te wijten aan de gemiddelde arbeidsduur, waarvan de daling geleidelijk minder sterk werd, en aan de werkgelegenheid, waarvan het aandeel, ooit negatief in de jaren 70, geleidelijk meer positief en in de jaren 90 zelfs belangrijk werd. De bijdrage van de werkgelegenheid zou in de jaren 2000 zelfs lichtjes groter zijn dan in het afgelopen decennium, een gevolg van de ietwat forsere achteruitgang van de arbeidsduur. Per saldo zou de gemiddelde groeivoet van de toegevoegde waarde daarom identiek zijn aan die in het vorige decennium.

TABEL 21 - Bijdrage tot de groei van de toegevoegde waarde in de marktsector
(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)

	1971-1980	1981-1990	1991-2000	2001-2010
Groeivoet van de toegevoegde waarde (in %)	3,6	2,2	2,0	2,0
Bijdrage van de productiviteit per uur	5,3	2,3	1,5	1,5
Bijdrage van de gemiddelde arbeidsduur	-1,3	-0,4	-0,1	-0,2
Bijdrage van de werkgelegenheid in hoofden	-0,3	0,2	0,6	0,7

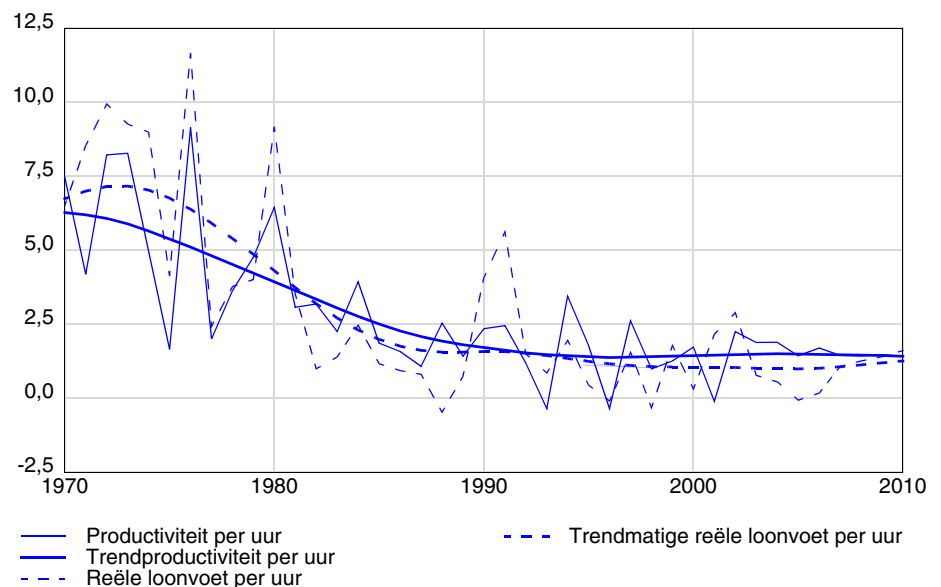
3. De determinanten van de macro-economische productiviteit

a. Een econometrische benadering op geaggregeerd niveau

In de traditionele groeiboekhouding wordt de macro-economische productiviteit opgedeeld in een aantal verklarende elementen zoals de kapitaalintensiteit (de kapitaalstock per werknemer) enerzijds en anderzijds een restfactor, genaamd de totale factorproductiviteit¹. De analyse hieronder steunt op een alternatieve benadering, die een stapje teruggaat in de verklaring van de macro-economische productiviteit en die de mate waarin productiefactoren worden ingezet, slechts als een tussenstap voor de bepaling van de productiviteit beschouwt. De ultieme verklaring van macro-economische productiviteit stoelt op de factorkosten en de technologische vooruitgang. De inschatting van de bijdrage van die ultieme determinanten kan dan alleen aan de hand van econometrische technieken, gebaseerd op een productiefunctie (zie kader 'theoretisch model')².

Meer bepaald kan met een dergelijke benadering getest worden in welke mate de trendmatige daling van de productiviteitsgroei te wijten is aan de loonontwikkeling. M.a.w. men kan nagaan of de vertraging in de productiviteitsgroei - met inachtnaam van de evolutie van de gemiddelde arbeidsduur - slechts de tragere vervanging van arbeid door kapitaal weerspiegelt of integendeel veroorzaakt wordt door andere factoren, hier gemeten door een exogene trend.

FIGUUR 16 - Evolutie van de productiviteit en de lonen - marktsector
(jaarlijkse groeivoeten, in procent)

Figuur 16 vergelijkt de geobserveerde en trendmatige evolutie van de productiviteit per uur en de reële loonvoet per uur³ in de marktsector sinds de jaren 70.

1. Een dergelijk opdeling van de potentiële groei wordt in hoofdstuk 3 voorgesteld.
2. Die methode wordt voorgesteld in INSEE (2003), "Le ralentissement de la productivité du travail au cours des années 1990", *Document de travail*, G 2003/07, november 2003.
3. Na aftrek van de loonsubsidies en gedeïndeerd met de prijs van de toegevoegde waarde.

Zoals verwacht wordt een duidelijke correlatie tussen de productiviteit en lonen geconstateerd. Bovendien blijkt dat tot de jaren 80 de reële loonvoet gemiddeld sneller groeide dan de productiviteit. Nadien steeg de trendmatige reële loonvoet minder snel dan die van de productiviteit, dan ongeveer even snel op het einde van de jaren 80, en ten slotte weer minder snel vanaf 1994 tot nagenoeg het einde van de periode.

Theoretisch model

Met vertrekpunt een economie waarin elke onderneming i in een situatie van monopolistische mededinging een CES-technologie met constante schaalopbrengsten (CES staat voor constant elasticity of substitution) gebruikt:

$$Y_i = [aK_i^{1-1/\sigma} + (1-a)(E_i H_i L_i)^{1-1/\sigma}]^{\sigma/(\sigma-1)}$$

met Y , K , L en H respectievelijk de toegevoegde waarde, de kapitaalstock, de werkgelegenheid en de gemiddelde arbeidsduur,

σ de substitutie-elasticiteit tussen kapitaal en arbeid en a een wegingscoëfficiënt kleiner dan 1,

E Harrod-neutrale, d.w.z. arbeidsefficiëntieverhogende technologische vooruitgang,

geeft winstmaximalisatie de volgende uitdrukking voor de geaggregeerde arbeidsvraag, uitgedrukt in uren:

$$l + h = y - \sigma(w-h-p) - (1-\sigma)e + cte \quad (0)$$

of uitgedrukt in hoofden:

$$l = y - (1-\sigma)h - \sigma(w-p) - (1-\sigma)e + cte \quad (1)$$

waar kleine letters staan voor logaritmes van variabelen, p de prijs van de toegevoegde waarde, en w de nominale loonvoet per hoofd. De arbeidsduurcoëfficiënt weerspiegelt dat, ceteris paribus en dus ook voor een gegeven loon per hoofd, een verhoging (daling) van de arbeidsduur met 1 % een daling (stijging) van de binnenlandse werkgelegenheid met minder dan 1 % impliceert als gevolg van de substitutie tussen kapitaal en arbeid.

Vergelijking (1) kan omgevormd worden in een uitdrukking voor de productiviteit per hoofd:

$$y - l = (1-\sigma)h + \sigma(w-p) + (1-\sigma)e - cte \quad (2)$$

Die uitdrukking stelt dus dat arbeidsproductiviteit afhangt van de arbeidsduur, de reële loonvoet en de efficiëntie van arbeid. Deze laatste variabele wordt in de econometrische schatting gemeten door een exogene trend, die de - aan de technologische vooruitgang gebonden - langetermijnproductiviteit van arbeid beschrijft. De specificatie van die trend wordt bepaald door de eis van stationaire schattingsfouten.

Voor de productiviteitsgroei in de geobserveerde periode werden de bijdragen van de arbeidsduur, de reële loonvoet en de arbeidsefficiëntie berekend op basis van de productiviteitsvergelijking (2) (zie kader 'theoretisch model'). Voor de jaren buiten steekproef werd de bijdrage van de arbeidsefficiëntie residueel bepaald¹. Tabel 22 vat de resultaten samen. Zo is het aandeel van de arbeidsduur in de afname van de productiviteitsgroei hoe langer hoe minder belangrijk geworden. In het huidige decennium zou die zwakke, negatieve invloed blijven duren, op een niveau vergelijkbaar met dat van de jaren 90.

TABEL 22 - Bijdrage tot de groei van de productiviteit per hoofd in de marktsector
(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)

	1971-1980	1981-1990	1991-2000	2001-2010
Groeivoet van de productiviteit (in %)	3,9	1,9	1,4	1,3
Bijdrage van de gemiddelde arbeidsduur	-0,8	-0,2	-0,1	-0,1
Bijdrage van de reële loonvoet	2,4	0,4	0,5	0,4
Bijdrage van de arbeidsefficiëntie	2,4	1,7	0,9	1,0

De evolutie in de bijdrage van de reële loonvoet is opvallender: van 2,4 procentpunt in de jaren 70 naar slechts 0,5 procentpunt in de drie daarop volgende decennia. De vertraging in de substitutie van arbeid door kapitaal verklaart dus in grote mate de afname van de productiviteitsgroei in de jaren 80 in vergelijking met het decennium daarvoor. Die ontwikkeling hangt samen met het beleid van loonmatiging in het begin van de jaren 80 en met het beleid van lastenverlagingen (zie kader 'lastenverlagingen, loonkosten en productiviteit') via werkgeversbijdrageverminderingen (vanaf 1981), loonsubsidies (vanaf 1997) en werknemersbijdrageverminderingen (vanaf 2000).

Nochtans is nog een andere factor verantwoordelijk voor de neergang van de productiviteitsgroei in de jaren 80 en later, nl. de arbeidsefficiëntie. In de mate dat die factor zelf niet verklaard wordt, moet die ontwikkeling zorgen baren. Nochtans zou volgens de vooruitzichten de neergang in de bijdrage van de arbeidsefficiëntie gedurende het lopende decennium gestopt worden. De analyse hieronder probeert de oorzaken van die achteruitgang te achterhalen, eerst econometrisch op macro-sectoraal niveau, vervolgens aan de hand van een shift-share-analyse van gedesaggregeerde gegevens voor 11 marktbedrijfstakken.

1. Gegeven vergelijking (2) geldt dat de bijdrage van de arbeidsefficiëntie gelijk is aan:
 $\Delta(y-l) - (1-\sigma)\Delta h - \sigma\Delta(w-p)$.

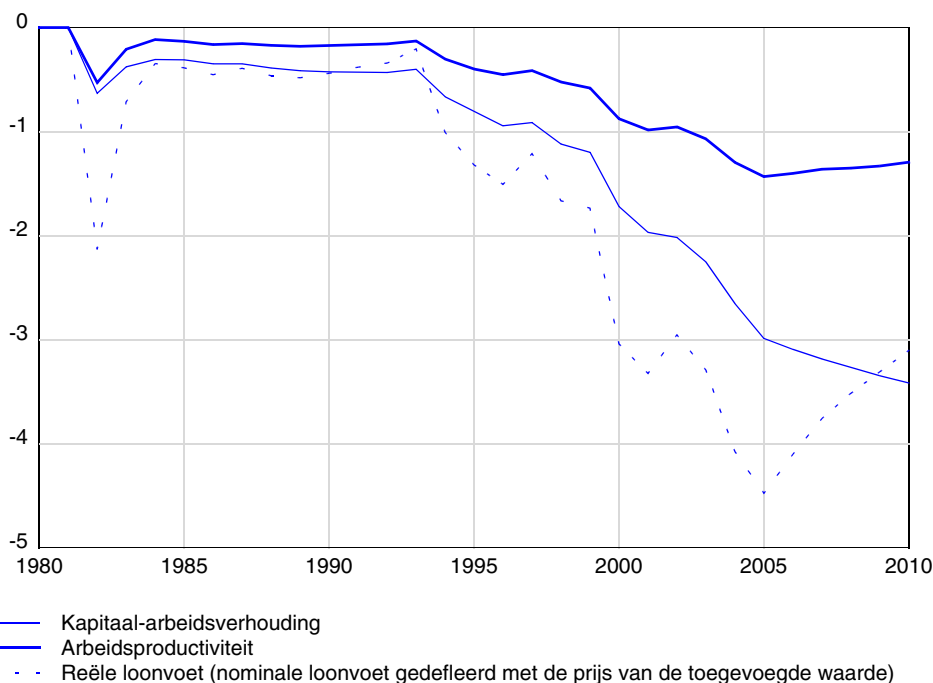
Lastenverlagingen, loonkosten en productiviteit

De onderstaande figuur toont voor 1982-2010 hoe de interactie tussen loononderhandelingen en het loonlastenverlaagd beleid (via loonsubsidies, werknemers- en werkgeversbijdrageverminderingen ^a) de reële loonvoet verlaagd heeft en zal verlagen in vergelijking met een scenario zonder loonlastenverlagingen. In LABMOD (het arbeidsmarktmodel van het FPB - zie WP 13-03; right-to-manage-loonvorming, homogene arbeid, zonder dienstenchequesector) worden lastenverlagingen gedeeltelijk toegeëigend door de werkgevers via een daling van de reële loonvoet en gedeeltelijk gecompenseerd door de werknemers via een stijging van het reële nettoloon. Op elk moment weerspiegelt de gemeten impact op de loonvoet (na vermindering met de loonsubsidies) zowel de onmiddellijke impact van nieuwe beleidsparameters als de vertraagde impact van de beleidsparameters uit het verleden.

Tot in 1993 - behalve in 1982 - bleef de impact op de reële loonvoet beperkt (verlaging met minder dan 1 %). Pas na 1993 - na de lancering van de recentste maribelversies en vooral na de invoering van de structurele maatregel - zien we belangrijke verlagingen van de reële loonvoet, nl. met 1 % tot 1,5 % in de maribeljaren, 3 % in 2000 (het eerste jaar met volledige toepassing van de structurele maatregel), met een piek van 4,5 % in 2005 na herhaalde versterkingen van de structurele maatregel. Na 2005 zullen de forfaitaire rem van de structurele maatregel en de geleidelijke recuperatie van de lastenverlagingen in de brutolonen de vermindering van de reële loonvoet afzwakken tot ongeveer 3 % in 2010.

Gegeven de substitutiemogelijkheden tussen arbeid en kapitaal binnen een technologisch kader, heeft de verlaging van de reële arbeidskosten wel een prijs, nl. een verlaging van de arbeidsproductiviteit, zelf een gevolg van de grotere arbeidsintensiteit. Wegens aanpassingskosten verlopen de herschikking van de relatieve factorinzet en bijgevolg ook van de arbeidsproductiviteit minder abrupt dan de evolutie van de loonvoet. De neerwaartse druk op de arbeidsproductiviteit bleef aanvankelijk beperkt (0,1 % à 0,2 %), zou maximaal 1,4 % zijn in 2005 en daarna afnemen tot 1,2 % in 2010.

FIGUUR 17 - Effect van loonlastenverlagingen op de reële loonvoet, arbeidsintensiteit en arbeidsproductiviteit
(in %, t.o.v. basis zonder lastenverlagingen)

- a. De maribel-bijdrageverminderingen van 1981 worden genegeerd omdat zij maar over 2 kwartalen werden toegepast. De gevolgen van de hervorming van de personenbelastingen anno 1999 worden hier ook niet in rekening gebracht.

b. Een macro-sectorale econometrische benadering

De oefening hierboven kan worden herhaald op macro-sectoraal niveau, nl. voor de volgende drie bedrijfstakken: de verwerkende nijverheid, de bouwsector en de marktdiensten¹. Aan de hand daarvan kan nagegaan worden of de productiviteitsgroei in die bedrijfstakken door dezelfde trendmatige daling in de 'onverklaarde' component onder druk wordt gezet of - indien dit niet het geval is - verschuivingen in de macro-sectorale structuur de daling van de invloed van de arbeidsefficiëntie op macro-economisch niveau kunnen verklaren.

Tabel 23 toont duidelijke verschillen in de productiviteitsgroei tussen de drie bedrijfstakken, zowel binnen eenzelfde periode als over de vier decennia. Zowel de verwerkende nijverheid als de bouwsector ondergingen een trendmatige daling van hun productiviteitsgroei gedurende de laatste drie decennia. In het huidige decennium zou die daling stokken in de verwerkende nijverheid en in de bouwsector zelfs omgezet worden in een stijging, met een terugkeer naar een groei zoals in de jaren 80. In de dienstensector zou - na een initiële sterke daling in de jaren 80 - de productiviteitsgroei stabiliseren, maar wel rond een zwakke groeivoet.

TABEL 23 - Evolutie van de productiviteit per hoofd
(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)

	1971-1980	1981-1990	1991-2000	2001-2010
Verwerkende nijverheid	5,6	4,8	3,4	3,4
Bouw	3,7	1,8	0,6	1,6
Marktdiensten	2,1	0,7	0,6	0,7

De bijdrage van de ultieme determinanten tot de productiviteitsgroei in elk van de drie bedrijfstakken wordt gedetailleerd in tabel 24. De productiviteitsgroevertraging in de verwerkende nijverheid in de loop van de jaren 80 wordt geheel verklaard door de vertraagde groei in de reële lonen, terwijl efficiëntiestijgingen aan belang winnen. Ondanks de daling van de bijdrage van de arbeidsefficiëntie in de jaren 90, is van een trendmatig daling van die bijdrage sinds de jaren 70 niet echt sprake. In de jaren 2000 zou de bijdrage van de reële lonen blijven afnemen, maar die zou enigszins gecompenseerd worden door een kleine versnelling in efficiëntiestijgingen. Merk ook op dat de arbeidsduur slechts in heel geringe mate bijdraagt tot de vertraging van de productiviteitsgroei sinds de jaren 80².

Ook in de bouwsector is de productiviteitsgroevertraging in de loop van de jaren 80 het gevolg van de reële loonvoetevolutie. Niet zo in de jaren 90 waar de zwakke bijdrage van de efficiëntiestijgingen - in combinatie met de arbeidsduurdaling - de verdere achteruitgang van de productiviteitsgroei verklaart. In het huidige decennium zouden efficiëntiestijgingen moeten bijdragen tot het herstel van de productiviteitsgroei.

1. Ter wille van de eenvoud werd de analyse niet voor de landbouw en de energiesector uitgevoerd omdat die twee bedrijfstakken samen slechts 6,6 % en 4,1 % van de werkgelegenheid in 1980 en 2000 vertegenwoordigden.
2. De (bescheiden) daling van de arbeidsduur sinds het midden van de jaren 80 op macro-economisch vlak is in essentie te wijten aan de opgang van deeltijds werken, een fenomeen dat zich nauwelijks voordoet in de verwerkende nijverheid.

Net zoals in de twee andere sectoren werd de productiviteitsgroevertraging in de marktdiensten gedurende de jaren 80 veroorzaakt door de reële lonen. In de jaren 90 werd de productiviteitsgroei - ondanks een lichte stijging van de reële loonvoet - gestabiliseerd als gevolg van de vertraging in de efficiëntiestijgingen. Ook in het huidige decennium zou de productiviteitsgroei ogenschijnlijk stabiel blijven, maar nu door een andere combinatie, nl. van enerzijds grotere efficiëntiestijgingen en anderzijds arbeidsduurverkortingen.

TABEL 24 - Bijdrage tot de groei van de productiviteit per hoofd
(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)

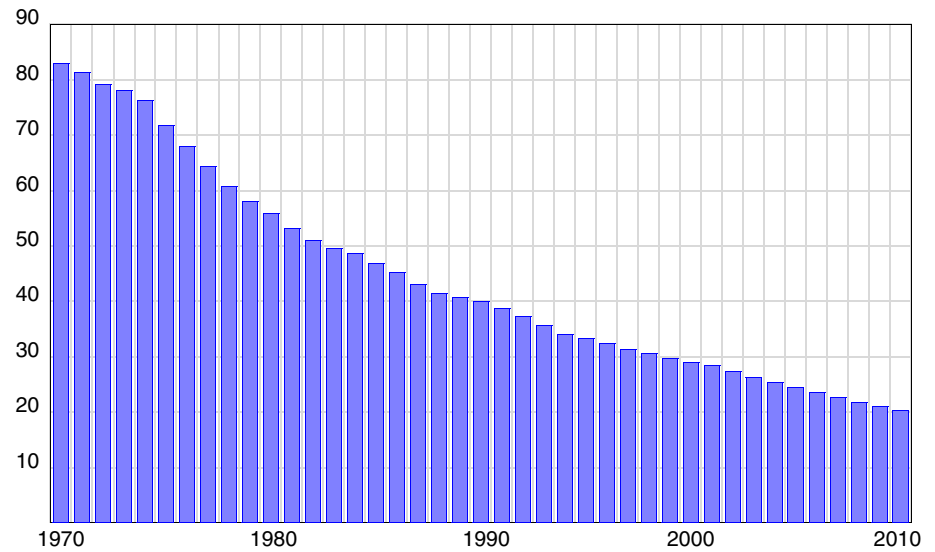
	1971-1980	1981-1990	1991-2000	2001-2010
Verwerkende nijverheid				
Bijdrage van de gemiddelde arbeidsduur	-0,5	-0,1	-0,1	-0,1
Bijdrage van de reële loonvoet	5,5	2,8	2,4	2,1
Bijdrage van de arbeidsefficiëntie	0,7	2,0	1,2	1,4
Bouw				
Bijdrage van de gemiddelde arbeidsduur	-0,6	0,1	-0,2	-0,1
Bijdrage van de reële loonvoet	3,3	0,9	0,8	0,9
Bijdrage van de arbeidsefficiëntie	1,1	0,9	0,2	0,9
Marktdiensten				
Bijdrage van de gemiddelde arbeidsduur	-0,8	-0,3	0,0	-0,3
Bijdrage van de reële loonvoet	1,6	-0,2	0,2	0,3
Bijdrage van de arbeidsefficiëntie	1,4	1,2	0,4	0,7

Twee besluiten dringen zich op. Uit de macro-sectorale resultaten blijkt dat de productiviteitsgroevertraging in de loop van de jaren 80 in grote mate wordt verklaard door de vertraagde groei in de reële lonen, en dit via de substitutie van kapitaal door arbeid. De bijdrage van de arbeidsefficiëntie daarentegen stijgt in de verwerkende nijverheid en daalt slechts gering in de bouw en de marktdiensten in datzelfde decennium, terwijl op macro-economisch niveau reeds een duidelijke daling wordt vastgesteld. Dat fenomeen illustreert wat in de economische literatuur bekend is als aggregatievertekening: als gevolg van structureffecten wordt de daling in de efficiëntiestijgingen versterkt weergegeven op het geaggregeerde niveau. Voor de jaren 90 kan de macro-sectorale analyse een daling in de bijdrage van de arbeidsefficiëntie niet uitsluiten¹. Nochtans zou in het lopende decennium de arbeidsefficiëntie de productiviteitsgroei in alle bedrijfstakken in grotere mate ondersteunen, een evolutie die - als gevolg van structurele verschuivingen - niet ten volle weerspiegeld wordt op het geaggregeerde niveau.

In verband hiermee wijzen we op het belang van de sectorale benadering van de 'Economische Vooruitzichten Federaal Planbureau' indien de werkgelegenheid van de industrie naar de marktdiensten verschuift, zoals geïllustreerd door figuur 18. Terwijl de werkgelegenheid in de verwerkende nijverheid als een fractie van die in marktdiensten nog 80 % bedroeg in 1970, was die ratio 30 jaar later al gezakt tot slechts 29 % in 2000 en zou ze in 2010 nog maar 20 % bedragen.

1. De panoplie van werkgelegenheidsprogramma's gericht naar veeleer laagproductieve arbeid vanaf de jaren 90 (zie de 'Economische Vooruitzichten 2004-2009' van april 2004 voor een lijst) is een mogelijke verklaring voor de slabakkende arbeidsefficiëntie.

FIGUUR 18 - Evolutie van de werkgelegenheid in de verwerkende nijverheid
(in % van de werkgelegenheid in de marktdiensten)

c. Een shift-share-analyse

De vorige analyse wijst erop dat de globale evolutie van de productiviteitsgroei niet alleen afhangt van de productiviteitsontwikkeling binnen elke bedrijfstak, maar ook afhangt van intersectorale verschuivingen binnen de marktwerkgelegenheid. Immers, zelfs bij stabiele productiviteitsgroei binnen elke bedrijfstak zullen verschuivingen tussen hoog- en laagproductieve sectoren de globale productiviteitsgroei beïnvloeden.

Via de shift-share-methode kan de bijdrage van elke bedrijfstak aan de globale productiviteitsgroei worden opgedeeld in drie effecten, nl. het productiviteitsgroei-effect, het structureffect en het interactie-effect (zie kader voor de methodologie)¹.

Tabel 25 geeft per decennium die drie effecten voor de productiviteitsgroei per hoofd in België op basis van een desaggregatie in elf bedrijfstakken². De eerste lijn meet de gemiddelde jaarlijkse groeivoet van de productiviteit; de samenstellende delen daarvan zijn te zien in de volgende lijnen en voldoen aan identiteit (1) (zie kader).

1. Een dergelijke analyse voor de EU in haar geheel en de VS werd uitgevoerd door de studiedienst van de Europese Commissie, zie: "L'emploi en Europe 2003. Evolution récente et perspectives", *Emploi & affaires sociales*, 2004.
2. Die desaggregatie komt overeen met die in hoofdstuk 3, weliswaar zonder verdere opdeling van de bedrijfstak 'transport en communicatie'.

De shift-share-methode toegepast op de productiviteitsgroei

De jaarlijkse groeivoet van de globale arbeidsproductiviteit kan algebraïsch als volgt worden opgesplitst:

$$\frac{\Delta PROD_t}{PROD_{t-1}} = \sum_{i=1}^n \left[\left(\frac{\Delta PROD_{i,t} * PN_{i,t-1}}{PROD_{t-1}} \right) + \left(\frac{\Delta PN_{i,t} * PROD_{i,t-1}}{PROD_{t-1}} \right) + \left(\frac{\Delta PN_{i,t} * \Delta PROD_{i,t}}{PROD_{t-1}} \right) \right] \quad (1)$$

(groeivoet van de productiviteit = productiviteitsgroei-effect + structuureffect + interactie-effect)

met PROD de globale arbeidsproductiviteit, $PROD_i$ de arbeidsproductiviteit in bedrijfstak i en PN_i het aandeel van bedrijfstak i in de totale werkgelegenheid.

De eerste component weerspiegelt het *productiviteitsgroei-effect*, de som van de sectorale productiviteitsgroei gewogen met de werkgelegenheidsstructuur in de voorgaande periode. Merk echter op dat een wijziging van de omvang van dat effect in de tijd (wanneer verschillende periodes met elkaar worden vergeleken) niet noodzakelijk te wijten is aan een verandering in de productiviteitsgroei in elke bedrijfstak, maar ook kan volgen uit structuurwijzigingen in de werkgelegenheid tussen verschillende periodes.

De tweede component meet het *structuureffect* dat volgt uit werkgelegenheidsverschuivingen tussen de bedrijfstakken, gegeven de sectorale productiviteit van de voorgaande periode. Een positief (negatief) effect houdt in dat de groeiende bedrijfstakken (gemeten door hun aandeel in de totale werkgelegenheid) initieel de hoogste (laagste) productiviteitsniveaus realiseren. Wanneer dat effect sterker (zwakker) wordt in de tijd, impliceert dit dat hoe langer hoe meer arbeid overgebracht wordt van laagproductieve (hoogproductieve) naar hoogproductieve (laagproductieve) bedrijfstakken.

De laatste component is een maatstaf voor het *interactie-effect* tussen structuurveranderingen en de evolutie van de productiviteit in elke bedrijfstak. Een positief (negatief) effect wijst erop dat het net de groeiende bedrijfstakken (gemeten a.h.v. de werkgelegenheid) zijn die de hoogste (laagste) productiviteitswinsten realiseren.

TABEL 25 - Arbeidsproductiviteit per hoofd in de marktsector: groei en samenstelling van de groei (gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)

	1971-1980	1981-1990	1991-2000	2001-2010
Productiviteitsgroei marktsector (in %)	3,9	1,9	1,4	1,3
Productiviteitsgroei-effect	3,4	1,6	1,1	1,5
Structuureffect	0,5	0,4	0,3	-0,3
Interactie-effect	-0,0	-0,1	-0,0	-0,0

Het productiviteitsgroei-effect daalde over de ganse historische periode. Die daling was vooral spectaculair in de jaren 80, een gevolg van de impact van de loonkostenevolutie op de productiviteit zoals eerder aangetoond door de econometrische analyse. De verdere daling van het productiviteitsgroei-effect in de jaren 90 is niet alleen toe te schrijven aan de vertraging in de productiviteitsgroei binnen elke bedrijfstak, maar ook aan de verschuiving van de werkgelegenheid naar bedrijfstakken met relatief lage productiviteitsgroei¹. De lichte versnelling in de productiviteitsgroei in de bouwsector en de sector van marktdiensten (zie ta-

1. Indien de werkgelegenheidsstructuur van 1980 werd gebruikt, dan zou de gemiddelde jaarlijkse productiviteitsdaling in de jaren 90 slechts 0,1 procentpunt geweest zijn in vergelijking met de jaren 80.

bel 23) zou in het huidige decennium tot een herstel van het productiviteitsgroei-effect leiden.

Het structureffect was positief gedurende de drie voorbije decennia, maar daalde wel in de tijd en zou zelfs negatief worden in het huidige decennium. Die dalende en zelfs negatieve impact wijst op een verschuiving van de werkgelegenheid naar bedrijfstakken met hoe langer hoe meer relatief lage productiviteitsniveaus¹. Dat fenomeen is duidelijk te zien in het gedeelte van de marktdiensten die snel groeien (in termen van werkgelegenheid) maar waar de relatieve productiviteit ook snel daalt, nl. de rubrieken 'gezondheid en maatschappelijke dienstverlening' en 'overige marktdiensten'. Tegelijk blijkt de relatieve productiviteit van de inkrimpende bedrijfstakken (de ganse verwerkende nijverheid) net toe te nemen. Ook daarom is het interactie-effect (lichtjes) negatief in alle deelperiodes omdat net de groeisectoren ook de laagste productiviteitsgroei realiseren.

In plaats van de componenten van identiteit (1) over de bedrijfstakken op te tellen om zo de bijdrage van elk van de drie effecten te verkrijgen, kan ook de som van de effecten worden gemaakt, met als resultaat de bijdrage van elke bedrijfstak. Het resultaat daarvan is te zien in tabel 26, waarbij elf bedrijfstakken worden onderscheiden.

TABEL 26 - Evolutie van de productiviteit per hoofd: bijdrage per bedrijfstak

	1971-1980	1981-1990	1991-2000	2001-2010
Productiviteitsgroei marktsector (in %)	3,9	1,9	1,4	1,3
Bijdragen:				
Landbouw	0,0	0,0	0,1	-0,0
Energie	0,3	0,0	0,1	-0,0
Verwerkende nijverheid	0,9	0,7	0,3	0,2
- Intermediaire goederen	0,3	0,4	0,2	0,1
- Uitrustingsgoederen	0,4	0,1	0,1	-0,0
- Verbruiksgoederen	0,2	0,2	0,0	0,1
Bouw	0,3	-0,1	0,0	0,1
Marktdiensten	2,4	1,2	0,9	1,0
- Transport en communicatie	0,3	0,2	0,1	0,2
- Handel en horeca	0,5	-0,1	-0,0	0,2
- Krediet en verzekeringen	-0,2	0,1	0,0	-0,0
- Gezondheid en maatschappelijke dienstverlening	0,4	0,2	0,1	0,2
- Overige marktdiensten	1,3	0,8	0,8	0,5

De zeer bescheiden bijdrage van de landbouw- en energiesectoren in nagenoeg alle deelperiodes valt op, niet verwonderlijk gegeven de kleine werkgelegenheid in die sectoren en de daling ervan in de tijd. De bijdrage van de verwerkende nijverheid was weliswaar nog belangrijk in het begin, maar nam toch zienderogen af in tandem met de dalende werkgelegenheid in die sector. De implicaties daar-

1. In feite de verhouding van het productiviteitsniveau van de betrokken bedrijfstak tot de totale productiviteit ($PROD_i/PROD$ in identiteit (1) - zie kader).

van zijn grotendeels negatieve structureffecten en tanende productiviteitsgroei-effecten. In het huidige decennium zou de bijdrage van de uitrustingsindustrie zelfs lichtjes negatief worden. Met uitzondering van het eerste decennium droeg de bouwsector slechts marginaal bij tot de productiviteitsgroei omdat de eerder zwakke productiviteitsgroei-effecten werden tenietgedaan door negatieve structureffecten.

De marktdiensten leverden veruit de belangrijkste bijdrage aan de marktproductiviteit, maar toch is hun invloed onderhevig aan erosie ondanks de positieve en significante structureffecten gedurende de eerste drie decennia. Die erosie zou wel worden afgeremd dankzij een herstel in het laatste decennium van het productiviteitsgroei-effect. Binnen de marktdiensten verklaart de rubriek 'overige marktdiensten' - in 1970 goed voor minder dan een vijfde van de dienstenwerkgelegenheid maar reeds meer dan een derde in 2000 - meer dan de helft van de bijdrage van de marktdiensten tot de marktproductiviteit in de vorige drie decennia. Nochtans zouden in het lopende decennium de andere deelbedrijfstukken voor meer dan de helft bijdragen tot het totale effect van de dienstensectoren.

Overheidsfinanciën met een structureel tekort

De huidige vooruitzichten voor de overheidsfinanciën zijn projecties bij ongewijzigd beleid. Het gaat dus niet om prognoses die vooruitlopen op (re)acties van het begrotingsbeleid, noch om een normatieve programmatie (zoals wel het geval is bij bvb. het stabiliteitsprogramma).

Rekening houdend met de begrotingsbeslissingen die bekend waren op 30 april, vertoont het saldo van 2005 een nominaal tekort van 0,5 % van het bbp. Het is te verwachten dat de regering in de loop van het jaar maatregelen zal nemen om het evenwicht te behouden. Indien het gaat om eenmalige maatregelen met enkel een impact op het nominale saldo van 2005 en niet op het structureel saldo, dan blijven de hiernavolgende vaststellingen op middellange termijn geldig.

TABEL 27 - Geconsolideerde rekening van de overheid
(in procent van het bbp)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2010 t.o.v. 2003
Vorderingensaldo PBT ^a	0,4	0,1	-0,4	-1,4	-1,2	-1,2	-0,9	-0,6	-1,0
Correctie PBT ^b	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0
Vorderingensaldo ESR95	0,3	-0,0	-0,5	-1,5	-1,3	-1,3	-1,0	-0,7	-1,0
Primair saldo	5,7	4,9	4,0	2,9	3,0	3,0	3,2	3,4	-2,3
Ontvangsten	49,4	47,7	47,6	46,5	46,5	46,4	46,5	46,6	-2,8
Fiscaal en parafiscaal	44,8	45,1	44,9	44,2	44,2	44,1	44,2	44,3	-0,5
Niet-fiscaal	4,6	2,6	2,7	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	-2,3
Geconsolideerde primaire uitgaven	43,6	42,8	43,6	43,6	43,5	43,4	43,3	43,2	-0,5
Werkingskosten en bruto-investeringen	15,2	14,9	15,1	15,2	14,9	14,7	14,7	14,7	-0,5
Sociale prestaties	23,3	23,3	23,3	23,2	23,3	23,4	23,3	23,3	0,0
Overige	5,2	4,6	5,1	5,3	5,3	5,3	5,2	5,1	-0,0
Rentelasten	5,4	4,9	4,5	4,3	4,3	4,2	4,2	4,1	-1,3

a. Gedefinieerd in overeenstemming met de procedure voor buitensporige tekorten.

b. Correctie van de overgang van het saldo ESR95 naar het saldo gehanteerd binnen de procedure voor buitensporige tekorten.

Er wordt een gematigd maar structureel tekort vastgesteld, dat voortvloeit uit de expansieve koers van de begrotingsbeslissingen binnen een relatief beperkte budgettaire ruimte.

Die beperkte budgettaire ruimte is toe te schrijven aan verschillende factoren. Ten eerste, is er al geen budgettaire ruimte aan het vertrekpunt: het begrotingssaldo van 2004, gecorrigeerd voor eenmalige maatregelen, verschuivingen en conjunctuurinvloeden, is negatief

zoals reeds het geval was in 2003. Vervolgens zijn de macro-economische ontwikkelingen relatief ongunstig voor de fiscale ontvangsten: het loonaandeel in het bbp daalt (tot 2006) en de gezinsconsumptie neemt af (tot op het einde van de periode), vooral van de producten met accijnzen. Tot slot dalen de rentelasten veel minder snel dan voorheen en dalen ze omzeggens niet meer na 2006.

De expansieve koers van de begrotingsbeslissingen komt tot uiting in de uitgaven: verhoging van de groeinorm voor de gezondheidszorguitgaven, opwaardering van bepaalde pensioenen, verhoging van de uitgaven voor het werkgelegenheidsbeleid, ontwikkeling van het vervoer per spoor, verhoging van de ontwikkelingshulp. Voor de ontvangsten gaan de impulsen in tegenovergestelde zin: daling van de belasting op het gezinsinkomen en van de sociale bijdragen, verhoging van de productgebonden belastingen.

Het primair saldo daalt aanzienlijk tussen 2004 en 2006, zowel omwille van toenemende primaire uitgaven (+0,8 % van het bbp) als omwille van dalende ontvangsten, in het bijzonder de fiscale en parafiscale ontvangsten (-0,9 % van het bbp). Het gaat hier over de kosten van de hervorming van de personenbelasting die op kruissnelheid komt, het wegvallen van eenmalige maatregelen die in het begin van de periode de rekeningen, en vooral de ontvangsten, verbeterden, en de investeringen van de lagere overheid die toenemen in de aanloop naar verkiezingen. In tegenstelling met wat bovenstaande cijfers suggereren zijn in diezelfde periode de impulsen op de uitgaven nochtans groter dan die op de ontvangsten. Maar de evolutie buiten impulsen tempert de uitgavenstijging en accentueert daarentegen de ontvangstendaling.

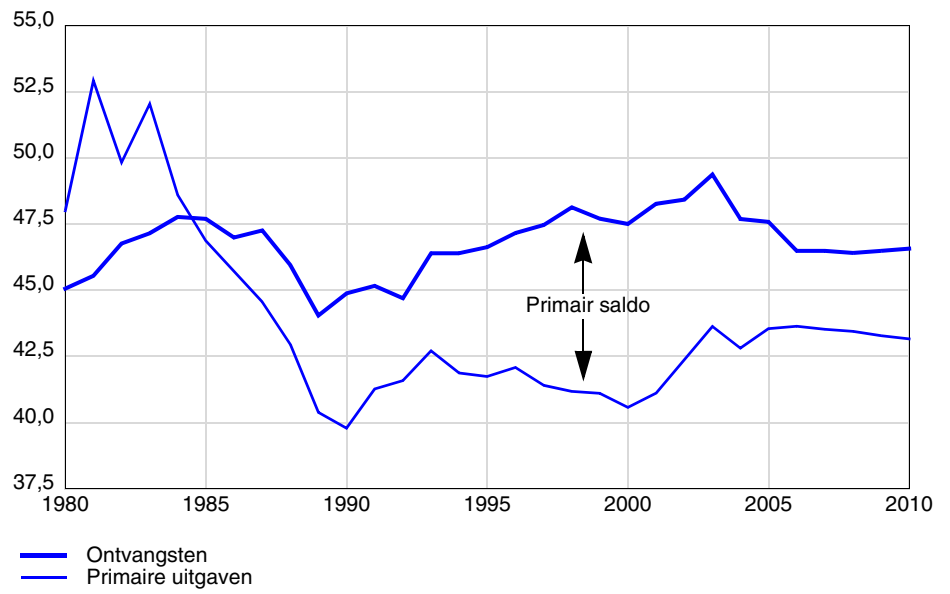
Het overheidstekort bedraagt alzo 1,5 % van het bbp in 2006. Indien nieuwe grote impulsen na 2006 uitblijven dan zullen de uitgaven trendmatig minder snel toenemen dan het bbp, waardoor een langzame afname van het tekort mogelijk wordt. In 2010 bedraagt het tekort toch nog steeds 0,7 % van het bbp.

Gegeven het huidige overheidsbeleid, is zulke evolutie niet verenigbaar met de langetermijnstrategie van de overheid. Die strategie bestaat erin de kosten van de vergrijzing op te vangen via de geleidelijke opbouw van budgettaire overschotten. De doelstelling in het stabiliteitsprogramma is een overschot van 0,6 % van het bbp te bereiken in 2008. Daardoor schrijft de regering zich in op het traject dat wordt aanbevolen door de Hoge Raad van Financiën, die een overschot van 1,5 % van het bbp vooropstelt tegen 2011. Indien die langetermijnstrategie wordt behouden, zal het structureel primair overschot in enkele jaren tijd met ongeveer 2 % van het bbp moeten verhogen. Dat zou een aanzienlijke verstrakking van het begrotingsbeleid vergen.

De ramingen voor de overheidsfinanciën 2004 steunen op de meest recent beschikbare gegevens. Die ramingen komen overeen met de definities van de laatste gepubliceerde nationale rekeningen (september 2004) en bevatten geen boekingswijzigingen van na die datum. De overheidsrekeningen 2004 worden door het INR in juni 2005 gepubliceerd.

De overname van een deel van de NMBS-schuld door de federale overheid is opgenomen in deze projectie, maar dat geldt niet voor de impact van de herstructurering van de NMBS. Op 1 januari 2005 werd de NMBS opgesplitst in 3 maatschappijen: de NMBS-holding (de moedermaatschappij), Infrabel (infrastructuurbeheerder) en de 'nieuwe' NMBS (vervoer van reizigers en goederen): de impact van die hervorming op de staatsbegroting zal worden opgenomen in de aangepaste begroting van 2005. De gegevens die beschikbaar waren op 30 april - datum waarop deze vooruitzichten werden afgesloten - volstonden niet om de impact van de oprichting van die drie nieuwe maatschappijen op het geheel van de budgettaire stromen te duiden.

In de tabellen van dit hoofdstuk wordt de verkoop van activa (gebouwen, terreinen en licenties) verrekend als ontvangsten (en niet als negatieve kapitaaluitgaven) en worden de aangerekende bijdragen zowel uit de ontvangsten als uit de uitgaven (voor verloning) gehaald. De tabellen in bijlage zijn daarentegen volledig in overeenstemming met de nationale rekeningen.

FIGUUR 19 - Ontvangsten en primaire uitgaven van de gezamenlijke overheid
(in procent van het bbp)

A. Vorderingensaldo: doelstellingen en vooruitzichten

1. Vorderingensaldo en begrotingsimpulsen

Opnieuw begrotingstekorten

Het vorderingensaldo van de overheid is in evenwicht in 2004. Dat betekent het vijfde jaar op rij zonder tekort. Dat resultaat is maar mogelijk dankzij een aantal eenmalige maatregelen, die het vorderingensaldo verbeteren met 0,7 % van het bbp¹. Het structureel vorderingensaldo (zonder eenmalige maatregelen en conjunctuurgezuiverd) vertoont een tekort van 0,5 % van het bbp. Dat structureel tekort is nagenoeg ongewijzigd ten opzichte van 2003. De daling van de rentelasten (0,5 % van het bbp minder dan in 2003) is gecompenseerd door eenzelfde daling van het structureel primair overschot.

In 2005 daalt het vorderingensaldo met 0,5 % van het bbp, ondanks een daling van de rentelasten met 0,4 % van het bbp. Die verslechtering is te wijten aan een bijkomende daling van het structureel primair overschot (-0,4 % van het bbp ten opzichte van 2004), aan een geringere invloed van eenmalige maatregelen dan in 2004 (-0,3 % van het bbp) en, in minder mate, door een zekere uitholling van de cyclische component, gelet op de geringe economische groei.

TABEL 28 - Vorderingensaldo van de overheid
(in procent van het bbp)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2010 t.o.v. 2003
Vorderingensaldo	0,3	-0,0	-0,5	-1,5	-1,3	-1,3	-1,0	-0,7	-1,0
Cyclische component ^a	-0,6	-0,2	-0,3	-0,1	-0,2	-0,2	-0,1	-0,0	0,6
Conjunctuurgezuiverd vorderingensaldo	0,9	0,2	-0,2	-1,3	-1,1	-1,1	-0,9	-0,7	-1,6
Eenmalige maatregelen	1,5	0,7	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-1,5
Structureel vorderingensaldo ^b	-0,6	-0,5	-0,6	-1,3	-1,1	-1,1	-0,9	-0,7	-0,1
Rentelasten	5,4	4,9	4,5	4,3	4,3	4,2	4,2	4,1	-1,3
Structureel primair overschot	4,9	4,4	3,9	3,0	3,1	3,1	3,3	3,4	-1,4

a. Berekend op basis van het product van de output gap en de ontvangstenratio.

b. Zonder de geïnduceerde effecten op de rentelasten.

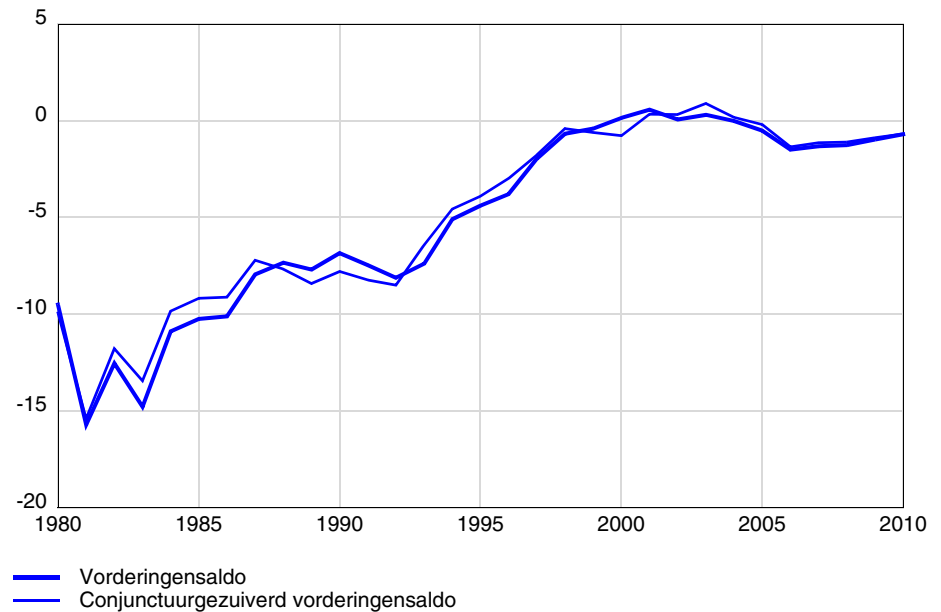
In 2006 bereikt het begrotingstekort 1,5 % van het bbp. Die verslechtering (1 % van het bbp ten opzichte van 2005) wordt verklaard door een nieuwe daling van het structureel primair overschot (-0,9 % van het bbp) en door het wegvallen van de eenmalige maatregelen die het tekort van 2005 beperkten (-0,4 % van het bbp). Die negatieve factoren worden slechts gedeeltelijk gecompenseerd door de daling van de rentelasten (-0,2 % van het bbp ten opzichte van 2005) en de vermindering van de negatieve cyclische component.

Na 2006 gaat het structureel primair overschot niet verder achteruit, maar kent daarentegen een lichte verbetering. De daling van de rentelasten zet zich voort, maar in een zeer langzaam tempo. Globaal genomen verbetert het vorderingen-

1. Waarvan 0,2 % opbrengst van de EBA en 0,4 % minderuitgaven naar aanleiding van de boeking in 2003 van subsidies en overdrachten naar de NMBS waarop die in principe slechts recht had in 2004.

saldo aan het einde van de periode, maar blijft er toch nog een tekort van 0,7 % van het bbp in 2010.

FIGUUR 20 - Vorderingsaldo van de overheid
(in procent van het bbp)

Een duidelijk expansief begrotingsbeleid

De resultaten van de overheidsfinanciën weerspiegelen in ruime mate de expansieve koers van het begrotingsbeleid. Tegen 2010 bedragen de structurele begrotingsimpulsen 1,8 % van het bbp. Dat bedrag vertegenwoordigt de meerkost van alle structurele maatregelen, gerekend vanaf 2004, die door de verschillende overheden zijn beslist en bekend waren op het ogenblik van de afsluiting van deze vooruitzichten.

Die impulsen hebben vooral betrekking op bijkomende overheidsuitgaven (1,6 % van het bbp), met name socialezekerheidsuitgaven en bepaalde uitgavencategorieën van de federale overheid. Op het vlak van de ontvangsten zijn de netto-impulsen veel geringer (0,2 % van het bbp) vermits de daling van de belastingen op het gezinsinkomen en de verminderde sociale bijdragen grotendeels gecompenseerd worden door een verhoging van de productgebonden belasting.

TABEL 29 - Primair saldo en structurele begrotingsimpulsen
(in procent van het bbp)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2004 tot 2010
Verandering van het structureel primair saldo	-0,5	-0,4	-0,9	0,1	-0,0	0,2	0,1	-1,4
Structurele begrotingsimpulsen	-0,4	-0,3	-0,8	-0,1	-0,1	-0,0	-0,0	-1,8
In de ontvangsten	0,1	0,0	-0,3	0,1	-0,1	-0,0	-0,0	-0,2
In de uitgaven (-)	0,5	0,3	0,5	0,3	0,0	0,0	0,0	1,6
Veranderingen van het structureel primair saldo zonder impulsen	-0,1	-0,1	-0,1	0,3	0,1	0,2	0,1	0,3

De verslechtering van het structureel primair overschot over de periode 2004-2006 wordt nagenoeg volledig verklaard door de impulsen over dezelfde periode (tabel 29). Na aftrek van die impulsen is er een lichte endogene daling van het structureel primair overschot. Die daling is te wijten aan de componenten van de economische groei die relatief ongunstig zijn voor de fiscale ontvangsten (het aandeel van de hoogst belaste grondslagen in het bbp daalt, namelijk de looninkomsten en de particuliere consumptie). Vanaf 2007 zijn er geen belangrijke begrotingsimpulsen voorzien en het primair overschot neemt lichtjes toe. Dat is vooral toe te schrijven aan een tragere toename van de overheidsuitgaven dan de economische groei, terwijl de ontvangsten grosso modo in verhouding tot het bbp blijven.

2. Stabiliteitsprogramma: doelstellingen en vooruitzichten

In het recentste stabiliteitsprogramma van België, dat in december 2004 werd ingediend, omschrijft de regering haar begrotingsdoelstellingen voor de periode 2005-2008: '(...) blijft de regering streven naar een begrotingsevenwicht in 2005 en 2006, gevolgd door een overschot van 0,3 % bbp in 2007, zoals opgenomen in het regeerakkoord. Voor 2008 is de doelstelling een overschot van 0,6 %. Dit laat toe dat België zich inschrijft in het meerjarentraject dat wordt aanbevolen door de Hoge Raad van Financiën'. De Hoge Raad van Financiën heeft in zijn Jaarverslag 2004 aanbevolen om structurele begrotingsoverschotten op te bouwen tot 1,5 % van het bbp tegen 2011.

Vanaf 2006 worden de doelstellingen van het stabiliteitsprogramma niet meer gehaald

Tabel 30 vergelijkt de begrotingssaldi uit de huidige vooruitzichten met de doelstellingen van het stabiliteitsprogramma. In 2005 wordt de nominale doelstelling niet gehaald (verschil van 0,4 % van het bbp) maar het cyclisch gecorrigeerd vorderingensaldo is wel bijna in evenwicht (verschil blijft beperkt tot 0,1 % van het bbp). Vanaf 2006 worden de verschillen met het voorziene traject groter. Tegen 2008 bedraagt het verschil, dat hoofdzakelijk toe te schrijven is aan Entiteit I, 1,8 % van het bbp.

TABEL 30 - Begrotingsvooruitzichten en doelstellingen van het stabiliteitsprogramma 2005-2008
(in procent van het bbp)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Projectie ^a						
Vorderingensaldo	0,4	0,1	-0,4	-1,4	-1,2	-1,2
Conjunctuurgezuiverd vorderingensaldo	0,9	0,3	-0,1	-1,3	-1,1	-1,0
Stabiliteitsprogramma						
Vorderingensaldo	0,4	0,0	0,0	0,0	0,3	0,6
Conjunctuurgezuiverd vorderingensaldo	1,0	0,4	0,0	-0,2	0,2	0,5
Verschillen						
Vorderingensaldo	-0,0	0,1	-0,4	-1,4	-1,5	-1,8
Entiteit I	0,0	0,1	-0,2	-1,1	-1,3	-1,5
Entiteit II	0,0	-0,0	-0,2	-0,3	-0,2	-0,2
Conjunctuurgezuiverd vorderingensaldo	-0,1	-0,1	-0,1	-1,1	-1,3	-1,5

a. Saldi gedefinieerd in overeenstemming met de procedure voor buitensporige tekorten.

Die afwijking t.o.v. de doelstelling in 2008 is niet toe te schrijven aan andere hypothesen voor de economische groei. Ondanks een aanzienlijk verschil voor de groei van 2005 (2,5 % in het stabiliteitsprogramma tegenover 1,7 % hier), blijft de gemiddelde groei over de periode 2004-2008 gelijk aan de hypothese van het stabiliteitsprogramma: gemiddeld 2,3 % per jaar voor het effectieve bbp en 2,1 % voor het potentiële bbp.

Minder ontvangsten en meer uitgaven dan in het stabiliteitsprogramma

De oorzaak van de afwijking moet dus worden gezocht bij de verschillende evolutie van de ontvangsten en uitgaven, zoals blijkt uit tabel 31. Hierbij mag men niet uit het oog verliezen dat de huidige vooruitzichten projecties bij ongewijzigd beleid zijn. De cijfers van het stabiliteitsprogramma zijn daarentegen normatief¹ en kunnen dus impliciet toekomstige ombuigingen van het begrotingsbeleid inhouden. De vergelijking met een projectie bij ongewijzigd beleid geeft daarom eerder een beeld van de omvang van de vereiste toekomstige correcties.

Tabel 31 illustreert dat de afwijking t.o.v. het stabiliteitsprogramma zich zowel situeert bij de ontvangsten als bij de uitgaven. Over de periode 2004-2008 dalen de ontvangsten meer dan in het stabiliteitsprogramma (0,7 % van het bbp meer op 5 jaar tijd). Zowel de fiscale als de parafiscale ontvangsten zijn lager.

De uitgaven anderzijds nemen sneller toe, met 1,1 % van het bbp op 5 jaar tijd. Dit verschil situeert zich bij de sociale uitkeringen in natura (met name de uitgaven voor gezondheidszorg), vervolgens bij de overige sociale overdrachten (die minder dalen dan voorzien in het stabiliteitsprogramma) en uiteindelijk bij de niet-sociale overdrachten (die lichtjes toenemen terwijl het stabiliteitsprogramma uitgaat van een lichte daling).

TABEL 31 - Oorsprong van de verschillen met het stabiliteitsprogramma: verandering van de uitgaven en ontvangsten over de periode 2004-2008
(in procent van het bbp)

	Projectie	Stabiliteitsprogramma	Verschillen
Vorderingensaldo	-1,5	0,2	-1,7
Ontvangsten ^a	-2,9	-2,2	-0,7
Belastingen	-0,3	0,0	-0,3
Bijdragen	-0,4	-0,2	-0,2
Overige ontvangsten	-2,2	-2,1	-0,1
Uitgaven (-)	-1,3	-2,4	1,1
Lonen en aankopen van goederen en diensten	-0,4	-0,5	0,1
Sociale uitkeringen in natura ^b	0,8	0,5	0,3
Overige sociale uitkeringen	-0,7	-0,9	0,2
Investerings	0,0	0,0	0,0
Niet-sociale overdrachten	0,2	-0,2	0,4
Rentelasten	-1,2	-1,3	0,1

a. De aggregaten van ontvangsten en uitgaven die hier worden voorgesteld, komen overeen met de definities uit het stabiliteitsprogramma. Ze verschillen dus van de cijfers die elders in deze publicatie worden voorgesteld.

b. Hoofdzakelijk uitgaven voor gezondheidszorg.

1. Het stabiliteitsprogramma preciseert: 'De vorderingensaldi van de gezamenlijke overheid houden een duidelijk engagement in. De gedetailleerde cijfers voor ontvangsten en uitgaven hebben de status van ramingen en hun waarde is dus eerder indicatief'.

3. Overheidsschuld en rentelasten

Voor het eerst in meer dan 20 jaar kon de bruto-overheidsschuld eind 2003 worden teruggebracht tot een niveau onder dat van het bbp. In 2004 bedraagt ze 95,8 % van het bbp¹. In 2010 bedraagt ze niet meer dan 82,6 % van het bbp.

TABEL 32 - Schuld en rentelasten van de gezamenlijke overheid
(in procent van het bbp, tenzij anders vermeld)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Geconsolideerde brutoschuld ^a	100,0	95,8	95,4	92,3	90,0	87,7	85,3	82,6
Impliciete rentevoet (in procent)	5,3	5,1	4,9	4,8	4,8	4,9	4,9	5,0
Nominale bbp-groei (in procent)	3,2	5,0	3,8	5,0	4,1	4,0	4,0	4,0
Verandering van de schuldquote	-5,4	-4,2	-0,4	-3,0	-2,4	-2,2	-2,5	-2,6
Bijdrage van het primaire overschot	-5,7	-4,9	-4,0	-2,9	-3,0	-3,0	-3,2	-3,4
'Rente-groei'-dynamiek	2,1	0,2	1,0	-0,2	0,6	0,8	0,8	0,8
Bijdrage van de rentelasten	5,4	4,9	4,5	4,3	4,3	4,2	4,2	4,1
Bijdrage van de bbp-groei	-3,3	-4,7	-3,5	-4,5	-3,6	-3,5	-3,4	-3,3
Stock-flow aanpassing	-1,8	0,5	2,6	-0,0	-0,0	-0,1	-0,1	-0,1

a. Bron tot 2004: Verslag 2004 van de NBB.

Ondanks de aanzienlijke achteruitgang van het primair overschot tot 2006, blijft het 'omgekeerde sneeuwbaaleffect' van toepassing. De impliciete rentevoet (die steeds verder afneemt sinds het begin van de jaren 90) blijft dalen in 2004, 2005 en 2006 en wordt nagenoeg gelijk aan de nominale groeivoet van het bbp (zelfs kleiner dan de bbp-toename in 2006). Hieruit volgt dat het primair overschot dat vereist is om de schuld te stabiliseren in % van het bbp nul wordt ('rente-groei'-dynamiek in tabel 32 en figuur 22).

Vanaf 2007 stijgt de impliciete rentevoet van de schuld geleidelijk, rekening houdend met de stijging van de marktrente. Terzelfder tijd vertraagt de groeivoet van het bbp lichtjes. Bijgevolg vertraagt de 'rente-groei'-dynamiek de schuldafbouw aanzienlijk.

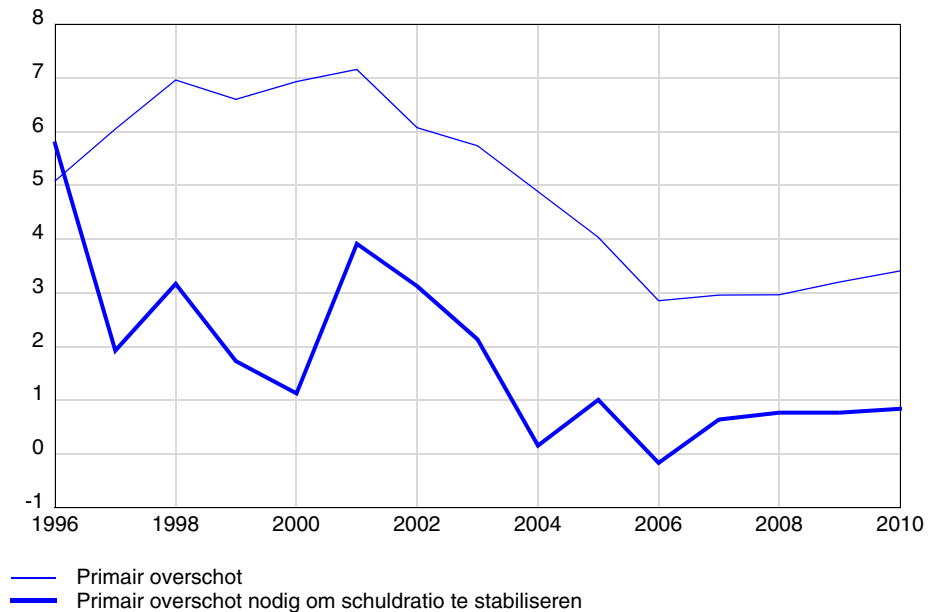
Ook de balansverrichtingen (zonder impact op het primair overschot) beïnvloeden de schuldratio (stock-flow aanpassing in tabel 32). In 2005 vertragen ze de schuldafbouw met 2,6 % van het bbp. Dat is vooral het gevolg van de overname door de Staat van een gedeelte van de NMBS-schuld voor 7,4 miljard euro in het begin van het jaar.

Rekening houdend met al die factoren, bedraagt de schuldafbouw over de periode 2004-2010 gemiddeld 2,5 procentpunt van het bbp per jaar. Die schuldafbouw is beduidend lager dan tijdens de periode 1997-2003 (gemiddeld 4,2 procentpunt per jaar).

De daling van de rentelasten vertraagt ook: nog met 1,1 % van het bbp tussen 2003 en 2006, maar na 2006 - en voor het eerst sinds het begin van de jaren 90 - worden ze nagenoeg stabiel.

1. 95,5 % als we rekening houden met het door het INR gepubliceerde bbp 2004 in april 2005 (zie kader 'Hypothese over de kalendereffecten in 2004' in hoofdstuk 3).

FIGUUR 21 - Primair overschot en vereist primair overschot om schuld te stabiliseren
(in procent van het bbp)

Tabel 33 geeft de omstandigheden die een nieuw 'sneeuwbaaleffect' op gang zouden kunnen brengen. De kans dat dit zich zou voordoen, blijft klein, maar neemt toch toe naarmate het primair overschot op middellange termijn afneemt. Het sneeuwbaaleffect kan zich opnieuw voordoen tegen 2007-2008 in geval van een impliciete rentevoet die met 250 basispunten verhoogt, en alle andere factoren constant blijvend, of in geval van een economische recessie dicht aanleunend bij stagnering (-0,2 % tot -0,3 % in reële termen).

TABEL 33 - Voorwaarden om het 'sneeuwbaaleffect' opnieuw op gang te brengen
(in procent)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
OF Impliciete rentevoet	8,8	10,1	8,2	8,1	7,4	7,4	7,8	8,1
Reële economische groeivoet	-2,1	-2,0	-1,4	-0,5	-0,3	-0,2	-0,5	-0,8

B. Ontvangsten en primaire uitgaven

1. Ontvangsten

Vermindering van de fiscale en parafiscale ontvangsten tegen 2006

In 2004 bedroegen de fiscale en parafiscale ontvangsten 45,1 % van het bbp (tabel 34), rekening houdend met de opbrengst van de EBA (0,2 % van het bbp) en met het effect (voor 0,1 % van het bbp) van boekhoudkundige factoren (vermindering van de BTW die aan de EU wordt overgedragen¹ en vanaf 2004 boeking van de heffingen van de CREG). Buiten die elementen blijven de totale fiscale en parafiscale ontvangsten ongewijzigd ten opzichte van 2003 (44,8 % van het bbp², het laagste niveau sinds 1997).

De heffingen, vooral op de inkomsten uit arbeid, dalen met 0,5 % van het bbp in 2004 (sociale bijdragen en belasting op het gezinsinkomen). De vennootschapsbelasting stijgt met 0,3 % van het bbp, de productgebonden belastingen (BTW en accijnzen) met 0,4 % van het bbp en de vermogensheffingen met 0,3 % van het bbp (ingevolge de EBA maar ook door de meeropbrengsten uit schenkings- en successierechten). De verschillen voor de andere belastingscategorieën bleven beperkt tot 0,1 % van het bbp ten opzichte van 2003.

TABEL 34 - Overheidsontvangsten
(in procent van het bbp)

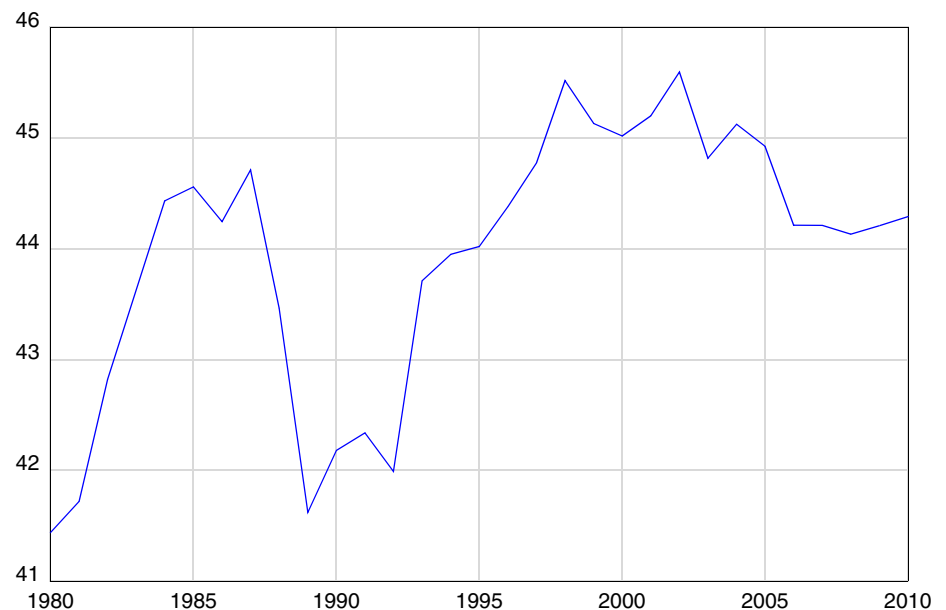
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2010 t.o.v. 2003
Ontvangsten	49,4	47,7	47,6	46,5	46,5	46,4	46,5	46,6	-2,8
Fiscale en parafiscale ontvangsten ^a	44,8	45,1	44,9	44,2	44,2	44,1	44,2	44,3	-0,5
Belastingen op het inkomen van de gezinnen, zonder roerende voorheffing	12,7	12,5	12,4	11,7	11,8	11,8	11,9	12,0	-0,7
Sociale werkgeversbijdragen	8,7	8,4	8,4	8,3	8,3	8,4	8,5	8,5	-0,2
Sociale bijdragen: overige	5,7	5,7	5,7	5,6	5,7	5,7	5,7	5,7	-0,0
Bevrijdende roerende voorheffing van de gezinnen	0,6	0,5	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	-0,0
Vennootschapsbelasting	2,9	3,3	3,4	3,6	3,6	3,5	3,5	3,5	0,6
BTW	6,7	6,9	6,9	6,9	6,8	6,8	6,7	6,7	0,1
Accijnzen	2,3	2,4	2,5	2,5	2,5	2,5	2,4	2,3	0,0
Onroerende voorheffing en opcentiemen	1,3	1,2	1,2	1,2	1,2	1,1	1,1	1,1	-0,3
Vermogensheffingen en EBA	0,5	0,8	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,1
Overige directe en indirecte belastingen	3,3	3,3	3,3	3,3	3,2	3,2	3,2	3,2	-0,1
Niet-fiscale en parafiscale ontvangsten	4,6	2,6	2,7	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	-2,3
Verkopen van goederen en diensten	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	0,0
Verkoop van activa	0,1	0,3	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1
Overdrachten	2,3	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	-2,0
Inkomen uit vermogen	0,7	0,5	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	-0,2

a. De belastingen overgedragen aan de Europese Unie niet inbegrepen (conform de bepalingen van het ESR 1995).

1. Zonder impact op het begrotingssaldo, aangezien de vermindering van de 'BTW-bijdrage' (geboekt als minderontvangst) gecompenseerd wordt door een verhoging van de 'bnp-bijdrage' (geboekt als uitgave).
2. Met het bbp 2004 dat in april 2005 door het INR werd gepubliceerd (zie kader 'Hypothese over de kalendereffecten' in hoofdstuk 3), dalen ze zelfs met 0,1 % van het bbp ten opzichte van 2003.

Van 2004 tot 2006 dalen de fiscale en parafiscale ontvangsten met 0,9 % van het bbp. Die daling is volledig toe te schrijven aan de belastingen op het gezinsinkomen en aan de sociale bijdragen (en aan het eenmalige karakter van de EBA in 2004), terwijl de vennootschapsbelasting opnieuw toeneemt. In 2006 bedraagt het totaal van de verplichte heffingen slechts 44,2 % van het bbp (het laagste niveau sinds 1995). Dat niveau blijft vervolgens stabiel tot op het einde van de periode, als gevolg van de combinatie van een lichte stijging van de belastingen op het gezinsinkomen en sociale bijdragen en een zekere uitholling van de productgebonden belasting en de belasting op de productie.

FIGUUR 22 - Fiscale (met inbegrip van EBA) en parafiscale ontvangsten
(in procent van het bbp)

De evolutie van de fiscale en parafiscale ontvangsten hangt o.m. af van de evolutie van de belastbare grondslagen. Tijdens de projectieperiode zijn de macro-economische ontwikkelingen globaal genomen niet gunstig voor de fiscale en parafiscale ontvangsten. In 2005 en 2006 neemt het loonaandeel in het bbp gevoelig af, net zoals het aandeel van de particuliere consumptie dat verder daalt tot op het einde van de periode. Het zijn juist die twee categorieën die hoger belast worden dan de overige inkomsten of uitgaven.

De evolutie van de ontvangsten hangt ook af van de beleidsmaatregelen. De jaarlijkse weerslag van die maatregelen is samengevat in tabel 35, die alle beslissingen omvat die bij de afsluiting van deze vooruitzichten goedgekeurd of aangekondigd waren. Globaal genomen zijn die maatregelen nagenoeg neutraal vermits de impulsen tot verlaging (vooral de belastingverlaging op het gezinsinkomen en de verminderde sociale bijdragen) gecompenseerd worden door de opwaartse impulsen (vooral accijnsverhogingen).

TABEL 35 - Beleidsimpulsen m.b.t. de ontvangsten
(jaarlijks bijkomende impact in procent van het bbp)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2004 tot 2010
Impulsen m.b.t. de ontvangsten ^a	-1,4	0,0	-0,7	0,1	-0,1	0,0	0,0	-2,1
Fiscale en parafiscale impulsen	0,3	-0,1	-0,4	0,1	-0,1	0,0	0,0	-0,1
Belastingen op het inkomen van de gezinnen, zonder roerende voorheffing	-0,1	-0,1	-0,6	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,8
Sociale bijdragen	-0,2	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	-0,1
Accijnzen en BTW ^b	0,3	0,2	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,7
Vermogensheffingen (incl. EBA)	0,2	-0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overige belastingen	0,0	0,1	0,0	0,0	-0,1	0,0	0,0	0,0
Maatregelen m.b.t. niet-fiscale en parafiscale ontvangsten	-1,7	0,1	-0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	-2,0
Verkopen van goederen en diensten en van activa	0,2	-0,1	-0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1
Overdrachten	-1,8	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-1,9
Overige	-0,1	0,2	-0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Structurele impulsen	0,1	0,0	-0,3	0,1	-0,1	0,0	0,0	-0,2
Eenmalige maatregelen	-1,5	-0,1	-0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	-2,0

a. Met inbegrip van eenmalige maatregelen.

b. Met inbegrip van de verlaging van de BTW die wordt overgedragen aan de EU en vanaf 2004 het effect van de boeking van de CREG-heffingen.

Duidelijke vermindering van de heffingen, vooral voor de inkomsten uit arbeid

De impuls vanwege maatregelen op het vlak van de belastingen op het gezinsinkomen is gering in 2004 en 2005, maar neemt aanzienlijk toe in 2006. De uitvoering van het laatste luik van de hervorming van 2001 beïnvloedt slechts ten dele de bedrijfsvoorheffing en de voorafbetalingen van 2004, maar heeft vooral een impact op de incohiering van 2006. Bovendien worden de ontvangsten van 2004 verhoogd door een nieuwe stijging van de opcentiemen in de barema's van de bedrijfsvoorheffing en door de invoering van een bedrijfsvoorheffing op sommige vervangingsinkomens, hetgeen de incohiering in 2006 verder zal uithollen. De evolutie van de ontvangsten per begrotingsjaar wordt tevens beïnvloed door de impact op de incohiering van de terugkeer in 2003 naar een normale indexering van de barema's in de bedrijfsvoorheffing, door de impact van de hervorming van 2001 op de lokale opcentiemen, door de afschaffing van het belastingkrediet voor de werknemers voor de inkomsten vanaf 2004 en door diverse minder belangrijke maatregelen.

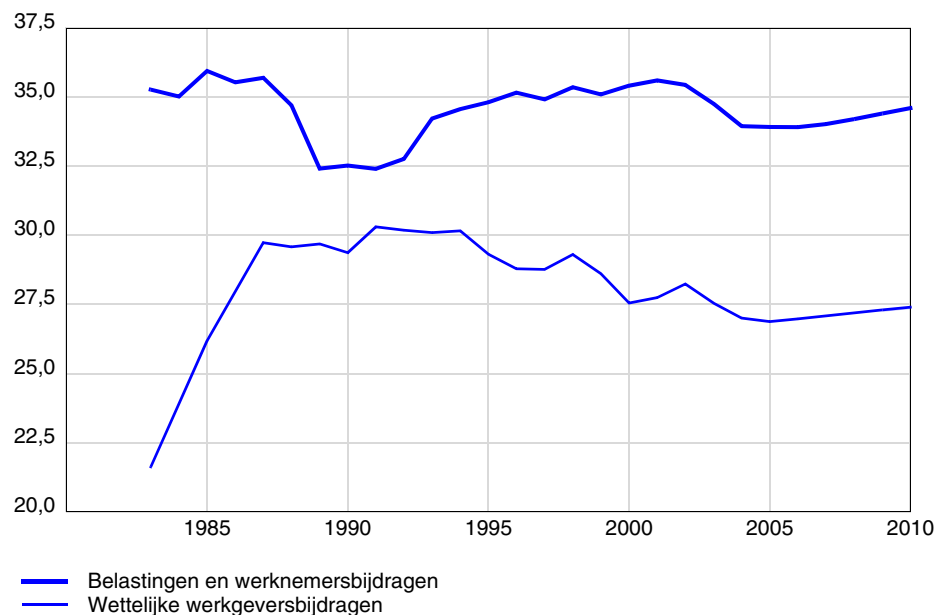
Over de beschouwde periode bedragen de neerwaartse impulsen i.v.m. de belastingen op het gezinsinkomen 0,8 % van het bbp. Bovendien zijn er ook de negatieve effecten van de aanslagbasis: de vermindering van de belastbare looninkomens in procent van het bbp (van 2004 tot 2006), de trendmatige stijging van het aandeel van de lage lonen (minder belast) en de lagere inkomensname van de zelfstandigen. Toch zullen de ontvangsten uit de personenbelasting slechts met 0,7 % van het bbp dalen tussen 2003 en 2010. De invloed van de maatregelen en van de aanslagbasis wordt deels gecompenseerd door de dynamiek die voortvloeit uit de progressiviteit van de belastingen; over de projectieperiode zorgt die dynamiek voor 0,5 % extra ontvangsten.

De sociale bijdragen dalen met 0,2 % van het bbp tussen 2003 en 2010, met een daling van 0,5 % van het bbp tussen 2003 en 2006 als gevolg van een vertraagde

belastbare basis en van lastenverlagende maatregelen. Na 2006 stijgen ze geleidelijk, net zoals de belastingen op het gezinsinkomen, vanwege een stijgend loonaandeel in procent van het bbp en vermits bepaalde bijdrageverminderingen forfaitair en degressief zijn (zie afdeling C.3. en hoofdstuk 5 voor meer details).

De maatregelen i.v.m. de sociale bijdragen omvatten diverse verminderingen: vanaf 2004 een geleidelijke hervorming en uitbreiding van de structurele vermindering van de sociale bijdragen en vanaf 2005 een geleidelijke invoering van de werkbonus via vermindering van werknemersbijdragen op lage lonen waardoor de afschaffing van het belastingkrediet deels wordt gecompenseerd. Daarnaast zijn er ook bijdrageverhogingen: verhoging van de bijdragen van de zelfstandigen (2006) en een hogere bijdrage op bedrijfswagens vanaf 2005.

FIGUUR 23 - Gemiddeld loonheffingspercentage
(in procent van het brutoloon in de bedrijfssector)

Wat betreft de heffingen op het gezinsinkomen moet worden opgemerkt dat de huidige vooruitzichten uitgaan van een stabilisering, of zelfs een lichte toename van de ontvangsten uit de bevrijdende roerende voorheffing in procent van het bbp vanaf 2005, na twee decennia van trendmatige afbrokkeling. Die stabilisering volgt uit juridische veranderingen inzake transnationale beleggingen en uit de hogere rentevoeten. Toch wordt niet verwacht dat de EBA of de Europese Spaarrichtlijn een spectaculaire impact zouden hebben op de ontvangsten uit roerende voorheffing.

Stijging van de vennootschapsbelasting

De ontvangsten uit de vennootschapsbelasting stijgen met 0,6 % van het bbp over de periode 2004-2006 (waarvan de helft in 2004) als gevolg van het grotere aandeel van de netto-exploitatatieoverschotten in het bbp, dat op zijn beurt samengaat met het dalend aandeel van de lonen. In 2004 worden de hogere winsten ook bevestigd door de toename van de roerende voorheffing op dividenden. Na 2006 blijven de ontvangsten uit de vennootschapsbelasting stabiel in procent van het bbp.

Vertraging van de BTW en accijnzen op middellange termijn

In 2004 stijgen de accijnsontvangsten en de BTW-ontvangsten respectievelijk met 0,1 % en 0,3 % van het bbp. Voor de accijnsontvangsten is er nog een bijkomende toename van 0,1 % van het bbp in 2005. Vanaf 2006 wordt in beide categorieën echter een trendmatige daling vastgesteld zodat het effect van de verhogingen in 2004 en 2005 nagenoeg verdwenen zal zijn tegen 2010. Over de beschouwde periode zijn er echter positieve impulsen voor de accijnsontvangsten en de BTW-ontvangsten (0,7 % van het bbp, waarvan 0,3 % van het bbp vanaf 2004).

In 2004 worden de accijnsontvangsten positief beïnvloed door verschillende exogene factoren: het volledige jaareffect van de verhoging van de energiehelling in augustus 2003, de invoering van de heffing op drankverpakkingen in april (tijdelijk verhoogd van januari tot juni 2005) en de zogenoemde Elia-taks op de elektriciteitsdistributie (met retroactieve werking vanaf mei 2004). Bovendien worden die ontvangsten ondersteund door de geprogrammeerde accijnsverhogingen op motorbrandstoffen ('cliquet'-systeem) van toepassing tot 2007 en de jaarlijkse verhoging van tabaksprijzen.

Toch stijgen de accijnsontvangsten slechts matig in het begin van de periode en zouden ze zelfs dalen op middellange termijn. Aangezien de accijnzen niet worden geïndexeerd, hangen de accijnsontvangsten *ceteris paribus* enkel af van de aanslagbasis in volume, niet in waarde (behalve de *ad valorem* accijnzen). Bovendien is de toename van het brandstofverbruik gematigder dan in het verleden. Het benzineverbruik, dat zwaarder wordt belast dan diesel, daalt zelfs lichtjes in volume. Globaal genomen vermindert het aandeel van de accijnsgebonden producten in de consumptie van de gezinnen, die zelf ook daalt ten opzichte van het bbp.

De sterke stijging van de BTW-ontvangsten in 2004 (+0,3 % van het bbp) is ondermeer toe te schrijven aan een positief kortetermijneffect (dat in 2003 negatief was) als gevolg van de impact van de uitvoercyclus op de relatieve stijging van de bruto-ontvangsten en de teruggaven.¹ De hogere energieprijzen in 2004 hebben de ontvangsten trouwens ondersteund. De vermindering van het afdrachtenpercentage van de BTW-middelen voor de Europese begroting in 2004 verhoogt de BTW-ontvangsten die bestemd zijn voor de Belgische overheid. Die elementen hebben de enkele neerwaartse factoren van 2004 meer dan ruimschoots gecompenseerd (ondermeer de overgang van bepaalde dranken naar een lagere BTW-voet). De daling van de BTW-ontvangsten op middellange termijn (-0,2 % van het bbp tussen 2004 en 2010) volgt vooral uit de daling van de belastbare grondslag (vooral het gezinsverbruik). Het kortetermijneffect dat gelinkt is aan de uitvoercyclus was positief in 2004, maar verdwijnt in 2006 en 2007. Tot slot worden de ontvangsten beïnvloed door de evolutie van de energieprijzen die, na een sterke stijging in 2004 en 2005, op middellange termijn minder snel toenemen dan het algemene prijspeil.

Goede standhouding van de vermogensbelasting, maar daling van de onroerende voorheffing

Onafhankelijk van de eenmalige opbrengst van de EBA in 2004 (ongeveer 0,2 % van het bbp) stegen de ontvangsten uit de overige vermogensbelastingen (schenkingsrechten, successierechten) aanzienlijk in 2004. Dat is het gevolg van de toename van de vermogensoverdrachten in de vorm van schenkingen van roerend goed naar aanleiding van de daling van de schenkingsrechten in het Vlaamse Gewest (begin 2005 gevolgd door het Brussels Hoofdstedelijk Gewest).

1. Zie Hertveldt, B., Lebrun, I., Saintrain, M., Modellerings op kwartaalbasis van de BTW-ontvangsten in Modtrim II, Working Paper 14-04, juni 2004, Federaal Planbureau.

De opbrengsten uit registratierechten zijn in 2004 ook aanzienlijk gestegen, ondersteund door de dynamiek van de immobiëlenmarkt. De onroerende voorheffing en de opcentiemen zijn daarentegen lichtjes gedaald: enerzijds werd de voorheffing verlaagd in het Vlaamse Gewest (vrijstelling van de ondernemingen) en in het Waalse Gewest (bijkomende verminderingen voor kinderen en gehandicapten en andere bepalingen); anderzijds was de stijging van de aanslagvoeten van de opcentiemen veel gematigder dan de vorige jaren. Op middellange termijn en in de veronderstelling dat de aanslagvoeten niet veranderen, dalen de ontvangsten in procent van het bbp, als gevolg van de zwakke stijging van de kadastrale inkomens in reële termen.

De resterende posten aan directe en indirecte belastingen blijven globaal nogal stabiel op korte en middellange termijn, ondanks de verschillende opwaartse impulsen (verhoging van de heffing op de omzet van de farmaceutische industrie, verhoging van de belasting op de aflevering van stukken aan toonder en de belasting op de ICB, enz.) of neerwaartse impulsen (geleidelijke afschaffing van de compenserende accijnsbelasting, de verkeersbelasting, enz.).

Daling van de niet-fiscale en niet-parafiscale ontvangsten in 2004

De niet-fiscale en niet-parafiscale ontvangsten dalen met 2 % van het bbp tussen 2003 en 2004. Die daling is te wijten aan de uitzonderlijke ontvangst in 2003 vanwege de overdracht door Belgacom (5 miljard euro of 1,9 % van het bbp). In ruil neemt de Staat de pensioenverplichtingen van Belgacom over. Een soortgelijke maar kleinschaligere operatie vond plaats met BIAC in 2004 (151 miljoen euro).

Het inkomen uit vermogen daalde ook in 2004 (-0,3 % van het bbp) ondermeer als gevolg van de vermindering van de stock van activa die rente dragen (naar aanleiding van verschillende verrichtingen in 2003¹) en van de vermindering van de door de lagere overheid geïnde dividenden na de vrijmaking van de elektriciteitsmarkt in Vlaanderen. De daling van de niet-fiscale en niet-parafiscale ontvangsten in 2004 is niettemin afgeremd door de hogere verkoop van onroerend goed dan in 2003, vooral door de Vlaamse Gemeenschap en de lagere overheid.

In 2005 stijgen de niet-fiscale en parafiscale ontvangsten met 0,1 % van het bbp als gevolg van de verkoop van terreinen en gebouwen van de federale overheid of van geconsolideerde instellingen, de opbrengst van de 'effectisering' van de achterstallige belastingen en de uitzonderlijke dividendaandelen geïnd door de federale overheid. In 2006 dalen ze met 0,4 % van het bbp (als gevolg van de dalende verkoop) en vervolgens stabiliseren ze zich op 2,3 % van het bbp.

2. Primaire uitgaven

Stijging van de primaire uitgaven tot 2006, nadien daling

De primaire uitgaven dalen met 0,8 % van het bbp in 2004², nadien stijgen ze met 0,7 % van het bbp in 2005 en nog eens met 0,1 % van het bbp in 2006. De sterke schommelingen, in tegengestelde zin, in 2004 en 2005 zijn toe te schrijven aan eenmalige maatregelen en verschuivingen. Los daarvan is de structurele tendens tot 2006 een verhoging van de primaire uitgaven in procent van het bbp.

-
1. Verkoop van de portefeuille van hypothecaire leningen van Credibe en de teruggave door de gewestelijke huisvestingsmaatschappijen van een groot deel van hun schuld aan ALESH.
 2. Uitgaande van het bbp 2004 dat in april 2005 door het INR werd gepubliceerd, dalen ze zelfs met 0,9 % van het bbp (zie kader 'Hypothese over de kalendereffecten in 2004' in hoofdstuk 3).

Na een piek van 43,6 % van het bbp in 2005 en 2006, dalen de primaire uitgaven trendmatig, met ongeveer 0,1 % van het bbp per jaar. Tegen 2010 vertegenwoordigen ze nog 43,2 % van het bbp, een niveau dat hoger ligt dan tijdens de jaren 90.

TABEL 36 - Primaire uitgaven van de gezamenlijke overheid
(in procent van het bbp)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2010 t.o.v. 2003
Primaire uitgaven	43,6	42,8	43,6	43,6	43,5	43,4	43,3	43,2	-0,5
Werkingskosten en investeringen	15,2	14,9	15,1	15,2	14,9	14,7	14,7	14,7	-0,5
Lonen	10,1	9,9	10,0	9,8	9,8	9,7	9,6	9,5	-0,6
Aankoop van goederen en diensten	3,4	3,3	3,3	3,4	3,4	3,4	3,5	3,5	0,1
Investeringen	1,7	1,7	1,8	2,0	1,7	1,6	1,7	1,7	-0,0
Sociale prestaties	23,3	23,3	23,3	23,2	23,3	23,4	23,3	23,3	0,0
Rust- en overlevingspensioenen	8,6	8,6	8,6	8,5	8,5	8,5	8,5	8,5	-0,2
Gezondheidszorg	6,3	6,5	6,5	6,6	6,8	6,9	7,0	7,1	0,8
Werkloosheid, brugpensioenen en loopbaanonderbreking	2,7	2,7	2,7	2,6	2,6	2,5	2,4	2,4	-0,4
Overige sociale prestaties	5,6	5,5	5,5	5,5	5,5	5,4	5,4	5,4	-0,2
Overige overdrachten	5,2	4,6	5,1	5,3	5,3	5,3	5,2	5,1	-0,0
Aan de ondernemingen	3,0	2,4	2,9	3,0	3,0	3,0	2,9	2,9	-0,1
Aan de huishoudens en izw's	1,1	1,1	1,2	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	-0,1
Aan het buitenland	1,0	1,0	1,1	1,1	1,2	1,3	1,2	1,1	0,2

De stijging van de primaire uitgaven is deels toe te schrijven aan endogene factoren, zoals de sociaal-demografische evoluties, de conjunctuur of de regelgeving van verschillende uitgavencategorieën. De conjunctuur heeft in feite enkel invloed op de werkloosheidsuitkeringen. Indien de uitgaven worden uitgedrukt in procent van het bbp, wordt hun schommeling wel sterk beïnvloed door de economische groei (het noemer-effect) en door een prijseffect (de indexering van de verschillende uitgaven kan afwijken van de bbp-deflator).

Tot slot wordt de evolutie van de uitgaven ook beïnvloed door discretionaire maatregelen, structurele en eenmalige maatregelen of eventueel verschuivingen. Uit tabel 37¹ blijkt dat die impulsen op middellange termijn de uitgaven aanzienlijk doen toenemen. Toch liggen de uitgaven van 2010 0,5 % van het bbp lager dan die van 2003, waaruit blijkt dat de endogene toename van de uitgaven (zonder invloed van bijkomende sociale voordelen) trendmatig lager ligt dan die van het bbp.

1. Tabel 37 maakt een optelling van de belangrijkste budgettaire impulsen waarvan de impact duidelijk meetbaar is en voor zover zij overeenstemmen met wijzigingen in de wetgeving of het beleid. Schommelingen in de investeringen van de lagere overheid zijn er niet in opgenomen, aangezien die raming gebaseerd is op gedrag uit het verleden. Ook de beslissingen inzake overheidstewerkstelling en sociale programmering zijn niet opgenomen in de tabel, omdat hun directe impact verschilt van de uiteindelijke budgettaire kosten, als gevolg van de grote terugverdieneffecten op de overheidsontvangsten. Overigens is het dikwijls moeilijk om in de begrotingen de nieuwe initiatieven te onderscheiden van beleidsaanpassingen, en dit geldt in het bijzonder voor de overheidsuitgaven.

TABEL 37 - Impulsen m.b.t. de uitgaven
(jaarlijks bijkomende impact in procent van het bbp)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2004 tot 2010
Impulsen m.b.t. de uitgaven ^a	-0,3	0,6	0,5	0,3	0,0	0,0	0,0	1,1
Sociale prestaties	0,2	0,2	0,2	0,2	0,0	0,0	0,0	0,9
Gezondheidszorg	0,2	0,2	0,2	0,2	0,0	0,0	0,0	0,7
Overige	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2
Overige prestaties	-0,5	0,4	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2
Overdrachten aan de NMBS en de Post	-0,8	0,4	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,3
Overige	0,3	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4
Structurele impulsen	0,5	0,3	0,5	0,3	0,0	0,0	0,0	1,6
Eenmalige maatregelen en verschuivingen	-0,8	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,5

a. Met inbegrip van eenmalige maatregelen en verschuivingen.

Daling van de uitgaven in 2004 als gevolg van eenmalige maatregelen en de conjuncturele opleving

In 2004 verlichten de discretionaire impulsen samen de uitgaven met 0,3 % van het bbp ten opzichte van 2003 (tabel 37). Dat is het gevolg van twee soorten maatregelen (structurele maatregelen enerzijds en eenmalige maatregelen anderzijds), die een tegenovergesteld effect hebben.

Enerzijds doen de structurele maatregelen de uitgaven stijgen met 0,5 % van het bbp t.o.v. 2003. Het gaat onder andere over initiatieven in verband met gezondheidszorg voor 0,2 % van het bbp (waaronder de verhoging van de begrotingsdoelstelling tot 4,5 %), maatregelen voor pensioenen ten belope van 0,1 % van het bbp (opwaardering van bepaalde pensioenen en, vooral, de overname door de Staat van de pensioenen van het statutaire Belgacom personeel) en de impact, voor 0,1 % van het bbp, van de gewijzigde financiering van de Europese Unie¹.

Anderzijds zorgen de eenmalige maatregelen voor een daling van de uitgaven met 0,8 % van het bbp in 2004. Immers, terwijl eenmalige impulsen de uitgaven uitzonderlijk verhoogden in 2003 (+0,5 % van het bbp²) zorgden eenmalige impulsen in 2004 voor een vertraging van de uitgaven (-0,2 % van het bbp). Het betreft hier een uitzonderlijke toelage aan de Post in 2003 (0,1 % van het bbp), de boekhoudkundige verschuiving van 2004 naar 2003 van subsidies en overdrachten aan de NMBS (0,4 % van het bbp), de verschuiving van 2003 naar 2004 van een uitgave van het Vlaams Gewest voor De Lijn (bijna 0,1 % van het bbp) en de boeking in 2004 van de terugbetaling van de illegaal geïnde bedragen als taks op beursverrichtingen en op de aflevering van effecten aan toonder.

Hoewel alle discretionaire impulsen tezamen (structurele, eenmalige en verschuivingen) de uitgaven doen dalen met 0,3 % van het bbp ten opzichte van 2003, bereikt de daling van de uitgaven 0,8 % van het bbp. De impulsen verklaren dus maar ten dele de daling van de uitgaven in 2004. Het saldo is het gevolg van

1. Zonder impact op het begrotingssaldo, aangezien de stijging van de "bnp-bijdrage" (geboekt als uitgave) gecompenseerd wordt door een daling van de "btw-bijdrage" (geboekt als minderontvangst).
2. Die uitzonderlijk hoge uitgaven in 2003 werden speciaal opgezet door de regering toen ze verplicht werd om de overdracht van Belgacom enkel in het jaar 2003 te boeken (zonder de mogelijkheid ze te spreiden over 2003 en 2004).

de conjuncturele opleving, die de noemer van de uitgavenratio doet stijgen, en andere endogene verschijnselen. Zo werd de toename van de lonen en van de sociale uitkeringen in 2004 geremd doordat de gezondheidsindex trager toenam dan de consumptieprijnsindex (aangezien die, in tegenstelling tot de consumptieprijnsindex, niet wordt beïnvloed door de stijging van de benzine- en dieselprijzen, noch door een groot deel van de accijnsverhogingen).

Bijkomende impulsen op middellange termijn

De voorziene jaarlijkse impulsen vanaf 2005 vertegenwoordigen op het einde van de periode een nettokost van 1,4 % van het bbp meer dan in 2004, waarvan de structurele impulsen 1,1 % uitmaken¹. Die bijkomende structurele maatregelen hebben betrekking op de uitgaven voor gezondheidszorg (0,5 % van het bbp), uitgaven voor het werkgelegenheidsbeleid (subsidies aan de bedrijven in de vorm van vrijstelling van de doorstorting van de bedrijfsvoorheffing, financiering van de dienstencheques, van de sociale-maribel, van de activering van werkloosheidsuitkeringen, samen goed voor 0,1 % van het bbp), de ontwikkeling van het vervoer per spoor (0,2 % van het bbp, met inbegrip van de uitgaven voor de aanleg van het GEN), de pensioenen (0,1 % van het bbp) of de ontwikkelingshulp.

Op middellange termijn vormen de uitgaven voor gezondheidszorg de snelst groeiende uitgavencategorie (tabel 36), niet alleen door de impulsen terzake, maar ook door zijn endogene dynamiek. Toch blijft het totaal van de sociale prestaties stabiel in procent van het bbp. Met uitzondering van de uitgaven voor gezondheidszorg verminderen de overige sociale prestaties in procent van het bbp, als gevolg van sociaal-demografische ontwikkelingen en de gedeeltelijke welvaartsaanpassingen. Ook de loonmassa van het overheidspersoneel daalt ten opzichte van het bbp, omwille van de matige toename van de overheidstewerking. De overheidsinvesteringen stijgen tot in 2006 en dalen nadien, te wijten aan de terugval van de investeringen van de lagere overheid na de verkiezingen. De overdrachten aan het buitenland stijgen tijdelijk in 2007 en 2008 (tijdelijk een hogere Belgische bijdrage aan de financiering van de EU).

Versnelling van de uitgaven in de periode 2002-2006

De sanering van de overheidsfinanciën, vooral tijdens de tweede helft van de jaren 90, heeft niet alleen geleid tot een begrotingsevenwicht in 2000 maar maakte ook dat bijkomende besparingen minder prioritair werden in de daaropvolgende jaren. Als we achteraf de jaarlijkse groeivoeten bestuderen, blijkt dat rond het jaar 2002 een trendverschuiving in de uitgaven is opgetreden.

Tabel 38 toont dat de reële groeivoet van de uitgaven van entiteit I over de periode 2002-2006 (3 % gemiddeld per jaar) inderdaad twee keer groter is dan tijdens de periode 1997-2001 (1,5 % gemiddeld per jaar); tijdens de periode 2007-2010 daalt die groeivoet op voorwaarde dat nieuwe impulsen uitblijven. Ook in entiteit II zou over de periode 2002-2006 de gemiddelde groeivoet van de uitgaven hoger zijn dan tijdens de 5 voorgaande jaren.

Over de periode 2002-2006 is de gemiddelde groeivoet van de uitgaven hoger dan de economische groeivoet, zodat het gewicht van de overheidsuitgaven stijgt met 2,5 % van het bbp in 5 jaar (figuur 24), evenredig verdeeld over entiteit I en II. In de 5 voorafgaande jaren daalden de uitgaven daarentegen met 1,0 % van het bbp en lag hun groeivoet lager dan die van het bbp.

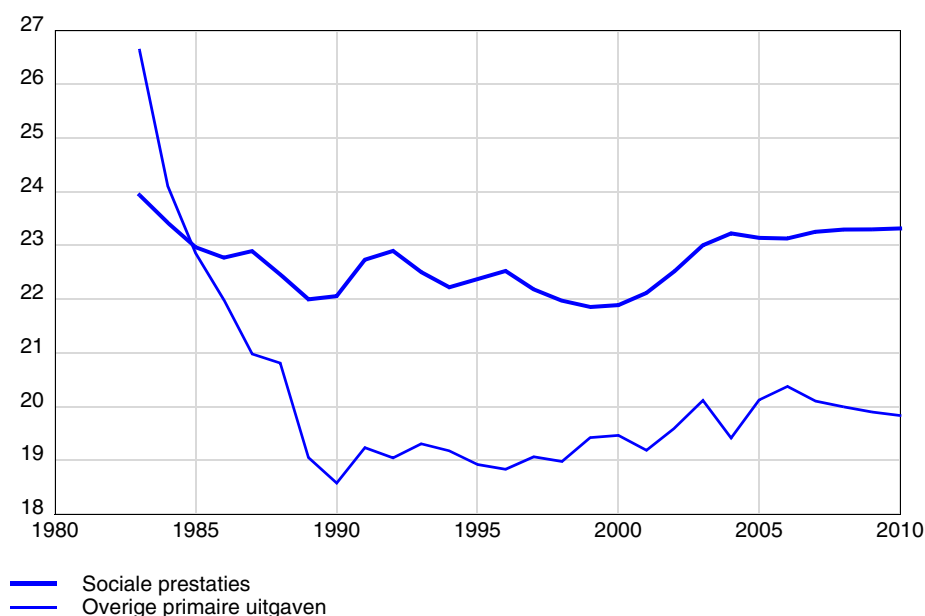
1. Het overige deel is te wijten aan eenmalige maatregelen en verschuivingen van 2004 die wegval- len in 2005.

TABEL 38 - Evolutie van de finale primaire uitgaven per deelsector

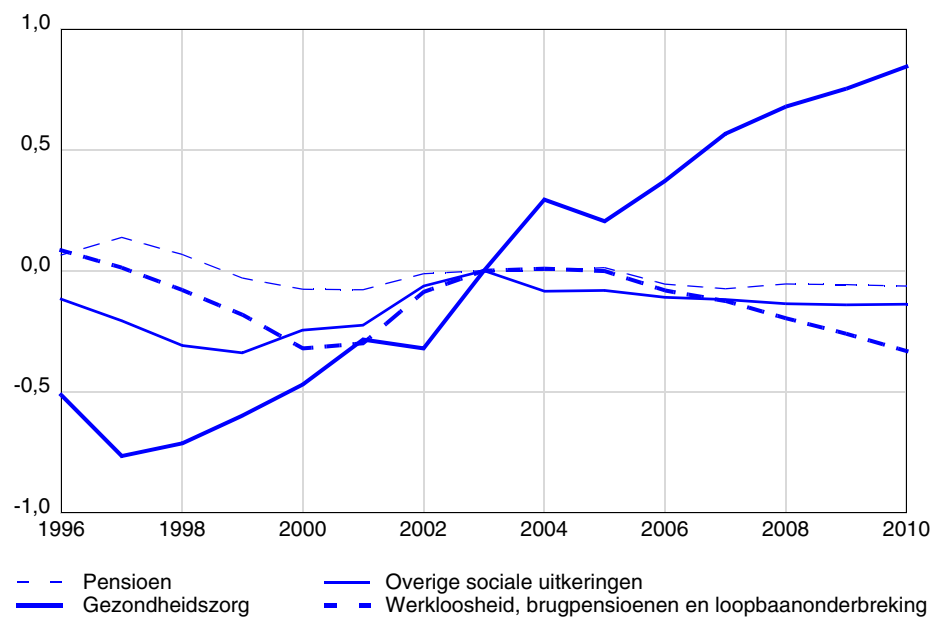
	2001-1996	2006-2001	2010-2006	1997-2001	2002-2006	2007-2010
	Verandering in % van het bbp			Gemiddelde reële groei ^a		
Gezamenlijke overheid	-1,0	2,5	-0,5	1,9	3,3	1,9
Entiteit I	-1,1	1,3	-0,3	1,5	3,0	1,9
Federale overheid	-0,5	-0,0	-0,3	1,2	2,0	1,1
Sociale zekerheid	-0,7	1,3	0,0	1,7	3,5	2,2
Entiteit II	0,2	1,3	-0,1	2,6	3,7	2,0
Gemeenschappen en gewesten	0,1	0,8	0,1	2,6	3,7	2,6
Lagere overheid	0,1	0,5	-0,3	2,7	3,7	1,0
				Gemiddelde groei		
Bbp in volume				2,6	1,8	2,2
Bbp-deflator				1,5	2,1	1,8
Index der consumptieprijzen				1,7	1,8	1,8

a. Deflator: index der consumptieprijzen.

Figuren 24 en 25 tonen de evolutie van de primaire uitgaven over een lange periode. Ze worden voorgesteld in procent van het potentiële bbp, om aldus het grootste deel van de cyclische component niet in de ratio op te nemen.

FIGUUR 24 - Primaire uitgaven van de gezamenlijke overheid
(in procent van het potentiële bbp)

FIGUUR 25 - Sociale prestaties van de gezamenlijke overheid
 (verschil ten opzichte van 2003, in procent van het potentiële bbp)

C. Evolutie per deelsector van de overheid

1. Overzicht

De financiële toestand van zowel Entiteit I als van Entiteit II verslechtert op middellange termijn.

Alhoewel in Entiteit I de primaire uitgaven dalen van 2003 tot 2010 (0,7 %), verslechtert het primair saldo aanzienlijk (1,6 % van het bbp) door de terugval van de ontvangsten (2,4 % van het bbp). De achteruitgang van het vorderingenoverschot blijft niettemin beperkt tot 0,4 % van het bbp als gevolg van de daling van de rentelasten (1,2 % van het bbp). De sterke vermindering van het primair saldo van Entiteit I situeert zich bij de federale overheid (tabel 40, kolom 1), terwijl het saldo van de sociale zekerheid op middellange termijn verbetert met 0,4 % van het bbp. Die gunstige evolutie van de sociale zekerheid is te danken aan een sterke toename van de financieringsmiddelen komende van de federale overheid (+0,8 % van het bbp).

TABEL 39 - Aggregaten van de overheidsfinanciën per Entiteit¹
(in procent van het bbp)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2010 t.o.v. 2003
Gezamenlijke overheid									
Vorderingenoverschot	0,3	0,0	-0,5	-1,5	-1,3	-1,3	-1,0	-0,7	-1,0
Primair saldo	5,7	4,9	4,0	2,9	3,0	3,0	3,2	3,4	-2,3
Ontvangsten	49,4	47,7	47,6	46,5	46,5	46,4	46,5	46,6	-2,8
Uitgaven	43,6	42,8	43,6	43,6	43,5	43,4	43,3	43,2	-0,5
Rentelasten	5,4	4,9	4,5	4,3	4,3	4,2	4,2	4,1	-1,3
Entiteit I									
Vorderingenoverschot	-0,1	-0,4	-0,6	-1,3	-1,3	-1,3	-0,9	-0,5	-0,4
Primair saldo	4,9	4,1	3,6	2,7	2,6	2,6	2,9	3,2	-1,6
Ontvangsten	34,4	32,9	32,8	31,9	31,9	31,8	31,9	32,0	-2,4
Uitgaven	29,5	28,8	29,2	29,2	29,3	29,2	29,0	28,8	-0,7
Rentelasten	5,0	4,5	4,2	4,0	3,9	3,9	3,8	3,8	-1,2
Entiteit II									
Vorderingenoverschot	0,4	0,4	0,1	-0,2	0,0	0,1	-0,1	-0,1	-0,6
Primair saldo	0,9	0,9	0,5	0,2	0,4	0,4	0,3	0,2	-0,7
Ontvangsten	17,3	17,2	17,1	16,9	16,8	16,8	16,7	16,7	-0,6
Uitgaven	16,4	16,3	16,6	16,6	16,4	16,3	16,4	16,5	0,1
Rentelasten	0,5	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,3	-0,1

Het vorderingenoverschot van Entiteit II verslechtert met 0,6 % van het bbp, eveneens ten gevolge van de terugval van de ontvangsten. De uitgaven stijgen met 0,1 % van het bbp van 2003 tot 2010, maar de rentelasten dalen met hetzelfde

1. Entiteit I: federale overheid en sociale zekerheid; Entiteit II: gemeenschappen, gewesten en lagere overheid.

percentage. De achteruitgang van Entiteit II is hoofdzakelijk te wijten aan de verslechterde overheidsfinanciën van de lagere overheid.

Vanuit de invalshoek van de externe verrichtingen¹ (tabel 40, kolom 3), draagt elke deelsector bij tot de verslechtering van het primair saldo van de gezamenlijke overheid, maar 60 % van de achteruitgang is terug te vinden bij de federale overheid.

TABEL 40 - Bijdrage van de deelsectoren tot de verandering van het primair saldo tussen 2003 en 2010

	Primair saldo	Saldo van de overdrachten binnen de overheid ^a (intern saldo)	Saldo van de verrichtingen met de overige agenten (extern primair saldo)
Gezamenlijke overheid	-2,3	0,0	-2,3
Federale overheid	-2,1	-0,6	-1,5
Sociale zekerheid	0,4	0,8	-0,4
Gewesten en gemeenschappen	-0,1	0,0	-0,2
Lagere overheid	-0,6	-0,2	-0,3

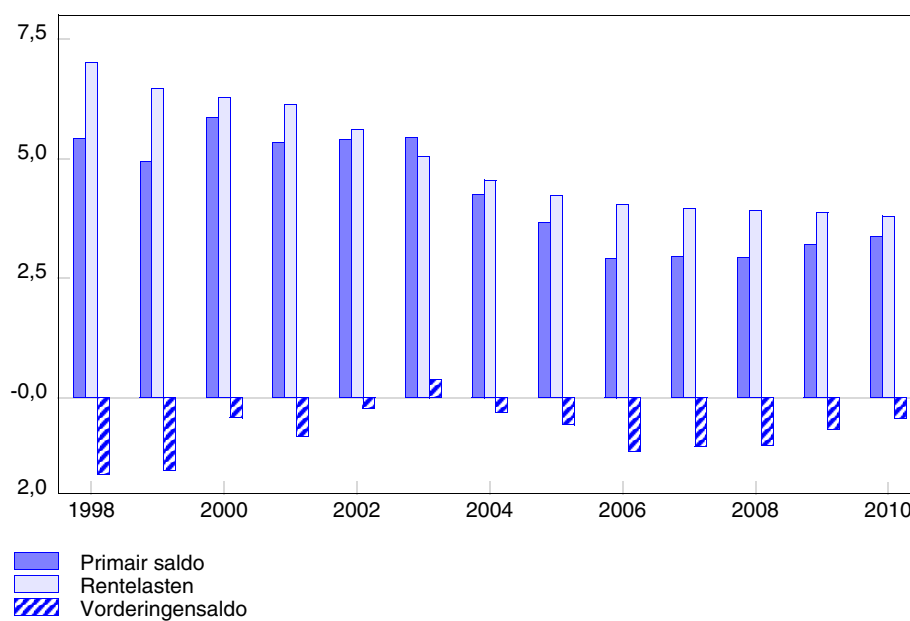
a. Saldo van de overdrachten ontvangen van of gestort aan de andere deelsectoren van de overheid.

2. Federale overheid

Tekort tot in 2010...

Na een tijdelijk overschot in 2003, te danken aan de uitzonderlijke en omvangrijke overdracht van Belgacom aan de Staat, vertoont de rekening van de federale overheid een tekort. Het nettofinancieringstekort blijft beperkt tot 0,3 % van het bbp in 2004, maar loopt nadien op tot 1,0 % van het bbp van 2006 tot 2008. Vanaf 2009 is er een verbetering tot uiteindelijk nog een tekort van 0,4 % van het bbp in 2010.

FIGUUR 26 - Primair saldo, rentelasten en vorderingensaldo van de federale overheid (in procent van het bbp)

1. Om een duidelijk zicht te hebben op de financiële verrichtingen tussen de deelsectoren van de overheid kan het primair saldo van elke deelsector worden opgesplitst in twee componenten: het saldo van hun onderlinge verrichtingen (intern saldo) en het saldo van de verrichtingen met de overige agenten (de huishoudens, de ondernemingen en het buitenland (extern saldo)).

Het verloop van het vorderingensaldo volgt uit de evolutie van het primair overschot, dat fors daalt van 5,4 % van het bbp in 2003 naar 2,9 % in 2006, en pas vanaf 2009 opnieuw gaat stijgen en op 3,4 % van het bbp uitkomt in 2010. De impact van het primair saldo op het vorderingensaldo wordt tot in 2006 getemperd door de terugval van de rentelasten, die met 1,0 % van het bbp dalen op drie jaar tijd. Nadien ligt de daling van de rentelasten beduidend lager (0,2 % van het bbp van 2007 tot 2010) door de toename van het tekort, maar vooral door de stijgende rentevoeten - met 180 basispunten voor de langetermijnvoet en 200 basispunten voor de kortetermijnvoet van 2006 tot 2010.

TABEL 41 - Rekening van de federale overheid
(in procent van het bbp)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2010 t.o.v. 2003
Primair saldo	5,4	4,3	3,7	2,9	3,0	2,9	3,2	3,4	-2,1
Ontvangsten	18,1	15,8	15,4	14,7	14,7	14,5	14,6	14,5	-3,5
Fiscale ontvangsten	14,6	14,3	13,8	13,4	13,3	13,2	13,3	13,3	-1,3
Socialezekerheidsbijdragen	0,7	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	-0,1
Niet-fiscale en niet-parafiscale ontvangsten	2,9	0,8	1,1	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	-2,2
Primaire uitgaven	12,7	11,5	11,8	11,8	11,7	11,6	11,4	11,2	-1,5
Werkingskosten en bruto-investeringen	3,1	3,0	3,0	3,0	2,9	2,9	2,8	2,8	-0,3
Overdrachten aan huishoudens en izw's	2,6	2,2	2,2	2,2	2,1	2,1	2,1	2,1	-0,5
Overdrachten aan bedrijven	1,4	0,6	1,1	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	-0,3
Overdrachten aan het buitenland	1,0	1,0	1,1	1,1	1,2	1,3	1,2	1,1	0,2
Overdrachten binnen de overheid	4,6	4,7	4,4	4,3	4,3	4,2	4,1	4,1	-0,5
Rentelasten	5,1	4,6	4,2	4,0	4,0	3,9	3,9	3,8	-1,3
Vorderingensaldo	0,4	-0,3	-0,6	-1,1	-1,0	-1,0	-0,7	-0,4	-0,8

De daling van het primair saldo met 2,1 % van het bbp tussen 2003 en 2010 (tabel 41) is het gevolg van een daling van de ontvangsten (3,5 % van het bbp) die de achteruitgang van de primaire uitgaven (1,5 % van het bbp) overtreft. De daling van de ontvangsten is volledig toe te schrijven aan verscheidene maatregelen (zie verder), terwijl de daling van de uitgaven voor slechts 0,3 % van het bbp het gevolg is van discretionaire maatregelen. Globaal bekeken kosten de discretionaire impulsen 3,2 % van het bbp en zonder invloed van maatregelen zou het primair saldo van 2010 met 1,2 % van het bbp verbeteren ten opzichte van 2003.

De impact van de maatregelen op de componenten van het federaal primair saldo wordt voorgesteld in tabel 42, waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen het effect van eenmalige maatregelen en dat van structurele maatregelen. De lijst van die maatregelen en de bedragen waarover het gaat, zijn vermeld in het kader.

*... verklaarbaar door
uitdoevende eenmalige
maatregelen ...*

De eenmalige maatregelen dragen bij tot de daling van het primair saldo voor 1,4 % van het bbp, door een daling van de ontvangsten voor 1,9 % van het bbp en een daling van de primaire uitgaven voor 0,5 % van het bbp (tabel 42, punt 2). Er is geen enkele eenmalige operatie bekend voor de jaren na 2005. Rekening houdend met het tijdelijke effect - per definitie - van dit soort maatregelen, hebben zij enkel een weerslag in de jaren 2004 tot 2006.

TABEL 42 - Effect van de discretionaire impulsen op de variaties in de rekening van de federale overheid
(in procent van het bbp)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2004 tot 2010
1. Totale jaarlijkse verschillen	-1,2	-0,6	-0,7	0,0	-0,0	0,3	0,2	-2,1
a. Ontvangsten	-2,3	-0,3	-0,7	-0,1	-0,1	0,0	-0,0	-3,5
Fiscale ontvangsten	-0,3	-0,5	-0,4	-0,0	-0,1	0,0	-0,0	-1,3
Vóór overdrachten van fiscale ontvangsten	0,6	-0,1	-0,5	-0,0	-0,1	0,0	-0,0	-0,2
Overdrachten van fiscale ontvangsten	0,8	0,5	-0,2	0,0	-0,0	-0,0	-0,0	1,1
Niet-fiscale ontvangsten	-2,1	0,2	-0,4	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-2,3
b. Primaire uitgaven	-1,1	0,3	0,0	-0,1	-0,1	-0,3	-0,2	-1,5
2. Bijkomende weerslag eenmalige maatregelen	-1,0	-0,1	-0,3	0,0	-	-	-	-1,4
a. Ontvangsten	-1,7	-0,0	-0,3	-	-	-	-	-1,9
Fiscale ontvangsten	0,2	-0,2	0,1	-	-	-	-	-0,0
Vóór overdrachten van fiscale ontvangsten	0,2	-0,1	-0,0	-	-	-	-	0,0
Overdrachten van fiscale ontvangsten	0,0	0,1	-0,1	-	-	-	-	0,0
Niet-fiscale ontvangsten	-1,8	0,2	-0,3	-	-	-	-	-1,9
b. Primaire uitgaven	-0,6	0,1	0,0	-0,0	-	-	-	-0,5
3. Bijkomende weerslag structurele maatregelen	-0,7	-0,3	-0,7	0,0	-0,1	0,0	0,0	-1,8
a. Ontvangsten	-1,0	-0,2	-0,4	0,0	-0,1	-0,0	-0,0	-1,6
Fiscale ontvangsten	-0,9	-0,2	-0,4	0,0	-0,1	-0,0	-0,0	-1,5
Vóór overdrachten van fiscale ontvangsten	0,2	0,1	-0,4	0,1	-0,1	-0,0	-0,0	-0,1
Overdrachten van fiscale ontvangsten	1,1	0,2	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	1,5
Niet-fiscale ontvangsten	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1
b. Primaire uitgaven	-0,3	0,1	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2
Ligdagprijs hospitalisatie	-0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,5
Andere primaire uitgaven	0,2	0,1	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6
4. Verschillen zonder discretionaire impulsen	0,5	-0,1	0,2	0,0	0,1	0,3	0,2	1,2
a. Ontvangsten	0,3	-0,1	-0,0	-0,1	-0,0	0,0	0,0	0,0
Fiscale ontvangsten	0,4	-0,1	-0,0	-0,1	-0,0	0,0	0,0	0,3
Vóór overdracht van fiscale ontvangsten	0,2	-0,0	-0,1	-0,1	-0,0	0,0	-0,0	-0,1
Overdracht van fiscale ontvangsten	-0,2	0,1	-0,1	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,4
Aan de sociale zekerheid	-0,0	-0,1	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,2
Aan de gemeenschappen en gewesten	-0,2	0,2	-0,1	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,2
Niet-fiscale ontvangsten	-0,1	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,3
b. Primaire uitgaven	-0,2	-0,0	-0,2	-0,1	-0,1	-0,3	-0,2	-1,1

Twee derde van de negatieve weerslag (1,0 % van het bbp) gebeurt in 2004. Het resultaat van de eenmalige maatregelen met een positieve impact op het saldo, voornamelijk de EBA en de verkoop van gebouwen bij de ontvangsten, maar ook de afwezigheid van een toelage aan de NMBS (doordat de betaling geboekt werd in 2003) bij de uitgaven, is aanzienlijk kleiner dan in 2003; vandaar dat de bijkomende weerslag toch negatief is (omwille van de hoge overdracht van het pensioenfonds van Belgacom in 2003). Daarnaast zijn er ook enkele eenmalige maatregelen met een negatief effect, voornamelijk de overdracht aan de gewesten en de overdracht aan de sociale zekerheid (zie kader).

In 2005 is de bijkomende weerslag lichtjes negatief (0,1 % van het bbp) als gevolg van de primaire uitgaven (door verrichtingen van 2004). De ontvangsten uit eenmalige maatregelen liggen daarentegen op hetzelfde niveau als in 2004: de verwachte opbrengsten van nieuwe niet-fiscale ontvangsten (voornamelijk de verkoop van gronden en gebouwen, uitzonderlijke dividendstortingen van Belgacom en Biac en de verkoop van de fiscale achterstallen in effecten) en van de versnelling van de incohiering compenseren ruimschoots de uitzonderlijke verhoging van de alternatieve financiering aan de sociale zekerheid (zie afdeling 3).

Doordat er zich in 2006 geen nieuwe eenmalige maatregelen voordoen, zorgen de eenmalige ontvangsten van 2005 voor een negatieve bijkomende weerslag in 2006 (0,3 % van het bbp).

Als we de eenmalige maatregelen niet meerekenen, dan zou de achteruitgang van het primair saldo beperkt blijven tot 0,2 % van het bbp in 2004 en tot respectievelijk 0,4 % en 0,5 % van het bbp in 2005 en 2006.

*... en door de kost van
expansieve structurele
maatregelen*

De kost van de structurele maatregelen ligt bijzonder hoog in 2004 en 2006 (0,7 % van het bbp voor beide jaren) en bereikt 1,8 % van het bbp in 2010, waarvan een verlies van ontvangsten voor 1,6 % van het bbp en bijkomende uitgaven voor 0,2 % van het bbp (tabel 42, punt 3). Vanaf 2004 beïnvloeden twee structurele maatregelen gelijktijdig de ontvangsten en de uitgaven zonder dat ze gevolgen hebben op het saldo: de verschuiving naar het RIZIV van de overheidstussenkomen in de ligdagprijs (daling van 0,5 % van het bbp van de uitgaven en de ontvangsten) en de daling van het afdrachtenpercentage van btw-middelen zoals beslist op Europees niveau (stijging van 0,1 % van het bbp van de uitgaven en de ontvangsten). Behalve die twee verschuivingen bedraagt de effectieve bijdrage van de structurele impulsen tot de achteruitgang van het primair saldo in realiteit 1,3 % van het bbp aan ontvangsten en 0,5 % van het bbp aan uitgaven.

Voor de ontvangsten ligt de belangrijkste oorzaak van die daling bij de sterke verhoging van de alternatieve financiering aan de sociale zekerheid: 1,0 % van het bbp in zes jaar, waarvan 0,6 % van het bbp in 2004 en 0,2 % van het bbp in 2005 (zie afdeling C.3). Zonder het effect van de verschuiving in de financiering van de EU, is de gecumuleerde impact van de eigenlijke fiscale maatregelen (ontwikkeld in afdeling B) eveneens negatief, maar beperkt tot 0,2 % van het bbp. Hun bijkomende weerslag is positief in 2004 en 2005 (0,1 % van het bbp voor beide jaren) maar behoorlijk negatief in 2006 (0,4 % van het bbp). De bijdrage van de structurele maatregelen wat betreft de niet-fiscale ontvangsten verslechtert dan weer het primair saldo met 0,1 % van het bbp en dat vanaf 2004, door het verlies van renteinkomsten als gevolg van de verkoop van de Credibe-activa en de schuldovername van het ALESH in 2003 (zie kader).

Wat de primaire uitgaven betreft, bevatten de structurele maatregelen in tabel 42 niet enkel de impact van de reeds genomen beslissingen, maar eveneens de be-

langrijke impulsen voorzien bij de recentste meerjarenprojecties die gelijktijdig met de initiële begroting 2005 werden gepubliceerd¹. Hoewel ze niet dezelfde draagwijdte hebben als de gestemde maatregelen, tonen ze toch aan welke richting de regering op middellange termijn uit wil. Die discretionaire impulsen hebben ieder jaar een negatieve impact, maar vooral tot in 2006. Het gaat om maatregelen in verband met overdrachten aan vennootschappen (0,3 % van het bbp), aan het buitenland (0,1 % van het bbp) en aan de gezinnen (0,1 % van het bbp). Wat de overdrachten aan bedrijven betreft, zijn er 3 categorieën uitgaven: de kapitaalparticipatie van de Staat in de NMBS door de terugkeer naar een genormaliseerde betoelaging², de dotatie aan de NMBS voor de financiering van de investeringen in het Gewestelijk Expresnet, en de subsidies die voortvloeien uit het werkgelegenheidsbeleid. De goedgekeurde impulsen inzake overdrachten aan het buitenland, die vooral hoog zijn in 2006, betreffen de ontwikkelingshulp³. De overdrachten aan gezinnen stijgen vanaf 2004 door de betaling van de Belgacompensioenen en de overdrachten van de CREG aan de gezinnen.

Zonder maatregelen... een verbetering van het primair overschot

Wanneer er geen rekening wordt gehouden met de impact van de hierboven geïdentificeerde discretionaire beleidsimpulsen, is de verbetering van het primair saldo van de federale overheid tussen 2003 en 2010 (1,2 % van het bbp, tabel 42, punt 4) nagenoeg gelijk aan de daling van de primaire uitgaven. De ontvangsten blijven onveranderd in procent van het bbp: de toename van de fiscale ontvangsten overstijgt slechts lichtjes de afname van de niet-fiscale ontvangsten.

Alle maatregelen terzijde gelaten, dragen bijna alle uitgavencategorieën bij tot achteruitgang van de primaire uitgaven, in het bijzonder de overdrachten aan de andere overheden (0,5 % van het bbp, d.i. jaarlijks bijna 0,1 %), de werkingskosten (0,3 % van het bbp) en de overdrachten aan de gezinnen (0,2 % van het bbp). De bnp-bijdrage (aandeel van de Belgische bijdrage in de financiering van de EU boekhoudkundig verrekend als een uitgave) bereikt in 2010, na sterke tussentijdse jaarlijkse schommelingen, terug het niveau (in bbp-termen) van 2003. De fluctuaties, onder meer een stijging van 0,1 % van het bbp in 2007 en 2008 gevolgd door een eenzelfde daling in de twee volgende jaren, zijn afhankelijk van de behoeften van de EU.

De afname van de niet-fiscale ontvangsten met 0,3 % van het bbp tussen 2003 en 2010 doet zich reeds voor de helft voor in 2004, toe te schrijven aan de verminderde inkomsten uit vermogen (nl. inkomsten van de Nationale Bank van België) en aan de verminderde overdrachten van het buitenland (tengevolge van de boeking, in 2003, van een terugbetaling door de EU van onrechtmatig geïnde bnp-bijdrage).

De toename van de totale fiscale ontvangsten over de gehele projectieperiode met iets meer dan 0,3 % van het bbp is vooral het gevolg van een achteruitgang in de overgedragen fiscale ontvangsten van de federale overheid aan de andere deelsectoren van de overheid (0,4 %). De door de federale overheid geïnde fiscale ontvangsten dalen ook, maar in mindere mate (0,1 % van het bbp) (zie tabel 42, punt 4).

1. Met uitzondering van de lonen en pensioenen, is de projectie van de primaire uitgaven van de federale overheid voornamelijk gebaseerd op de gegevens van de initiële begroting 2005 en op de meerjarenprojecties die werden gepubliceerd in de "Verantwoording van de algemene uitgavenbegroting 2005" – Kamer van Volksvertegenwoordigers doc 51 1371 / 011, 012, 013.
2. De dotaties van 2003 en 2004 (ter herinnering: geboekt in 2003) waren lager dan het verschuldigde bedrag bij toepassing van de sinds 2000 geldende reglementering.
3. Meer bepaald de kapitaaloverdrachten voor de opdrachten van de BTC - Belgische Technische Coöperatie - de schuldverlichting van de landen met een laag inkomen en de financiële samenwerking.

Federale overheid: geïdentificeerde maatregelen van tabel 42 - Bijkomende impact in miljoen euro							
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Eenmalige maatregelen	-2639	-423	-802	4	--	--	--
Ontvangsten	-4429	-20	-800	--	--	--	--
Fiscale ontvangsten: bijdrage petroleumsector (2003); EBA (2004), versnelling van de incohieringen (2005)	475	-385	-111	--	--	--	--
Alternatieve financiering (accijnzen op tabak): achterstallige betaling van ziekenhuizen en RVA ^(a)	0	-289	289	--	--	--	--
Effectisering van achterstallige belastingen	0	300	-300	--	--	--	--
Overname van het pensioenfonds van Belgacom (2003) en Biac (2004)	-4849	-151	0	--	--	--	--
Uitzonderlijke dividenduitkering door Belgacom en Biac	0	184	-184	--	--	--	--
Verkoop van gebouwen en terreinen	4	220	-416	--	--	--	--
Diversen: terugbetaling door de gewesten van federale uitgaven aangaande geregionaliseerde bevoegdheden (2003), correcties accijnzen Luxemburg ^(b)	-60	101	-78	--	--	--	--
Uitgaven	-1790	403	2	-4	--	--	--
Subsidie en kapitaaldotatie aan de NMBS	-2102	1051	--	--	--	--	--
Subsidie (afwijking ten opzichte van de trend) en kapitaaldotatie aan de Post	-138	0	--	--	--	--	--
Terugbetaling van de TOB	75	-75	--	--	--	--	--
Overdrachten aan de G & G: diversen (2003), AFV-voordeel (2004) ^(c)	359	-442	--	--	--	--	--
Overdracht aan de sociale zekerheid van de reserves van begrotingsfondsen (Tewerkstellingsfonds en Sociale Maribel) die vanaf 2004 worden beheerd door de sociale zekerheid	175	-175	--	--	--	--	--
Syndicale premies	-50	25	--	--	--	--	--
Correctie accijnzen Luxemburg ^(b)	-68	0	--	--	--	--	--
Diversen (terugbetaling Eurochimic, kosten van gerechtelijke inbeslagname)	-41	19	2	-4	--	--	--
Structurele maatregelen	-1902	-948	-2012	13	-353	-57	-115
Ontvangsten	-2699	-511	-1304	105	-301	-35	-101
Alternatieve financiering ^(a) van de sociale zekerheid: ligdagprijs	-1293	0	0	0	0	0	0
Effect op BTW-ontvangsten van de verminderde afdracht van BTW-middelen aan de EU	273	0	0	0	0	0	0
Fiscale ontvangsten	387	216	-1134	275	-278	-12	-12
Alternatieve financiering ^(a) : overige maatregelen	-1793	-727	-170	-170	-23	-23	-89
Inkomen uit vermogen: impact van de CREDIBE- en ALESH-operaties in 2003	-167	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten van de gewesten ten gunste van de ALESH	-86	0	0	0	0	0	0
Bijdragen voor pensioen Belgacom (+27) en voor het Tewerkstellingsfonds (-48) (tengevolge van de overdracht naar de sociale zekerheid)	-21	0	0	0	0	0	0
Uitgaven	-797	437	708	92	52	22	14
Ligdagprijs	-1293	0	0	0	0	0	0
Bnp-bijdrage aan de Europese Unie	273	0	0	0	0	0	0
Subsidies aangaande nachtarbeid, ploegenarbeid en overuren ^(d)	40	120	80	0	0	0	0
Kapitaaldotatie aan de NMBS	0	130	106	0	0	0	0
Subsidie en kapitaaldotatie aan de NMBS: exploitatie en investeringen GEN	0	51	171	63	0	22	14
Overdrachten van de ALESH aan de gewesten	-118	0	0	0	0	0	0
Pensioenen Belgacom 2004 (+) en uitgaven van het Tewerkstellingsfonds 2005 (-) (door de overdracht naar de sociale zekerheid)	200	-27	0	0	0	0	0
Samenwerking op het gebied van onderzoek en ontwikkeling	-23	62	201	37	60	0	0
Overdrachten van de CREG aan de gezinnen en lagere overheid	44	57	0	0	0	0	0
Investeringen in gevangenis, opvangcentra's voor vluchtelingen en huisvesting van politie	2	-10	71	-11	13	0	0
Diversen: overdracht van de verkeersboeten naar de politiezones, dotatie aan het Brussels gewest, ruimtevaartprojecten ESA en betaling fiscale achterstallen aan bedrijven	79	54	78	4	-20	0	0
a. Wanneer het gaat om alternatieve financiering, wijst het teken '-' op een vermindering van de ontvangsten van de federale overheid te wijten aan een toename van de alternatieve financiering.							
b. In het kader van het akkoord betreffende de accijnzen tussen België en Luxemburg.							
c. Ten gevolge van de schuldovername van de Alesh door de federale overheid, vervalt de jaarlijks toegekende subsidie (AFV-voordeel) van de federale overheid aan de gewesten. Ter compensatie wordt er een éénmalige subsidie toegekend in 2004.							
d. Vrijstelling van een deel van de bedrijfsvoorheffing.							

De aan de sociale zekerheid toegewezen ontvangsten (zonder maatregelen) brokkelen ieder jaar verder af (afhankelijk van de evolutie van de fiscale aanslagbasis): over de periode 2003-2010 met 0,2 % in bbp-termen. De overgedragen middelen aan de gemeenschappen en gewesten nemen eveneens af, voornamelijk in de jaren 2004 tot 2006 (een daling van 0,2 % van het bbp in 2004, gevolgd door een evenredige stijging in 2005 en een lichte afname in 2006). De gebruikelijke jaarlijkse aanpassingen¹ van de toegewezen middelen aan de gefedereerde entiteiten verklaren reeds gedeeltelijk de belangrijke schommelingen in 2004 en 2005 (-0,1 % van het bbp in 2004 en +0,1 % van het bbp in 2005). De achteruitgang van de middelen in 2004 in procent van het bbp volgt eveneens uit een sterke afwijking tussen de evolutie van het bbp en die van het bni (economische groeiparameter voor het berekenen van de over te dragen ontvangsten): de groeivoet van het bbp ligt 1,3 % hoger dan die van het bni. Wanneer de verschuldigde middelen (zonder het effect van de overgangscorrecties) stabiel zijn in procent van de samengestelde aanslagbasis voor de berekening van de middelen (het bni in volume vermenigvuldigd met de index van de kleinhandelprijzen), dan dalen ze met 0,1 % van het bbp. De schommelingen van 2005 en 2006 zijn eveneens te verklaren doordat het inkomenssupplement voorzien in de financieringswet² voor de herfinanciering van de gemeenschappen een hoogtepunt bereikt in 2005. De BTW-middelen stijgen met 0,1 % van het bbp in 2005 en dalen evenveel in 2006. Nadien blijven ze lichtjes afbrokkelen door de daling van het (de)nataliteitscijfer, met name de afname van de bevolking onder de 18 jaar.

De fiscale ontvangsten (vóór overdrachten binnen de overheid en zonder maatregelen) nemen toe in 2004 met 0,2 % van het bbp door de gunstige evolutie van de fiscale aanslagbasis (zie afdeling B). De volgende jaren dalen ze echter, meer in het bijzonder tot 2007.

Hoewel de kostprijs van de maatregelen geraamd wordt op 1,7 % van het bbp in 2004, blijft de achteruitgang van het primair saldo beperkt tot 1,2 % van het bbp door de hoge groei van de fiscale ontvangsten en de gunstigere conjunctuur. In 2005 stellen we echter een verslechtering van het primair saldo vast met 0,6 % van het bbp, hoofdzakelijk te wijten aan de kostprijs van in hoofdzaak structurele maatregelen, maar ook aan de vertraging van de bbp-groei, die ondermeer de daling van de primaire uitgaven in procent van het bbp afremt. In 2006 is de afbrokkeling van het tekort (0,7 % van het bbp) geringer dan de bijkomende impact van maatregelen (0,9 % van het bbp), dankzij de conjuncturele heropleving. Vanaf 2007 slinkt de bijkomende impact van de bekende maatregelen en wordt de variatie in het saldo elk jaar lichtjes positief en schommelt tussen 0,0 % en 0,3 % van het bbp (0,1 % tot 0,2 % jaarlijks zonder de variatie van de bnp-bijdrage).

-
1. Jaarlijkse aangebrachte aanpassingen ter compensatie van eventuele verschillen tussen de gestorte middelen aan de gefedereerde entiteiten, berekend op basis van economische en demografische parameters geraamd in het lopende jaar, en de verschuldigde middelen gebaseerd op de effectieve parameters (gekend het volgende jaar).
 2. Het jaarlijks toe te voegen supplementaire bedrag (voor indexatie) aan de middelen uit btw gaat van 149 miljoen euro in 2004 naar 372 miljoen euro in 2005, valt terug op 124 miljoen in 2006 (artikel 26, § 2 van de bijzonder wet van 13 juli 2001, betreffende de herfinanciering van de gemeenschappen en de uitbreiding van de fiscale bevoegdheden van de gewesten).

Reële groei van de primaire uitgaven van de federale overheid

Tabel 43 geeft de reële groei van de primaire uitgaven weer. Het gaat hier om de gegevens met soms sterke jaarlijkse fluctuaties die hun oorsprong vinden in al de elementen die hierboven zijn behandeld. Om de breuken in de groeivoeten van de primaire uitgaven in 2004 en 2005, te wijten aan verschuivingen, te omzeilen zijn de subperiodes zodanig gekozen dat een vergelijking kan gemaakt worden tussen volgende perioden: 1997-2002, 2003-2005, 2006-2010. Uit de tabel blijkt dat ondanks de weerhouden impulsen in 2006, de gemiddelde groeivoet van de totale primaire uitgaven beperkt blijft tot 1,3 % per jaar voor de periode 2006 tot 2010, wat slechts een klein beetje lager is dan in de periode 1997-2002.

TABEL 43 - Reële groei van de primaire uitgaven van de federale overheid

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Periodegemiddelden		
								1997-2002	2003-2005	2006-2010
Totale primaire uitgaven ^a	-6,5	4,0	3,3	1,4	1,5	0,0	0,5	1,4	1,8	1,3
Primaire finale uitgaven	-12,6	8,8	4,9	1,8	2,0	-0,2	0,6	1,2	1,3	1,8
Werkingskosten en investeringen	-0,3	1,7	3,4	0,2	0,1	0,7	0,7	1,8	0,5	1,0
Overdrachten aan gezinnen en izw's	-12,5	1,0	1,0	0,8	1,0	1,4	1,0	1,0	-2,2	1,0
Overdrachten aan bedrijven	-54,4	75,5	12,5	2,7	0,9	1,5	1,3	-3,5	5,5	3,7
Overdrachten aan het buitenland	9,7	5,2	9,1	7,4	9,5	-6,3	-1,4	6,3	8,5	3,5
Bnp-bijdrage	19,1	7,1	0,5	10,3	12,4	-10,4	-3,5	8,9	14,6	1,5
Overige	-6,5	1,1	29,1	2,0	3,8	2,4	2,5	3,1	-2,0	7,5
Overdrachten binnen de overheid	4,4	-3,0	0,7	0,6	0,5	0,4	0,4	1,7	2,6	0,5

a. Deflator: Index der consumptieprijzen.

3. Sociale zekerheid

Involed van recente beslissingen op het saldo

Bij een analyse van de rekening van de sociale zekerheid rijst allereerst de vraag naar de mate waarin de recente beslissingen het saldo zullen beïnvloeden. Daartoe wordt in tabel 44 de evolutie van ontvangsten, uitgaven en het primair saldo opgesplitst in variaties te wijten aan de getroffen maatregelen en die welke voortvloeien uit endogene ontwikkelingen.

Er is rekening gehouden met volgende beslissingen (in detail opgesomd in volgend kader):

- de nieuwe sociale voordelen in de werknemersregeling (ministerraad van 19 en 20 maart 2004 in Oostende);
- de geplande verbetering van het sociaal statuut der zelfstandigen (bijzondere ministerraad van 16 en 17 januari 2004 te Gembloux);
- de bijkomende loonlastenverlaging via bijdrageverminderingen loonsubsidies en het interprofessioneel akkoord 2005-2006;
- het loonakkoord 2005-2009 voor het verzorgend personeel in de gezondheidssector;
- de maatregelen getroffen tijdens de begrotingscontrole 2005.

TABEL 44 - Variatie van het primair saldo in de rekening sociale-verzekeringsinstellingen
(in procent van bbp)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2004 - 2005	2006 - 2008	2009 - 2010
Primair saldo	+0,4	+0,1	-0,2	-0,1	-0,0	+0,1	+0,1	+0,5	-0,3	+0,2
maatregelen	+0,5	-0,0	-0,2	-0,1	+0,0	+0,1	+0,1	+0,4	-0,2	+0,1
endogene ontwikkelingen	-0,1	+0,1	-0,0	+0,0	-0,1	+0,0	+0,1	+0,0	-0,1	+0,1
Ontvangsten excl. overheidsoverdrachten	+0,8	+0,2	-0,2	+0,1	+0,0	+0,1	+0,1	+1,0	-0,0	+0,2
maatregelen, waarvan	+1,0	+0,3	+0,0	+0,1	+0,0	+0,0	+0,1	+1,3	+0,2	+0,1
bijdragenverminderingen ^a	-0,2	-0,1	+0,0	+0,0	+0,1	+0,0	+0,0	-0,3	+0,1	+0,1
bijdragenverhogingen	+0,0	+0,1	+0,1	+0,1	-0,0	-0,0	-0,0	+0,1	+0,1	-0,0
alternatieve financ. en fiscale ontvangsten	+1,2	+0,3	-0,1	+0,0	-0,0	-0,0	+0,0	+1,5	-0,0	+0,0
endogene ontwikkelingen ^a	-0,2	-0,1	-0,2	-0,0	+0,0	+0,0	+0,1	-0,3	-0,2	+0,1
Finale primaire uitgaven	+0,4	-0,0	-0,0	+0,1	+0,0	-0,1	-0,1	+0,3	+0,1	-0,1
maatregelen, waarvan	+0,6	+0,2	+0,2	+0,2	-0,0	-0,0	-0,0	+0,8	+0,5	-0,0
sociale prestaties	+0,6	+0,1	+0,2	+0,2	+0,0	-0,0	-0,0	+0,7	+0,4	-0,0
subsidies aan bedrijven	+0,0	+0,1	+0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	+0,1	+0,0	-0,0
endogene ontwikkelingen	-0,3	-0,2	-0,3	-0,1	+0,0	-0,0	-0,0	-0,5	-0,4	-0,1
Saldo v.d. overdrachten binnen de overheid	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,0	-0,0	-0,0	-0,2	-0,2	-0,1
maatregel: overheveling reserves Tewerkstellingsfonds en Sociale Maribel	+0,1	-0,1						-0,0		
endogene ontwikkeling	-0,1	-0,0	-0,1	-0,1	-0,0	-0,0	-0,0	-0,2	-0,2	-0,1

a. De bijdragevoeten evenals de bijdrageverminderingen zijn *ex ante* berekende exogenen die per bedrijfstak zijn ingevoerd, met tevens een opsplitsing in bijzondere tewerkstelling en gewone tewerkstelling (lage lonen respectievelijk hoge lonen). Wegens intrasectorale en intersectorale verschillen in arbeidsintensiteit, bijdragevoeten en verloning, beïnvloeden intrasectorale verschuivingen (tussen lagelonen- hogelonen- en bijzondere tewerkstelling) en intersectorale verschuivingen de component 'andere ontwikkelingen'.

De invloed van het interprofessioneel akkoord 2005-2006 op de ontvangsten van de sociale zekerheid gebeurt onrechtstreeks via de aanslagbasis van de bijdrageheffing en wordt in tabel 44 dan ook gerangschikt als een endogene ontwikkeling.

In 2004 neemt het primair saldo toe met 0,4 % van het bbp: de genomen maatregelen zorgen voor een verbetering met 0,5 %, terwijl 0,1 % verloren gaat aan endogene ontwikkelingen. De verbetering van het saldo is te wijten aan een forse verhoging van de middelen uit fiscale ontvangsten en alternatieve financiering met 1,2 % van het bbp, namelijk 0,4 % meer dan de kost van de bijkomende bijdrageverminderingen (0,2 %) en de nieuwe sociale overdrachten (0,6 %). Daarnaast ontvangt het globaal beheer een éénmalige toewijzing van de reserves van het Tewerkstellingsfonds en van het sociale-maribelfonds (zie voorlaatste lijn van tabel 44).

In 2005 is de invloed van de genomen beslissingen lichtjes negatief maar verbetert het saldo met 0,1 % van het bbp door endogene ontwikkelingen, dit op voorwaarde dat de begrotingsdoelstelling inzake geneeskundige zorgen niet zal worden overschreden.

Tijdens de periode 2006-2008 zou het primair saldo opnieuw dalen met 0,3 % van het bbp: 0,2 % te wijten aan bijkomende uitgaven (+0,5 %) waarvoor onvoldoende bijkomende financiering (+0,2 %) is voorzien en 0,1 % vanwege endogene

ontwikkeling. Op het einde van de periode verbetert het saldo met 0,2 % van het bbp, waarvan 0,1 % omwille van het forfaitair degressieve karakter van de bijdrageverminderingen - waardoor de bijdragevoet vanaf 2007 geleidelijk aan terug toeneemt - en 0,1 % dankzij endogene ontwikkelingen.

Over de gehele periode 2004-2008 heeft de overheid de sociale zekerheidsontvangsten verhoogd met 1,5 % van het bbp en de uitgaven met 1,3 % (zie tabel 44).

Involed van endogene ontwikkelingen

Daarnaast verbeteren endogene ontwikkelingen het primair saldo nauwelijks omdat de vertraging van de uitgaven t.o.v. het bbp (-0,9 %) amper volstaat om de negatieve ontwikkeling van de ontvangsten (-0,8 % van het bbp) op te halen.

Die negatieve invloed van endogene ontwikkelingen op de ontvangsten situeren zich vooral tijdens de periode 2004-2007 en is het resultaat van drie evoluties:

- de genormeerde loononderhandelingen vertragen de toename van het reëel uurloon t.o.v. de productiviteitswinst zodat het aandeel van de loon-som in het bbp daalt van 30,5 % in 2003 tot 29,7 % in 2006, en ook het aandeel van de bijdragenopbrengsten vertraagt met 0,3 % van het bbp;
- de verschuiving van de werkgelegenheid van hoogbelaste industriële naar laagbelaste dienstenverlenende bedrijfstakken, waardoor de bijdragenopbrengsten bijkomend vertragen t.o.v. het bbp;
- de regelgeving voorziet dat de rijkstoelagen jaarlijks enkel worden aangepast aan de stijging van de gezondheidsindex, zodat hun aandeel in het bbp des te sneller vertraagt naarmate de economische groei toeneemt.

Overzicht van de recente beslissingen inzake de sociale zekerheid

Uitgaven

Werknemerspensioenen:

- vanaf 2005 tot 2007 jaarlijks 2 % welvaartsaanpassingen van de oudste pensioenen: gepensioneerd sedert 8 jaar en ouder in 2005, sedert 7 jaar en ouder in 2006 en sedert 6 jaar en ouder in 2007.

Zelfstandigenpensioenen:

- geleidelijke verhoging van het minimumpensioen met een verhoging van 30 euro per maand vanaf 1.9.2004 en vervolgens ieder jaar met telkens 30 euro per maand, tot een globale verhoging van 120 euro wordt bereikt in 2007.

Geneeskundige zorgen:

- overheveling van het ligdagprijs-gedeelte ten laste van FOD Volksgezondheid naar het RIZIV vanaf 2004;
- reële groeinorm van 4,5 % in 2006 en 2007 toegepast op de begrotingsdoelstelling 2005 die zal worden gehandhaafd;
- invloed van het sociaal akkoord 2005-2009: jaarlijks + 23 mln bovenop de norm;
- integratie van de kleine risico's in de regeling der zelfstandigen met ingang van 1 juli 2006.

RIZIV-uitkeringen:

- verhoging van het loonplafond zodanig dat de invaliditeitsuitkering voor het gezinshoofd en de alleenstaande 65 % respectievelijk 50 % van het verloren inkomen bedraagt (vanaf 1.4.2004);
- welvaartsaanpassingen van dit plafond tot 2008 en een hogere grens voor toegelaten arbeid van de partner;
- vanaf 2005 tot 2007 jaarlijks 2 % welvaartsaanpassingen voor invaliden sedert 8 jaar, 7 jaar en uiteindelijk 6 jaar;
- verhoging van de invaliditeitsuitkering voor zelfstandigen in juli 2006;
- verhoging van het minimumbedrag voor invalide werknemers tot het niveau van het minimumpensioen in 2007;
- verlenging van het moederschapsverlof.

Tijdskrediet:

- uitbreiding van het vaderschapsverlof van 3 naar 4 maanden (vanaf 1.7.2005).

Kinderbijslag:

- uitbreiding in 2006 van de verhoogde gezinsbijslag voor kinderen met een handicap tot deze geboren tussen 1993 en 1996.

Beroepsziekten en arbeidsongevallen:

- herwaardering van de loonplafonds en vanaf 2005 tot 2007 jaarlijks 2 % welvaartsaanpassingen van de betrokken uitkeringen voor gerechtigden sedert 8 jaar, vervolgens opschuivend tot sedert 7 jaar en sedert 6 jaar.

Werkloosheid:

- verhoging in 2004 van het begrensde inkomen van de partner van het gezinshoofd;
- hervorming van de Inkomensgarantie-uitkering met een toeslag per gewerkt uur in plaats van het forfaitaire bedrag per maand (ingaaend vanaf 1.10.2004).

Ontvangsten

Bijdragen en eigen fiscale ontvangsten:

- bijkomende werkgevers- en werknemersbijdrageverminderingen (zie hoofdstuk 5 afdeling A.2) en nieuwe bijdrageberekening op bedrijfswagens;
- verhoging vanaf juli 2006 van de individuele bijdragen ter financiering van de kleine risico's voor zelfstandigen;
- verhoging van vennootschapsbijdrage (2004) en overgang naar het verplicht maxi-statuuut voor echtgenoten-helpers (1.7.2005);
- verhoging bijdrage op het zakencijfer van de farmaceutische industrie (2004 en 2005).

Alternatieve financiering:

- verhoging omwille van bijkomende uitgaven voor dienstencheques, startbanen, werkbonus en RVA-sociale economie;
- verhoging in 2004 en 2005, om de socialezekerheidsbegroting in evenwicht te brengen;
- vanaf 2004 heeft het RIZIV eigen alternatieve financiering ter compensatie van het overgehevelde ligdagprijs-gedeelte;
- toewijzing aan het RIZIV van de jaarlijkse verhogingen van de accijnzen op tabak tijdens de periode 2004-2007;
- bijkomende middelen om zowel het minimumpensioen der zelfstandigen (2004 tot 2007) als het sociaal akkoord 2005-2009 met het verzorgend personeel te financieren.

Kapitaaloverdracht:

- Overheveling in 2004 van de werking van het tewerkstellingsfonds en het sociale-maribelfonds naar het globaal beheer, inclusief een transfer van de gerealiseerde overschotten.

De positieve beïnvloeding van het primair saldo via endogene ontwikkelingen doet zich voor langs de uitgavenzijde:

- rechtstreeks door het dalend aantal werklozen (vanaf 2006);
- onrechtstreeks omdat de socialezekerheidsprestaties, met elk hun eigen interne dynamiek, minder sterk toenemen dan het bbp.

In wat volgt wordt de evolutie van de sociale zekerheid meer in detail besproken.

Het vorderingensaldo van de sociale zekerheid, dat in 2003 nog -0,5 procent van het bbp bedroeg (tabel 45) herstelt zich tot omzeggens een evenwicht in 2005, met daaropvolgend weliswaar een terugval tijdens de periode 2006-2008.

TABEL 45 - De rekening sociale-verzekeringinstellingen¹
(in procent van bbp)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2005 t.o.v. 2003	2010 t.o.v. 2005
Primair saldo	-0,5	-0,1	-0,0	-0,2	-0,3	-0,3	-0,2	-0,1	+0,5	-0,1
Ontvangsten	18,9	19,7	19,7	19,5	19,5	19,5	19,5	19,6	+0,8	-0,1
Ontvangsten excl. overheidsoverdrachten	16,4	17,2	17,4	17,2	17,3	17,3	17,4	17,5	+1,0	+0,2
Eigen fiscale ontvangsten	0,7	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	+0,1	-0,0
Alternatieve financiering	1,7	2,8	3,1	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	+1,3	-0,1
Sociale premies	13,8	13,5	13,4	13,3	13,4	13,4	13,5	13,6	-0,4	+0,3
Overige niet-fiscale ontvangsten	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	-0,0	-0,0
Overdrachten binnen de overheid	2,5	2,5	2,4	2,3	2,2	2,2	2,1	2,1	-0,2	-0,3
Primaire uitgaven	19,4	19,8	19,7	19,7	19,8	19,8	19,7	19,7	+0,3	-0,0
Finale primaire uitgaven	19,3	19,7	19,7	19,6	19,8	19,8	19,7	19,6	+0,3	-0,0
Rechtstreekse uitgaven	0,8	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,6	-0,1	-0,1
Overdrachten, waaronder	18,6	19,0	19,0	18,9	19,1	19,1	19,0	19,0	+0,4	+0,0
Sociale uitkeringen aan gezinnen:	18,2	18,6	18,5	18,5	18,6	18,6	18,6	18,6	+0,3	+0,0
- pensioenen	6,3	6,1	6,1	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0	-0,2	-0,1
- geneeskundige zorgen	5,8	6,5	6,5	6,6	6,8	6,9	7,0	7,1	+0,6	+0,6
- werkloosheid	2,7	2,7	2,7	2,6	2,6	2,5	2,4	2,4	-0,0	-0,3
- overige	3,4	3,3	3,3	3,2	3,2	3,2	3,2	3,1	-0,1	-0,2
Subsidies aan bedrijven	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	+0,1	+0,0
Overdrachten binnen de overheid	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	-0,0	-0,0
Rentelasten	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,0	+0,0
Vorderingenoverschot (+)	-0,5	-0,1	-0,0	-0,2	-0,3	-0,3	-0,2	-0,1	+0,5	-0,1
in de werknemersregeling	-0,4	-0,1	0,0	-0,2	-0,3	-0,2	-0,1	0,0	+0,4	+0,0
in de zelfstandigenregeling	-0,0	0,0	0,0	-0,0	-0,0	-0,1	-0,1	-0,1	+0,0	-0,1

1. De rekening sociale-verzekeringinstellingen in het ESR95 bevat naast de traditionele regelingen, de pensioenen ten laste van het kapitalisatiestelsel, het gemeenschappelijk pensioenstelsel en de specifieke regelingen voor kinderbijslagen arbeidsongevallen en beroepsziekten voor de personeelsleden van de provinciale en plaatselijke overheidsdiensten, de verrichtingen van de Dienst Overzeese Sociale Zekerheid, de verrichtingen van de fondsen voor bestaanszekerheid en sluiting der ondernemingen, de verrichtingen in het kader van de Vlaamse zorgverzekering.

Verbetering van het saldo in 2004 en 2005

De verbetering van het primair saldo met 0,5 % van het bbp tijdens de periode 2004-2005 is volledig te danken aan bijkomende financiering uit fiscale ontvangsten. De alternatieve financiering werd in 2004 verhoogd met een extra bedrag om de sociale zekerheid in evenwicht te brengen. Dat dit uiteindelijk niet is gelukt moet gezocht worden bij de overschrijding van de begrotingsdoelstelling voor geneeskundige zorgen. De recente begrotingscontrole heeft opnieuw de middelen uit alternatieve financiering verhoogd, tot 3,1 % van het bbp in 2005.

De socialezekerheidsontvangsten nemen dan ook fors toe van 18,9 % van het bbp in 2003 tot 19,7 % in 2005, een toename met 0,8 % van het bbp. Bovendien de verhoging van de alternatieve financiering met 1,3 % van het bbp stijgen de eigen fiscale ontvangsten met 0,1 % in 2004 (verhoging van de bijdrage op het zakencijfer van de farmaceutische industrie en van de vennootschapsbijdrage in de regeling der zelfstandigen). Een belangrijk gedeelte van die meerinkomsten dienen om het verlies aan bijdragenopbrengsten te compenseren. Deze laatsten verminderen hun aandeel in het bbp met ruim 0,4 %: 0,3 % omwille van de bijkomende bijdrageverminderingen die voor 0,1 % worden gecompenseerd door bijdrageverhogingen¹, en 0,2 % te wijten aan de endogene ontwikkelingen.

De primaire uitgaven nemen toe van 19,4 % in 2003 tot 19,7 % in 2005, nl. met 0,3 % van het bbp. Nochtans stijgen de uitgaven voor geneeskundige zorgen veel sterker, van 5,8 % van het bbp in 2003 tot 6,5 % in 2005. Die toename met 0,6 % van het bbp is voor 0,2 % te wijten aan de 4,5 %-norm (i.p.v. de gemiddelde groei van 3,9 % tijdens de periode 1995-2003) en voor 0,4 % door de overheveling van het ligdagprijs-gedeelte dat voorheen ten laste was van FOD Volksgezondheid. Dat de globale socialezekerheidsprestaties in 2005 uiteindelijk maar toenemen met 0,3 % van het bbp t.o.v. 2003 is te wijten aan de verminderde uitgaven voor bestaanszekerheid² (opgeteld in de lijn overige) en aan de structurele vertraging van de toename van de pensioenuitgaven (intrede van minder omvangrijke cohorten geboren tijdens de oorlogsjaren en terzelfdertijd het opschuiven van relatief omvangrijke aantallen gepensioneerden naar oudere leeftijden met hogere sterfteskansen).

Bovenstaande evolutie gaat ervan uit dat de door de regering vooropgestelde begrotingsdoelstelling 2005³ voor geneeskundige zorgen zal worden gerespecteerd, dankzij de maandelijkse waakzaamheid en de bijzondere volmachten voorzien in de recente gezondheidswet. Dit betekent dat de uitgaven voor geneeskundige zorgen in 2005 slechts mogen toenemen met 3,3 % t.o.v. de voorlopig geraamde uitgaven voor 2004 (de doelstelling 2004 zou met 513 miljoen euro overschreden zijn), of met 1,4 % vòòr indexering met de gezondheidsindex. Is zulke evolutie realistisch? Waarschijnlijk wel, wetende dat ingeval van onvoldoende besparingen de begrotingsdoelstelling kan gehandhaafd worden door de boeking van sommige uitgaven te vertragen, zodat die deel zouden uitmaken van de 4,5 %-toename voor 2006. Daarnaast is er ook het sociaal akkoord 2005-2009⁴ waarvoor

1. Nieuwe berekening van de bijdrage op bedrijfswagens, verhoging van het lidgeld aan mutualiteiten omwille van verhoogde wettelijke reserves, een betere inning in de zelfstandigenregeling en het verplicht maxi-statuut voor de echtgenoten-helpers.
2. In 2003 hadden de fondsen voor bestaanszekerheid een uitzonderlijke uitgave van 120 mln euro bestemd voor het ontslagen personeel van SABENA.
3. Onlangs heeft een bijzondere kamercommissie "gezondheid" aanvaard de begrotingsdoelstelling voor 2005 te verhogen met 23 miljoen euro voor medicijnen. Terzelfdertijd wordt ook de bijdrage van de farmaceutische industrie verhoogd met dit bedrag.
4. De kostprijs van het sociaal akkoord, dat wordt uitgevoerd in stappen gespreid over 5 jaar, wordt geraamd op een jaarlijkse toename van 78 miljoen euro tijdens de periode 2005-2009. Van dit bedrag is 55 miljoen begrepen in de 4,5 %-norm (te beschouwen als een normaal endogene ontwikkeling) en 23 miljoen bovenop de 4,5 %-norm.

23 miljoen euro wordt voorzien bovenop de 4,5 %-norm. Omdat iedere bijkomende jaarlijkse stap van dit akkoord telkens zal ingaan vanaf het laatste trimester en de facturatie aan het RIZIV met drie maanden vertraging gebeurt zal de meerkost zich pas laten voelen vanaf 2006. Uitgedrukt in ESR termen zouden de globale socialezekerheidsuitgaven voor geneeskundige zorgen toenemen met 1,3 % in 2005, vòòr toepassing van de gezondheidsindex.

Tijdens de periode 2006-2008 verslechtert het saldo tot een tekort van 0,3 % van het bbp

Zonder bijkomende financiering zal het evenwicht van de sociale zekerheid in 2005 evolueren naar een tekort van 0,3 % van het bbp in 2008: 0,2 % in de werknemersregeling en 0,1 % in de regeling der zelfstandigen.

In de werknemersregeling stijgen de sociale prestaties ongeveer aan hetzelfde ritme als het bbp: de +0,3 % van het bbp voor geneeskundige zorgen wordt gecompenseerd door -0,2 % voor werkloosheid en -0,1 % voor kinderbijslag. De ontvangsten daarentegen dalen met 0,3 % van het bbp, waarvan ruim 0,1 % endogene ontwikkeling van de rijkstoelagen en 0,1 % alternatieve financiering. Deze laatste vermindert in 2006 omwille van een eenmalig bedrag toegekend in 2005 om achterstallige facturen van ziekenhuizen en aan de RVA te financieren (289 miljoen euro)¹. Vanaf 2006 bedragen de middelen uit alternatieve financiering 3,0 % van het bbp, waarvan 2,8 % voor de werknemersregeling; de jaarlijkse verhogingen van de accijnzen op tabak toegewezen aan het RIZIV, en de verhogingen ter financiering van het sociaal akkoord 2005-2009 meegerekend. De bijdragenopbrengsten volgen hetzelfde ritme dan het bbp doordat de bijdrageverminderingen geleidelijk stabiliseren.

In de regeling der zelfstandigen zorgen de opeenvolgende verhogingen van het minimumpensioen (2004-2007) en de verbeteringen van het sociaal statuut, met o.a. de uitbreiding van de regeling geneeskundige zorgen met de kleine risico's, voor een toename van de uitgaven met bijna 0,2 % van het bbp. En alhoewel de bijdragen van de zelfstandigen met 0,1 % van het bbp verhogen (vanaf juli 2006) om de verbeteringen van het sociaal statuut te financieren blijven de normale bijdragen ondermaats. In 2006 zal hun aanslagbasis slechts toenemen met 0,4 %: het inkomen per hoofd steeg omzeggens niet in 2003 en het aantal zelfstandigen daalde. Vandaar dat er opnieuw een tekort ontstaat in de zelfstandigenregeling vanaf 2006, dat oploopt tot 0,1 % van het bbp in 2008.

Structurele onderfinanciering in de zelfstandigenregeling

Indien alle beloofde sociale verbeteringen worden uitgevoerd ontstaat er een structurele onderfinanciering van de zelfstandigenregeling, ondermeer omdat het aantal zelfstandigen reeds geruime tijd afneemt. Hierbij moeten we vermelden dat er hier, in tegenstelling met de regeringsnota, geen rekening is gehouden met een overdracht uit de reserves van de mutualiteiten (jaarlijks 32 miljoen euro) noch met een overdracht van de werknemersregeling naar die der zelfstandigen in het kader van het wegvallen van de notie "voordeligste" stelsel inzake terugbetaling van gezondheidszorgen in geval van gemengde loopbanen. We houden wel rekening met de overdracht van de zelfstandigenregeling naar de werknemersregeling; die overdracht zal vanaf juli 2006 worden opgeheven. Per saldo betekent dit dat de regeling jaarlijks 113 miljoen euro² minder zou ontvangen dan voorzien in de regeringsnota.

1. Alhoewel de vertraagde facturen in het jaar van de effectieve prestaties worden geboekt, maakt de financiering deel uit van de BTW-ontvangsten in 2005, dit overeenkomstig de economische boekingen in de ESR.
2. Een gemis van 32 miljoen euro uit de reserves van de mutualiteiten, en er wordt gerekend met een overdracht van 182 miljoen euro in het kader van de gemengde loopbanen i.p.v. de 101 miljoen euro van vandaag.

Het saldo in de werknemersregeling herstelt zich op het einde van de periode: ...

Met een gemiddelde economische groei van 2,2 % en in de veronderstelling dat de alternatieve financiering, toegekend in 2005, behouden blijft en mee-evolveert met de BTW-ontvangsten, verbetert het saldo in de werknemersregeling tot een evenwicht op het einde van de periode.

de ontvangsten zouden met 0,2 procentpunt toenemen, ...

De rijkstoelagen, die enkel worden aangepast aan de prijsevolutie, verminderen weliswaar met een kleine 0,1 % van het bbp tijdens de periode 2009-2010. Maar de sociale premies nemen toe met meer dan 0,2 % van het bbp, omwille van het stijgende aandeel van de loonsom in het bbp (van 29,9 % in 2008 tot 30,4 % in 2010) en de toename van de impliciete wettelijke werkgeversbijdragevoet (van 24 % in 2008 tot 24,2 % in 2010) alsook van de werknemersbijdragevoet (zie hoofdstuk 5 afdeling A.2 "Loonvorming").

... en de primaire uitgaven zouden met 0,1 procentpunt van het bbp vertragen

De sociale prestaties in de werknemersregeling verminderen met 0,1 % van het bbp tijdens de periode 2009-2010. De uitgaven voor geneeskundige zorgen nemen weliswaar toe met 0,1 % van het bbp. De pensioenuitgaven stabiliseren op 6 % van het bbp aan de vooravond van de intredes van de babyboom generaties. De werkloosheidsuitgaven en de uitgaven voor kinderbijslag verminderen met 0,2 % van het bbp. Dus de som van de dalingen compenseren ruimschoots de bijkomende uitgaven voor geneeskundige zorgen.

Onderstaande tabel illustreert hoe het stijgingsritme van de globale uitgaven vertraagt vanaf 2008, wanneer er geen bijkomende sociale voordelen worden toegekend en op voorwaarde dat de uitgavenstijging voor geneeskundige zorgen terugkeert naar zijn langetermijn evolutie.

TABEL 46 - Reële toename van de ontvangsten en de primaire uitgaven van de sociale zekerheid en hypothesen inzake toename van de uitgaven voor geneeskundige zorgen (in procenten)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Ontvangsten ^a	6,9	2,1	1,8	2,4	2,2	2,4	2,6
Uitgaven ^a , waarvan hypothesen inzake toename uitgaven geneeskundige zorgen ^b	4,8	1,5	2,9	2,9	2,2	1,9	1,9
in begrotingstermen (incl. het akkoord 2005-2009)	7,3	1,4	4,1	4,5	4,0	3,2	3,4
in ESR termen ^c (incl. ligdagprijsgedeelte)	15,1	1,3	4,5	4,5	3,9	3,2	3,3
in ESR termen, met toevoeging kleine risico's voor zelfstandigen	15,1	1,3	5,6	5,5	3,9	3,2	3,3
pm Reële toename van het bbp	2,7	1,7	2,6	2,2	2,2	2,2	2,2

a. Deflator: index der consumptieprijzen.

b. Deflator: gezondheidsindex.

c. Om de uitgaven geneeskundige zorgen in ESR termen te bekomen worden alle uitgaven opgeteld, zoals die in de regeling der zeelieden, in het kader van de internationale verdragen, voor expertise, tabaksbestrijding, sociaal plan kiné enz., die minder snel toenemen dan de begrotingsdoelstelling.

Na de 4,5 %-norm gesteld door de regering tot in 2007, zou het stijgingsritme van de uitgaven voor geneeskundige zorgen geleidelijk vertragen tot 3,2 en 3,4 procent¹: 0,7 % door toedoen van de vergrijzing (toenemen gewicht van ouderen met hogere medische behoeften en daarenboven voordeliger terugbetalingstarieven), 0,2 % voor de bevolkingstoename en 2,4 % interne dynamiek (een elasticiteit van 1,1 t.o.v. het bbp per hoofd).

De werkloosheidsuitgaven² zouden dalen van 2,7 % van het bbp in 2005 tot 2,5 % in 2008 en tot 2,4 % in 2010, ondermeer omdat het aantal uitkeringsgerechtigde volledig werklozen jonger dan 50 jaar zou dalen met afgerond 95 670 eenheden (jaargemiddelden) en vooral omdat de vervangingsratio daalt onder invloed van het loonplafond dat steeds meer achterblijft t.o.v. het loon. Daarentegen stijgt het aantal uitkeringsgerechtigde volledig werklozen van 50 jaar en ouder met 40 270 eenheden, waarvan ruim 32 070 vrouwen. De vergrijzing van de bevolking op arbeidsleeftijd vertaalt zich ook in een structurele vergrijzing van de werklozen, met een stijgend effect op de gemiddelde vervangingsratio, evenwel afgeremd door een proportioneel sterkere toename van het aantal vrouwen bij de oudere werklozen - met gemiddeld een lagere vergoeding dan die van de mannen. Die hogere aanwezigheid van de vrouw bij de oudere werklozen is grotendeels te wijten aan het optrekken van haar pensioenleeftijd (telkens met een jaar in 2006 en in 2009) waardoor zij respectievelijk één en twee jaar langer in de werkloosheidsverzekering verblijft.

4. Gemeenschappen en gewesten

Toename van het vorderingenoverschot in 2004; lichte terugval in 2005

De rekening van de gemeenschappen en gewesten vertoont in 2004 een vorderingenoverschot van 0,3 % van het bbp. Het gaat hier om een lichte verbetering van het surplus met 0,1 % van het bbp. In 2005 is er een kleine terugval tot 0,2 % van het bbp.

Daling van het primair saldo op middellange termijn...

Over de periode 2006-2010 blijven de primaire uitgaven constant in procent van het bbp; het primair saldo neemt nochtans af met 0,2 % van het bbp, door een vertraging van de ontvangsten. De daling van het primair overschot wordt gedeeltelijk gecompenseerd door een vermindering van de rentelasten met 0,1 % van het bbp. Die evolutie zorgt ervoor dat de objectieven van het Stabiliteitsprogramma 2004-2008 (nl. een overschot van 0,2 % van het bbp in 2004 en 2005 en 0,1 % van het bbp voor de periode 2006-2008) worden gerespecteerd. Het vorderingenoverschot stabiliseert zich op 0,2 % van het bbp van 2006 tot en met 2008 en valt op het einde van de projectieperiode terug tot 0,1 % van het bbp.

1. De groeivoeten voor 2009 en 2010 zijn berekend door het langetermijnmodel voor gezondheidszorg van het Federaal Planbureau, zie Studiecommissie voor de Vergrijzing, Jaarlijks verslag april 2004, hoofdstuk 3, afdeling E.
2. In het ESR95 bevatten de werkloosheidsuitgaven de werkloosheidsvergoeding aan de verschillende categorieën uitkeringsgerechtigde werklozen en het deel werkloosheidsvergoeding aan de bruggepensioneerden. De activeringsvergoedingen vanwege de RVA alsook de nieuwe dienstchequeregeling worden beschouwd als loonsubsidies aan bedrijven. Het behoud van de anciënniteitstoeslag wanneer 50-plussers opnieuw werken en het aanvullend vakantiegeld vanwege de RVA voor schoolverlaters die binnen de 4 maanden na hun studies een job hebben worden beschouwd als overige inkomensoverdrachten aan gezinnen.

TABEL 47 - Rekening van de gemeenschappen en gewesten
(in procent van het bbp)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2005 t.o.v. 2003	2010 t.o.v. 2005
Primair saldo	0,4	0,5	0,5	0,4	0,4	0,4	0,3	0,3	0,0	-0,2
Ontvangsten	13,1	13,2	13,2	13,0	13,0	13,0	13,0	13,0	-0,0	-0,2
Fiscale en niet-fiscale ontvangsten	11,8	11,7	11,8	11,7	11,7	11,7	11,7	11,7	-0,0	-0,1
Eigen fiscale ontvangsten	2,2	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	0,1	-0,0
Toegewezen fiscale ontvangsten	8,8	8,6	8,7	8,6	8,6	8,6	8,6	8,6	-0,0	-0,1
uit de personenbelasting	5,0	4,8	4,9	4,9	4,9	4,9	4,9	4,9	-0,1	0,0
uit BTW	3,8	3,7	3,9	3,8	3,7	3,7	3,7	3,7	0,0	-0,2
Niet fiscale ontvangsten	0,8	0,9	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	-0,0	0,0
Overdrachten binnen de overheid	1,4	1,5	1,4	1,4	1,3	1,3	1,3	1,3	-0,0	-0,1
Primaire uitgaven	12,7	12,7	12,7	12,6	12,6	12,6	12,7	12,7	-0,0	0,0
Primaire finale uitgaven, waaronder	10,2	10,2	10,3	10,3	10,3	10,3	10,4	10,4	0,1	0,1
Bezoldigingen	4,4	4,4	4,4	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3	-0,0	-0,1
Aankopen van goederen en diensten	1,4	1,3	1,4	1,4	1,4	1,5	1,5	1,6	-0,0	0,2
Investerings	0,7	0,7	0,7	0,7	0,6	0,6	0,6	0,6	0,0	-0,1
Overdrachten aan gezinnen en izw's	2,6	2,6	2,7	2,6	2,7	2,7	2,7	2,7	0,1	0,1
Overdrachten aan bedrijven en overige	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	0,1	-0,0
Overdrachten binnen de overheid	2,5	2,5	2,4	2,4	2,3	2,3	2,3	2,3	-0,1	-0,1
Rentelasten	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	-0,0	-0,1
Vorderingenoverschot	0,2	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	-0,1

... door een afname van de totale ontvangsten

De schommelingen in de toegewezen ontvangsten¹ in de periode 2003-2006 resulteren uit de corrigerende mechanismen van de Bijzondere Financieringswet en de modaliteiten betreffende de herfinanciering van de gemeenschappen.

De eigen fiscale ontvangsten² kennen in 2004 een lichte toename van 0,1 % van het bbp tengevolge van de verhoogde ontvangsten aan registratie, successie- en schenkingsrechten in Vlaanderen³. Door de verkoop van overheidsgebouwen (o.a. Consciencegebouw) en terreinen in Vlaanderen nemen ook de niet-fiscale ontvangsten toe (+0,1 % van het bbp).

De stijging van de overdrachten binnen de overheid in 2004 (met 0,1 % van het bbp) is te wijten aan de éénmalige storting door de federale overheid aan de gewesten ter compensatie van het verlies van het AFV-voordeel, in het kader van de ALESH-operatie⁴. In 2005 verminderen de ontvangsten hierdoor, eveneens met 0,1 % van het bbp.

Op middellange termijn blijven de ontvangsten, met uitzondering van de toegewezen fiscale ontvangsten, ongewijzigd in procent van het bbp. De toegewezen middelen kennen een kleine achteruitgang door ondermeer een dalende (de-)nataliteitscoëfficiënt vanaf 2006 (zie ook Afdeling C.2 Federale Overheid).

De primaire uitgaven blijven ongewijzigd in procent van het bbp, zowel op korte termijn...

Achter de stagnatie van de totale primaire uitgaven⁵ op korte termijn schuilen verschillende kleine fluctuaties (beperkt tot 0,1 % van het bbp). Het merendeel van de schommelingen is het gevolg van éénmalige maatregelen.

De overdracht van ongeveer een kwart van de subsidies aan de vervoersmaatschappij De Lijn van 2003 naar 2004 doet de overdrachten aan bedrijven fluctueren met 0,1 % van het bbp.

Een beperkte groei van de werkmiddelen bij de administraties veroorzaakt een afname in procent van het bbp van de aankopen van goederen en diensten in 2004.

Uit tabel 48 blijkt dat de overdrachten binnen de overheid gekenmerkt worden door een negatieve groei, zowel in 2004 als in 2005. In 2004 is die negatieve groei het gevolg van de sterke daling van de overdrachten aan de federale overheid door het verdwijnen van de overdrachten aan de ALESH. In 2005 gaat het om een afname van de overdrachten aan de lagere overheid, voornamelijk in Vlaanderen. De overdrachten aan de Vlaamse gemeenten verminderen enerzijds door de terugslag van éénmalige maatregelen in 2004 (o.a. dotatie van 45 miljoen euro voor rioleringswerken). Anderzijds dalen de dotaties aan het Sociaal Impulsfonds en kan er geen beroep meer worden gedaan op de speciale trekkingsrechten in het Investeringsfonds, tengevolge van de integratie van die twee fondsen in het Gemeentefonds. De verhoging van de dotatie aan het Gemeentefonds⁶ in 2005 compenseert die verminderingen echter niet volledig.

1. Voor meer detail zie Afdeling 'C2. Federale Overheid'.
2. De gewestbelastingen en de autonome belastingen (vnl. milieuheffingen).
3. De ontvangsten aan registratie-, successie- en schenkingsrechten nemen toe door het terugwinningseffect van de recente tariefverlagingen in Vlaanderen.
4. Zie eveneens Afdeling C2.
5. De cijfers van de primaire uitgaven voor 2004, met uitzondering van de bezoldigingen, zijn gebaseerd op een vergelijking van de aangepaste begrotingen 2003 en 2004 van het Vlaams Gewest, het Waals Gewest, het Brussels Gewest en de Franse Gemeenschap. De cijfers van 2005 berusten op een vergelijking van de resp. initiële begrotingen 2004 en 2005.
6. In de initiële begroting 2005 van het Vlaams Gewest stellen we een toename vast van de dotatie aan het Gemeentefonds met ongeveer 56 miljoen euro.

TABEL 48 - Reële groei van de ontvangsten en uitgaven van de gemeenschappen en gewesten
(in procent)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Periodegemiddelde 2006-2010
Ontvangsten ^a	3,4	1,5	1,9	2,2	2,2	2,1	2,0	2,1
Fiscale en niet-fiscale ontvangsten	2,6	2,3	1,9	2,3	2,3	2,2	2,1	2,1
Overdrachten binnen de overheid	10,3	-5,2	1,7	1,6	1,4	1,1	1,0	1,4
Uitgaven ^a	2,6	2,0	2,4	2,3	2,2	2,6	2,3	2,4
Primaire finale uitgaven	3,4	2,5	2,7	2,5	2,5	2,8	2,5	2,6
Overdrachten binnen de overheid, waaronder:	-0,4	-0,3	1,4	1,3	1,3	1,6	1,2	1,3
Overdrachten aan de federale overheid	-98,2	-2,0	-1,8	-1,8	-1,7	-1,7	-1,7	-1,7
Overdrachten aan de lagere overheid ^b	3,1	-1,0	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5

a. Deflator: index der consumptieprijzen.

b. Exclusief de dotaties aan het onderwijs.

...als op middellange termijn

De vooruitzichten van de uitgaven in de periode 2006-2010 steunen op de hypothese van ongewijzigd beleid¹ op middellange termijn. De jaarlijkse gemiddelde groei van de uitgaven bedraagt zo 2,4 procent, waardoor de uitgaven in procent van het bbp ongeveer constant blijven. De finale uitgaven nemen toe met 0,1 % van het bbp terwijl de overdrachten binnen de overheid verminderen in dezelfde mate.

De toename van de finale primaire uitgaven is toe te schrijven aan een stijging van het aankopen van goederen en diensten (+0,2 % van het bbp) en een lichte verhoging van de overdrachten aan izw's en gezinnen (+0,1 % van het bbp). Die toename wordt voor een stuk afgezwakt door de dalende loonuitgaven (-0,1 % van het bbp) tengevolge van een groeivertraging in de tewerkstelling. De verminderde overdrachten aan de lagere overheid² (-0,1 % van het bbp) verklaren de daling van de totale overdrachten binnen de overheid op middellange termijn.

5. Lagere overheid

Het vorderingensaldo van de lagere overheid daalt in 2004, maar blijft nog wel licht positief (0,1 % van het bbp). Vanaf 2005 wordt er echter een tekort opgetekend (0,2 % van het bbp), en dat blijft zo tot in 2010. Van 2003 tot 2010 komt de achteruitgang van de lagere overheidsfinanciën (0,5 % van het bbp) grosso modo overeen met de daling van de ontvangsten (0,6 % van het bbp), aangezien de daling van de primaire uitgaven beperkt blijft tot 0,1 % van het bbp en de rentelasten constant blijven in procent van het bbp.

1. De geobserveerde gemiddelde groei in de periode 1994-2005 werd doorgetrokken voor de periode 2006-2010.
2. Raming die volgt uit de extrapolatie van een geobserveerde reële groei van 1,7 % van de overdrachten aan de lagere overheid in de periode 1994-2005.

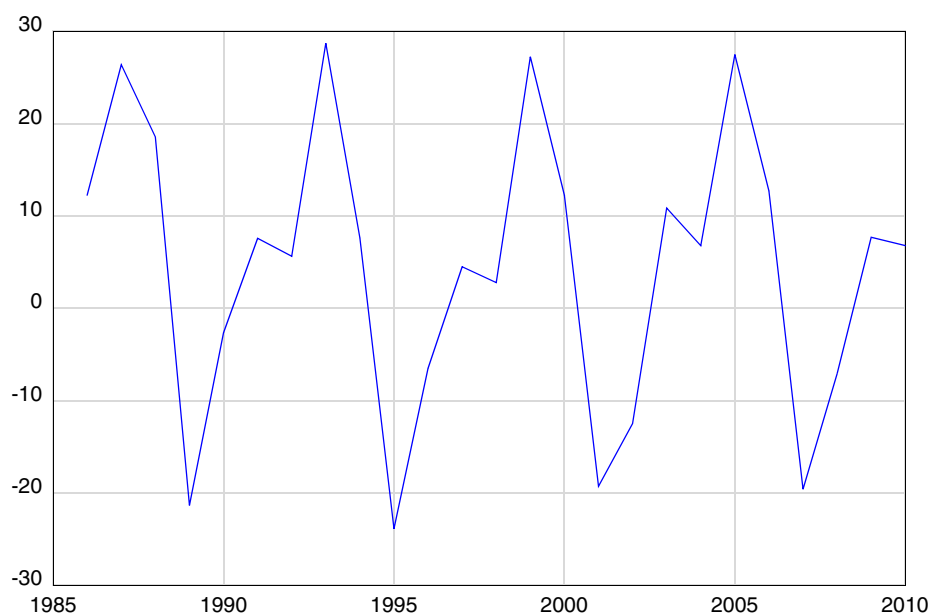
TABEL 49 - Rekening van de lagere overheid
(in procent van het bbp)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2010 t.o.v. 2003	2003 t.o.v. 1996
Primair saldo	0,5	0,4	0,0	-0,1	0,0	0,1	0,0	-0,1	-0,6	-0,1
Ontvangsten	6,6	6,4	6,3	6,2	6,2	6,1	6,0	6,0	-0,6	0,2
Fiscale ontvangsten, waarvan	2,4	2,3	2,3	2,2	2,2	2,2	2,2	2,1	-0,3	0,2
Indirecte belastingen	1,5	1,4	1,4	1,4	1,4	1,3	1,3	1,3	-0,2	0,1
Niet-fiscale externe ontvangsten, waarvan	1,0	0,9	0,8	0,8	0,8	0,8	0,9	0,9	-0,1	-0,2
Inkomens uit vermogen	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	-0,1	-0,2
Kapitaaloverdrachten	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1	0,0
Overdrachten binnen de overheid, waarvan	3,2	3,2	3,2	3,1	3,1	3,1	3,0	3,0	-0,2	0,2
Lonen en pensioenen onderwijzend personeel	1,0	1,0	1,0	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	-0,1	-0,1
Andere overdrachten van de federale overheid	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,5	0,5	0,5	0,0	0,3
Andere overdrachten van gemeenschappen en gewesten	1,7	1,7	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	-0,1	-0,0
Primaire uitgaven	6,1	6,1	6,3	6,3	6,1	6,0	6,0	6,1	-0,1	0,3
Investerings	0,8	0,8	0,9	1,0	0,8	0,7	0,8	0,8	0,0	0,0
Lonen	3,2	3,2	3,2	3,2	3,2	3,1	3,1	3,1	-0,2	0,1
Aankopen van goederen en diensten	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	1,0	0,1	0,1
Overige	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	-0,0	0,1
Rentelasten	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	-0,0	-0,2
Vorderingensaldo	0,3	0,1	-0,2	-0,3	-0,2	-0,1	-0,2	-0,3	-0,5	0,1
a. Verandering in het vorderingensaldo		-0,1	-0,3	-0,2	0,2	0,0	-0,1	-0,1	-0,5	0,1
b. Verandering van het saldo zonder investeringen		-0,2	-0,1	-0,1	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,5	0,1
c. Bijkomende impact van de maatregelen		0,1	-0,1	-0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
d. Verandering van het saldo zonder investeringen en zonder maatregelen		-0,3	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,5	

De primaire uitgaven kennen een cyclisch verloop: ze stijgen met 0,3 % van het bbp in 2005 en 2006 en dalen nadien evenredig tijdens de twee volgende jaren, om nadien weer lichtjes te stijgen. Die jaarlijkse schommelingen zijn het gevolg van de fluctuaties in de overheidsinvesteringen. De vooruitzichten van de investeringen van de lagere overheid berusten op de hypothese dat ze het ritme blijven volgen van de 'verkiezings'cyclus (gekenmerkt door een sterke toename juist voor de gemeenteraadsverkiezingen en een zekere terugval het jaar volgend op het verkiezingsjaar), zoals dit reeds twintig jaar het geval is¹. Die evolutie blijkt duidelijk uit figuur 27, die de reële groei weergeeft van de investeringen van de lagere overheid in strikte zin, dwz. vóór aftrek van de verkoop van onroerende goederen en zonder rekening te houden met de investeringen voor rekening van derden².

1. De raming is gebaseerd op de dynamiek in reële termen tijdens de drie laatste cycli van zes jaar (1986-2003).
2. Gefinancierd door een gelijkaardige overdracht, in de boekhouding opgenomen als een kapitaal-dotatie; het betreft de door de NMBS gevraagde werken, die vooral in 2003 belangrijk waren.

FIGUUR 27 - Investerings van de lagere overheid
Reële groei

Het schommelende verloop van de uitgaven heeft een invloed op het vorderingsaldo, dat hierdoor aanzienlijk daalt in 2005 en 2006, maar nadien tijdelijk herstelt in 2007 en 2008 (zie tabel 49, regel a). Als we geen rekening houden met de overheidsinvesteringen, blijft de achteruitgang van de overheidsfinanciën van de lagere overheid 0,5 % van het bbp tussen 2003 en 2010, maar doet zich vooral voor in de jaren 2004 tot 2006 (zie tabel 49, regel b).

Er zijn verscheidene structurele maatregelen die de ontvangsten van de lagere overheid aantasten: de hervorming van de personenbelasting waarvan de bijkomende impact op de opcentiemen, bij ongewijzigde wetgeving, negatief is tot in 2006 (voor bijna 0,1 % van het bbp), de invoering in 2004 van de genaamde "Elia-taks", en bepaalde beslissingen van de federale overheid en de gemeenschappen en gewesten inzake overdrachten aan de lagere overheid (zie afdelingen 2 en 4). Daarnaast zijn er nog twee éénmalige maatregelen die in 2004 tijdelijk de inkomsten van de lagere overheid doen stijgen: de opbrengst van de verkoop van infrastructuur door de Vlaamse gemeenten aan elektriciteitsdistributiemaatschappijen en een kapitaaldotatie van de Vlaamse gemeenschap voor rioleringswerken. Die impulsen hebben samen een positieve bijkomende impact in 2004 (0,1 % van het bbp), maar een licht negatieve in 2005 en 2006 (zie tabel 49, regel c).

Zonder het effect van die maatregelen en zonder de invloed van de overheidsinvesteringen, gebeurt de achteruitgang van het saldo voor twee derde in 2004 (0,3 % van het bbp). Nadien zet die vermindering zich langzaam maar gelijkmatig voort tussen 2005 en 2010 (voor 0,2 % van het bbp over die 6 jaar, zie tabel 49, regel d). In 2004 is de achteruitgang het gevolg van de daling van drie soorten ontvangsten: de inkomsten uit vermogen te wijten aan het verlies van dividenden van de elektriciteitsintercommunales, de fiscale ontvangsten meer bepaald de opcentiemen op de onroerende voorheffing en ten slotte de overdrachten van de gemeenschappen en de gewesten. Op middellange termijn blijven de inkomsten uit vermogen constant in procent van het bbp. De andere inkomsten daarentegen,

vooral de opcentiemen op de onroerende voorheffing (in de veronderstelling van ongewijzigde aanslagvoeten) en de dotaties afkomstig van andere deelsectoren van de overheid dalen dan weer elk jaar in procent van het bbp en volstaan niet om de uitgaven te financieren.

In vergelijking met de evoluties van vorige periode (zie tabel 49 en 50) wordt vastgesteld dat de achteruitgang van het primair saldo op middellange termijn toe te schrijven is aan de sterke uitholling van de dynamiek van de ontvangsten, terwijl de toename van de primaire uitgaven nochtans vertraagt. We noteren ook dat de daling van de rentelasten in procent van het bbp, die in het verleden een positieve impact had op het vorderingensaldo, zich in de toekomst niet meer zal voordoen omwille van ondermeer stijgende rentevoeten.

TABEL 50 - Reële groei van de ontvangsten en primaire uitgaven van de lagere overheid

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Periodegemiddelden	
								2003	1996
								- 2010	- 2003
Ontvangsten ^a	-0,2	0,2	1,1	1,3	1,3	1,5	1,3	0,9	2,6
Fiscale ontvangsten	-0,6	0,3	0,0	0,9	1,0	1,1	1,2	0,6	3,2
Niet-fiscale externe ontvangsten	-9,7	-1,1	3,0	2,7	2,7	2,8	2,7	0,3	0,1
Overdrachten binnen de overheid	3,0	0,5	1,4	1,2	1,1	1,3	1,0	1,3	3,0
Primaire uitgaven	2,1	5,4	3,9	-1,5	0,6	2,7	2,4	2,2	3,0
Investerings	0,6	26,2	12,5	-19,6	-7,2	7,6	6,8	2,9	2,7
Overige primaire uitgaven	2,4	2,5	2,4	1,9	1,8	2,0	1,7	2,1	3,0
- Lonen	1,5	2,5	2,0	1,4	1,2	1,6	1,1	1,6	2,8
- Overige	3,7	2,5	2,9	2,7	2,7	2,6	2,6	2,8	3,3

a. Deflator: Index der consumptieprijzen.

Energieverbruik en broeikasgasemissies

De projectie voorziet een beheerste ontwikkeling van het energie-eindverbruik en van het bruto binnenlands energieverbruik (gemiddeld 0,8 % per jaar). Het rationeler en efficiënter energieverbruik kan hoofdzakelijk worden verklaard door de aanhoudend hoge energieprijzen en de herstructurering in de industrie.

Volgens de huidige vooruitzichten zouden de broeikasgasemissies in 2010 een niveau bereiken van 144,7 miljoen ton CO₂-equivalenten. Dat zou een quasi-stabilisering betekenen t.o.v. 1990. De uitstoot zou zelfs jaarlijks met gemiddeld 0,2 % afnemen gedurende de projectieperiode. Dat komt enerzijds door de matige toename van het energieverbruik tijdens de projectieperiode en door de structurele wijziging in het energieverbruik en anderzijds door de daling van de CH₄- en N₂O-emissies. De niet-energiegebonden CO₂-emissies en de gefluoreerde gassen daarentegen zouden jaarlijks toenemen tijdens de projectieperiode.

De doelstelling zoals bepaald in het Protocol van Kyoto impliceert een daling van de emissies met 7,5 % tegenover 1990 in de periode 2008-2012, wat overeenstemt met een niveau van 133,5 miljoen ton CO₂-equivalenten. In 2010 zou het niveau van de broeikasgasemissies dus nog 11,2 miljoen ton CO₂-equivalenten (of 8,4 %) boven de vooropgestelde doelstelling liggen. De effecten van reeds voorziene, maar nog niet uitgevoerde maatregelen - zowel op regionaal als op nationaal niveau - zouden de resultaten dichterbij de doelstelling kunnen brengen. Bovendien is het niet uitgesloten dat de federale overheid en de gewesten zouden overgaan tot de aankoop van emissierechten op de internationale markten indien de doelstelling toch zou worden overschreden.

A. Evolutie van de vraag naar energie

1. Evolutie van de energie-intensiteit van het bbp

De evolutie van het energieverbruik van de huidige vooruitzichten houdt rekening met alle reeds besliste en ingevoerde maatregelen¹, zowel op nationaal als op regionaal niveau, waaronder ook een aantal maatregelen die genomen zijn sinds 2000:

- de nieuwe fiscale aanmoedigingen voor energiebesparende investeringen;
- de invoering van het fiscale luik 'Kyoto'; voor de begroting 2004 heeft de regering een reeks maatregelen genomen die het gebruik van vervuulende brandstoffen moet ontmoedigen ten voordele van minder vervuulende brandstoffen. Het gaat om een daling van de energiebijdrage voor aardgas met tegelijk een toename van die bijdrage voor de andere energiedragers, de invoering van het 'cliquet'-systeem voor de accijnzen op benzine en diesel voor eigen gebruik² en de opheffing van de compensatiebelasting op de accijnzen op diesel.

Andere factoren die eveneens bijdragen tot een matige toename van het energieverbruik zijn:

- de ACEA-akkoorden³ in de transportsector;
- de maatregelen ter bevordering van het gebruik van het openbaar vervoer.
- het toenemend aantal stoom- en gasturbine-installaties (STEG) en centrales met warmtekrachtkoppeling (WKK) voor de elektriciteitsproductie;
- de herstructurering van de industriële sector (staalsector);
- de vrijwillige overeenkomsten van de gewesten met de energie-intensieve industrieën.

Matige toename van het energieverbruik...

De verwachte jaarlijkse groei van het bruto binnenlands energieverbruik⁴ zou in de periode 2005-2010 gemiddeld 0,8 % bedragen, tegenover 1,2 % in de periode 1991-2004. Het energie-eindverbruik⁵ zou in de periode 2005-2010 met gemiddeld 0,8 % per jaar toenemen, tegenover een groei van 1,6 % in de periode 1991-2004.

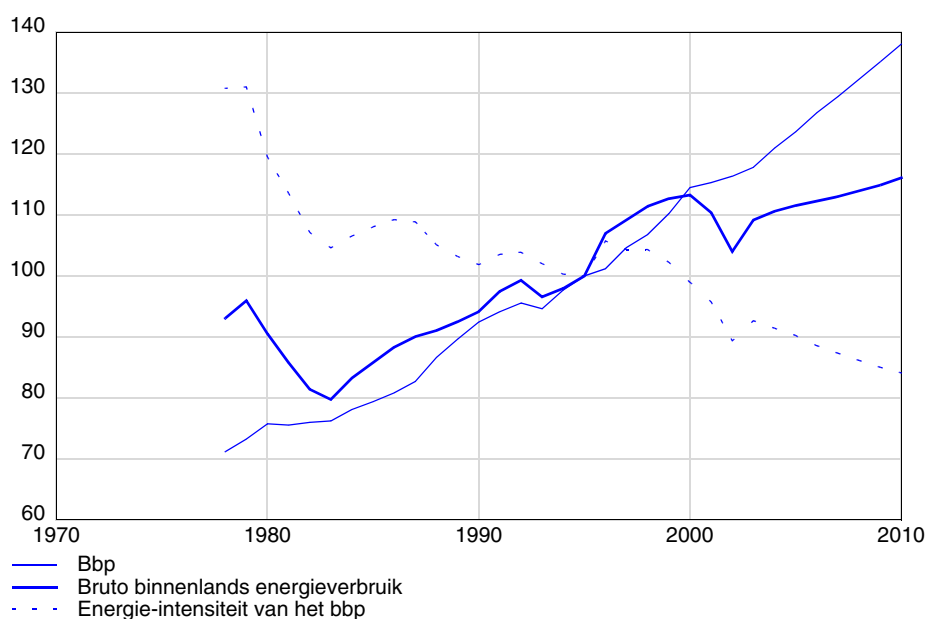
-
1. Voor een overzicht van de maatregelen die genomen werden tussen 1990 en 2000, zie hoofdstuk 4 van 'Belgium's Third National Communication under the United Nations Framework Convention on Climate Change', april 2002.
 2. Volgens dit systeem kan 50 % van een prijsdaling (exclusief belasting maar inclusief de accijnzen) van de brandstoffen omgezet worden in een autonome stijging van de accijnzen met een jaarlijks plafond van 2,8 centiemen/liter voor benzine en van 3,5 centiemen/liter voor diesel.
 3. Hiermee worden de akkoorden bedoeld die in 1998 en 1999 afgesloten zijn tussen de Europese Commissie en de Vereniging van Europese Autoconstructeurs (ACEA) en tussen de Koreaanse (KAMA) en Japanse (JAMA) autoproducenten over de beperking van CO₂-emissies van auto's. De constructeurs verbinden zich ertoe om tegen 2008 de CO₂-emissies van nieuwe auto's te verminderen tot 140 g/km, wat een gemiddeld verbruik betekent van 5,7 l/100 km. Er werd een tussen-tijdse doelstelling van 170 g/km vastgelegd voor 2003. Een versterking van de ACEA-akkoorden wordt nog besproken.
 4. Bruto binnenlands energieverbruik: de hoeveelheid energie die nodig is om aan de binnenlandse vraag te voldoen. Dit wordt berekend door de primaire productie, de invoer en de voorraadschommelingen op te tellen en de uitvoer en bunkers af te trekken.
 5. Energie-eindverbruik: energie geleverd aan de consumenten (industrie, transport, diensten, gezinnen en landbouw) voor allerlei soorten energieverbruik.

TABEL 51 - Evolutie van het bbp, het energieverbruik, de energie-intensiteit
(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)

	1981-2004	1981-1990	1991-2004	2005-2010	2001-2010
Bbp	2,0	2,0	1,9	2,2	1,9
Bruto binnenlands energieverbruik	0,9	0,4	1,2	0,8	0,3
Energie-eindverbruik	0,8	-0,3	1,6	0,8	0,8
Energie-intensiteit van het bbp	-1,1	-1,6	-0,7	-1,4	-1,6

... en een verdere daling van de energie-intensiteit van het bbp

De energie-intensiteit van het bbp¹ daalt met jaarlijks gemiddeld 1,4 % tussen 2005 en 2010. De historisch dalende trend van de energie-intensiteit van het bbp wordt daarmee bevestigd en is meer uitgesproken dan in de periode 1981-2004 (zie tabel 51). Die evolutie weerspiegelt onder andere een efficiënter energieverbruik als gevolg van de aanhoudend hoge energieprijzen en de herstructurering in de industriële sector. De elasticiteit van het bruto binnenlands energieverbruik t.o.v. het bbp zou 0,36 bedragen tijdens de projectieperiode, tegenover 0,45 voor de periode 1981-2004.

FIGUUR 28 - Energie-intensiteit van het bbp
(index 1995=100)

1. Dit is het bruto binnenlands energieverbruik uitgedrukt in miljoen ton olie-equivalenten gedeeld door het bbp uitgedrukt in miljoenen euro's van 1995.

2. Sectorale analyse van het energie-eindverbruik

De verwachte evolutie van het energie-eindverbruik vertoont grote sectorale verschillen (zie tabel 43).

TABEL 52 - Evolutie van de eindvraag naar energie per sector

	Gemiddelde jaarlijkse groeivoeten					Structuur		
	1981-2004	1981-1990	1991-2004	2005-2010	2001-2010	1980	2000	2010
Totaal	0,8	-0,4	1,6	0,8	0,8	100,0	100,0	100,0
- Industrie	0,3	-1,1	1,4	0,0	0,0	40,3	37,1	34,5
- Transport	2,3	2,9	1,9	1,5	1,3	18,5	26,5	27,9
- Diensten en gezinnen ^a	0,3	-1,4	1,6	1,0	1,1	41,2	36,3	37,6

a. Inclusief landbouw.

Industrie

Het eindverbruik van de industrie neemt matig toe over de periode 1981-2004 met gemiddeld 0,3 % per jaar. Nochtans bedroeg voor de periode 1991-2004 de gemiddelde groei 1,4 % per jaar. Dat is toe te schrijven aan de sterke groei van de industriële activiteit op het einde van de jaren negentig. Nadien, in 2001 en 2002, daalt het verbruik als gevolg van de conjunctuurvertraging. Gedurende de projectieperiode wordt de historische trend voortgezet en zou het eindverbruik zelfs stabiliseren. In 2010 zou het industrieel verbruik 13,8 Mtoe¹ bedragen, d.i. nog slechts 34,5 % van het eindverbruik, tegenover 40,3 % in 1980.

De verhoogde toepassing van energiebesparende technologieën zou de daling van de energie-intensiteit van de industrie doen versnellen gedurende de projectieperiode t.o.v. de voorgaande periode. Ook de herstructurering van de staalsector draagt hiertoe bij. Tevens sluiten de gewesten vrijwillige overeenkomsten, vooral met de energie-intensieve industrieën. De bedrijven zouden zich daarbij engageren om een (wereldwijde) benchmarkingprocedure te volgen die de meest efficiënte praktijken van energieconsumptie identificeert. Vervolgens zouden ze die praktijken introduceren en op termijn (2008-2012 naargelang het gewest) hun energieverbruik reduceren. Dergelijke overeenkomsten zouden beïnvloedend bijdragen tot een rationeler energieverbruik van de industrie.

Transport

Voor transport, d.i. zowel voor eigen rekening als voor rekening van derden, wordt een toename van het verbruik met jaarlijks gemiddeld 1,5 % verwacht, voornamelijk voor petroleumproducten. Die toename is nog steeds hoger dan die van het totale energie-eindverbruik. De groei zou wel niet zo fors zijn als in het verleden (jaarlijks gemiddeld 1,9 % voor de periode 1991-2004). In de projectieperiode zou een geleidelijke toename van het gebruik van zuinigere voertuigen² bijdragen tot het inperken van de energiebehoeften.

De energie-intensiteit³ zou meer afnemen tijdens de projectieperiode dan in de periode 1991-2004.

1. Miljoen ton olie-equivalenten = 41 868 terajoules.

2. Zie ACEA-akkoorden.

3. Dit is het energie-eindverbruik van transport uitgedrukt in terajoules gedeeld door het bbp uitgedrukt in miljoenen euro's van 1995.

Diensten en gezinnen

Terwijl het energieverbruik van de diensten en de gezinnen met gemiddeld 1,6 % per jaar toenam in de periode 1991-2004, zou de toename in de projectieperiode gematigder zijn met gemiddeld 1 % per jaar. Het grootste deel van het energieverbruik gaat naar 'verwarming/koeling', het overige deel naar specifieke elektrische toepassingen zoals verlichting en elektrische toestellen. Het energieverbruik is efficiënter, onder andere door een betere isolatie van de woningen en gebouwen, meer rendabele verwarmingsinstallaties en energiezuinige elektrische toestellen. De fiscale maatregelen ten voordele van energiebesparende investeringen (belastingverminderingen op federaal niveau en allerlei premies op regionaal niveau) stimuleren verder het efficiënter energieverbruik.

Bijgevolg zou de energie-intensiteit van de diensten en gezinnen¹ tijdens de periode 2005-2010 meer afnemen dan in de periode 1991-2004.

3. Analyse per productcategorie van het bruto binnenlands energieverbruik en het energie-eindverbruik

Over de periode 1980 tot 2010, zien we een belangrijke verschuiving in de structuur van de energieconsumptie van vaste en vloeibare brandstoffen naar gas en elektriciteit wat het energie-eindverbruik betreft. Binnen het bruto binnenlands energieverbruik is er een verschuiving merkbaar van vaste en vloeibare brandstoffen naar gas en hernieuwbare energiebronnen². De evolutie van de vraag naar de belangrijkste energieproducten van het bruto binnenlands energieverbruik en van het energie-eindverbruik wordt weergegeven in tabel 53.

TABEL 53 - Evolutie van de structuur van het energieverbruik
(in Mtoe en in procent van het totale verbruik van energie)

	Producten	1980		2000		2010	
		Mtoe	%	Mtoe	%	Mtoe	%
Bruto binnenlands energieverbruik	Totaal	45,7	100,0	57,2	100,0	58,5	100,0
	Vaste brandstoffen	11,0	24,0	8,2	14,3	4,6	7,9
	Vloeibare brandstoffen	22,9	50,1	22,0	38,4	22,7	38,8
	Gas	8,9	19,5	13,4	23,4	16,8	28,7
	Kernenergie	2,9	6,3	12,8	22,4	13,0	22,2
	Andere	0,0	0,1	0,8	1,5	1,5	2,4
Energie-eindverbruik	Totaal	31,7	100,0	36,9	100,0	39,9	100,0
	Vaste brandstoffen	5,1	16,2	3,4	9,2	1,9	4,7
	Vloeibare brandstoffen	14,8	46,7	16,0	43,4	17,4	43,7
	Gas	7,7	24,4	10,0	27,1	12,0	30,1
	Elektriciteit	3,6	11,4	6,7	18,1	7,7	19,2
	Andere	0,4	1,2	0,8	2,2	0,9	2,3

1. Dit is het energie-eindverbruik van de diensten en de gezinnen uitgedrukt in terajoules gedeeld door het bbp uitgedrukt in miljoenen euro's van 1995.
2. Voor 2000 ook naar kernenergie.

Vaste brandstoffen

De algemene tendens van een dalend verbruik van vaste brandstoffen zet zich verder tijdens de projectieperiode, zowel in marktaandeel als in volume. De vraag van de elektriciteitssector naar vaste brandstoffen daalt gevoelig ten voordele van de verdere doorbraak van gas¹ (zie punt B.1.). De vraag van de industrie naar steenkool en cokes daalt gevoelig vooral als gevolg van de herstructurering van de staalsector. Er is ook een dalende vraag van de diensten en gezinnen.

Vloeibare brandstoffen

Het aandeel van de vloeibare brandstoffen in het bruto binnenlands energieverbruik loopt eveneens sterk terug. In 1980 bedroeg het aandeel nog 50,1 % tegen 38,4 % in 2000. Dat is vooral toe te schrijven aan de dalende vraag van de elektriciteitscentrales. Nadien zou het aandeel nagenoeg stabiel blijven.

Het aandeel in het eindverbruik van petroleumproducten bedroeg 43,4 % van het totale energie-eindverbruik in 2000, tegenover 46,7 % in 1980. Nadien zou het aandeel eveneens stabiel blijven. Het eindverbruik van petroleumproducten zou op het einde van de projectieperiode 17,4 Mtoe bedragen.

Ondanks die dalende evolutie in het verleden blijft aardolie de belangrijkste energiebron van het binnenlands energieverbruik en het energie-eindverbruik.

Aardgas

Na aardolie is aardgas de belangrijkste energiebron. De consumptie van aardgas kent een sterke stijging, zowel in volume als in marktaandeel van 1980 tot 2010. Dat geldt zowel voor bruto binnenlands energieverbruik als voor het energie-eindverbruik. Die evolutie is onder meer toe te schrijven aan de toenemende vraag van de elektriciteitssector (zie punt B.1.). Het eindverbruik van aardgas zou jaarlijks gemiddeld met 1,2 % toenemen tijdens de projectieperiode. Op het einde van de projectieperiode zou aardgas 30,1 % van het totale energie-eindverbruik vertegenwoordigen, tegenover 24,4 % in 1980.

Elektriciteit

De vraag naar elektriciteit neemt eveneens toe in volume en in marktaandeel van 1980 tot 2010 en zou 7,7 Mtoe bereiken in 2010. Dat is 19,2 % van het energie-eindverbruik, tegenover 11,4 % in 1980. De groei van de vraag naar elektriciteit zou wel vertragen en onder de 2 % blijven gedurende de projectieperiode (jaarlijks gemiddeld 1,5 %) t.o.v. een jaarlijkse gemiddelde groei van 2,5 % in de periode 1991-2004. Dat is het gevolg van een verbetering van de energie-efficiëntie van elektrische uitrustingen en een geleidelijke verzadiging van de aankoop van uitrustingen. De intensiteit van het bbp aan elektriciteit zou bijgevolg afnemen gedurende de projectieperiode tegenover een toename in de periode 1991-2004.

Overige energieproducten

Het aandeel van de overige energieproducten (hernieuwbare energiebronnen) evolueerde van slechts 0,1 % van het bruto binnenlands energieverbruik in 1980 tot 1,5 % in 2000. Ondanks die aanzienlijke stijging van het aandeel door de toenemende vraag van elektriciteitssector (zie ook punt B.1.) blijft het beperkt en bedraagt het ongeveer 2,4 % van het bruto binnenlands energieverbruik in 2010.

Na een toename van het aandeel in het energie-eindverbruik van 1,2 % in 1980 tot 2,2 % in 2000, blijft het aandeel stabiel en bedraagt het 2,3 % van het energie-eindverbruik op het einde van de projectieperiode.

1. De STEG's en de centrales met WKK.

4. Onzekerheden omtrent de energieprijzen

De prijs voor het energie-eindverbruik zou hoog blijven gedurende de projectieperiode. Na een sterke toename van de prijs in 2004 en 2005 zou de jaarlijkse gemiddelde groei van de prijs meer gematigd zijn van 2006 tot 2010 en 1,8 % bedragen in de periode 2005-2010. Dat is een zelfde groei als die van de deflator van de particuliere consumptie, tegenover 0,1 % minder groei in de voorgaande periode (zie tabel 54).

Een aantal onzekerheden weegt natuurlijk op die evoluties waaronder degene die verband houden met de evolutie van de prijs voor een vat ruwe olie.

TABEL 54 - Evolutie van de verbruiksprijzen van energie
(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)

	1981-2004	1981-1990	1991-2004	2005-2010	2001-2010
Verbruiksprijs van energie ^a	1,8	1,6	1,9	1,8	1,7
Relatieve energieprijs ^b	-1,1	-2,6	-0,1	0,0	-0,2

a. Gemiddelde prijs van alle energiedragers geconsumeerd door energie-eindverbruikers op de binnenlandse markt.

b. Energieprijs gedeeld door de deflator van de particuliere consumptie.

Ruwe olie en petroleumproducten

De binnenlandse prijs voor de petroleumproducten hangt af van de internationale prijs voor ruwe olie maar ook van het nationale fiscale beleid. De projectie veronderstelt een gemiddelde prijs voor een vat ruwe olie (Brent-kwaliteit) van 46,6 dollar in 2005 en 43,4 dollar in 2006. Nadien herneemt de prijs geleidelijk tot 45,8 dollar in 2010.

Aardgas

De aardgasprijs, die gedeeltelijk geïndexeerd is aan de prijs van de ruwe olie, volgt die evolutie met enige vertraging. De onzekerheden omtrent de prijs van ruwe olie wegen ook op de prijs van aardgas en bijgevolg op de variabele kosten van de elektriciteitsproductie. Bijkomende onzekerheid is het effect van de liberalisering van de Europese markt voor gas. De liberalisering en de toenemende concurrentie die eruit voortvloeit kunnen een neerwaartse druk op de aardgasprijs betekenen. Een sterke toename van de wereldvraag naar gas en in het bijzonder van de vraag van de elektriciteitscentrales kan op termijn echter voor een omgekeerde beweging zorgen.

Steenkool

Na een sterke toename in 2004 neemt de prijs van vaste brandstoffen matig toe gedurende de projectieperiode.

Toenemende openstelling van de elektriciteitsmarkt voor de concurrentie

De huidige vooruitzichten houden rekening met de verdere totstandkoming van de liberalisering van de elektriciteitsmarkt. In Vlaanderen is de elektriciteitsmarkt al volledig vrij gemaakt sinds juli 2003. In Wallonië en Brussel komt de consumptie voor niet-huishoudelijke gebruik reeds in aanmerking, terwijl de gezinnen pas in 2007 in aanmerking zullen komen¹.

1. Voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zie het Belgisch Staatsblad van 17 november 2001 en 26 april 2004 en voor het Waals Gewest zie de Beslissing van de Waalse Regering van 23 december 2004.

Door de liberalisering van de Europese elektriciteitsmarkt, stelt de binnenlandse vraag zich open voor nieuwe producenten en leveranciers. Binnen dat kader bestaat er onzekerheid over de evolutie van de volumes die op Europees niveau zullen worden verhandeld en over de prijsevolutie voor de eindafnemers. Aangezien de contractuele prijs van een GWh niet openbaar wordt gemaakt en er geen informatie is over de verschillende marges, kan de ontwikkeling van de stromen tussen de Europese landen moeilijk geraamd worden. De projectie veronderstelt dat de prijs van elektriciteit matig toeneemt (en dus licht daalt in reële termen) en dat de netto-import eveneens gematigd toeneemt.

B. De evolutie van de broeikasgasemissies

Op 16 februari 2005 is het Kyoto-Protocol (1997) officieel in werking getreden. België heeft zich ertoe verbonden zijn broeikasgasemissies in 2008-2012 met 7,5 % te verminderen ten opzichte van 1990. In maart 2004 werd de verdeelsleutel vastgesteld voor de inspanningen die de drie gewesten en de federale overheid moeten leveren om de doelstelling te halen. Het Waals Gewest moet zijn uitstoot in vergelijking met 1990 met 7,5 % verminderen, het Vlaams Gewest met 5,2 % en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest mag zijn emissies laten stijgen met 3,4 %.

Binnen dit kader hebben de federale overheid en de gewesten zich tevens geëngageerd om een aantal reductiemaatregelen te nemen en zouden eveneens gebruik maken van flexibiliteitsmechanismen voor het behalen van de doelstelling¹ zoals voorzien door de internationale akkoorden. Er zijn drie zogenaamde flexibiliteitsmechanismen: projecten van gezamenlijke tenuitvoerbrenging, mechanismen voor schone ontwikkeling en internationale verhandeling van emissierechten. De projecten van gezamenlijke tenuitvoerbrenging en mechanismen voor schone ontwikkeling zouden eerst aangewend worden. Nadien is het niet uitgesloten dat de federale overheid en de gewesten emissierechten zouden aankopen op de internationale markten indien de doelstelling toch zou overschreden worden.

De drie belangrijkste broeikasgasemissies binnen het Kyoto-Protocol zijn koolstofdioxide (CO₂), methaan (CH₄) en distikstofoxide (N₂O). Het Protocol van Kyoto behelst ook hydrofluorkoolwaterstoffen (HFK's), perfluorkoolwaterstoffen (PFK's) en zwavelhexafluoride (SF₆).

De gehanteerde inventarisgegevens werden in maart 2005 gerapporteerd aan de Europese Commissie overeenkomstig Artikel 3 van het Besluit No 280/2004/EC betreffende het controle mechanisme voor de Europese broeikasgasemissies en de uitvoering van het Kyoto-Protocol. Ze bevatten een actualisering van de broeikasgasemissies van 1990 tot 2003.

De transformatie en de consumptie van energie zijn de belangrijkste bronnen van emissies en vertegenwoordigen ongeveer 83 % van de broeikasgasemissies (in CO₂-equivalenten) in België. Ongeveer 97 % van de energiegerelateerde emissies (in CO₂-equivalenten) bestaat uit CO₂. De overige niet-energiegebonden emissies zijn vooral afkomstig van industriële processen, landbouw en afval.

1. Zie Nationaal Toewijzingsplan en Toewijzingsplannen van de Gewesten, 2005-2007, goedgekeurd door de Europese Commissie in oktober 2004.

De energieregelateerde CO₂-emissies worden besproken in punt 1. De niet-energiegerelateerde CO₂-emissies worden toegelicht in punt 2. In punt 3 komen de totale CH₄- en N₂O-emissies aan bod. In punt 4 worden de gefluoreerde gassen besproken. Tenslotte worden de totale emissies besproken en vergeleken met de doelstelling van het Protocol van Kyoto.

1. De energieregelateerde emissies van CO₂

De energiegebonden CO₂-emissies ontstaan bij de transformatie en de consumptie van fossiele brandstoffen¹ en vertegenwoordigen ongeveer 80 % van de broeikasgasemissies (in CO₂-equivalenten) in België.

Stabilisering van de energiegebonden CO₂-emissies...

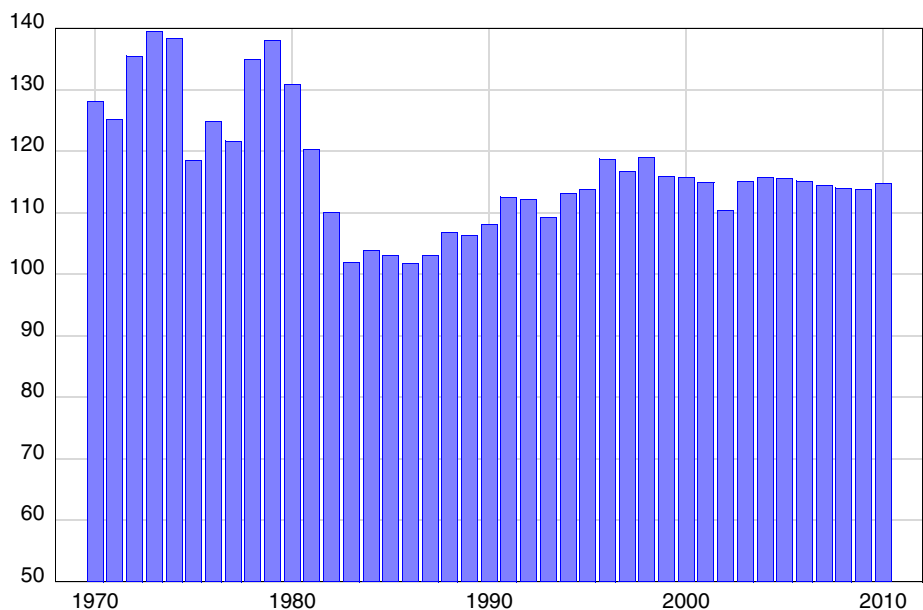
Uit de figuur 29 blijkt dat de CO₂-uitstoot gedurende de projectieperiode nagenoeg stabiel blijft. In 2010 zou de uitstoot 114,5 miljoen ton bedragen. In vergelijking met 1990 bedraagt de toename van de energiegebonden CO₂-uitstoot 6 %, maar t.o.v. 2000 zou de uitstoot afnemen.

Zoals uit figuur 29 blijkt, dalen de energiegebonden CO₂-emissies van 115,7 in 2000 naar 114,9 miljoen ton in 2001. Dat komt door de kleinere elektriciteitsproductie. Er wordt namelijk meer elektriciteit geïmporteerd dan in 2000 hoofdzakelijk door de prijsstijging van gas (wat de elektriciteitsproductie in België duurder maakt). De economische groeivertraging beperkt eveneens de energiegebonden CO₂-uitstoot. De elektriciteitsproductie herneemt vanaf 2002, maar door de groeivertraging blijven de CO₂-emissies dalen. De emissies stijgen opnieuw in 2003 tot 115 miljoen ton en verder tot 115,8 miljoen ton in 2004 door de heropleving van de activiteit vooral in de energie-intensieve industrieën. Nadien zou de CO₂-uitstoot opnieuw dalen o.m. door de herstructurering van de staalsector en de structurele wijzigingen in de elektriciteitssector. Op het einde van de projectieperiode neemt de impact van die factoren af en is er een lichte stijging van de CO₂-emissies.

Het Federaal Planbureau heeft in 2004 langetermijnvooruitzichten² voor de energiegebonden CO₂-uitstoot in België gepubliceerd. Die langetermijnvooruitzichten werden met het model PRIMES gerealiseerd. Ondanks de verschillen in methodologie en voor sommige hypothesen, komen de middellangetermijnvooruitzichten met HERMES en de langetermijnvooruitzichten met PRIMES overeen: de energiegebonden CO₂-uitstoot over de periode 2000-2010 zou nagenoeg stabiel blijven.

-
1. De emissies door energietransformatie ontstaan bij de elektriciteitsproductie, de olieraffinage en de transformatie van brandstoffen.
De emissies door energieconsumptie ontstaan bij de verbranding van fossiele brandstoffen door de industrie, transport, de tertiaire sector en de gezinnen.
 2. Planning Paper 95: "Energievooruitzichten voor België tot 2030", Federaal Planbureau, april 2004.

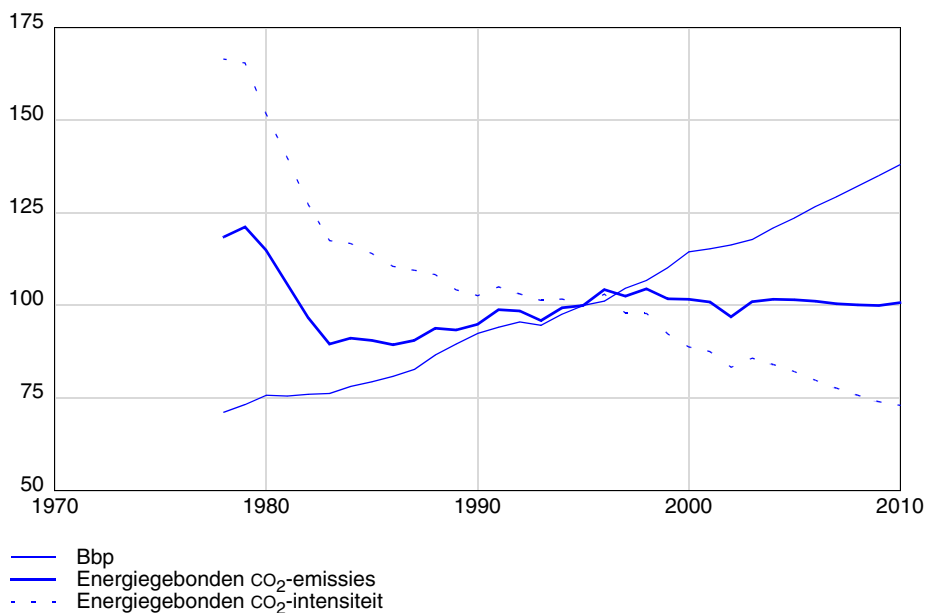
FIGUUR 29 - Evolutie van de energiegerelateerde CO₂-emissies (in miljoen ton)

... en een sterke daling van de CO₂-intensiteit van het bbp

De energiegebonden CO₂-intensiteit van het bbp¹ zou met gemiddeld 2,3 % per jaar dalen gedurende de projectieperiode t.o.v. de daling met 1,4 % tijdens de periode 1991-2004. Die evolutie weerspiegelt een efficiënter energieverbruik (zie figuur 22) en een verschuiving in de structuur van de energieconsumptie.

FIGUUR 30 - Energiegerelateerde CO₂-intensiteit van het bbp (index 1995=100)

1. Dit is de energiegebonden CO₂-uitstoot uitgedrukt in miljoen ton gedeeld door het bbp uitgedrukt in miljoenen euro's van 1995.

De energiegerelateerde CO₂-emissies worden ongeveer gelijk over vier groepen sectoren verdeeld voor 2010: de diensten en gezinnen, de industrie, de energie-sector (inclusief de elektriciteitsproductie) en het transport (zie tabel 55).

TABEL 55 - Evolutie van de energiegerelateerde CO₂-emissies per sector

	Gemiddelde jaarlijkse groeivoeten (%)			Niveau (miljoen ton)		Structuur (%)	
	1991-2004	2005-2010	2001-2010	1990	2010	1990	2010
Elektriciteitssector	0,1	-2,4	-1,7	24,2	21,4	22,4	18,6
Energiesector ^a	0,1	1,2	1,5	5,9	6,4	5,5	5,6
Industrie	-0,3	-1,3	-1,2	31,9	28,5	29,6	24,8
Transport	1,7	1,6	1,4	19,8	27,7	18,3	24,2
Diensten en gezinnen ^b	0,8	0,7	0,7	26,0	30,3	24,0	26,4
Totaal ^c	0,5	-0,2	-0,1	108,0	114,5	100,0	100,0

a. Exclusief de elektriciteitssector.

b. Inclusief landbouw.

c. Inclusief vluchtige CO₂-emissies.

Elektriciteitssector

Hoewel de elektriciteitsproductie jaarlijks met gemiddeld 1,3 % zou toenemen tijdens de projectieperiode zou de uitstoot van de elektriciteitssector afnemen met gemiddeld 2,4 % per jaar. Een verdere doorbraak van aardgas ten koste van steenkool, een betere energie-efficiëntie dankzij de STEG's en centrales met WKK en de stijgende elektriciteitsproductie op basis van hernieuwbare energiebronnen hebben een gunstig effect op de emissies. De emissies afkomstig van de elektriciteitsproductie zouden zowel in niveau als in aandeel dalen van 1990 tot 2010.

Het aantal geproduceerde GWh met hernieuwbare energiebronnen (waterkracht, windkracht, biomassa en andere) zou bijna verdubbelen tijdens de projectieperiode en zou in 2010 meer dan 5300 GWh bedragen. Tegen 2010 zouden elektriciteitsleveranciers moeten aantonen dat minstens 6 % van hun geleverde elektriciteit geproduceerd wordt op basis van hernieuwbare energie via een systeem van groenestroomcertificaten. Het systeem trad in werking in Vlaanderen (januari 2002) en Wallonië (juli 2003). Indien een leverancier niet kan voldoen aan de verplichting zal hij een boete moeten betalen.

Het aandeel van de elektriciteitsproductie met gascentrales blijft toenemen. Die groei is het gevolg van de ingebruikname van STEG's en centrales met WKK. Deze laatste zouden tegen 2005 een productie van bijna 8000 GWh en in 2010 van meer dan 11000 GWh bereiken¹. Ook voor warmtekrachtkoppeling werd een certificaatsysteem opgestart om de vooropgestelde doelstelling te halen.

Het gebruik van petroleumproducten voor de productie van elektriciteit blijft beperkt. Het aandeel van de steenkoolcentrales in de productie daalt door de buitengebruikstelling en de niet-vervanging van de bestaande conventionele thermische centrales.

1. Doelstelling die door de verschillende gewesten is vooropgesteld.

De aanwending van afgeleide gassen voor de elektriciteitsproductie daalt vanwege de lagere productie van afgeleide gassen door de herstructurering van de staalsector. De productie van elektriciteit door kerncentrales blijft gelijk gedurende de projectieperiode. Het aandeel in de totale elektriciteitsproductie zou wel afnemen van 60,8 % in 1990 tot 58,3 % in 2000 en tot 52 % in 2010. De ontmanteling van de kerncentrales is pas voorzien vanaf 2015. Tenslotte wordt verondersteld dat de netto-import van elektriciteit gematigd toeneemt gedurende de projectieperiode.

Industrie

Tijdens de projectieperiode zou de uitstoot jaarlijks met gemiddeld 1,3 % afnemen dankzij efficiëntere technologieën, de herstructurering van de industrie (de staalsector) en de structurele verschuiving van het energieverbruik van vaste en vloeibare brandstoffen naar gas en elektriciteit. De emissies afkomstig van de industrie dalen zowel in niveau als in aandeel van 1990 tot 2010. Het Nationaal Toewijzingsplan zou er beduidend toe bijdragen dat de uitstoot door de industrie vermindert.

België heeft, ter uitvoering van de Europese Richtlijn (2003/87/EG), onderdeel van het Europese Programma inzake Klimaatverandering, een Nationaal Toewijzingsplan voor emissierechten uitgewerkt dat op 20 oktober 2004 door de Europese Commissie werd goedgekeurd. Deze richtlijn is bedoeld om ondernemingen te helpen zo soepel en goedkoop mogelijk de emissienormen te bereiken. Om hun doelstelling te bereiken, hebben de betreffende ondernemingen de keuze tussen investeringen die hun emissies reduceren, de aanschaf van emissierechten op de Europese markt of een combinatie van beide. Op die manier kunnen ze de kosten optimaliseren. Het Europese CO₂-emissiehandelsstelsel trad vanaf 1 januari 2005 in werking. Elke installatie die is opgenomen in het Toewijzingsplan, kreeg een aantal emissierechten toegewezen voor de periode 2005-2007. De drie gewesten zijn bevoegd voor de meeste installaties in België. Voor één specifiek type van installaties, met name de veiligheids- en hulpinstallaties bij kerncentrales, is de federale overheid bevoegd. Het Nationaal Toewijzingsplan bestaat aldus uit verschillende onderdelen: een federaal gedeelte en de Toewijzingsplannen van de gewesten.

Transport

De uitstoot die veroorzaakt wordt door transport zou tijdens de projectieperiode gemiddeld met 1,6 % per jaar stijgen. Dat tempo ligt nog steeds hoger dan de totale toename van de energiegebonden CO₂-emissies ondanks de daling van de energie-intensiteit van transport. Gedurende de projectieperiode is de impact van de ACEA-akkoorden nog relatief gering en zijn de mogelijkheden om op andere brandstof over te schakelen relatief beperkt.

Diensten en gezinnen

Bij de diensten en de gezinnen zou de uitstoot met gemiddeld 0,7 % per jaar toenemen in de periode 2005-2010. De uitstoot neemt gematigd toe vanwege een efficiënter energieverbruik. Ook de structurele wijziging van het energieverbruik (stijging van het aandeel van aardgas) heeft een gunstig effect op de uitstoot.

2. Niet-energiegerelateerde emissies van CO₂

Naast CO₂-emissies door verbranding van brandstoffen, komen er ook emissies vrij bij bepaalde industriële processen, o.a. bij de cement- en staalproductie en de petrochemie. Die emissies zijn sterk proces- en technologiegebonden. Ook bij de verbranding van afval komt er CO₂ vrij.

De niet-energiegerelateerde emissies van CO₂ zouden in 2005 10,2 miljoen ton bedragen. Die emissies zouden bij ongewijzigd beleid jaarlijks gemiddeld met 1,8 % toenemen gedurende de projectieperiode en in 2010 11,2 miljoen ton bedragen. Dat zou een toename van 27,4 % betekenen t.o.v. 1990.

3. Emissies van CH₄ en N₂O

De emissies van CH₄ kunnen in drie grote groepen worden ingedeeld: emissies door energietransformatie en -consumptie¹, emissies van de landbouw en emissies uit het storten en verwerken van afval. De landbouw neemt het grootste deel van de CH₄-emissies voor zijn rekening. Die emissies worden veroorzaakt bij verteringsprocessen, de mestproductie en de bemesting van landbouwgrond.

N₂O komt vrij bij de transformatie en de consumptie van fossiele brandstoffen, waarbij het aandeel van de emissies door transport toeneemt. In de industrie is de productie van adipine- en salpeterzuur de enige bron van N₂O. De N₂O-emissies van de landbouw gebeuren bij de bemesting van landbouwgrond en bedragen ongeveer de helft van de totale N₂O-emissies. Tenslotte komt ook N₂O vrij bij de verbranding van afval.

Bij de evaluatie van de resultaten moet er rekening worden gehouden met een grote onzekerheidsmarge. Die grote foutenmarge is te wijten aan onzekerheden over de emissiefactoren en aan moeilijkheden bij de bepaling van de bronnen. De cijfers zijn dan ook louter indicatief.

Afname van de CH₄-emissies

De totale CH₄-emissies zouden gemiddeld met meer dan 4 % per jaar afnemen en ongeveer 290 000 ton (of 6,1 miljoen ton CO₂-equivalenten) bedragen in 2010. De afname van 1990 tot 2010 zou meer dan 40 % bedragen. De CH₄-emissies van de landbouw en de afvalverwerking² zouden een belangrijke daling kennen. De energiegerelateerde CH₄-emissies en de emissies afkomstig van de industriële processen daarentegen zouden jaarlijks gematigd toenemen.

Afname van de N₂O-emissies

De totale N₂O-emissies zouden dalen met gemiddeld 0,5 % per jaar en in 2010 bijna 35 000 ton (of 10,6 miljoen ton CO₂-equivalenten) bedragen. Dat betekent een daling tussen 1990 en 2010 met 11 %. De energiegebonden emissies zouden jaarlijks toenemen, vooral de emissies van transport³. De emissies afkomstig van de landbouw⁴ zouden een belangrijke daling kennen. De emissies afkomstig van de industriële processen zouden jaarlijks toenemen.

De evoluties voor de CH₄- en N₂O-emissies stemmen overeen met de verwachtingen in de Derde Nationale Mededeling, het MIRA-S 2000-rapport, het Vlaams Klimaatbeleidsplan en het 'Plan pour la Maîtrise Durable de l'Énergie'⁵.

-
1. De emissies door energietransformatie ontstaan bij de elektriciteitsproductie, de olieraffinage en de transformatie van brandstoffen.
De emissies door energieconsumptie ontstaan bij de verbranding van fossiele brandstoffen door de industrie, transport, de tertiaire sector en de gezinnen en door verdamping bij de aardgasverdeling.
 2. Emissies afkomstig van de landbouw dalen door de inkrimping van de veestapel en het mestbeleid met o.m. mestverwerkingstechnieken en opslagtijden, zie MAP 2. Emissies afkomstig van afvalverwerking dalen door selectieve ophaling en recuperatie, compostering, verschuiving van storten naar verbranden, verplichting tot methaanafvang bij bestaande stortplaatsen, zie VLAREM II.
 3. Verplichte katalysatoren met verhoogde N₂O-emissies als neveneffect.
 4. Emissies afkomstig van de landbouw dalen door de inkrimping van de rundvee- en varkensstapel, het ammoniakreductieplan en de sterke reductie in kunstmestverbruik.
 5. Zie 'Belgium's Third National Communication under the United Nations Framework Convention on Climate Change', april 2002, 'MIRA-S 2000: Milieu- en Natuurrapport Vlaanderen: scenario's', VMM, september 2000, het 'Vlaams Klimaatbeleidsplan 2002-2005' en het 'Plan pour la Maîtrise Durable de l'Énergie', Waals Gewest, december 2003.

4. Emissies van gefluoreerde gassen (HFK's, PFK's en SF₆)

De HFK's en PFK's worden gebruikt als alternatief voor ozonafbrekende stoffen. HFK's worden aangewend als koelmiddel voor koel- en airconditioninginstallaties, als drijfgas in spuitbussen, als blaasmiddel bij de aanmaak van kunststofschuimen en als blusmiddel in brandbestrijdingssystemen. PFK's worden als koelmiddel en als reinigingsmiddel in de productie van elektronica en fijnmechanica gebruikt. SF₆ wordt gebruikt als elektrische isolatie in installaties met hoge en gemiddelde spanning, hoofdzakelijk in beveiligingsschakelaars, transformatoren en stroomrails. SF₆ wordt ook gebruikt voor geluidsisolatie in dubbele beglazing.

Het basisjaar voor de aanrekening van de gefluoreerde gassen in het Protocol van Kyoto is 1995. In 1995 maakten ze 3 % uit van de totale nationale emissies (in CO₂-equivalenten), in 2003 daalt dat tot 1 %.

De vooruitzichten voor de gefluoreerde gassen zijn gebaseerd op de evolutie van de gefluoreerde gassen volgens het scenario 1 uit de studie¹ van ECONOTEC en het VITO (zie tabel 47). In het scenario 1: *regional regulations* van deze studie wordt rekening gehouden met de impact van de Europese regelgeving (EC/2037/2000) die het gebruik van CFK's en HCFK's verbiedt voor verschillende toepassingen. Er wordt ook rekening gehouden met de impact van regionale regelgeving die reeds ingevoerd, beslist of gepland (op langere termijn) werd.

TABEL 56 - Evolutie van de gefluoreerde gassen

	Miljoen ton CO ₂ -equivalenten				Gemiddelde jaarlijkse groeivoeten 2005-2010	Procentuele toename 1995-2010
	1995	2000	2005	2010		
HFK	0,3	0,8	1,2	2,0	6,9	676,3
PFK	2,3	0,4	0,2	0,2	0,0	-91,1
SF ₆	2,2	0,1	0,1	0,1	-0,4	-96,9
Totaal	4,8	1,2	1,5	2,3	5,9	-52,9

De cijfers uit de tabel 56 houden rekening met de laatste versie van de nationale emissie-inventarissen² (maart 2005). De uitstoot van gefluoreerde gassen, die in 1995 ongeveer 5 miljoen ton CO₂-equivalenten bedroeg, is sindsdien door investeringen drastisch gereduceerd.

Na een daling van 4,8 miljoen ton CO₂-equivalenten in 1995 tot 1,2 in 2000 herneemt de uitstoot van de gefluoreerde gassen. De gefluoreerde gassen zouden jaarlijks gemiddeld met ongeveer 6 % toenemen gedurende de projectieperiode en in 2010 meer dan 2 miljoen ton CO₂-equivalenten bedragen. Dat zou toch een daling betekenen van meer dan 50 % t.o.v. 1995.

1. 'Preparation of a Federal Policy for the Reduction of Greenhouse Gas Emissions (HFC's, PFC's en SF₆)', ECONOTEC en VITO, december 2003.

2. Deze bevatten een actualisering van de uitstoot van de gefluoreerde gassen van 1990 tot 2003.

5. Totale broeikasgasemissies

Stabilisering van de broeikasgasemissies t.o.v. 1990.

De verwachte evolutie van de totale broeikasgasemissies wordt in tabel 57 weergegeven. Volgens de huidige vooruitzichten zouden de broeikasgasemissies in 2010 een niveau bereiken van 144,7 miljoen ton CO₂-equivalenten. Dat zou een quasi-stabilisering betekenen van 2010 t.o.v. 1990. De uitstoot zou zelfs jaarlijks met gemiddeld 0,2 % afnemen gedurende de projectieperiode. Dat komt enerzijds door een matige toename van het energieverbruik en de structurele wijzigingen in het verbruik (van vaste en vloeibare brandstoffen naar gas en elektriciteit) en anderzijds door de daling van de CH₄- en N₂O-emissies. De niet-energiegebonden CO₂-emissies en de gefluoreerde gassen zouden jaarlijks gemiddeld toenemen tijdens de projectieperiode. Figuur 31 toont de evolutie van de broeikasgasemissies van 1990 tot 2010 in miljoen ton CO₂-equivalenten.

TABEL 57 - Evolutie van de broeikasgasemissies

	Miljoen ton CO ₂ -equivalenten				Gemiddelde jaarlijkse groeivoeten 2005-2010	Procentuele toename t.o.v. basisjaar	
	Basisjaar ^a	2000	2005	2010		2005	2010
Energiegerelateerde CO ₂ -emissies ^b	108,0	115,7	115,4	114,5	-0,2	6,9	6,0
Niet-energiegerelateerde CO ₂ -emissies ^c	8,8	9,9	10,2	11,2	1,8	16,1	27,4
Totale CH ₄ -emissies ^d	10,8	9,8	7,7	6,1	-4,7	-28,5	-43,6
Totale N ₂ O-emissies ^e	11,9	12,6	10,8	10,6	-0,5	-9,4	-11,0
Totale HFK, PFK en SF ₆ -emissies	4,8	1,2	1,5	2,3	5,9	-68,5	-52,9
Totaal	144,3	149,2	145,7	144,7	-0,2	0,9	0,3

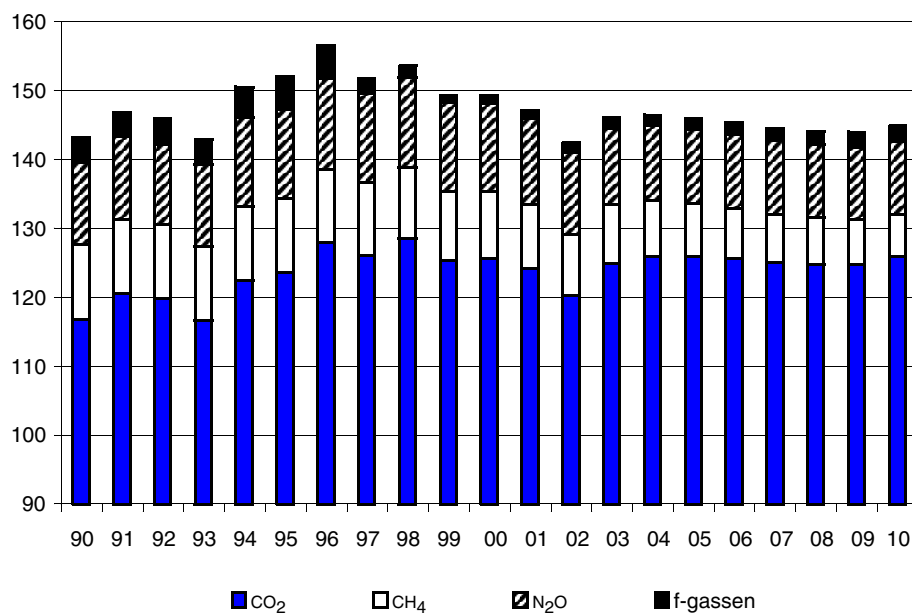
- a. Basisjaar is 1990 voor alle broeikasgassen behalve voor de gefluoreerde gassen. Voor de gefluoreerde gassen is het basisjaar 1995.
- b. Exclusief energiegerelateerde CO₂-emissies afkomstig van andere dan energie sector, industrie, transport, diensten, gezinnen, landbouw en vluchtige emissies.
- c. Exclusief CO₂-emissies afkomstig van verandering in grondgebruik en bosbouw.
- d. Exclusief CH₄-emissies afkomstig van verandering in grondgebruik en bosbouw.
- e. Exclusief N₂O-emissies afkomstig van oplosmiddel- en ander productgebruik en afkomstig van verandering in grondgebruik en bosbouw.

Bijkomende maatregelen zullen nodig zijn om de doelstelling te halen.

De doelstelling zoals bepaald in het Protocol van Kyoto impliceert een daling van de emissies met 7,5 % tegenover het basisjaar in de periode 2008-2012, wat overeenstemt met een niveau van 133,5 miljoen ton CO₂-equivalenten. In 2010 zou het niveau van de broeikasgasemissies dus nog 11,2 miljoen ton CO₂-equivalenten (of 8,4 %) boven de vooropgestelde doelstelling liggen.

Bijkomende maatregelen zullen nodig zijn om de doelstelling te halen. De effecten van reeds voorziene, maar nog niet uitgevoerde maatregelen - zowel op regionaal als op nationaal niveau - zouden de resultaten dichterbij de doelstelling kunnen brengen. Bovendien is het niet uitgesloten dat de federale overheid en de gewesten zouden overgaan tot de aankoop van emissierechten op de internationale markten indien de doelstelling toch zou worden overschreden.

FIGUUR 31 - Evolutie van de broeikasgasemissies
(in miljoen ton CO₂-equivalenten)

Belangrijkste hypothesen van de projectie

Tabel 1 HYPOTHESEN OMTRENT DE BINNENLANDSE EN DE INTERNATIONALE OMGEVING

	04^99	10^05	04	05	06	07	08	09	10
1. Buitenlandse afzetmarkt van goederen en diensten (volumegroei)	5.6	6.4	8.0	6.7	6.8	6.6	6.3	6.1	6.0
2. Wereldhandelsprijzen in euro (groeivoeten)									
Uitvoer van goederen excl. energie	0.1	1.1	-0.1	0.1	0.9	1.0	1.3	1.5	1.6
Invoer van goederen excl. energie	-0.2	1.0	-0.7	-0.3	0.9	1.1	1.3	1.5	1.6
Invoer van energie	20.4	2.4	18.8	16.0	-6.8	1.1	1.3	1.5	1.6
3. Wisselkoers (peil)									
Dollar per euro (x 100)	103.3	130.8	124.4	130.8	130.8	130.8	130.8	130.8	130.8
4. Rentevoeten (peil)									
Korte rente (3m.)									
Eurozone	3.2	3.4	2.1	2.3	2.7	3.4	3.9	4.1	4.3
Verenigde Staten	3.3	4.2	1.6	3.3	3.8	4.4	4.5	4.5	4.5
Lange rente (10j.)									
Eurozone	4.7	4.9	4.1	3.7	4.3	4.9	5.3	5.4	5.5
Duitsland	4.6	4.9	4.1	3.7	4.3	4.9	5.3	5.4	5.5
Verenigde Staten	4.9	5.5	4.3	4.3	5.3	5.8	6.0	5.9	5.9
5. Beroepsbevolking									
Mutatie in duizend personen	45.7	28.6	55.0	35.0	35.8	32.3	26.1	23.3	19.2
6. Activiteitsgraad (in %)	71.1	72.8	72.2	72.4	72.6	72.7	72.8	73.0	73.2
7. Gemiddelde effectieve arbeidsduur (werknemers) (groeivoeten)									
Alle bedrijfstakken	-0.1	-0.2	-0.1	-0.2	-0.2	-0.2	-0.1	-0.1	-0.1
Industrie	-0.2	-0.1	-0.1	-0.1	-0.2	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1
Verhandelbare diensten	0.0	-0.1	-0.0	-0.2	-0.2	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1

(^) Gemiddelden van periodes

Tabel 2 VOORNAAMSTE HYPOTHESEN OVER DE OVERHEIDSUITGAVEN*(groeivoeten in volume voor rubrieken 3 tot 9)*

	04^99	10^05	05	06	07	08	09	10
1. Werkgelegenheid bij de overheid								
A. Excl. deeltijdarbeid, DSP en jongerenbanenplan	0.9	0.4	0.7	0.4	0.4	0.3	0.3	0.2
1. Federale overheid	-0.7	-0.5	-0.4	-0.7	-0.5	-0.4	-0.4	-0.4
2. Gemeenschappen en gewesten	1.4	0.6	1.0	0.7	0.6	0.5	0.5	0.4
3. Lagere overheid	1.2	0.6	1.0	0.7	0.6	0.5	0.5	0.4
4. Sociale zekerheid	1.2	-0.0	0.0	-0.0	0.0	-0.0	0.0	0.0
B. Deeltijdarbeid, DSP en jongerenbanenplan	10.1	0.7	1.7	1.2	0.7	0.4	0.3	0.2
C. Totaal	1.3	0.4	0.7	0.4	0.4	0.3	0.3	0.2
2. Sociale programmatie en 'wage drift'								
1. Federale overheid (incl. defensie)	-.	1.2	2.1	1.4	1.1	0.8	0.8	0.8
2. Gemeenschappen en gewesten	-.	1.3	1.4	1.2	1.2	1.2	1.8	1.0
3a. Lagere overheid - onderwijssubs.	-.	1.5	1.6	1.2	1.3	1.3	2.5	1.0
3b. Lagere overheid - overige	-.	1.3	2.2	1.6	1.1	1.0	1.0	1.0
4. Sociale zekerheid	-.	1.1	1.4	1.2	1.0	1.0	1.0	1.0
3. Bruto-aankoop van goederen en diensten	4.8	3.3	2.1	4.1	3.3	2.9	3.5	3.5
1. Federale overheid	3.8	0.3	0.6	3.3	0.0	-1.9	0.0	0.0
2. Gemeenschappen en gewesten	6.6	5.1	2.5	5.6	5.7	5.7	5.7	5.7
3. Lagere overheid	4.2	3.8	3.8	3.8	3.8	3.8	3.8	3.8
4. Sociale zekerheid	2.5	-0.0	-0.1	0.0	0.0	-0.0	0.0	0.0
<i>Deflator: bruto-aankoop van goederen en diensten</i>	1.3	1.8	2.0	1.8	1.8	1.7	1.7	1.8
4. Bruto-kapitaalvorming	1.2	5.2	21.3	15.3	-10.7	-2.5	4.2	3.9
1. Federale overheid en sociale zekerheid	-2.7	15.9	-0.8	84.9	-2.5	5.4	4.2	4.2
2. Gemeenschappen en gewesten	1.4	2.6	13.0	2.7	-0.1	-0.0	0.1	0.1
3. Lagere overheid	3.7	5.6	32.9	12.7	-19.6	-7.1	7.7	6.8
<i>Deflator: overheidsinvesteringen</i>	1.4	1.6	1.2	1.7	1.7	1.5	1.7	1.8
5. Sociale verstrekkingen in natura	4.5	3.0	-0.4	4.9	4.8	3.4	2.7	2.8
1. Federale overheid	-13.8	-14.5	-62.2	-5.0	-5.0	-5.0	-5.0	-5.0
2. Gemeenschappen en gewesten	8.6	6.3	3.8	6.8	6.8	6.8	6.8	6.8
3. Lagere overheid	8.9	1.6	-0.1	2.0	2.0	2.0	2.0	2.0
4. Sociale zekerheid	5.6	2.8	-0.4	4.8	4.7	3.1	2.3	2.4
<i>Deflator: sociale verstrekkingen in natura</i>	2.5	2.7	3.5	2.4	2.5	2.5	2.6	2.7
6. Overige lopende overdrachten aan de gezinnen en izw's	1.9	1.5	2.0	1.4	1.6	1.5	1.3	1.2
1. Federale overheid	1.9	1.5	3.6	1.0	0.9	1.0	1.4	1.1
2. Gemeenschappen en gewesten	2.8	1.9	4.4	1.6	1.6	1.5	1.4	1.3
3. Lagere overheid	3.5	1.9	1.6	2.6	2.0	2.0	1.7	1.7
4. Sociale zekerheid	1.6	1.4	1.4	1.3	1.7	1.5	1.3	1.2
<i>Deflator: index consumptieprijzen</i>	1.9	1.8	2.1	1.8	1.8	1.7	1.7	1.8
7. Lopende overdrachten aan de ondernemingen	2.9	4.0	13.0	5.6	1.6	1.0	1.4	1.3
1. Federale overheid	-3.1	6.2	29.5	5.3	0.7	0.1	1.1	0.7
2. Gemeenschappen en gewesten	5.4	1.8	-2.0	2.6	2.6	2.6	2.6	2.6
3. Lagere overheid	1.9	2.2	2.2	2.2	2.2	2.2	2.2	2.2
4. Sociale zekerheid	27.3	5.4	19.2	13.0	1.4	-0.5	-0.3	-0.3
<i>Deflator: index consumptieprijzen</i>	1.9	1.8	2.1	1.8	1.8	1.7	1.7	1.8
8. Lopende overdrachten aan het buitenland	7.1	2.8	3.6	5.5	7.8	9.4	-7.3	-2.1
1. Federale overheid	7.1	2.8	3.6	5.5	7.8	9.4	-7.4	-2.1
2. Gemeenschappen en gewesten	3.4	1.6	1.6	1.6	1.6	1.6	1.6	1.6
<i>Deflator: index consumptieprijzen</i>	1.9	1.8	2.1	1.8	1.8	1.7	1.7	1.8
9. Kapitaaloverdrachten	-4.7	11.7	45.4	14.4	3.4	2.6	2.2	2.2
1. Federale overheid	-4.9	61.3	315.5	36.5	5.9	4.1	3.0	3.0
2. Gemeenschappen en gewesten	1.1	2.2	5.2	1.4	1.5	1.6	1.7	1.8
3. Lagere overheid	-5.4	-1.7	-2.0	-1.9	-1.8	-1.7	-1.6	-1.5
4. Sociale zekerheid	-16.3	-1.8	-2.0	-1.8	-1.8	-1.7	-1.7	-1.7
<i>Deflator: index consumptieprijzen</i>	1.9	1.8	2.1	1.8	1.8	1.7	1.7	1.8

Tabel 3 HYPOTHESEN INZAKE SOCIALEZEKERHEIDSPRESTATIES

	04^99	10^05	04	05	06	07	08	09	10
<i>I. Groeivoeten in volume</i>									
1. Pensioenen	1.5	2.1	1.1	1.8	2.0	1.9	2.6	1.9	1.9
a. Werknemers (a)	1.6	2.1	1.1	1.8	1.8	1.7	2.7	2.3	2.2
(RP: begrotingscijfer)	1.5	2.1	1.2	1.8	1.9	1.7	2.8	2.3	2.3
b. Zelfstandigen (b)	0.7	2.0	0.9	2.2	3.8	4.0	2.4	-0.5	0.0
c. Vastbenoemd personeel bij de RSZ-PPO	3.2	1.9	2.0	1.6	1.8	2.0	2.1	2.2	1.8
d. Aangesloten bij de DOSZ	0.2	0.5	2.1	0.5	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6
2. ziv-uitkeringen	3.3	2.7	2.7	2.6	3.7	3.3	2.3	2.2	2.0
a. Werknemers	3.1	2.6	2.5	2.5	3.2	3.1	2.4	2.1	2.0
- Primaire ongeschiktheid	3.9	2.6	4.4	3.0	2.6	2.4	2.5	2.5	2.6
- Invaliditeit (b)	3.1	2.6	3.1	2.3	3.9	3.5	2.4	2.0	1.7
- Moederschapsrust (b)	4.3	2.5	4.6	3.2	1.9	2.7	2.2	2.3	2.5
- Mijnwerkers en zeelieden	-15.6	-13.6	-9.9	-13.3	-13.7	-13.7	-13.7	-13.7	-13.7
b. Zelfstandigen	5.4	4.4	6.2	3.6	10.7	6.5	0.8	3.3	1.2
3. Kinderbijslagen (b)	0.2	-0.1	1.1	0.4	-0.1	-0.2	-0.2	-0.3	-0.3
a. Werknemers, RSZ-PPO inbegrepen	0.3	-0.1	1.1	0.4	-0.1	-0.2	-0.2	-0.3	-0.3
(RKW: begrotingscijfer)	0.1	-0.4	0.5	0.2	-0.4	-0.4	-0.4	-0.5	-0.5
b. Zelfstandigen	-2.0	-0.4	-1.9	0.2	-0.1	-0.4	-0.8	-0.6	-0.6
c. Gewaarborgde gezinsbijslag	6.9	1.6	23.2	-1.7	2.2	2.2	2.2	2.2	2.2
4. Arbeidsongevallen van het FAO	-0.1	-0.5	2.6	-0.1	0.9	-0.9	-0.9	-1.1	-1.1
5. Beroepsziekten	-2.2	-2.5	-2.4	-2.9	-1.7	-2.5	-2.5	-2.7	-2.7
<i>II. Groeivoeten alvorens toepassing van indexeringsregels</i>									
Geneeskundige zorgen	6.5	3.8	15.1	1.2	5.3	5.5	3.9	3.3	3.4
a. Werknemers, incl. ambtenaren (c)	6.3	3.4	15.1	1.0	4.5	4.2	4.0	3.2	3.4
(ZIV-GV: begrotingscijfer)	5.0	3.4	7.3	1.2	4.1	4.3	4.0	3.3	3.5
b. Zelfstandigen (c)	6.5	8.1	15.8	3.5	15.8	19.7	3.4	3.1	3.2
c. Aangesloten bij de DOSZ	2.2	1.0	1.2	0.6	0.5	0.9	1.3	1.4	1.6
d. Aan buitenlandse SZ-instellingen	12.5	8.4	6.2	5.7	7.1	10.8	8.8	9.0	9.2
e. Vlaamse zorgverzekering	--	-0.0	29.4	-3.0	1.3	0.8	0.7	0.1	-0.1
<i>III. In duizendtallen (jaargemiddelden)</i>									
1. Niet werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen	142.9	117.6	136.9	129.0	123.6	119.6	113.2	110.4	109.7
2. Vrijwillig deeltijdse werklozen	28.3	30.1	31.1	31.2	30.7	30.5	30.0	29.4	28.5
3. Deeltijds werklozen met behoud van rechten en IGU	39.2	59.1	44.1	50.3	54.8	58.2	61.0	63.7	66.5
4. Van inschrijving vrijgestelde werklozen wegens beroepsopleiding, familiale en sociale redenen of studies	33.4	43.1	37.6	40.5	42.2	43.3	43.9	44.3	44.5
5. Activeringsprogramma's: PWA's, Eerste werkervaring	16.5	7.9	16.4	12.9	10.3	8.3	6.6	5.3	4.2
6. Tewerkstelling met loonsubsidie	42.5	92.1	72.3	83.0	91.7	93.8	94.3	94.8	95.2
a. Doorstromingsprogramma's	5.4	5.2	5.2	5.2	5.2	5.2	5.2	5.2	5.2
b. Activering zonder dienstencheques	20.0	42.5	38.2	39.1	40.6	41.9	43.2	44.4	45.6
- dienstenbanen oude stijl	5.9	-0.0	0.5	-0.0	-0.0	-0.0	-0.0	-0.0	-0.0
- activaplanbanen met RVA-vergoeding, incl. SINE's	9.7	35.7	28.6	29.8	31.0	35.1	38.1	39.7	40.7
- activaplanbanen zonder RVA-vergoeding	4.4	6.7	9.1	9.4	9.6	6.9	5.1	4.7	4.8
c. Sociale Maribel	16.3	24.1	23.8	23.7	25.7	25.0	24.2	23.4	22.7
d. Dienstenchequewerknemers	0.9	20.4	5.1	15.0	20.1	21.8	21.7	21.8	21.8
- activaplanbanen met RVA-vergoeding	0.4	3.6	2.6	7.5	7.6	3.8	1.3	0.6	0.6
- activaplanbanen zonder RVA-vergoeding	0.0	6.6	0.0	0.0	2.5	7.1	9.6	10.3	10.3
- gewone jobs	0.4	10.2	2.6	7.5	10.1	10.9	10.9	10.9	10.9
7. Loopbaanonderbrekingen	125.8	202.6	176.4	187.1	196.7	202.8	206.9	209.9	212.1
8. Bruggpensioenen	112.3	119.0	110.8	111.0	114.5	118.4	120.1	123.1	126.7

IV. Loonsubsidies via sociale zekerheid (d)

(a) Berekend met het model PENSION, loongrens 0,5% losgekoppeld van de loonevolutie, met de voorziene welvaartsaanpassingen tot 2008.

(b) Aantal gepensioneerden in de regeling der zelfstandigen, aantal kinderen en aantal invaliden overeenkomstig het langetermijnmodel MALTESE.

(c) Inclusief het ligdagprijsgedeelte dat voordien ten laste was van Volksgezondheid, en met integratie van de kleine risico's in de regeling voor zelfstandigen.

(d) Zie tabel 5.

(^) Gemiddelden van periodes

Tabel 4 VERKLARING VAN DE SOCIALE PREMIES

(groeivoeten)	04^99	10^05	04	05	06	07	08	09	10
1. Werknemersregeling									
a. Sector van de ondernemingen									
1. Reëel uurloon per werknemer	1.6	1.1	1.4	0.7	0.5	1.1	1.3	1.5	1.6
2. Effectieve arbeidsduur per werknemer	-0.1	-0.1	0.0	-0.1	-0.2	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1
3. Tewerkstelling	1.1	1.4	0.9	1.0	1.8	1.4	1.4	1.4	1.5
-verwerkendenijverheid, energieenbouw	-1.1	-1.1	-1.5	-1.2	-0.7	-1.3	-1.2	-1.1	-1.0
- verhandelbare diensten	2.2	2.4	2.0	2.0	2.9	2.5	2.5	2.3	2.3
4. Bruto-loonsom, voor indexatie	2.6	2.4	2.3	1.6	2.2	2.4	2.7	2.8	3.0
5. Loonindexering	1.7	1.8	1.6	1.9	1.8	1.8	1.8	1.8	1.8
p.m. deflator consumptieprijzen	1.9	1.8	2.1	2.1	1.8	1.8	1.7	1.7	1.7
6. Bruto-loonsom	4.4	4.3	4.0	3.5	4.0	4.2	4.5	4.7	4.9
-aanslagbasis voor werkgeversbijdragen	4.4	4.3	3.8	3.4	3.9	4.2	4.5	4.7	4.9
-aanslagbasis voor werknemersbijdragen	4.4	4.3	3.8	3.4	3.9	4.2	4.5	4.7	4.9
b. Overheidssector									
1. Bezoldiging per hoofd	3.0	3.0	2.2	3.5	3.1	2.8	2.6	3.1	2.7
2. Tewerkstelling	1.3	0.4	1.1	0.7	0.4	0.4	0.3	0.3	0.2
3. Bruto-loonsom	4.4	3.4	3.4	4.3	3.6	3.3	2.9	3.4	2.9
c. Bijdragen, nominaal	3.2	4.3	2.6	3.1	3.9	4.1	4.7	4.9	4.9
1. Werkgeversbijdragen	2.8	4.4	1.8	3.0	4.3	4.5	4.7	4.9	5.0
a. Privé-sector (a)	2.7	4.5	1.6	2.8	4.3	4.7	5.0	5.1	5.3
b. Overheidssector	3.4	3.4	3.6	4.3	3.7	3.3	3.0	3.5	2.9
2. Werknemersbijdragen	4.0	4.0	4.1	3.2	3.2	3.4	4.7	4.8	4.8
a. Privé-sector	4.2	4.2	4.2	3.0	3.1	3.4	5.1	5.1	5.2
b. Overheidssector	3.4	3.4	3.6	4.3	3.7	3.3	3.0	3.5	2.9
d. Impliciete bijdragevoeten (b)									
1. Werkgeversbijdragen									
a. Privé-sector (a)	24.6	23.9	23.8	23.7	23.8	23.9	24.0	24.1	24.2
b. Overheidssector	12.0	11.9	11.9	11.9	11.9	11.9	11.9	11.9	11.9
2. Werknemersbijdragen									
a. Privé-sector	11.0	10.8	10.9	10.9	10.8	10.7	10.8	10.8	10.9
b. Overheidssector	8.8	8.7	8.7	8.7	8.7	8.7	8.7	8.7	8.7
2. Regeling der zelfstandigen									
a. Inkomen per hoofd (c)	2.3	2.0	0.3	1.0	0.3	4.1	2.3	2.0	2.3
b. Aantal zelfstandigen (c)	-0.4	-0.3	-0.8	-0.5	-0.4	0.2	-0.3	-0.3	-0.4
c. Inkomen van de zelfstandigen (c)	1.9	1.7	-0.5	0.5	-0.1	4.3	2.0	1.7	1.8
d. Inkomen, gecorrig. voor inflatie (c)	2.0	1.7	-0.8	0.9	0.1	4.0	1.7	1.7	1.8
e. Aanslagbasis van de bijdragen	2.0	2.2	-0.4	1.3	0.4	4.0	1.7	2.5	3.1
f. Bijdragen	2.9	5.4	4.1	2.5	9.5	13.0	1.7	2.5	3.1
g. Impliciete bijdragevoet (b)	10.8	12.9	11.2	11.4	12.4	13.5	13.5	13.5	13.5
3. Regeling der uitkeringstrekkers									
a. Bijdragen	4.8	4.5	3.9	4.1	4.0	4.4	4.6	4.9	5.0
b. Impliciete bijdragevoet (b)	3.1	3.2	3.2	3.2	3.2	3.3	3.3	3.3	3.3
p.m. ex ante bijdrageverminderingen (d)									

(a) De bijdrageverminderingen in het kader van de 'Sociale Maribel' worden door de Sociale Zekerheid geïnd en vervolgens via daartoe opgerichte fondsen als een loonsubsidie teruggestort aan de bedrijven die voldoen aan de gestelde voorwaarden.

(b) Bijdragen uitgedrukt in % van de aanslagbasis. Voor meer detail zie tabel 6.

(c) van het jaar t-3.

(d) Zie tabel 5. De zogenaamde bijdrageverminderingen in het kader van de 'Sociale Maribel' niet inbegrepen, zie voetnoot (a).

(^) Gemiddelden van periodes

Tabel 5 HYPOTHESEN M.B.T. SOCIALE ZEKERHEIDSBIDDRAGEN EN LOONSUBSIDIES: EX ANTE BEDRAGEN*(in miljoen euro)*

	04	05	06	07	08	09	10	10-04
1. Patronale bijdrageverminderingen	3807	4242	4298	4330	4369	4424	4484	677
- Lage en hogeloonwerkgelegenheid (a)	3299	3724	3773	3800	3833	3881	3935	636
- Speciale banenplannen (b)	508	518	525	530	536	543	549	41
2. Loonsubsidies	824	1139	1390	1438	1460	1487	1515	691
<i>a.via sociale zekerheid</i>								
- Sociale maribel	564	581	645	645	645	645	645	82
- Activering van werkloosheidsuitkeringen	130	161	172	179	187	196	207	77
- Dienstencheques	90	235	322	354	360	367	374	283
<i>b.via federale fiscaliteit</i>								
- Overuren-, nacht- en ploegenwerksubsidie	40	162	251	259	268	278	289	249
Totaal ten gunste van werkgevers	4631	5381	5688	5767	5829	5910	5999	1368
3. Persoonlijke bijdrageverminderingen	146	234	321	408	364	332	308	162

(a) Alle verminderingen die niet vallen onder de rubriek speciale banenplannen, d.w.z. incl. doelgroepsupplementen voor 'oudere werknemers' en 'arbeidsherverdeling'.

(b) Zowel basisgedeelte van de structurele vermindering als het doelgroepsupplement voor 3 doelgroepcategorieën:

(1) zowel 'jonge werknemers' als startbanen oude stijl, (2) zowel 'eerste aanwervingen' als plan-plus 1/2/3 oude stijl, (3) zowel 'langdurig werklozen' als voordeel-, diensten- en activaplanbanen oude stijl.

Tabel 6 HYPOTHESEN M.B.T. SOCIALE ZEKERHEIDSBIDDRAGEVOETEN EN LOONSUBSIDIEVOETEN

	04	05	06	07	08	09	10	10-04
Gemiddelde werkgeversbijdragevoet (markt)	33.35	33.25	33.37	33.52	33.67	33.82	33.97	0.62
- Wettelijke bijdragevoet na verminderingen	24.15	23.98	24.06	24.17	24.27	24.37	24.47	0.31
- Extrawettelijke + fictieve bijdragevoet	9.20	9.27	9.30	9.35	9.39	9.45	9.51	0.31
- p.m. Bijdrageverminderingvoet	4.52	4.87	4.74	4.59	4.43	4.28	4.14	-0.38
Gemiddelde loonsubsidievoet (markt)	0.99	1.31	1.53	1.52	1.48	1.44	1.40	0.41
Werkgeversbijdragevoeten in de energiesector								
- Lageloonwerkgelegenheid (a)	55.01	54.54	54.93	55.43	55.92	56.36	56.75	1.74
- Hogeloonwerkgelegenheid (a)	72.08	71.57	71.64	71.74	71.83	71.93	72.04	-0.04
- Speciale banen (b)	31.18	31.18	31.18	31.18	31.18	31.18	31.18	0.00
Werkgeversbijdragevoeten in verwerkende nijverheid								
- Lageloonwerkgelegenheid (a)	28.07	27.66	28.27	28.89	29.34	29.75	30.15	2.08
- Hogeloonwerkgelegenheid (a)	35.86	36.01	36.16	36.32	36.48	36.65	36.83	0.97
- Speciale banen (b)	11.48	11.49	11.50	11.51	11.53	11.54	11.55	0.06
Werkgeversbijdragevoeten in verhandelbare dienstensector								
- Lageloonwerkgelegenheid (a)	24.45	24.01	24.61	25.26	25.92	26.44	26.96	2.52
- Hogeloonwerkgelegenheid (a)	33.60	33.55	33.66	33.78	33.90	34.04	34.18	0.58
- Speciale banen (b)	6.67	6.68	6.68	6.69	6.71	6.73	6.76	0.08
Werkgeversbijdragevoeten in de bouwsector								
- Lageloonwerkgelegenheid (a)	25.33	24.96	25.43	25.95	26.33	26.65	26.97	1.64
- Hogeloonwerkgelegenheid (a)	35.62	36.08	36.25	36.45	36.65	36.86	37.07	1.44
- Speciale banen (b)	10.22	10.26	10.29	10.32	10.35	10.38	10.42	0.20

(a) Alle verminderingen die niet vallen onder de rubriek speciale banenplannen, d.w.z. incl. doelgroepsupplementen voor 'oudere werknemers' en 'arbeidsherverdeling'.

(b) Zowel basisgedeelte van de structurele vermindering als het doelgroepsupplement voor 3 doelgroepcategorieën:

(1) zowel 'jonge werknemers' nieuwe stijl als 'startbanen' oude stijl, (2) zowel 'eerste aanwervingen' nieuwe stijl als 'plan-plus 1/2/3' oude stijl, (3) zowel 'langdurig werklozen' nieuwe stijl als 'voordeel-, diensten- en activaplanbanen' oude stijl.

Macro-economische resultaten

Tabel 7 BESTEDING VAN HET BINNENLANDS PRODUCT TEGEN CONSTATE PRIJZEN

(groeivoeten)

	04//98	10//04	04/03	05/04	06/05	07/06	08/07	09/08	10/09
1. Consumptieve bestedingen van de particulieren	1.8	1.9	2.1	1.4	2.3	1.8	2.0	2.0	1.9
2. Consumptieve bestedingen van de overheid	2.7	2.0	2.3	1.1	2.6	2.6	2.1	1.9	1.9
3. Brutovorming van vast kapitaal	0.9	3.0	1.1	4.3	4.5	1.8	2.4	2.7	2.6
a. Bedrijfsinvesteringen	1.0	3.4	1.6	3.2	4.0	3.8	3.6	3.0	2.8
b. Overheidsinvesteringen	0.9	4.6	-3.4	20.9	15.3	-10.7	-2.5	4.2	3.9
c. Investerings in woongebouwen	0.7	1.4	1.5	2.0	1.8	1.3	0.9	1.1	1.5
4. Binnenlandse bestedingen	2.0	2.1	3.0	1.9	2.8	1.9	2.1	2.1	2.0
5. Uitvoer van goederen en diensten	3.9	5.5	5.5	4.6	5.8	5.9	5.7	5.6	5.6
a. Goederen	3.6	5.6	5.7	4.5	5.9	6.0	5.7	5.7	5.6
b. Diensten	4.9	5.5	5.3	5.0	5.7	5.7	5.6	5.5	5.4
6. Finale bestedingen	2.8	3.8	4.2	3.1	4.3	3.8	3.8	3.8	3.8
7. Invoer van goederen en diensten	3.8	5.7	6.1	5.0	6.3	5.8	5.8	5.7	5.6
a. Goederen	3.6	5.9	6.1	5.0	6.3	6.1	6.0	5.9	5.8
b. Diensten	4.9	5.3	6.7	5.2	5.8	5.1	5.3	5.3	5.3
8. Bruto binnenlands product tegen marktprijzen	2.1	2.2	2.7	1.7	2.6	2.2	2.2	2.2	2.2

(/) Groeivoeten

(//) Gemiddelde groeivoeten

Tabel 8 OPBOUW VAN HET BINNENLANDS PRODUCT TEGEN CONSTATE PRIJZEN

(aanbreng in procent)

	04^99	10^05	04	05	06	07	08	09	10
1. Consumptieve bestedingen van de particulieren	1.0	1.0	1.1	0.8	1.2	0.9	1.1	1.0	1.0
2. Consumptieve bestedingen van de overheid	0.6	0.4	0.5	0.2	0.6	0.5	0.4	0.4	0.4
3. Brutovorming van vast kapitaal	0.2	0.6	0.2	0.8	0.9	0.4	0.5	0.5	0.5
a. Bedrijfsinvesteringen	0.1	0.5	0.2	0.4	0.5	0.5	0.5	0.4	0.4
b. Overheidsinvesteringen	0.0	0.1	-0.1	0.3	0.3	-0.2	-0.0	0.1	0.1
c. Investerings in woongebouwen	0.0	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.0	0.0	0.1
4. Veranderingen in voorraden	0.1	-0.0	1.0	-0.1	0.0	-0.0	0.0	-0.0	-0.0
5. Binnenlandse bestedingen	1.9	2.0	2.8	1.8	2.7	1.8	2.0	2.0	1.9
6. Uitvoer van goederen en diensten	3.0	5.0	4.5	3.8	5.0	5.2	5.2	5.3	5.4
a. Goederen	2.3	4.1	3.8	3.1	4.1	4.3	4.3	4.4	4.5
b. Diensten	0.6	0.8	0.7	0.7	0.8	0.8	0.8	0.8	0.9
7. Finale bestedingen	4.9	7.0	7.3	5.6	7.7	7.0	7.2	7.3	7.4
8. Invoer van goederen en diensten	-2.8	-4.8	-4.6	-3.8	-5.0	-4.8	-5.0	-5.1	-5.2
a. Goederen	-2.2	-4.1	-3.8	-3.2	-4.1	-4.1	-4.2	-4.3	-4.4
b. Diensten	-0.5	-0.7	-0.7	-0.6	-0.7	-0.6	-0.7	-0.7	-0.7
9. Bruto binnenlands product tegen marktprijzen	2.1	2.2	2.7	1.7	2.6	2.2	2.2	2.2	2.2

(^) Gemiddelden van periodes

Tabel 9 BESTEDING VAN HET BINNENLANDS PRODUCT TEGEN LOPENDE PRIJZEN*(in miljoen euro)*

	03	04	05	06	07	08	09	10
1. Consumptieve bestedingen van de particulieren	146778	153104	158548	165175	171175	177601	184206	190991
2. Consumptieve bestedingen van de overheid	61336	64343	66843	70163	73500	76519	79744	82983
3. Brutovorming van vast kapitaal	50960	52446	55596	59194	61281	63693	66556	69572
a. Bedrijfsinvesteringen	33628	34802	36532	38777	40992	43094	45219	47416
b. Overheidsinvesteringen	4261	4164	5093	5969	5420	5363	5683	6011
c. Investerings in woongebouwen	13071	13480	13971	14449	14870	15237	15654	16146
4. Binnenlandse bestedingen	259346	275060	286361	300042	311452	323392	336140	349199
5. Uitvoer van goederen en diensten	219701	237016	251198	268302	287535	307958	329961	353445
6. Finale bestedingen	479047	512076	537559	568343	598987	631350	666101	702643
7. Invoer van goederen en diensten	209501	229111	243754	259978	278011	297572	318880	341638
8. Bruto binnenlands product tegen marktprijzen	269546	282966	293805	308365	320976	333778	347220	361006
9. Saldo van de primaire inkomens ontvangen uit het buitenland	5114	4006	4198	4332	4477	4614	4758	4878
10. Bruto nationaal inkomen	274660	286972	298003	312697	325453	338392	351978	365884

Tabel 10 BESTEDING VAN HET BINNENLANDS PRODUCT TEGEN LOPENDE PRIJZEN*(in procent van het bbp)*

	04^99	10^05	04	05	06	07	08	09	10
1. Consumptieve bestedingen van de particulieren	54.2	53.3	54.1	54.0	53.6	53.3	53.2	53.1	52.9
2. Consumptieve bestedingen van de overheid	22.0	22.9	22.7	22.8	22.8	22.9	22.9	23.0	23.0
3. Brutovorming van vast kapitaal	20.0	19.1	18.5	18.9	19.2	19.1	19.1	19.2	19.3
a. Bedrijfsinvesteringen	13.4	12.8	12.3	12.4	12.6	12.8	12.9	13.0	13.1
b. Overheidsinvesteringen	1.7	1.7	1.5	1.7	1.9	1.7	1.6	1.6	1.7
c. Investerings in woongebouwen	4.9	4.6	4.8	4.8	4.7	4.6	4.6	4.5	4.5
4. Binnenlandse bestedingen	96.4	97.0	97.2	97.5	97.3	97.0	96.9	96.8	96.7
5. Uitvoer van goederen en diensten	82.7	91.2	83.8	85.5	87.0	89.6	92.3	95.0	97.9
6. Finale bestedingen	179.0	188.3	181.0	183.0	184.3	186.6	189.2	191.8	194.6
7. Invoer van goederen en diensten	79.0	88.3	81.0	83.0	84.3	86.6	89.2	91.8	94.6
8. Bruto binnenlands product tegen marktprijzen	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
9. Saldo van de primaire inkomens ontvangen uit het buitenland	1.9	1.4	1.4	1.4	1.4	1.4	1.4	1.4	1.4
10. Bruto nationaal inkomen	101.9	101.4	101.4	101.4	101.4	101.4	101.4	101.4	101.4

(^) Gemiddelden van periodes

Tabel 11 DEFLATOREN VAN HET BBP EN DE BELANGRIJKSTE BESTEDINGSCATEGORIEËN*(groeivoeten)*

	04//98	10//04	04/03	05/04	06/05	07/06	08/07	09/08	10/09
1. Consumptieve bestedingen particulieren									
a. Deflator	1.9	1.8	2.1	2.1	1.8	1.8	1.7	1.7	1.7
1. Exclusief energie	1.9	1.9	1.7	1.9	1.9	1.9	1.8	1.8	1.8
.Voeding, drank en tabak	2.0	1.9	2.2	2.4	2.4	2.1	1.5	1.5	1.5
.Andere goederen	1.4	1.7	1.9	1.7	1.8	1.8	1.7	1.7	1.8
.Diensten	2.0	1.8	1.5	1.6	1.8	1.7	1.9	1.9	1.9
.Huurprijzen	1.7	2.1	1.7	2.4	2.1	2.0	2.0	2.0	2.0
2. Energie	3.9	1.5	9.0	4.9	0.5	1.4	0.7	0.6	0.7
.Verwarming, elektriciteit	3.3	1.3	6.9	4.3	0.4	0.6	0.7	0.7	0.8
.Transport	5.0	1.8	12.5	6.1	0.7	2.5	0.9	0.4	0.4
b. Onderliggende inflatie	1.8	1.9	1.6	1.8	1.9	1.8	1.9	1.9	1.9
c. Index consumptieprijzen	1.9	1.8	2.1	2.1	1.8	1.8	1.7	1.7	1.8
d. Gezondheidsindex	1.7	1.8	1.6	1.9	1.7	1.7	1.8	1.8	1.8
2. Consumptieve bestedingen overheid	2.4	2.3	2.5	2.8	2.3	2.1	2.0	2.3	2.1
3. Brutovorming van vast kapitaal	1.1	1.7	1.8	1.6	1.9	1.7	1.5	1.8	1.9
a. Bedrijfsinvesteringen	0.6	1.8	1.9	1.7	2.1	1.9	1.5	1.8	2.0
b. Overheidsinvesteringen	1.3	1.6	1.2	1.2	1.7	1.7	1.5	1.7	1.8
c. Investerings in woongebouwen	2.5	1.6	1.6	1.6	1.5	1.6	1.6	1.7	1.7
4. Binnenlandse bestedingen	2.1	1.9	3.0	2.2	1.9	1.8	1.7	1.8	1.8
5. Uitvoer van goederen en diensten	1.8	1.3	2.2	1.3	0.9	1.2	1.4	1.4	1.5
6. Finale bestedingen	2.0	1.6	2.6	1.8	1.4	1.5	1.5	1.6	1.6
7. Invoer van goederen en diensten	2.2	1.1	3.1	1.4	0.4	1.0	1.2	1.4	1.4
8. Bruto binnenlands product tegen marktprijzen	1.7	1.9	2.2	2.1	2.3	1.9	1.8	1.8	1.8

(/) Groeivoeten*(//)* Gemiddelde groeiwoeten**Tabel 12 OPBOUW VAN DE PRIJSONTWIKKELING VAN DE FINALE BESTEDINGEN***(aanbreng in procent)*

	04^99	10^05	04	05	06	07	08	09	10
1. Binnenlandse kosten per eenheid product (a+b+c)	1.0	1.0	1.2	1.1	1.2	1.0	0.9	0.9	0.9
a. Loonkosten	0.6	0.5	0.2	0.5	0.3	0.5	0.5	0.6	0.6
b. Netto indirecte belastingen	0.1	0.1	0.3	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
c. Bruto-exploitatatieoverschot	0.3	0.4	0.7	0.5	0.8	0.4	0.3	0.3	0.2
2. Invoerprijzen	1.0	0.5	1.4	0.7	0.2	0.5	0.6	0.7	0.7
3. Deflator van finale bestedingen (1+2)	2.0	1.6	2.6	1.8	1.4	1.5	1.5	1.6	1.6

(^) Gemiddelden van periodes**Tabel 13 BESCHIKBAAR INKOMEN, BESPARINGEN EN VORDERINGENOVERSCHOT:RAMINGEN TEGEN LOPENDE PRIJZEN***(in miljoen euro)*

	03	04	05	06	07	08	09	10
1. Bruto binnenlands inkomen tegen marktprijzen	269546	282966	293805	308365	320976	333778	347220	361006
Saldo van de primaire inkomens van/naar het buitenland	5114	4006	4198	4332	4477	4614	4758	4878
2. Bruto nationaal inkomen	274660	286972	298003	312697	325453	338392	351978	365884
Verbruik van vaste activa	43073	45157	47166	49321	51482	53562	55853	58295
3. Netto nationaal inkomen	231587	241814	250837	263376	273971	284830	296126	307589
Saldo van de inkomensoverdrachten van/naar het buitenland	-3344	-3659	-3768	-4005	-4316	-4696	-4441	-4588
4. Netto nationaal beschikbaar inkomen	228243	238155	247069	259371	269654	280134	291685	303001
Nationale consumptie	208115	217447	225391	235338	244675	254120	263950	273974
5. Netto nationale besparingen	20128	20709	21678	24033	24979	26015	27735	29028
Investerings in vaste activa	50960	52446	55596	59194	61281	63693	66556	69572
Veranderingen in voorraden	271	5167	5374	5510	5496	5579	5634	5653
Saldo van de kapitaaltransacties met het buitenland	-2031	-1752	-1962	-2048	-2118	-2171	-2233	-2273
6. Vorderingenoverschot van de totale economie	9939	6500	5911	6602	7566	8134	9165	9824

Tabel 14 BESCHIKBAAR INKOMEN, RAMINGEN TEGEN PRIJZEN VAN 1995*(in miljoen euro)*

	03	04	05	06	07	08	09	10
1. Bruto binnenlands inkomen tegen marktprijzen	238140	244532	248775	255358	260927	266658	272519	278444
Ruilvoetwinst of -verlies	-4707	-6546	-6951	-6150	-6142	-6106	-6286	-6521
2. Reëel bruto binnenlands inkomen	233432	237986	241824	249207	254785	260552	266233	271923
Saldo van de reële primaire inkomens van/ naar het buitenland	4429	3542	3879	3924	3976	4023	4069	4094
3. Reëel bruto nationaal inkomen	237861	241528	245703	253131	258761	264575	270302	276018

Tabel 15 VERDELING VAN HET NATIONAAL INKOMEN*(in miljoen euro)*

	03	04	05	06	07	08	09	10
Particulieren (*)								
1. Primair inkomen	210267	215747	221862	229956	238887	248303	258488	269236
.lonen en salarissen	145700	150810	156099	162255	168931	176171	184090	192497
.bruto-exploitatieoverschot	40928	42358	43405	45001	46427	47754	49100	50476
.inkomens uit vermogen	23639	22579	22357	22700	23529	24378	25297	26264
2. Netto lopende overdrachten	-38702	-39404	-40219	-40515	-42755	-45106	-47878	-51109
.sociale uitkeringen min sociale premies	-3157	-2994	-2753	-3283	-3925	-4582	-5369	-6354
.belastingen op inkomen	-37305	-38425	-39575	-39474	-41155	-42954	-45072	-47259
.overige overdrachten	1760	2015	2109	2242	2325	2431	2562	2503
3. Beschikbaar inkomen	171565	176343	181642	189442	196132	203197	210610	218127
Vennootschappen								
1. Primair inkomen	42300	46466	49583	55106	58106	60825	63312	65449
2. Netto lopende overdrachten	-5975	-7310	-8244	-8900	-9411	-9687	-10199	-10600
3. Beschikbaar inkomen	36325	39156	41339	46206	48695	51138	53113	54849
Overheid								
1. Primair inkomen	22092	24758	26558	27634	28459	29264	30178	31198
2. Netto lopende overdrachten	41424	43075	44715	45430	47871	50119	53660	57145
3. Beschikbaar inkomen	63516	67833	71273	73065	76330	79383	83838	88344
Buitenland								
1. Beschikbaar inkomen	3344	3659	3768	4005	4316	4696	4441	4588
Bruto nationaal inkomen	274660	286972	298003	312697	325453	338392	351978	365884

() Huishoudens en izw's t.b.v. huishoudens***Tabel 16 VERDELING VAN HET NATIONAAL INKOMEN***(in procent van het bruto nationaal inkomen)*

	03	04	05	06	07	08	09	10
Particulieren (*)								
1. Primair inkomen	76.6	75.2	74.4	73.5	73.4	73.4	73.4	73.6
.lonen en salarissen	53.0	52.6	52.4	51.9	51.9	52.1	52.3	52.6
.bruto-exploitatieoverschot	14.9	14.8	14.6	14.4	14.3	14.1	13.9	13.8
.inkomens uit vermogen	8.6	7.9	7.5	7.3	7.2	7.2	7.2	7.2
2. Netto lopende overdrachten	-14.1	-13.7	-13.5	-13.0	-13.1	-13.3	-13.6	-14.0
.sociale uitkeringen min sociale premies	-1.1	-1.0	-0.9	-1.0	-1.2	-1.4	-1.5	-1.7
.belastingen op inkomen	-13.6	-13.4	-13.3	-12.6	-12.6	-12.7	-12.8	-12.9
.overige overdrachten	0.6	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7
3. Beschikbaar inkomen	62.5	61.4	61.0	60.6	60.3	60.0	59.8	59.6
Vennootschappen								
1. Primair inkomen	15.4	16.2	16.6	17.6	17.9	18.0	18.0	17.9
2. Netto lopende overdrachten	-2.2	-2.5	-2.8	-2.8	-2.9	-2.9	-2.9	-2.9
3. Beschikbaar inkomen	13.2	13.6	13.9	14.8	15.0	15.1	15.1	15.0
Overheid								
1. Primair inkomen	8.0	8.6	8.9	8.8	8.7	8.6	8.6	8.5
2. Netto lopende overdrachten	15.1	15.0	15.0	14.5	14.7	14.8	15.2	15.6
3. Beschikbaar inkomen	23.1	23.6	23.9	23.4	23.5	23.5	23.8	24.1
Buitenland								
1. Beschikbaar inkomen	1.2	1.3	1.3	1.3	1.3	1.4	1.3	1.3
Bruto nationaal inkomen	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

() Huishoudens en izw's t.b.v. huishoudens*

Tabel 17 PRODUCTIEFACTOREN EN PRODUCTIEKOSTEN

(groeivoeten)

	04^99	10^05	04	05	06	07	08	09	10
1. Productie van de ondernemingen	2.1	3.0	2.7	2.1	3.5	3.1	3.1	3.2	3.1
2. Arbeidsproductiviteit per hoofd									
a. Ondernemingen	1.4	1.3	1.8	0.9	1.5	1.3	1.3	1.4	1.3
b. Verwerkende nijverheid	3.3	3.7	4.5	3.2	3.9	4.0	3.8	3.8	3.6
c. Marktdiensten (incl. vervoer)	0.6	0.7	0.9	0.3	0.8	0.7	0.8	0.8	0.8
3. Nominaal brutoloon per hoofd									
a. Ondernemingen	3.2	2.8	3.0	2.5	2.1	2.7	3.0	3.2	3.4
b. Verwerkende nijverheid	3.5	3.2	4.0	3.2	2.5	3.1	3.3	3.5	3.6
c. Marktdiensten (incl. vervoer)	3.3	2.9	2.9	2.3	2.2	2.8	3.1	3.3	3.5
4. Reëel brutoloon per hoofd									
a. Ondernemingen	1.3	1.0	0.9	0.4	0.3	0.9	1.3	1.4	1.6
b. Verwerkende nijverheid	1.5	1.4	1.8	1.1	0.6	1.3	1.5	1.7	1.9
c. Marktdiensten (incl. vervoer)	1.3	1.0	0.8	0.2	0.4	1.0	1.4	1.6	1.7
5. Arbeidsproductiviteit per uur									
a. Ondernemingen	1.5	1.4	1.8	1.1	1.7	1.5	1.4	1.5	1.4
b. Verwerkende nijverheid	3.7	3.7	4.5	3.1	4.0	4.0	3.8	3.9	3.7
c. Marktdiensten (incl. vervoer)	0.7	0.8	0.9	0.5	1.0	0.9	0.9	0.9	0.9
6. Nominale loonkosten per uur									
a. Ondernemingen	3.1	3.0	2.6	2.5	2.4	3.0	3.2	3.4	3.6
b. Verwerkende nijverheid	3.8	3.3	3.8	3.0	2.5	3.3	3.5	3.7	3.8
c. Marktdiensten (incl. vervoer)	2.9	3.1	2.2	2.2	2.3	3.1	3.5	3.6	3.8
7. Reële loonkosten per uur									
a. Ondernemingen	1.1	1.2	0.4	0.4	0.5	1.2	1.5	1.7	1.8
b. Verwerkende nijverheid	1.8	1.5	1.6	0.9	0.7	1.5	1.7	1.9	2.0
c. Marktdiensten (incl. vervoer)	0.9	1.2	0.1	0.1	0.5	1.3	1.7	1.9	2.0
8. Reële loonkosten per eenheid product in de ondernemingen	-0.1	-0.3	-1.4	-0.6	-1.5	-0.3	0.0	0.1	0.4
9. Lange rente	4.7	4.9	4.0	3.7	4.3	4.9	5.3	5.4	5.5
10. Bruto winstvoet in de ondernemingen (*) (in %)	27.1	29.4	27.8	28.4	29.4	29.6	29.7	29.7	29.6
11. Bruto winstvoet op het kapitaal (*) (in %)	17.5	20.3	18.5	19.0	20.0	20.4	20.7	20.8	20.8
12. Werkelijke arbeidstijd in de verwerkende nijverheid en de energiesector	-0.3	-0.0	0.1	0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.0

(*) Bruto exploitatieoverschot gedeeld door de toegevoegde waarde tegen basisprijzen (voor de winstvoet in bedrijven) en door de kapitaalvoorraad gewaardeerd aan vervangingskost (voor de winstvoet op het kapitaal) voor de ondernemingen exclusief de landbouwondernemingen.

(^) Gemiddelden van periodes

Tabel 18 BEROEPSBEVOLKING, WERKGELEGENHEID EN WERKLOOSHEID*(jaargemiddelden)*

	03	04	05	06	07	08	09	10
1. Totale bevolking								
.in duizendtallen	10376.1	10407.9	10430.4	10452.1	10473.1	10493.7	10513.8	10533.4
.verschil in duizendtallen	43.3	31.7	22.5	21.7	21.1	20.6	20.1	19.6
2. Bevolking op arbeidsleeftijd								
.in duizendtallen	6804.8	6827.9	6851.9	6887.4	6924.4	6949.2	6961.2	6968.5
.verschil in duizendtallen	30.4	23.1	23.9	35.5	37.1	24.7	12.0	7.3
3. Beroepsbevolking, definitie FPB								
.in duizendtallen	4873.2	4928.2	4963.2	4999.0	5031.3	5057.4	5080.7	5099.9
.verschil in duizendtallen	43.8	55.0	35.0	35.8	32.3	26.1	23.3	19.2
4. Activiteitsgraad	71.6	72.2	72.4	72.6	72.7	72.8	73.0	73.2
5. Binnenlandse werkgelegenheid								
Totaal								
.in duizendtallen	4138.3	4167.0	4188.5	4234.1	4271.4	4310.1	4348.0	4387.5
.verschil in duizendtallen	2.3	28.6	21.5	45.6	37.3	38.7	37.9	39.5
Loon- en weddetrekkenden								
.in duizendtallen	2685.0	2703.8	2721.1	2765.1	2801.9	2841.4	2881.0	2923.0
.verschil in duizendtallen	-4.3	18.8	17.3	44.0	36.8	39.5	39.6	42.1
Zelfstandigen								
.in duizendtallen	676.8	678.0	676.3	674.4	671.7	668.3	664.3	659.9
.verschil in duizendtallen	-2.6	1.2	-1.7	-1.9	-2.7	-3.4	-4.0	-4.4
Overheid								
.in duizendtallen	776.5	785.2	791.0	794.6	797.8	800.4	802.7	804.6
.verschil in duizendtallen	9.2	8.7	5.9	3.5	3.2	2.6	2.3	1.9
6. Werkgelegenheidsgraad	61.6	61.8	61.9	62.2	62.4	62.8	63.2	63.7
7. Werkloosheid (administratief)								
Definitie FPB								
.in duizendtallen	684.6	710.0	723.3	713.3	707.9	695.2	680.4	660.0
.verschil in duizendtallen	40.8	25.5	13.3	-10.0	-5.4	-12.8	-14.8	-20.4
.werkloosheidsgraad	14.0	14.4	14.6	14.3	14.1	13.7	13.4	12.9
Werkzoekenden								
.in duizendtallen	538.1	573.1	594.4	589.8	588.3	582.0	570.0	550.2
.verschil in duizendtallen	46.7	35.0	21.2	-4.6	-1.4	-6.3	-12.0	-19.8
8. Werkelijk arbeidsvolume (groeivoet)	-0.1	0.7	0.4	0.9	0.7	0.8	0.8	0.8

Tabel 19 UITVOER EN INVOER TEGEN LOPENDE PRIJZEN*(in miljoen euro)*

	03	04	05	06	07	08	09	10
1. Uitvoer	219701	237016	251198	268302	287535	307958	329961	353445
a. Goederen excl. energie	172062	185493	195554	209593	225113	241539	259276	278175
b. Diensten	34075	36307	38594	41319	44342	47629	51138	54928
c. Energie	7801	9287	10769	10747	11071	11411	11781	12172
d. Verbruik door niet-ingezetenen in het econ. gebied	5763	5929	6281	6643	7009	7380	7766	8169
2. Invoer	209501	229111	243754	259978	278011	297572	318880	341638
a. Goederen excl. energie	155674	168865	178169	191896	206677	222656	240110	258821
b. Diensten	29512	31796	33414	35518	37722	40289	43064	45987
c. Energie	15744	19294	22584	22184	22654	23134	23693	24283
d. Verbruik door ingezetenen in het buitenland	8570	9155	9587	10380	10959	11493	12013	12546
3. Netto uitvoer van goederen en diensten	10200	7906	7444	8323	9524	10386	11080	11807
a. Goederen excl. energie	16388	16628	17385	17697	18437	18883	19166	19354
b. Diensten	4562	4510	5180	5801	6620	7339	8074	8942
c. Energie	-7943	-10007	-11815	-11437	-11583	-11723	-11912	-12111
d. Overige	-2807	-3226	-3306	-3737	-3950	-4113	-4248	-4377
4. Factorinkomens								
a. Ontvangen van het buitenland								
1. Inkomen uit arbeid	4595	4854	4920	5158	5413	5678	5960	6254
2. Andere inkomens	28611	29208	29846	30477	31119	31740	32374	33003
b. Betaald aan het buitenland								
1. Inkomen uit arbeid	1292	1367	1446	1517	1586	1657	1734	1813
2. Andere inkomens	25252	27255	27546	28045	28555	29046	29548	30064
5. Netto uitvoer (3+4)	16861	13346	13218	14397	15915	17101	18132	19187
6. Overige inkomensoverdrachten	-4892	-5093	-5344	-5746	-6231	-6797	-6734	-7090
7. Saldo van de lopende rekening van de betalingsbalans	11970	8253	7874	8650	9684	10305	11398	12097

Tabel 20 EVENWICHT TUSSEN BESPARINGEN EN INVESTERINGEN*(in miljoen euro)*

	03	04	05	06	07	08	09	10
1. Middelen	61170	64114	66881	71306	74343	77406	81355	85049
a. Bruto besparingen	63201	65866	68844	73354	76461	79577	83588	87323
1. Ondernemingen	34217	36885	38893	43569	45866	48160	50021	51634
2. Gezinnen	27466	25998	26111	27440	28353	29178	30130	31056
3. Overheid	2090	3471	4410	2881	2809	2842	4071	5337
4. Izw's	-572	-488	-570	-537	-567	-603	-634	-705
b. Nettokapitaaloverdrachten	-2031	-1752	-1962	-2048	-2118	-2171	-2233	-2273
2. Bestedingen	51231	57613	60970	64704	66777	69272	72190	75225
a. Bruto kapitaalvorming	51231	57613	60970	64704	66777	69272	72190	75225
1. Ondernemingen	31319	37128	38949	41232	43347	45458	47553	49669
2. Gezinnen	15484	16178	16765	17334	17836	18274	18771	19358
3. Overheid	4278	4152	5095	5972	5423	5365	5686	6013
4. Izw's	150	155	161	166	171	175	180	186
3. Vorderingenoverschot	9939	6500	5911	6602	7566	8134	9165	9824

Tabel 21 EVENWICHT TUSSEN BESPARINGEN EN INVESTERINGEN*(in procent van het bbp)*

	04^99	10^05	04	05	06	07	08	09	10
1. Middelen	24.4	23.2	22.7	22.8	23.1	23.2	23.2	23.4	23.6
a. Bruto besparingen	24.7	23.9	23.3	23.4	23.8	23.8	23.8	24.1	24.2
1. Ondernemingen	12.9	14.1	13.0	13.2	14.1	14.3	14.4	14.4	14.3
2. Gezinnen	10.1	8.8	9.2	8.9	8.9	8.8	8.7	8.7	8.6
3. Overheid	1.9	1.1	1.2	1.5	0.9	0.9	0.9	1.2	1.5
4. Izw's	-0.1	-0.2	-0.2	-0.2	-0.2	-0.2	-0.2	-0.2	-0.2
b. Nettokapitaaloverdrachten	-0.4	-0.7	-0.6	-0.7	-0.7	-0.7	-0.7	-0.6	-0.6
2. Bestedingen	20.2	20.8	20.4	20.8	21.0	20.8	20.8	20.8	20.8
a. Bruto kapitaalvorming	20.2	20.8	20.4	20.8	21.0	20.8	20.8	20.8	20.8
1. Ondernemingen	12.7	13.5	13.1	13.3	13.4	13.5	13.6	13.7	13.8
2. Gezinnen	5.8	5.5	5.7	5.7	5.6	5.6	5.5	5.4	5.4
3. Overheid	1.7	1.7	1.5	1.7	1.9	1.7	1.6	1.6	1.7
4. Izw's	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
3. Vorderingenoverschot	4.1	2.4	2.3	2.0	2.1	2.4	2.4	2.6	2.7

(^) Gemiddelden van periodes

Tabel 22 RENTEVOETEN

	04^99	10^05	04	05	06	07	08	09	10
1. Korte rente (3m.)									
Nominaal	3.1	3.4	2.0	2.2	2.6	3.3	3.8	4.0	4.2
Reëel	1.2	1.6	-0.1	0.1	0.8	1.5	2.1	2.3	2.5
2. Lange rente (10j.)									
Nominaal	4.8	4.9	4.1	3.7	4.3	4.9	5.3	5.4	5.5
Reëel	2.8	3.0	2.0	1.7	2.5	3.1	3.6	3.6	3.7
3. Hypothecaire rente									
Nominaal	5.7	5.8	5.0	4.7	5.3	5.9	6.2	6.3	6.4
Reëel	3.8	4.0	2.9	2.6	3.5	4.1	4.5	4.6	4.7
Prom memorie:									
Korte rente eurozone (3m.)	3.2	3.4	2.1	2.3	2.7	3.4	3.9	4.1	4.3
Lange rente eurozone (10j.)	4.7	4.9	4.1	3.7	4.3	4.9	5.3	5.4	5.5

(^) Gemiddelden van periodes

Sectorrekeningen

Tabel 23 SYNTHESE VAN DE TRANSACTIES VAN DE GROTE SECTOREN

(in procent van het bbp)

	04^99	10^05	04	05	06	07	08	09	10
1. Particulieren (*)									
a. Beschikbaar inkomen	63.4	61.1	62.3	61.8	61.4	61.1	60.9	60.7	60.4
b. Wijzigingen in de rechten op pens.fondsen	0.7	0.9	0.8	0.8	0.9	0.9	0.9	0.9	0.9
c. Consumptie	54.2	53.3	54.1	54.0	53.6	53.3	53.2	53.1	52.9
d. Brutobesparingen	9.9	8.6	9.0	8.7	8.7	8.7	8.6	8.5	8.4
e. Kapitaaloverdrachten	-0.3	-0.5	-0.6	-0.5	-0.5	-0.5	-0.5	-0.5	-0.5
f. Brutokapitaalvorming	5.9	5.6	5.8	5.8	5.7	5.6	5.5	5.5	5.4
g. Vorderingenoverschot	3.8	2.5	2.6	2.5	2.6	2.6	2.5	2.5	2.5
2. Vennootschappen									
a. Beschikbaar inkomen	13.6	15.0	13.8	14.1	15.0	15.2	15.3	15.3	15.2
b. Wijzigingen in de rechten op pens.fondsen	0.7	0.9	0.8	0.8	0.9	0.9	0.9	0.9	0.9
c. Brutobesparingen	12.9	14.1	13.0	13.2	14.1	14.3	14.4	14.4	14.3
d. Kapitaaloverdrachten	-0.0	0.3	-0.2	0.1	0.3	0.3	0.3	0.4	0.4
e. Brutokapitaalvorming	12.7	13.5	13.1	13.3	13.4	13.5	13.6	13.7	13.8
f. Vorderingenoverschot	0.2	0.9	-0.3	0.0	1.1	1.1	1.2	1.1	0.9
3. Overheid									
a. Beschikbaar inkomen	23.9	24.0	24.0	24.3	23.7	23.8	23.8	24.1	24.5
b. Consumptie	22.0	22.9	22.7	22.8	22.8	22.9	22.9	23.0	23.0
c. Brutobesparingen	1.9	1.1	1.2	1.5	0.9	0.9	0.9	1.2	1.5
d. Kapitaaloverdrachten	-0.1	-0.5	0.2	-0.3	-0.5	-0.5	-0.5	-0.5	-0.5
e. Brutokapitaalvorming	1.7	1.7	1.5	1.7	1.9	1.7	1.6	1.6	1.7
f. Vorderingenoverschot	0.1	-1.0	-0.0	-0.5	-1.5	-1.3	-1.3	-1.0	-0.7
4. Totale economie									
a. Brutobesparingen	24.7	23.9	23.3	23.4	23.8	23.8	23.8	24.1	24.2
b. Brutokapitaalvorming	20.2	20.8	20.4	20.8	21.0	20.8	20.8	20.8	20.8
c. Kapitaaloverdrachten	-0.4	-0.7	-0.6	-0.7	-0.7	-0.7	-0.7	-0.6	-0.6
d. Vorderingenoverschot	4.1	2.4	2.3	2.0	2.1	2.4	2.4	2.6	2.7

(*) Huishoudens en izw's t.b.v. huishoudens

(^) Gemiddelden van periodes

Tabel 24 REKENING VAN DE HUISHOUDENS

(in miljoen euro)

	03	04	05	06	07	08	09	10
I. Lopende transacties								
a. Middelen	253065	260223	268114	277666	288103	299338	311362	323858
1. Netto exploitatieoverschot	7754	8243	8182	8934	9300	9680	9932	10211
2. Gemengd inkomen	23090	23733	24157	24540	24944	25341	25763	26207
3. Beloning van werknemers	145700	150810	156099	162255	168931	176171	184090	192497
. Lonen	109139	113262	117178	121704	126587	131879	137692	143847
. Werkelijke sociale premies tlv werkgevers	28532	29176	30136	31427	32848	34403	36099	37938
. Toegerekende sociale premies tlv werkgevers	8029	8372	8786	9124	9496	9888	10300	10711
4. Netto inkomen uit vermogen	23614	22559	22341	22685	23514	24363	25282	26249
. Rente	8344	6949	5405	4927	4908	4869	4851	4828
. Winstuitkeringen	10679	11323	12439	13055	13676	14314	14975	15657
. Overige	4592	4286	4497	4703	4930	5179	5456	5764
5. Sociale uitkeringen	52112	53909	56151	57941	59943	62177	64573	67003
6. Overige netto inkomensoverdrachten	-1313	-1301	-1262	-1326	-1358	-1373	-1371	-1523
7. Overige (*)	2108	2271	2446	2637	2830	2978	3092	3216
b. Bestedingen	235568	244484	252938	261614	271784	282735	294469	306680
1. Belastingen op inkomen en vermogen	37269	38387	39535	39432	41112	42909	45025	47210
2. Sociale premies	55269	56903	58904	61224	63867	66760	69942	73356
. Werkelijke sociale premies	47240	48531	50118	52100	54372	56871	59641	62645
. Toegerekende sociale premies	8029	8372	8786	9124	9496	9888	10300	10711
3. Nationale consumptieve bestedingen	143030	149194	154499	160957	166805	173066	179502	186114
c. Netto besparingen	17496	15739	15176	16052	16319	16603	16893	17178
II. Kapitaalverrichtingen								
a. Middelen	478	508	451	444	446	443	443	441
1. Kapitaaloverdrachten, ontvangen	478	508	451	444	446	443	443	441
b. Bestedingen	7012	8240	7728	7954	7899	7892	7825	7857
1. Investerings in vaste activa	15588	16074	16661	17230	17732	18170	18667	19254
2. Verbruik van vaste activa (-)	9969	10259	10935	11388	12033	12575	13237	13879
3. Vermogensheffingen	1400	2183	1751	1838	1913	1990	2070	2152
4. Veranderingen in voorraden	-104	104	104	104	104	104	104	104
5. Saldo aan-en verkopen van kostbaarheden	-2	-2	-2	-2	-2	-2	-2	-2
6. Saldo aan-en verkopen van grond en overige materiële niet-geproduceerde activa	-140	-140	-140	-140	-140	-140	-140	-140
7. Overige kapitaaloverdrachten, betaald	238	279	288	311	324	345	362	367
III. Vorderingenoverschot	10962	8007	7899	8542	8867	9154	9511	9762
p.m. netto beschikbaar inkomen	158419	162663	167229	174373	180294	186691	193303	200076

(*) Correcties voor mutaties in voorzieningen pensioenverzekeringen

Tabel 25 BESCHIKBAAR INKOMEN VAN DE HUISHOUDENS*(in miljoen euro)*

	03	04	05	06	07	08	09	10
I. Primair bruto inkomen								
1. Bruto exploitatieoverschot	17723	18502	19117	20321	21334	22255	23169	24090
2. Bruto gemengd inkomen	23090	23733	24157	24540	24944	25341	25763	26207
3. Lonen	145700	150810	156099	162255	168931	176171	184090	192497
. Privé-sector	109726	113494	117273	121983	127242	133117	139465	146437
. Ondernemingen	103829	107366	110900	115274	120182	125662	131591	138110
. Huishoudens	3478	3566	3692	3859	4029	4223	4430	4655
. Izw's	2419	2562	2681	2850	3031	3233	3444	3673
. Overheid	32664	33821	35345	36622	37853	39025	40391	41611
. Grensarbeiders	3303	3487	3474	3642	3828	4021	4226	4441
4. Inkomen uit vermogen	23614	22559	22341	22685	23514	24363	25282	26249
. Rente	8344	6949	5405	4927	4908	4869	4851	4828
. Winstuitkeringen	10679	11323	12439	13055	13676	14314	14975	15657
. Overige	4592	4286	4497	4703	4930	5179	5456	5764
Totaal (1 tot 4)	210128	215603	221714	229801	238723	248130	258304	269041
II. Sociale zekerheid en belastingen								
1. Werkgeversbijdragen	36564	37551	38941	40571	42363	44310	46417	48667
2. Werknemersbijdragen	14440	14907	15424	15890	16401	17202	18097	19057
3. Bijdragen van zelfstandigen	2640	2745	2812	2962	3217	3272	3353	3454
4. Bijdragen op vervangingsinkomens	846	879	916	953	994	1040	1091	1145
5. Bijdragen van niet-ingezetenen	778	820	811	849	891	936	983	1033
Totaal (1 tot 5)	55269	56903	58904	61224	63867	66760	69942	73356
6. Belastingen op inkomen en vermogen	37269	38387	39535	39432	41112	42909	45025	47210
Totaal (1 tot 6)	92538	95290	98439	100656	104979	109669	114967	120567
III. Overdrachten aan huishoudens								
1. Sociale uitkeringen	52112	53909	56151	57941	59943	62177	64573	67003
2. Overige netto overdrachten	-1313	-1301	-1262	-1326	-1358	-1373	-1371	-1523
Totaal (1+2)	50799	52608	54889	56615	58584	60805	63202	65480
IV. Beschikbaar inkomen	168388	172922	178164	185760	192328	199266	206540	213955

Tabel 26 BESCHIKBAAR INKOMEN VAN DE HUISHOUDENS TEGEN CONSTATE PRIJZEN

(groeivoeten)	03	04	05	06	07	08	09	10
I. Primair bruto inkomen								
1. Bruto exploitatieoverschot	4.1	2.2	1.2	4.4	3.1	2.6	2.3	2.2
2. Bruto gemengd inkomen	-1.3	0.6	-0.3	-0.2	-0.2	-0.1	-0.1	-0.0
3. Lonen	0.9	1.3	1.4	2.1	2.3	2.5	2.7	2.8
. Privé-sector	0.5	1.3	1.2	2.2	2.4	2.9	3.0	3.2
. Ondernemingen	0.3	1.2	1.2	2.1	2.4	2.8	2.9	3.2
. Huishoudens	3.1	0.4	1.4	2.7	2.5	3.0	3.1	3.3
. Izw's	4.3	3.7	2.5	4.4	4.5	4.8	4.7	4.8
. Overheid	2.3	1.4	2.4	1.8	1.5	1.4	1.7	1.3
. Grensarbeiders	-0.7	3.4	-2.4	3.0	3.2	3.3	3.3	3.3
4. Inkomen uit vermogen	-6.9	-6.5	-3.0	-0.3	1.8	1.9	2.0	2.0
. Rente	-20.7	-18.5	-23.8	-10.5	-2.2	-2.5	-2.1	-2.2
. Winstuitkeringen	3.8	3.8	7.6	3.1	2.9	2.9	2.8	2.8
. Overige	0.7	-8.6	2.8	2.7	2.9	3.3	3.6	3.8
Totaal (1 tot 4)	-0.1	0.5	0.7	1.8	2.0	2.2	2.3	2.4
II. Sociale zekerheid en belastingen								
1. Werkgeversbijdragen	0.8	0.6	1.6	2.3	2.6	2.8	3.0	3.0
2. Werknemersbijdragen	-3.5	1.1	1.3	1.2	1.4	3.1	3.4	3.5
3. Bijdragen van zelfstandigen	0.8	1.8	0.3	3.4	6.7	-0.0	0.7	1.2
4. Bijdragen op vervangingsinkomens	2.1	1.7	2.0	2.2	2.5	2.8	3.2	3.2
5. Bijdragen van niet-ingezetenen	-1.2	3.2	-3.2	2.8	3.2	3.2	3.3	3.3
Totaal (1 tot 5)	-0.4	0.8	1.4	2.1	2.5	2.8	3.0	3.1
6. Belastingen op inkomen en vermogen	-1.6	0.8	0.9	-2.0	2.4	2.6	3.1	3.1
Totaal (1 tot 6)	-0.9	0.8	1.2	0.4	2.4	2.7	3.0	3.1
III. Overdrachten aan huishoudens								
1. Sociale uitkeringen	2.7	1.3	2.0	1.4	1.6	2.0	2.1	2.0
2. Overige netto overdrachten	52.7	-3.0	-5.0	3.2	0.6	-0.7	-1.8	9.2
Totaal (1+2)	1.8	1.4	2.2	1.3	1.6	2.0	2.2	1.8
IV. Beschikbaar inkomen	1.0	0.5	0.9	2.4	1.7	1.9	1.9	1.8

Tabel 27 REKENING VAN DE IZW'S TEN BEHOEVE VAN DE HUISHOUDENS

(in miljoen euro)	03	04	05	06	07	08	09	10
I. Lopende transacties								
a. Middelen	3219	3468	3525	3729	3853	3984	4124	4229
1. Netto exploitatieoverschot	0	0	-0	-0	-0	-0	0	0
2. Sociale premies	122	131	138	146	155	165	176	187
3. Netto inkomen uit vermogen	25	21	16	15	15	15	15	15
. Rente	23	19	15	14	14	13	13	13
. Overige	2	1	2	2	2	2	2	2
4. Overige netto inkomensoverdrachten	3073	3316	3371	3568	3683	3803	3933	4026
b. Bestedingen	3906	4079	4226	4405	4569	4745	4926	5113
1. Belastingen op inkomen en vermogen	36	38	40	42	43	45	47	49
2. Sociale uitkeringen	122	131	138	146	155	165	176	187
3. Nationale consumptieve bestedingen	3748	3910	4049	4218	4371	4535	4704	4877
c. Netto besparingen	-687	-611	-701	-676	-716	-762	-802	-884
II. Kapitaalverrichtingen								
a. Middelen	100	102	108	107	107	106	106	105
1. Kapitaaloverdrachten, ontvangen	100	102	108	107	107	106	106	105
b. Bestedingen	35	32	30	26	22	17	12	6
1. Investerings in vaste activa	150	155	161	166	171	175	180	186
2. Verbruik van vaste activa (-)	115	123	131	140	149	158	168	179
III. Vorderingsoverschot	-622	-542	-623	-595	-631	-673	-708	-785

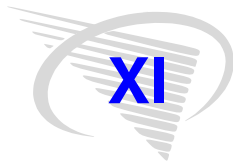
Tabel 28 REKENING VAN DE ONDERNEMINGEN*(geconsolideerd, in miljoen euro)*

	03	04	05	06	07	08	09	10
I. Lopende transacties								
a. Middelen	24313	27097	29176	33726	35679	37576	39251	40492
1. Netto exploitatieoverschot	30326	33410	35695	39953	42191	44146	45881	47252
2. Sociale premies	9955	10268	10726	11041	11396	12007	12715	13507
. werkelijke premies ten laste v.d. werkgevers	5119	5359	5618	5873	6155	6466	6813	7202
. premies ten laste v.d. werknemers	2466	2441	2557	2514	2469	2639	2861	3113
. toegerekende sociale premies	2370	2468	2551	2653	2771	2901	3041	3192
3. Netto inkomen uit vermogen	-7603	-8108	-8345	-8394	-8813	-9197	-9657	-10248
. rente	12112	12916	13294	13372	14040	14651	15383	16325
. winstuitkeringen en overige	-19715	-21025	-21639	-21767	-22853	-23848	-25040	-26573
4. Overige netto inkomensoverdrachten	629	629	363	686	705	719	733	748
5. Correctie IGDFI (*)	-8993	-9101	-9262	-9559	-9799	-10099	-10422	-10768
b. Bestedingen	18667	20477	21779	23264	24341	25391	26740	28071
1. Belastingen op inkomen en vermogen	8193	9620	10324	11362	11955	12264	12738	13134
2. Sociale uitkeringen	8366	8586	9010	9265	9557	10149	10910	11722
3. Mutaties in voorzieningen pensioenverzekering	2108	2271	2446	2637	2830	2978	3092	3216
c. Netto besparingen	5647	6619	7397	10462	11338	12185	12511	12421
II. Kapitaalverrichtingen								
a. Middelen	3335	1682	2640	2994	3152	3263	3377	3496
1. Ontvangen kapitaaloverdrachten	3335	1682	2640	2994	3152	3263	3377	3496
b. Bestedingen	10217	9210	9902	10218	10950	11595	12165	12574
1. Investerings in vaste activa	30962	32053	33682	35829	37958	39985	42025	44122
2. Verbruik van vaste activa (-)	28570	30266	31496	33107	34528	35975	37510	39213
3. Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde niet-fin. activa	252	406	509	227	227	227	227	226
4. Veranderingen in voorraden	357	5076	5267	5403	5389	5472	5528	5547
5. Saldo aan- en verkopen van kostbaarheden	2	2	2	2	2	2	2	2
6. Overige te betalen kapitaaloverdrachten	7216	1940	1939	1864	1902	1884	1894	1890
III. Vorderingenoverschot	-1236	-908	135	3238	3540	3853	3722	3343

(*) Indirect gemeten diensten van financiële intermediairs

Tabel 29 REKENING VAN HET BUITENLAND*(in miljoen euro)*

	03	04	05	06	07	08	09	10
I. Lopende transacties								
a. Middelen	214234	235562	250235	266842	285338	305449	326688	349814
1. Invoer van goederen en diensten	209501	229111	243754	259978	278011	297572	318880	341638
2. Beloning van werknemers	1292	1367	1446	1517	1586	1657	1734	1813
3. Belastingen op productie en invoer	2413	2300	2442	2607	2780	2967	3160	3368
4. Netto inkomen uit vermogen (-)	3358	1953	2300	2431	2564	2695	2826	2939
5. Overige netto inkomensoverdrachten	2616	2888	3011	3218	3493	3834	3537	3641
6. Sociale premies	1183	1249	1267	1328	1393	1462	1534	1610
7. Sociale uitkeringen, excl. sociale overdrachten in natura	587	599	615	626	638	653	668	684
b. Bestedingen	226204	243814	258109	275492	295022	315754	338085	361912
1. Uitvoer van goederen en diensten	219701	237016	251198	268302	287535	307958	329961	353445
2. Beloning van werknemers	4595	4854	4920	5158	5413	5678	5960	6254
3. Subsidies (productgebonden en op invoer)	866	866	866	866	866	866	866	866
4. Belastingen op inkomen en vermogen	204	207	215	225	234	244	254	264
5. Sociale premies	453	479	507	531	556	581	608	635
6. Sociale uitkeringen, excl. sociale overdrachten in natura	385	392	403	410	418	428	438	448
c. Saldo van de lopende transacties	-11970	-8253	-7874	-8650	-9684	-10305	-11398	-12097
1. Goederen en diensten	-10200	-7906	-7444	-8323	-9524	-10386	-11080	-11807
2. Beloning van werknemers (netto)	-3303	-3487	-3474	-3642	-3828	-4021	-4226	-4441
3. Netto inkomen uit vermogen	-3358	-1953	-2300	-2431	-2564	-2695	-2826	-2939
4. Belastingen minus subsidies	1343	1228	1362	1516	1680	1857	2040	2238
5. Overige lopende overdrachten (netto)	3549	3866	3983	4230	4551	4940	4694	4851
II. Kapitaalverrichtingen	2031	1752	1962	2048	2118	2171	2233	2273
1. Netto kapitaaloverdrachten	1960	1681	1891	1977	2047	2099	2162	2202
2. Saldo aan- en verkopen van activa	-71	-71	-71	-71	-71	-71	-71	-71
III. Vorderingenoverschot	-9939	-6500	-5911	-6602	-7566	-8134	-9165	-9824

Overheidsfinanciën

Tabel 30 REKENING VAN DE OVERHEID

(in miljoen euro)

	03	04	05	06	07	08	09	10
1. Ontvangsten	138285	139942	145303	149589	155683	161621	168392	175357
A. Fiscale en parafiscale ontvangsten	120806	127689	131992	136338	141910	147305	153504	159895
1. Fiscale ontvangsten	81882	87729	90810	93422	97000	100420	104463	108540
a. Belastingen op inkomen, vermogen, ...	45808	48281	50143	51092	53376	55494	58096	60690
Huishoudens	37269	38387	39535	39432	41112	42909	45025	47210
Vennootschappen	8193	9620	10324	11362	11955	12264	12738	13134
Overige	346	274	284	297	309	321	334	347
b. Belastingen op productie en invoer	34674	37265	38916	40492	41710	42936	44297	45697
c. Vermogensheffingen	1400	2183	1751	1838	1913	1990	2070	2152
2. Werkelijke sociale premies	38925	39961	41183	42917	44910	46885	49041	51356
B. Overige ontvangsten van de andere sectoren	11974	6511	7246	6961	7240	7533	7843	8171
1. Inkomen uit vermogen	1962	1345	1646	1512	1559	1612	1668	1729
2. Inkomensoverdrachten	962	883	1321	965	987	1009	1033	1058
3. Kapitaaloverdrachten	5206	225	75	76	77	78	79	80
4. Verkoop van goederen en diensten	3844	4058	4204	4408	4618	4834	5063	5304
C. Toegerekende sociale premies	5504	5741	6064	6290	6533	6784	7044	7291
2. Uitgaven	137451	139998	146802	154171	159893	165822	171752	177853
A. Primaire uitgaven	122812	126135	133444	140785	146182	151724	157269	163047
a. Lopende uitgaven	114950	120199	125708	131407	137174	142614	147690	152983
1. Beloning van werknemers	32671	33828	35353	36630	37861	39033	40399	41619
2. Intermediair verbruik en belastingen	9206	9437	9833	10419	10961	11477	12081	12727
3. Subsidies	4349	4528	5278	5699	5901	6070	6274	6478
4. Sociale uitkeringen	62757	65991	68441	71548	74940	78041	81070	84207
- Uitkeringen excl. overdrachten in natura	43793	45366	47182	48712	50415	52051	53678	55288
- Uitkeringen in natura	18964	20625	21258	22836	24525	25991	27391	28919
5. Overdrachten aan huishoudens en izw's	2871	2964	3168	3242	3321	3405	3492	3583
6. Overdrachten aan vennootschappen	663	657	681	696	708	714	721	728
7. Overdrachten aan het buitenland	2433	2794	2955	3173	3482	3874	3653	3641
b. Kapitaaluitgaven	7862	5935	7735	9378	9009	9110	9579	10065
1. Investerings in vaste activa (bruto)	4261	4164	5093	5969	5420	5363	5683	6011
2. Overige netto-aankopen niet-fin. activa	-23	-208	-295	-13	-13	-13	-13	-13
3. Overdrachten aan huishoudens en izw's	223	286	220	220	218	216	214	213
4. Overdrachten aan vennootschappen	3202	1539	2503	2853	3013	3123	3237	3356
5. Overdrachten aan het buitenland	199	154	216	349	371	421	457	498
B. Rentelasten	14639	13863	13358	13386	13710	14098	14483	14805
3. Vorderingenoverschot	834	-56	-1499	-4582	-4209	-4201	-3360	-2496
Brutobesparingen	2090	3471	4410	2881	2809	2842	4071	5337
4. Primair saldo	15474	13807	11859	8804	9501	9897	11123	12310
p.m. consumptieve bestedingen	61336	64343	66843	70163	73500	76519	79744	82983

Tabel 31 REKENING VAN DE OVERHEID*(in procent van het bbp)*

	03	04	05	06	07	08	09	10
1. Ontvangsten	51.3	49.5	49.5	48.5	48.5	48.4	48.5	48.6
A. Fiscale en parafiscale ontvangsten	44.8	45.1	44.9	44.2	44.2	44.1	44.2	44.3
1. Fiscale ontvangsten	30.4	31.0	30.9	30.3	30.2	30.1	30.1	30.1
a. Belastingen op inkomen, vermogen, ...	17.0	17.1	17.1	16.6	16.6	16.6	16.7	16.8
Huishoudens	13.8	13.6	13.5	12.8	12.8	12.9	13.0	13.1
Vennootschappen	3.0	3.4	3.5	3.7	3.7	3.7	3.7	3.6
Overige	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
b. Belastingen op productie en invoer	12.9	13.2	13.2	13.1	13.0	12.9	12.8	12.7
c. Vermogensheffingen	0.5	0.8	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6
2. Werkelijke sociale premies	14.4	14.1	14.0	13.9	14.0	14.0	14.1	14.2
B. Overige ontvangsten van de andere sectoren	4.4	2.3	2.5	2.3	2.3	2.3	2.3	2.3
1. Inkomen uit vermogen	0.7	0.5	0.6	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5
2. Inkomensoverdrachten	0.4	0.3	0.4	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3
3. Kapitaaloverdrachten	1.9	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
4. Verkoop van goederen en diensten	1.4	1.4	1.4	1.4	1.4	1.4	1.5	1.5
C. Toegerekende sociale premies	2.0	2.0	2.1	2.0	2.0	2.0	2.0	2.0
2. Uitgaven	51.0	49.5	50.0	50.0	49.8	49.7	49.5	49.3
A. Primaire uitgaven	45.6	44.6	45.4	45.7	45.5	45.5	45.3	45.2
a. Lopende uitgaven	42.6	42.5	42.8	42.6	42.7	42.7	42.5	42.4
1. Beloning van werknemers	12.1	12.0	12.0	11.9	11.8	11.7	11.6	11.5
2. Intermediair verbruik en belastingen	3.4	3.3	3.3	3.4	3.4	3.4	3.5	3.5
3. Subsidies	1.6	1.6	1.8	1.8	1.8	1.8	1.8	1.8
4. Sociale uitkeringen	23.3	23.3	23.3	23.2	23.3	23.4	23.3	23.3
- Uitkeringen excl. overdrachten in natura	16.2	16.0	16.1	15.8	15.7	15.6	15.5	15.3
- Uitkeringen in natura	7.0	7.3	7.2	7.4	7.6	7.8	7.9	8.0
5. Overdrachten aan huishoudens en izw's	1.1	1.0	1.1	1.1	1.0	1.0	1.0	1.0
6. Overdrachten aan vennootschappen	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2
7. Overdrachten aan het buitenland	0.9	1.0	1.0	1.0	1.1	1.2	1.1	1.0
b. Kapitaaluitgaven	2.9	2.1	2.6	3.0	2.8	2.7	2.8	2.8
1. Investerings in vaste activa (bruto)	1.6	1.5	1.7	1.9	1.7	1.6	1.6	1.7
2. Overige netto-aankopen niet-fin. activa	-0.0	-0.1	-0.1	-0.0	-0.0	-0.0	-0.0	-0.0
3. Overdrachten aan huishoudens en izw's	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
4. Overdrachten aan vennootschappen	1.2	0.5	0.9	0.9	0.9	0.9	0.9	0.9
5. Overdrachten aan het buitenland	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
B. Rentelasten	5.4	4.9	4.5	4.3	4.3	4.2	4.2	4.1
3. Vorderingenoverschot	0.3	-0.0	-0.5	-1.5	-1.3	-1.3	-1.0	-0.7
Brutobesparingen	0.8	1.2	1.5	0.9	0.9	0.9	1.2	1.5
4. Primair saldo	5.7	4.9	4.0	2.9	3.0	3.0	3.2	3.4
p.m. consumptieve bestedingen	22.8	22.7	22.8	22.8	22.9	22.9	23.0	23.0
Geconsolideerde brutoschuld	100.0	95.8	95.4	92.3	90.0	87.7	85.3	82.6

Tabel 32 REKENING VAN DE FEDERALE OVERHEID*(in miljoen euro)*

	03	04	05	06	07	08	09	10
1. Ontvangsten	78774	78408	81591	83273	86486	89509	93147	96785
A. Fiscale en parafiscale ontvangsten	69450	74510	77128	79250	82330	85207	88675	92151
1. Fiscale ontvangsten	67681	72698	75259	77324	80350	83175	86586	90005
a. Belastingen op inkomen, vermogen, ...	41474	43859	45624	46428	48507	50396	52748	55073
- Huishoudens	33118	34191	35241	34996	36475	38048	39917	41838
- Vennootschappen	8010	9394	10099	11134	11723	12027	12497	12889
- Overige	346	274	284	297	309	321	334	347
b. Belastingen op productie en invoer	26109	28227	29514	30769	31711	32641	33695	34783
c. Vermogensheffingen	98	612	121	127	132	137	143	148
2. Werkelijke sociale premies	1769	1812	1869	1926	1980	2032	2089	2146
B. Overige ontvangsten van de andere sectoren	7277	2022	2561	2050	2101	2154	2210	2270
1. Inkomen uit vermogen	859	486	754	572	572	572	572	572
2. Inkomensoverdrachten	539	456	890	522	531	540	550	559
3. Kapitaaloverdrachten	5017	164	13	13	13	13	13	14
4. Verkoop van goederen en diensten	862	915	904	943	985	1028	1075	1125
C. Toegerekende sociale premies	1760	1730	1788	1854	1932	2022	2132	2229
D. Overdrachten binnen de overheid	287	146	114	119	122	126	130	134
1. Van de sociale-verzekeringsinstellingen	123	140	100	106	109	113	116	120
2. Van de gemeenschappen en gewesten	162	3	3	3	3	3	3	3
3. Van de lagere overheid	3	4	10	11	11	11	11	11
waarvan kapitaaloverdrachten	4	3	3	3	4	4	4	4
2. Uitgaven	77734	79258	83232	86720	89728	92799	95442	98318
A. Primaire uitgaven	64116	66365	70820	74271	77003	79723	82012	84596
a. Lopende uitgaven	21038	20289	21617	22526	23340	24169	24528	25070
1. Beloning van werknemers	7165	7207	7483	7705	7927	8137	8383	8622
2. Intermediair verbruik en belastingen	2299	2380	2444	2569	2616	2611	2657	2704
3. Subsidies	1638	1223	1759	1909	1959	1999	2064	2123
4. Sociale uitkeringen	6556	5758	5951	6126	6299	6475	6684	6878
- Uitkeringen excl. overdrachten in natura	5296	5625	5899	6075	6250	6427	6637	6833
- Uitkeringen in natura	1260	133	52	51	49	48	47	46
5. Overdrachten aan huishoudens en izw's	447	434	509	512	515	525	533	543
6. Overdrachten aan vennootschappen	519	513	537	553	564	570	577	584
7. Overdrachten aan het buitenland	2414	2774	2934	3152	3460	3851	3630	3616
b. Kapitaaluitgaven	2259	627	1287	2307	2419	2573	2707	2850
1. Investerings in vaste activa (bruto)	359	377	385	776	768	825	876	932
2. Overige netto-aankopen niet-fin. activa	16	-9	-197	5	5	5	5	5
3. Overdrachten aan huishoudens en izw's	17	81	6	8	8	8	8	8
4. Overdrachten aan vennootschappen	1694	55	915	1214	1320	1377	1435	1496
5. Overdrachten aan het buitenland	173	123	178	305	319	358	383	409
c. Overdrachten binnen de overheid	40818	45449	47917	49439	51245	52982	54776	56676
1. Overdrachten van fiscale ontvangsten	28437	32253	34848	36042	37529	38956	40449	42045
2. Overige inkomensoverdrachten	12260	12520	12908	13244	13557	13864	14162	14463
3. Kapitaaloverdrachten	121	676	161	153	159	162	165	168
B. Rentelasten	13618	12893	12412	12449	12725	13076	13430	13722
3. Vorderingenoverschot	1040	-850	-1642	-3447	-3243	-3290	-2295	-1534
Brutobesparingen	-1698	-327	-330	-1130	-813	-709	418	1319
4. Primair saldo	14658	12043	10770	9002	9482	9785	11136	12188
p.m. consumptieve bestedingen	10324	9356	9637	9953	10189	10360	10613	10858

Tabel 33 REKENING VAN DE GEMEENSCHAPPEN EN GEWESTEN*(in miljoen euro)*

	03	04	05	06	07	08	09	10
1. Ontvangsten	38102	39914	41789	43448	45200	46959	48747	50574
A. Fiscale en parafiscale ontvangsten	5942	6383	6629	6963	7255	7557	7874	8200
1. Fiscale ontvangsten	5942	6383	6629	6963	7255	7557	7874	8200
a. Belastingen op inkomen, vermogen, ... (huishoudens)	998	1008	1052	1116	1173	1236	1302	1372
b. Belastingen op productie en invoer	3642	3804	3946	4135	4301	4469	4645	4824
c. Vermogensheffingen	1302	1571	1631	1711	1781	1853	1927	2004
2. Werkelijke sociale premies								
B. Overige ontvangsten van de andere sectoren	2025	2125	2214	2322	2428	2536	2650	2771
1. Inkomen uit vermogen	173	185	196	210	222	235	249	263
2. Inkomensoverdrachten	279	284	286	297	307	319	331	344
3. Kapitaaloverdrachten	26	26	27	27	28	28	29	29
4. Verkoop van goederen en diensten	1548	1629	1705	1788	1870	1954	2042	2134
C. Toegerekende sociale premies	2795	3009	3225	3348	3474	3598	3716	3833
D. Overdrachten binnen de overheid	27340	28398	29721	30815	32043	33269	34506	35770
1. Overdrachten van fiscale ontvangsten	23639	24231	25687	26640	27724	28816	29925	31061
2. Overige overdrachten	3701	4166	4033	4175	4319	4453	4581	4708
a. Van de federale overheid	3564	4027	3863	4001	4142	4273	4398	4522
b. Van de sociale-verzekeringinstellingen	0	0	28	28	29	29	30	30
c. Van de lagere overheid	137	140	143	145	148	151	153	156
waarvan kapitaaloverdrachten	110	488	142	135	141	143	146	148
2. Uitgaven	37694	39140	41110	42882	44588	46300	48228	50099
A. Primaire uitgaven	36992	38469	40458	42269	44010	45759	47725	49627
a. Lopende uitgaven	26816	28415	29818	31184	32603	34034	35634	37189
1. Beloning van werknemers	14657	15377	16119	16731	17343	17929	18631	19226
2. Intermediair verbruik en belastingen	3757	3799	3971	4270	4594	4938	5309	5711
3. Subsidies	1572	1993	1994	2082	2175	2270	2371	2476
4. Sociale uitkeringen	4948	5288	5680	6010	6362	6731	7119	7532
- Uitkeringen excl. overdrachten in natura	3377	3623	3890	4051	4219	4384	4547	4712
- Uitkeringen in natura	1571	1665	1790	1959	2144	2347	2571	2820
5. Overdrachten aan izw's	1778	1853	1948	1984	2022	2058	2096	2134
6. Overdrachten aan vennootschappen	85	85	85	85	85	85	85	85
7. Overdrachten aan het buitenland	19	20	21	22	22	23	24	25
b. Kapitaaluitgaven	3340	3100	3559	3780	3871	3963	4065	4175
1. Investerings in vaste activa (bruto)	1703	1664	1903	1987	2018	2049	2085	2125
2. Overige netto-aankopen niet-fin. activa	3	-177	-77	3	3	3	3	3
3. Overdrachten aan huishoudens en izw's	160	162	172	171	170	169	168	167
4. Overdrachten aan vennootschappen	1448	1420	1524	1575	1627	1680	1735	1792
5. Overdrachten aan het buitenland	26	31	37	44	53	63	75	89
c. Overdrachten binnen de overheid	6836	6954	7081	7306	7536	7762	8027	8263
1. Inkomensoverdrachten	6366	6453	6671	6888	7111	7331	7588	7818
2. Kapitaaloverdrachten	470	501	411	418	425	432	439	446
B. Rentelasten	702	671	652	613	578	542	503	472
3. Vorderingenoverschot	407	773	679	566	612	659	519	475
Brutobesparingen	2780	2289	2849	2890	2957	3029	2921	2914
Primair saldo	1110	1445	1331	1179	1190	1201	1022	947
p.m. consumptieve bestedingen	20873	21699	22714	23756	24840	25935	27192	28393

Tabel 34 REKENING VAN DE LAGERE OVERHEID*(in miljoen euro)*

	03	04	05	06	07	08	09	10
1. Ontvangsten	18719	19051	19605	20185	20820	21458	22144	22823
A. Fiscale en parafiscale ontvangsten	6364	6468	6622	6743	6927	7120	7328	7549
1. Fiscale ontvangsten	6348	6451	6605	6725	6908	7100	7308	7529
a. Belastingen op inkomen, vermogen,...	2403	2421	2430	2458	2551	2656	2772	2900
- Huishoudens	2403	2421	2430	2458	2551	2656	2772	2900
- Vennootschappen	0	0	0	0	0	0	0	0
- Anderen	0	0	0	0	0	0	0	0
b. Belastingen op productie en invoer	3945	4030	4175	4267	4357	4445	4535	4629
2. Werkelijke sociale premies	16	17	17	18	19	19	20	21
B. Overige ontvangsten van de andere sectoren	2580	2310	2419	2537	2655	2776	2904	3037
1. Inkomen uit vermogen	942	695	722	758	789	820	853	887
2. Inkomensoverdrachten	140	142	144	146	148	150	152	154
3. Kapitaaloverdrachten	137	35	35	35	36	36	36	37
4. Verkoop van goederen en diensten	1362	1438	1518	1598	1682	1770	1862	1959
C. Toegerekende sociale premies	934	986	1035	1071	1109	1147	1179	1210
D. Overdrachten binnen de overheid	8840	9287	9528	9833	10129	10415	10735	11026
1. Overdrachten van fiscale ontvangsten	145	142	146	150	153	156	160	163
2. Overige overdrachten	8695	9146	9382	9683	9976	10259	10575	10863
a. Van de federale overheid	2136	2312	2424	2502	2567	2626	2680	2734
b. Van de gemeenschappen en gewesten	6530	6804	6928	7150	7378	7601	7863	8097
c. Van de sociale-verzekeringsinstellingen	29	29	30	30	31	31	32	33
waarvan kapitaaloverdrachten	480	514	430	436	443	450	458	465
2. Uitgaven	18017	18703	20133	21249	21381	21915	22874	23830
A. Primaire uitgaven	17364	18057	19504	20605	20691	21190	22115	23022
a. Lopende uitgaven	15106	15803	16536	17235	17891	18533	19225	19898
1. Beloning van werknemers	9691	10063	10530	10934	11297	11637	12017	12364
2. Intermediair verbruik en belastingen	2333	2471	2617	2764	2921	3083	3255	3438
3. Subsidies	395	413	431	448	466	485	504	525
4. Sociale uitkeringen	2115	2254	2325	2422	2506	2592	2673	2757
- Uitkeringen excl. overdrachten in natura	1692	1806	1861	1937	2000	2062	2118	2176
- Uitkeringen in natura	423	449	464	485	507	530	555	581
5. Overdrachten aan huishoudens en izw's	512	543	575	607	642	678	716	756
6. Overdrachten aan vennootschappen	59	59	59	59	59	59	59	59
b. Kapitaaluitgaven	2118	2111	2814	3214	2641	2495	2726	2957
1. Investerings in vaste activa (bruto)	2070	2042	2745	3144	2571	2425	2657	2887
2. Overige netto-aankopen niet-fin. activa	-42	-21	-21	-21	-21	-21	-21	-21
3. Overdrachten aan huishoudens en izw's	44	43	42	41	40	39	39	38
4. Overdrachten aan vennootschappen	46	47	48	49	50	51	52	53
c. Overdrachten binnen de overheid	140	144	153	156	159	161	164	167
1. Inkomensoverdrachten	137	140	150	153	155	158	160	163
2. Kapitaaloverdrachten	2	3	3	3	4	4	4	4
B. Rentelasten	653	646	629	644	691	725	759	808
3. Vorderingenoverschot	702	348	-528	-1064	-562	-457	-729	-1007
Brutobesparingen	2206	1913	1825	1682	1604	1555	1506	1452
4. Primair saldo	1355	994	101	-420	129	268	29	-199
p.m. consumptieve bestedingen	12452	12941	13518	14036	14519	14983	15494	15979

Tabel 35 REKENING VAN DE SOCIALE-VERZEKERINGSINSTELLINGEN

(in miljoen euro)

	03	04	05	06	07	08	09	10
1. Ontvangsten	50981	55636	57965	60078	62615	65111	67845	70826
A. Fiscale en parafiscale ontvangsten	39050	40329	41613	43382	45398	47421	49627	51995
1. Fiscale ontvangsten	1910	2197	2317	2410	2488	2588	2695	2806
a. Belastingen op inkomen, vermogen, ...	932	993	1036	1089	1146	1206	1274	1345
- Huishoudens (bijz. bijdr., hoge inkomens)	750	767	812	861	913	970	1033	1100
- Vennootschappen (overdr. aan F.A.O.)	182	226	224	228	233	237	241	245
b. Indirecte belastingen	978	1204	1281	1320	1342	1382	1422	1462
- op verzekeringspremies	736	738	793	811	815	831	847	861
- op farmac. producten, -industrie	140	297	342	362	377	399	422	446
- eenmalige bijdrage tlv vennootschappen	101	139	145	147	150	151	153	155
- terugvordering uitgaven klin. biologie	0	31	0	0	0	0	0	0
2. Werkelijke sociale premies	37140	38132	39296	40972	42911	44834	46932	49189
a. Verplichte werkgeversbijdragen	22804	23220	23915	24935	26056	27285	28615	30049
- van de ondernemingen	20004	20319	20889	21797	22815	23947	25161	26493
- van de overheid	2800	2901	3026	3138	3241	3338	3454	3555
b. Verplichte werknemersbijdragen	10989	11436	11805	12184	12600	13194	13828	14494
c. Verplichte bijdr. zelfstandigen	2358	2454	2516	2755	3112	3165	3246	3347
d. Verplichte bijdr. uitkeringstrekkers	846	879	916	953	994	1040	1091	1145
e. Vrije verzekering D.O.S.Z.	48	50	51	52	54	55	57	59
f. Ledenbijdragen Vlaamse Zorgverzekering	94	92	94	94	94	95	95	95
B. Toegerekende sociale premies	16	16	16	17	17	17	18	18
C. Overige ontvangsten van de andere sectoren	437	407	388	382	385	404	426	454
1. Inkomen uit vermogen	333	330	310	303	304	322	342	368
2. Inkomensoverdrachten van gezinnen	0	0	0	0	0	0	1	1
3. Overdrachten van bedrijven	32	0	0	0	0	0	0	0
4. Verkoop van goederen en diensten	72	76	77	79	81	82	84	85
D. Overdrachten binnen de overheid	11478	14884	15947	16298	16814	17268	17773	18359
1. Overdrachten van fiscale ontvangsten	4654	7880	9015	9252	9651	9983	10364	10821
a. Alternatieve financiering	4523	7608	8336	8695	8969	9298	9674	10126
b. Sociale revalidatie (Fonds Maron)	0	0	0	0	0	0	0	0
c. Accijnzen op tabak, stock-options	130	272	679	557	682	686	690	694
2. Overige overdrachten	6825	7004	6932	7045	7163	7285	7410	7538
a. Van de federale overheid	6681	6857	6782	6893	7007	7127	7249	7375
- Inkomensoverdrachten	6681	6682	6782	6893	7007	7127	7249	7375
- Kapitaaloverdrachten	0	175	0	0	0	0	0	0
b. Van de gemeenschappen en gewesten	144	147	150	153	155	158	161	164
2. Uitgaven	52297	55963	57973	60715	63632	66224	68700	71256
A. Primaire uitgaven	52286	55959	57971	60705	63587	66131	68562	71091
a. Lopende uitgaven	51989	55692	57738	60463	63340	65879	68303	70825
1. Beloning van werknemers	1158	1182	1221	1260	1295	1330	1368	1407
2. Intermediair verbruik	816	786	802	816	831	845	860	875
3. Subsidies aan bedrijven	744	900	1094	1259	1300	1316	1335	1355
- Sociale Maribel	524	564	581	645	645	645	645	645
- Diensten- en Plan-Activa-banen	106	130	161	172	179	187	196	207
- Dienstencheques	4	90	235	322	354	360	367	374
- Tewerkstelling in hospitalen	114	116	118	120	122	124	126	129
4. Sociale uitkeringen	49138	52691	54485	56990	59772	62243	64593	67040
- Uitkeringen in geld	33428	34313	35533	36648	37947	39178	40375	41568
- Uitkeringen in natura	15710	18378	18952	20342	21825	23066	24218	25472
5. Overdrachten aan huishoudens en izw's	133	133	136	139	142	144	147	150
b. Kapitaaluitgaven	144	98	76	77	78	80	81	82
1. Investerings in vaste activa (bruto)	129	82	60	62	63	64	65	67
2. Overdrachten aan huishoudens	2	0	0	0	0	0	0	0
3. Overdrachten aan financ.bedrijven	14	16	16	16	16	16	16	16
c. Overdrachten binnen de overheid	152	169	158	164	168	173	178	183
1. Inkomensoverdrachten	152	169	158	164	168	173	178	183
2. Kapitaaloverdrachten	0	0	0	0	0	0	0	0
B. Rentelasten	12	4	2	11	45	93	138	165
3. Vorderingenoverschot	-1316	-327	-9	-637	-1017	-1113	-855	-430
Brutobesparingen	-1198	-404	67	-560	-939	-1033	-774	-348
Primair saldo	-1304	-323	-7	-626	-972	-1020	-717	-265
pm Consumptieve bestedingen	17687	20346	20974	22417	23951	25241	26445	27753

Tabel 36 **DETAIL VAN DE SOCIALEZEKERHEIDSPRESTATIES***(in miljoen euro)*

	03	04	05	06	07	08	09	10
1. Pensioenen	16852	17268	17906	18576	19316	20156	20925	21721
- werknemers	14034	14376	14904	15430	16004	16714	17415	18131
- zelfstandigen	1971	2016	2099	2214	2348	2445	2479	2525
- vastbenoemd personeel bij de RSZ-PPO	567	586	606	628	653	678	706	731
- aangeslotenen bij de DOSZ	280	290	297	304	312	318	326	334
2. Geneeskundige verzorging	15890	18573	19162	20571	22084	23352	24536	25825
- werknemers en ambtenaren	14423	16862	17368	18510	19645	20781	21829	22972
- zelfstandigen	1063	1249	1318	1559	1901	2000	2099	2205
- aangeslotenen bij de DOSZ	30	31	32	33	33	34	36	37
- aan buitenlandse SZ-instellingen	180	195	211	229	259	286	318	353
- bij arbeidsong., kinderbewaarplaatsen, ...	60	61	62	62	63	64	64	65
- Vlaamse Zorgverzekering	133	175	173	178	183	187	191	194
3. Arbeidsongeschiktheid en invaliditeit	3401	3539	3696	3896	4106	4269	4443	4613
- werknemers	3208	3332	3478	3650	3839	3995	4155	4316
- zelfstandigen	192	207	218	246	267	274	288	297
4. Kinderbijslagen	4007	4104	4194	4260	4337	4400	4468	4539
- werknemers, RSZ-PPO inbegrepen	3620	3710	3794	3852	3921	3978	4041	4104
- zelfstandigen	336	334	341	346	352	355	359	363
- gewaarborgde gezinsbijslagen	35	44	44	45	47	49	51	53
- socialezekerheidsambtenaren	16	16	16	17	17	17	18	18
5. Werkloosheid	7357	7688	7973	8091	8289	8378	8478	8541
- werkloosheidsvergoedingen aan	5731	5963	6172	6189	6280	6304	6322	6296
.werkzoekende UVW	3303	3583	3817	3854	3944	3997	4011	3959
.niet-werkzoekende UVW	1407	1343	1285	1248	1229	1182	1171	1183
.vrijwillig deeltijdse werklozen	128	135	138	139	141	141	140	139
.deeltijds werklozen met behoud van rechten en IGU	184	193	210	221	234	249	261	274
.tijdelijke werklozen	428	405	416	420	427	431	435	437
.activeringsprogramma's: EWE en PWA (*)	122	120	96	78	64	52	42	34
.overige gerechtigden	226	254	282	300	315	325	335	343
.statistische aanpassing	-67	-69	-72	-72	-73	-73	-74	-73
- loopbaanonderbreking	437	492	542	582	619	641	662	680
- bruggpensioenen (deel RVA)	1189	1233	1259	1319	1390	1433	1495	1564
6. Arbeidsongevallen	166	172	175	180	182	183	184	185
7. Beroepsziekten	329	325	322	321	320	317	314	311
8. Bestaanszekerheid	1076	959	993	1030	1073	1122	1176	1235
9. Educatief verlof	56	57	58	59	60	61	62	63
10. Dosz	5	5	6	6	6	6	6	6
Totaal	49138	52691	54485	56990	59772	62243	64593	67040
p.m. Groeivoet van de prijsindex der SZ-prestaties	1.3	1.3	1.8	1.7	2.0	1.7	1.8	1.8

(*) Eerste Werkvervalscontract, Plaatselijke Werkgelegenheidsagentschappen. De vergoeding vanwege de RVA in geval van Herinschakelingsprogramma's, Doorstromingsprogramma's, dienstenbanen en Plan-Activa-banen, dienstencheques wordt beschouwd als een loonsubsidie.

Tabel 37 SOCIALE ZEKERHEID DER WERKNEMERS, volgens begrotingdefinities

(in mln euro)

	03	04	05	06	07	08	09	10
A. Ontvangsten	44352	48723	50769	52403	54429	56719	59234	61941
1. Bijdragen, waarin:	32572	33353	34311	35580	37080	38848	40784	42844
werkgeversbijdr.vermindering	3171	3807	4242	4298	4330	4369	4424	4484
werknemersbijdr.vermindering	154	146	234	321	408	364	332	308
2. Alternatieve financiering	4460	7618	8536	8719	9070	9388	9752	10190
3. Bijzondere bijdrage	727	760	811	860	913	969	1033	1099
4. Rijkstoelagen	5199	5293	5336	5425	5518	5615	5715	5804
5. Andere fiscale transferten	790	957	1021	1055	1072	1106	1141	1175
6. Te ontvangen intresten	22	116	109	106	106	112	118	127
7. Overige overdrachten aan s.z.	570	625	645	659	670	681	691	702
- sociale bijdrage FSO	131	135	134	139	141	142	143	144
- van verzekeraars aan FAO	182	226	224	228	233	237	241	245
- overige	256	264	286	292	297	302	307	313
8. Recuperatie Maribel-bis, -ter	12	0	0	0	0	0	0	0
B. Uitgaven	45308	48976	50749	52974	55238	57471	59625	61833
1. Sociale prestaties, waarvan:	42755	46105	47698	49630	51761	53893	55948	58079
- RVP-Pensioenen	13860	14215	14738	15269	15842	16551	17250	17964
- ZIV-Geneeskundige zorgen (a)	14416	16921	17465	18516	19629	20757	21799	22934
- ZIV-Uitkeringen	3197	3320	3468	3642	3832	3990	4151	4313
- NPM-inv, HVKZ-ZIV, Pool	25	23	20	18	16	14	12	11
- RKW-Kinderbijslagen	3351	3411	3480	3525	3580	3624	3671	3718
- FAO-Arbeidsongevallen	146	150	153	157	159	160	161	162
- FBZ-Beroepsziekten	320	317	313	313	311	309	306	303
- RVA-Werkloosheidsvergoeding	5858	6023	6259	6288	6385	6416	6443	6430
waarin activering vergoeding	253	277	284	278	271	268	268	272
jeugdvakantiegeld	9	7	7	7	7	7	8	8
- RVA-Brugpensioenen	1189	1233	1259	1319	1390	1433	1495	1564
- RVA-Loopbaanonderbreking	437	492	542	582	619	641	662	680
2. Werkingsonkosten	1613	1642	1719	1765	1808	1850	1895	1941
3. Diverse aan gezinnen en RJV	565	829	884	1084	1129	1149	1169	1190
waarin dienstencheques	4	90	235	322	354	360	367	374
vakgeld tijd. werklozen	25	26	25	26	26	26	27	27
andere	536	712	624	736	750	762	776	789
4. Transf. a bedrijven: Soc. Maribel	370	397	419	457	469	469	469	469
5. Transf. a gewesten: Soc. Maribel,...	0	0	28	28	29	29	30	30
6. Rentelasten	6	4	2	10	42	82	114	125
C. Financieringsvermogen	-953	-253	19	-570	-809	-752	-390	108
Aflossing van schulden	45	45	16	16	16	16	16	16
D. Overschot of tekort	-998	-298	3	-586	-824	-768	-406	92
Pro memorie:								
Vanaf 2005 gecumuleerde saldi	0	0	3	-583	-1407	-2175	-2581	-2489
Verdelingsreserves en gebouwen	3298	3000	3003	3000	3000	3000	3000	3000
Uitgifte van leningen	0	0	0	0	0	0	0	0
Schuldpositie	267	222	207	774	1582	2334	2725	2617
Renteloos ter beschikking	1021	1485	1485	1485	1485	1485	1485	1485

(a) Inclusief het ligdagprijsgedeelte dat voor 2004 ten laste was van FOD Volksgezondheid

Tabel 38 SOCIALE ZEKERHEID DER ZELFSTANDIGEN, volgens begrotingsdefinities*(in miljoen euro)*

	03	04	05	06	07	08	09	10
A. Ontvangsten	3661	3967	4184	4466	4862	5003	5119	5258
1. Bijdragen	2271	2357	2422	2626	2952	3054	3128	3223
2. Alternatieve financiering (a)	138	283	408	461	507	520	535	553
3. Rijkstoelagen	1044	1062	1074	1093	1112	1132	1152	1174
4. Andere fiscale transferten	188	247	260	266	270	276	281	287
5. Te ontvangen intresten	6	6	6	6	6	6	6	7
6. Overige overdrachten aan de s.z.	14	12	14	14	15	15	15	16
B. Uitgaven	3682	3941	4114	4506	5015	5232	5400	5585
1. Sociale prestaties, waarvan	3567	3806	3976	4365	4868	5073	5224	5390
- RSVZ-Pensioenen	1971	2016	2099	2214	2348	2445	2479	2525
- ZIV-Geneeskundige zorgen (b)	1063	1249	1318	1559	1901	2000	2099	2205
- ZIV-Uitkeringen en faillissem. verz.	192	207	218	246	267	274	288	297
- RSVZ-Kinderbijslagen	336	334	341	346	352	355	359	363
2. Werkingsonkosten	110	124	127	130	134	137	140	143
3. Diverse overdrachten aan gezinnen	6	10	10	11	11	11	11	11
4. Rentelasten	0	0	0	0	3	11	24	40
C. Financieringsvermogen	-37	26	71	-40	-153	-229	-281	-326
Aflossing van vervallen schuld	0	0	0	0	0	0	0	0
D. Overschot of tekort	-37	26	71	-40	-153	-229	-281	-326
Pro memorie:								
Vanaf 2005 gecumuleerde saldi	0	0	71	30	-123	-352	-633	-960
Verdelingsreserves en gebouwen	316	342	412	372	342	342	342	342
Uitgifte van leningen	0	0	0	0	0	0	0	0
Schuldpositie	0	0	0	0	123	352	633	960

(a) Vanaf 2001 tot 2009 verminderd omwille van de schuldovername door het Rijk

(b) Inclusief het ligdagprijsgedeelte dat voor 2004 ten laste was van FOD Volksgezondheid, de uitbreiding met de kleine risico's in juli 2006, de uitgaven voor internat. verdragen en fiscaal plafond

Resultaten per bedrijfstak

Tabel 39 BRUTO TOEGEVOEGDE WAARDE TEGEN CONSTATE PRIJZEN

(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)

	85//80	90//85	98//90	04//98	10//04
1. Landbouw	4.0	-0.1	3.7	0.8	1.0
2. Energie	-0.3	1.9	1.3	0.1	1.5
3. Verwerkende nijverheid	3.1	3.0	1.4	1.6	1.9
a. Intermediaire goederen	5.1	3.2	1.9	2.6	1.6
b. Uitrustingsgoederen	3.9	0.7	0.9	0.0	2.2
c. Verbruiksgoederen	0.5	4.8	1.1	1.6	2.0
4. Bouw	-6.3	5.6	0.2	2.3	3.1
5. Verhandelbare diensten	1.3	3.6	2.1	2.2	2.5
a. Vervoer en communicatie	1.2	3.2	0.6	3.7	3.2
.Vervoer per spoor	-0.8	4.1	-0.0	0.4	1.4
.Stads- en wegvervoer	-0.8	4.1	0.1	4.8	3.0
.Vervoer over water en luchtvaart	4.4	3.0	7.1	5.3	2.5
.Vervoersonderst. activ. en communic.	2.2	2.7	0.1	3.6	3.8
b. Handel en horeca	-1.0	0.8	0.5	1.6	1.9
c. Krediet en verzekeringen	4.5	7.0	4.2	-1.4	2.0
d. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	1.0	5.0	0.5	4.0	2.7
e. Overige marktdiensten	2.8	4.7	3.4	2.6	2.8
6. Niet-verhandelbare diensten	0.7	0.6	1.2	1.5	1.1
7. Indirect gemeten diensten van financiële intermediairs (IGDFI)	2.9	10.6	5.9	-1.3	2.2
Totaal	1.1	2.8	1.5	2.0	2.2

Tabel 40 STRUCTUUR VAN DE BRUTO TOEGEVOEGDE WAARDE TEGEN LOPENDE PRIJZEN

(in procent van het totaal)

	80	85	90	95	03	10
1. Landbouw	2.6	2.6	2.3	1.7	1.4	1.3
2. Energie	5.8	5.5	3.9	3.4	3.0	3.0
3. Verwerkende nijverheid	23.3	23.2	23.2	20.7	17.7	16.3
a. Intermediaire goederen	9.2	9.6	9.2	8.4	7.3	7.0
b. Uitrustingsgoederen	6.0	5.7	6.0	5.0	4.0	3.7
c. Verbruiksgoederen	8.1	8.0	8.0	7.4	6.4	5.6
4. Bouw	7.8	5.5	5.7	5.4	5.0	5.1
5. Verhandelbare diensten	46.1	50.2	54.2	57.4	60.8	62.9
a. Vervoer en communicatie	7.4	7.3	7.3	7.3	7.2	8.2
.Vervoer per spoor	1.1	1.0	1.0	0.9	0.8	0.7
.Stads- en wegvervoer	2.2	2.0	1.9	1.8	1.9	2.2
.Vervoer over water en luchtvaart	0.6	0.7	0.4	0.5	0.2	0.2
.Vervoersonderst. activ. en communic.	3.4	3.7	3.9	3.9	4.2	5.1
b. Handel en horeca	13.1	13.1	14.6	14.0	14.3	14.4
c. Krediet en verzekeringen	4.8	5.7	6.2	6.5	6.0	5.2
d. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	5.3	5.8	6.0	6.5	7.4	8.0
e. Overige marktdiensten	15.5	18.2	20.1	23.2	25.9	27.1
6. Niet-verhandelbare diensten	18.0	17.4	15.2	15.9	16.0	14.9
7. Indirect gemeten diensten van financiële intermediairs (IGDFI)	-3.7	-4.5	-4.4	-4.5	-3.7	-3.3
Totaal	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Tabel 41 **INVESTERINGEN TEGEN CONSTATE PRIJZEN***(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)*

	85//80	90//85	98//90	04//98	10//04
1. Landbouw	-0.3	6.0	-7.8	-0.3	2.2
2. Energie	-0.5	2.4	1.4	-5.4	0.1
3. Verwerkende nijverheid	4.2	17.0	-1.1	-2.7	4.3
a. Intermediaire goederen	4.2	20.3	1.1	-3.4	5.3
b. Uitrustingsgoederen	6.1	10.5	-2.8	-1.1	3.7
c. Verbruiksgoederen	2.9	18.2	-2.3	-2.5	3.4
4. Bouw	-2.9	18.6	-0.8	1.8	2.1
5. Verhandelbare diensten	-0.3	9.3	2.9	2.9	3.4
a. Vervoer en communicatie	-2.5	6.2	5.8	-2.0	1.7
.Vervoer per spoor	-10.1	-12.3	29.4	1.2	-0.1
.Stads- en wegvervoer	8.9	14.7	8.0	-1.8	-0.2
.Vervoer over water en luchtvaart	-2.6	9.6	-18.8	-5.9	3.1
.Vervoersonderst. activ. en communic.	-1.0	2.3	14.6	-3.7	3.5
b. Handel en horeca	3.5	14.8	0.3	1.9	2.3
c. Krediet en verzekeringen	3.1	6.0	-3.3	5.5	4.2
d. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	-7.5	14.9	-0.8	3.4	0.9
e. Overige marktdiensten	-1.3	7.3	7.0	6.0	5.0
6. Woongebouwen	-9.9	11.6	1.0	0.7	1.4
7. Niet-verhandelbare diensten	-8.1	-7.1	1.3	0.9	4.6
Totaal	-3.9	8.8	1.1	0.9	3.0

Tabel 42 **INVESTERINGSQUOTE***(investerings in procent van de toegevoegde waarde)*

	85^81	90^86	98^91	04^99	10^05
1. Landbouw	22.5	28.4	22.7	21.6	20.7
2. Energie	21.1	21.8	31.4	23.1	20.1
3. Verwerkende nijverheid	11.6	17.8	19.7	18.5	18.9
a. Intermediaire goederen	9.1	14.7	20.1	18.8	19.0
b. Uitrustingsgoederen	12.1	15.4	15.5	15.8	15.9
c. Verbruiksgoederen	14.0	23.0	22.1	20.0	20.9
4. Bouw	7.5	12.1	12.1	13.6	12.7
5. Verhandelbare diensten	15.1	15.5	15.2	16.5	15.6
a. Vervoer en communicatie	27.8	24.2	30.4	32.6	24.0
.Vervoer per spoor	41.4	14.0	54.4	80.6	80.8
.Stads- en wegvervoer	8.1	15.3	23.8	24.2	17.3
.Vervoer over water en luchtvaart	91.0	150.3	75.7	75.6	68.4
.Vervoersonderst. activ. en communic.	23.2	12.3	21.5	24.6	16.7
b. Handel en horeca	11.3	16.6	16.9	16.9	16.0
c. Krediet en verzekeringen	20.7	24.8	14.4	16.8	20.9
d. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	6.1	8.8	9.6	7.9	7.4
e. Overige marktdiensten	13.8	10.6	11.1	14.0	14.2
Totaal v.d. marktsectoren	14.3	16.5	16.8	17.1	16.3
6. Niet-verhandelbare diensten	24.2	15.8	13.4	12.6	12.9
Totaal (exclusief woongebouwen)	15.9	16.4	16.3	16.4	15.8

(^) Gemiddelden van periodes

Tabel 43 VRAAG EN AANBOD VAN ARBEIDSPLAATSEN*(jaargemiddelden, in duizenden personen)*

	80	85	90	95	03	10
1. Binnenlandse werkgelegenheid	3767.4	3625.1	3845.3	3838.3	4138.3	4387.5
a. Overheid	707.9	712.6	724.2	711.1	776.5	804.6
b. Ondernemingen	3059.5	2912.5	3121.0	3127.3	3361.8	3582.9
1. Loontrekkers	2448.0	2275.7	2445.6	2427.5	2685.0	2923.0
a. Landbouw	20.6	20.8	23.2	27.0	28.2	31.1
b. Energie	63.5	57.6	39.6	34.2	30.4	25.2
c. Verwerkende nijverheid	863.9	754.7	733.9	642.7	581.3	511.4
Intermediaire goederen	291.0	243.3	236.4	210.9	200.8	181.7
Uitrustingsgoederen	215.6	187.6	184.7	160.4	142.3	123.5
Verbruiksgoederen	357.3	323.8	312.8	271.4	238.2	206.1
d. Bouw	245.0	160.9	185.6	184.9	185.7	199.8
e. Vervoer en communicatie	258.9	244.0	239.9	234.9	253.7	285.4
Vervoer per spoor	69.2	61.1	49.7	41.4	41.6	39.0
Stads- en wegvervoer	50.2	50.0	61.5	65.0	80.8	96.8
Vervoer over water en luchtvaart	19.3	18.7	16.4	16.9	7.2	8.0
Vervoersonderst. activ. en communic.	120.1	114.2	112.3	111.6	124.2	141.6
f. Handel en horeca	432.7	420.3	476.8	488.7	559.4	622.2
g. Krediet en verzekeringen	110.8	117.3	125.2	122.2	128.3	135.3
h. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	175.5	200.9	245.3	272.6	366.0	455.8
i. Overige marktdiensten	203.1	230.1	315.4	358.9	467.1	591.9
j. Huispersoneel	74.0	69.0	60.6	61.5	85.1	65.1
2. Zelfstandigen	611.5	636.8	675.4	699.7	676.8	659.9
a. Landbouw	113.3	105.3	95.3	84.5	69.3	58.4
b. Energie	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
c. Verwerkende nijverheid	35.8	33.2	31.3	29.2	26.1	22.4
Intermediaire goederen	5.5	5.1	4.9	4.8	4.3	3.7
Uitrustingsgoederen	2.4	2.7	2.9	3.1	2.3	1.4
Verbruiksgoederen	27.9	25.4	23.5	21.3	19.6	17.3
d. Bouw	33.0	32.8	36.5	43.5	45.7	47.3
e. Vervoer en communicatie	15.3	13.3	12.5	14.5	14.7	15.3
Vervoer per spoor	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Stads- en wegvervoer	8.1	6.7	6.5	8.3	8.7	9.2
Vervoer over water en luchtvaart	4.5	3.7	2.8	2.4	1.6	1.2
Vervoersonderst. activ. en communic.	2.7	2.9	3.1	3.9	4.3	5.0
f. Handel en horeca	274.3	282.5	288.3	249.7	188.2	146.4
g. Krediet en verzekeringen	16.6	22.2	22.3	14.2	11.5	5.6
h. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	18.6	25.7	34.9	43.2	49.9	57.0
i. Overige marktdiensten	104.5	121.7	154.3	221.0	271.4	307.5
3. Totale werkgelegenheid	3059.5	2912.5	3121.0	3127.3	3361.8	3582.9
a. Landbouw	133.9	126.2	118.6	111.4	97.5	89.5
b. Energie	63.5	57.6	39.6	34.2	30.4	25.2
c. Verwerkende nijverheid	899.7	787.8	765.2	671.9	607.4	533.8
Intermediaire goederen	296.6	248.3	241.3	215.7	205.1	185.4
Uitrustingsgoederen	217.9	190.3	187.6	163.5	144.6	124.9
Verbruiksgoederen	385.2	349.2	336.3	292.7	257.7	223.4
d. Bouw	278.1	193.6	222.1	228.3	231.3	247.1
e. Vervoer en communicatie	274.2	257.4	252.3	249.4	268.5	300.7
Vervoer per spoor	69.2	61.1	49.7	41.4	41.6	39.0
Stads- en wegvervoer	58.3	56.7	68.0	73.3	89.5	105.9
Vervoer over water en luchtvaart	23.9	22.4	19.2	19.2	8.8	9.2
Vervoersonderst. activ. en communic.	122.9	117.2	115.4	115.5	128.5	146.6
f. Handel en horeca	707.0	702.9	765.1	738.4	747.6	768.6
g. Krediet en verzekeringen	127.4	139.5	147.5	136.4	139.8	140.8
h. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	194.1	226.7	280.2	315.8	415.9	512.8
i. Overige marktdiensten	307.6	351.8	469.7	579.8	738.6	899.4
j. Huispersoneel	74.0	69.0	60.6	61.5	85.1	65.1
2. Grensarbeid (saldo)	42.8	41.6	45.8	46.1	50.3	52.5
3. Werkloosheid, definitie FPB	359.5	572.4	455.0	649.1	684.6	660.0
4. Beroepsbevolking, definitie FPB	4169.7	4239.1	4346.2	4533.5	4873.2	5099.9

Tabel 44 VRAAG EN AANBOD VAN ARBEIDSPLAATSEN*(jaargemiddelden, wijziging in duizenden personen)*

	85-80	90-85	98-90	04-98	10-04
1. Binnenlandse werkgelegenheid	-142.4	220.2	111.1	210.6	220.5
a. Overheid	4.7	11.6	1.0	60.0	19.4
b. Ondernemingen	-147.1	208.6	110.1	150.6	201.1
1. Loontrekkers	-172.3	169.9	88.6	169.6	219.3
a. Landbouw	0.2	2.4	5.9	-1.2	3.1
b. Energie	-5.9	-18.0	-6.2	-4.1	-4.1
c. Verwerkende nijverheid	-109.2	-20.7	-108.1	-57.2	-57.3
Intermediaire goederen	-47.8	-6.8	-31.1	-7.5	-16.1
Uitrustingsgoederen	-27.9	-2.9	-27.6	-19.1	-14.5
Verbruiksgoederen	-33.5	-11.0	-49.4	-30.6	-26.7
d. Bouw	-84.1	24.8	-6.1	7.9	12.4
e. Vervoer en communicatie	-14.9	-4.2	3.2	13.9	28.5
Vervoer per spoor	-8.2	-11.4	-9.9	0.9	-1.7
Stads- en wegvervoer	-0.1	11.4	9.0	11.8	14.5
Vervoer over water en luchtvaart	-0.7	-2.2	0.9	-10.1	0.7
Vervoersonderst. activ. en communic.	-5.9	-2.0	3.1	11.2	15.0
f. Handel en horeca	-12.4	56.5	29.5	53.5	62.3
g. Krediet en verzekeringen	6.5	7.8	5.3	-1.1	5.9
h. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	25.4	44.4	52.5	82.2	75.7
i. Overige marktdiensten	27.0	85.3	94.9	73.6	108.0
j. Huispersoneel	-5.0	-8.4	17.7	2.0	-15.3
2. Zelfstandigen	25.2	38.6	21.5	-18.9	-18.1
a. Landbouw	-8.0	-10.0	-18.1	-8.9	-10.0
b. Energie	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
c. Verwerkende nijverheid	-2.6	-1.9	-3.4	-2.4	-3.2
Intermediaire goederen	-0.5	-0.1	-0.2	-0.5	-0.5
Uitrustingsgoederen	0.3	0.2	0.2	-0.9	-0.7
Verbruiksgoederen	-2.5	-1.9	-3.4	-0.9	-1.9
d. Bouw	-0.3	3.7	10.9	-1.6	1.6
e. Vervoer en communicatie	-2.0	-0.9	3.0	-0.7	0.6
Vervoer per spoor	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Stads- en wegvervoer	-1.4	-0.1	2.4	-0.2	0.4
Vervoer over water en luchtvaart	-0.8	-0.9	-0.7	-0.6	-0.4
Vervoersonderst. activ. en communic.	0.2	0.2	1.3	0.0	0.5
f. Handel en horeca	8.2	5.7	-67.3	-36.2	-38.3
g. Krediet en verzekeringen	5.6	0.1	-8.6	-3.0	-5.1
h. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	7.1	9.1	14.8	1.5	6.0
i. Overige marktdiensten	17.2	32.7	90.4	32.4	30.4
3. Totale werkgelegenheid	-147.1	208.6	110.1	150.6	201.1
a. Landbouw	-7.8	-7.6	-12.2	-10.0	-6.9
b. Energie	-5.9	-18.0	-6.2	-4.1	-4.1
c. Verwerkende nijverheid	-111.8	-22.6	-111.5	-59.6	-60.4
Intermediaire goederen	-48.3	-7.0	-31.3	-8.1	-16.6
Uitrustingsgoederen	-27.6	-2.7	-27.4	-20.0	-15.2
Verbruiksgoederen	-36.0	-12.9	-52.8	-31.5	-28.6
d. Bouw	-84.4	28.5	4.8	6.3	13.9
e. Vervoer en communicatie	-16.9	-5.0	6.2	13.1	29.1
Vervoer per spoor	-8.2	-11.4	-9.9	0.9	-1.7
Stads- en wegvervoer	-1.6	11.3	11.4	11.6	14.8
Vervoer over water en luchtvaart	-1.5	-3.2	0.3	-10.7	0.4
Vervoersonderst. activ. en communic.	-5.7	-1.7	4.3	11.3	15.6
f. Handel en horeca	-4.2	62.2	-37.8	17.3	24.0
g. Krediet en verzekeringen	12.1	8.0	-3.3	-4.1	0.8
h. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	32.5	53.5	67.3	83.6	81.7
i. Overige marktdiensten	44.2	118.0	185.2	106.1	138.4
j. Huispersoneel	-5.0	-8.4	17.7	2.0	-15.3
2. Grensarbeid (saldo)	-1.2	4.2	3.3	2.1	1.2
3. Werkloosheid, definitie FPB	212.9	-117.4	193.5	61.5	-50.1
4. Beroepsbevolking, definitie FPB	69.4	107.1	307.7	274.3	171.7

Tabel 45 SITUATIE OP DE ARBEIDSMARKT: DETAIL*(jaargemiddelden, in duizenden personen)*

	04	05	06	07	08	09	10
I. Totale bevolking (II+III)	10407.9	10430.4	10452.1	10473.1	10493.7	10513.8	10533.4
I.bis Bevolking op arbeidsleeftijd	6827.9	6851.9	6887.4	6924.4	6949.2	6961.2	6968.5
II. Inactieve bevolking (concept FPB)	5479.7	5467.2	5453.0	5441.8	5436.3	5433.1	5433.6
<i>waarvan: met RVA-uitkering:</i>	176.1	178.5	183.9	188.8	191.1	194.6	198.4
- Vrijgestelden om sociale en familiale redenen (1)	5.8	5.7	5.7	5.6	5.6	5.6	5.6
- Vrijgestelden om reden van studies (1)	16.7	17.7	18.4	18.7	18.9	19.1	19.2
- Volledige loopbaanonderbreking (1)	28.6	27.8	27.9	27.8	27.8	27.8	27.8
- Conventioneel voltijds brugpensioen (1)	109.9	110.2	113.8	117.7	119.4	122.5	126.0
- Volledig werklozen in beroepsopleiding (1)	15.1	17.0	18.2	18.9	19.4	19.6	19.8
III. Beroepsbevolking (concept FPB) (IV+V+VI)	4928.2	4963.2	4999.0	5031.3	5057.4	5080.7	5099.9
IV. Binnenlandse werkgelegenheid	4167.0	4188.5	4234.1	4271.4	4310.1	4348.0	4387.5
<i>waarvan: ingeschreven bij RVA/BGDA/FOREM/VDAB (2):</i>	331.3	349.1	361.7	369.3	375.2	380.7	385.7
- <i>met RVA-uitkering:</i>	247.5	267.5	280.6	288.3	294.2	299.6	304.6
* Deelt. IGU (3) + onvrijw. deelt. met uitkering (1)	44.1	50.3	54.8	58.2	61.0	63.7	66.5
* Totaal Activering RVA	54.0	56.4	55.5	53.8	52.8	52.5	52.6
** Plaatselijke werkgelegenheidsagentschappen (1)	16.4	12.9	10.3	8.3	6.6	5.3	4.2
** Herinschakelingsprogramma (1)	0.5	-0.0	-0.0	-0.0	-0.0	-0.0	-0.0
** Plan 'activa' (1)	31.1	37.2	38.6	38.8	39.4	40.3	41.3
** Herintegratie oudere werklozen (1)	0.7	1.1	1.4	1.5	1.7	1.8	1.8
** Doorstromingsprogramma (1)	5.2	5.2	5.2	5.2	5.2	5.2	5.2
** Eerste werkervaring (1)	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
* Gedeeltelijke loopbaanonderbreking (1)	147.8	159.3	168.9	174.9	179.1	182.1	184.3
* Deeltijdse bruggepensioneerden (1)	0.9	0.8	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7
* Volledig werklozen tewerkgesteld in beschutte werkplaats (1)	0.7	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6
- <i>zonder RVA-uitkering:</i>	83.8	81.6	81.1	81.0	81.0	81.0	81.0
* Deeltijds zonder IGU (3)	24.6	24.6	24.6	24.6	24.6	24.6	24.6
* Deeltijds werkende jongeren in wachttijd	9.0	6.7	6.3	6.2	6.2	6.2	6.2
* Vrij ingeschreven werkzoekenden en andere	50.3	50.3	50.3	50.3	50.3	50.3	50.3
V. Grensarbeid (saldo)	51.2	51.4	51.7	52.0	52.1	52.3	52.5
VI. Werkloosheid (concept FPB)	710.0	723.3	713.3	707.9	695.2	680.4	660.0
(a) Werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen (4)	434.8	452.7	446.6	445.3	441.4	432.3	416.6
(b) Overige verplicht ingeschreven werklozen	92.3	91.3	90.1	89.4	87.9	86.1	83.6
- Jongeren in wachttijd	52.0	52.0	51.3	51.0	50.1	49.1	47.7
- Andere, waarvan:	40.3	39.3	38.7	38.5	37.8	37.0	36.0
* Aanspraak op overbruggingsuitkering (1)	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3
(c) Niet verplicht ingeschreven werkzoekenden	46.1	50.4	53.1	53.6	52.7	51.6	50.0
(d) Oudere niet werkzoekende uvw	136.9	129.0	123.6	119.6	113.2	110.4	109.7
p.m. Uitkeringsgerechtigd na vrijwillig deeltijdse betrekking (1)	31.1	31.2	30.7	30.5	30.0	29.4	28.5
p.m. Tijdelijke werkloosheid (1) (budgettaire eenheden)	34.2	34.4	34.2	34.1	33.8	33.5	33.1
(1) Stat info definities (op basis van betalingen)							
(2) Zonder inbegrip van de tijdelijke werkloosheid							
(3) IGU: inkomensgarantie-uitkering							
(4) Exclusief PWA werkgelegenheid							

Tabel 46 NETTO-UITVOER VAN GOEDEREN EN DIENSTEN*(in miljoen euro)*

	80	85	90	95	03	10
1. Landbouw	-1320	-2394	-1942	-1913	-1868	-3491
2. Energie	-3256	-6927	-3546	-3207	-7943	-12111
3. Verwerkende nijverheid	2179	10825	8012	13791	18256	22845
a. Intermediaire goederen	2833	5693	5667	9447	8358	10602
b. Uitrustingsgoederen	-573	1342	-1150	743	1418	3055
c. Verbruiksgoederen	-80	3791	3495	3601	8480	9188
4. Bouw	-328	-534	-718	-775	-1456	-2234
5. Verhandelbare diensten	707	920	2523	2921	6019	11176
a. Vervoer en communicatie	677	959	1876	2419	3875	5801
.Vervoer per spoor	-20	-34	-37	-29	-46	-31
.Stads- en wegvervoer	-235	-411	-447	-345	-587	-818
.Vervoer over water en luchtvaart	266	405	662	770	1219	1762
.Vervoersonderst. activ. en communic.	665	1000	1698	2023	3288	4888
b. Handel en horeca	147	150	947	989	2334	4626
c. Krediet en verzekeringen	-121	-185	-110	-134	-211	-296
d. Overige marktdiensten	3	-4	-190	-353	21	1045
Totaal	-2018	1892	4328	10816	13008	16184

Tabel 47 ARBEIDSPRODUCTIVITEIT PER UUR*(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)*

	85//80	90//85	98//90	04//98	10//04
1. Landbouw	5.4	0.4	5.5	3.0	2.5
2. Energie	3.0	10.5	3.7	0.2	4.1
3. Verwerkende nijverheid	6.4	3.5	3.7	3.7	3.7
a. Intermediaire goederen	9.2	3.6	4.4	4.0	3.0
b. Uitrustingsgoederen	6.7	1.0	3.2	2.6	4.3
c. Verbruiksgoederen	3.3	5.5	3.4	3.9	4.1
4. Bouw	2.8	0.5	1.1	1.9	2.1
5. Verhandelbare diensten	1.2	1.3	0.7	0.7	0.8
a. Vervoer en communicatie	3.0	3.8	0.1	3.4	1.9
.Vervoer per spoor	2.3	8.7	2.2	0.1	2.1
.Stads- en wegvervoer	0.3	0.6	-1.9	3.6	1.1
.Vervoer over water en luchtvaart	6.3	6.4	7.2	19.7	1.3
.Vervoersonderst. activ. en communic.	3.7	3.1	-0.6	2.5	2.2
b. Handel en horeca	-0.2	-0.7	1.4	1.3	1.5
c. Krediet en verzekeringen	3.1	5.7	4.5	-0.8	2.0
d. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	-1.3	1.5	-1.9	0.6	0.0
e. Overige marktdiensten	1.0	-0.7	-1.2	-0.2	0.0
Totaal	2.8	1.8	1.4	1.5	1.4

Tabel 48 NOMINAAL BRUTO UURLOON PER SECTOR*(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)*

	85//80	90//85	98//90	04//98	10//04
1. Landbouw	7.1	3.8	4.9	5.0	2.6
2. Energie	5.9	0.8	4.2	0.5	3.3
3. Verwerkende nijverheid	7.9	5.3	4.0	4.0	3.2
a. Intermediaire goederen	9.8	4.2	4.5	4.0	3.2
b. Uitrustingsgoederen	6.1	6.5	3.0	4.0	3.2
c. Verbruiksgoederen	7.3	5.4	4.4	3.9	3.2
4. Bouw	7.0	0.3	3.8	3.8	3.1
5. Verhandelbare diensten	6.7	3.8	3.5	3.2	3.0
a. Vervoer en communicatie	6.2	4.7	4.2	4.2	3.4
.Vervoer per spoor	5.6	8.8	5.2	3.7	3.1
.Stads- en wegvervoer	3.0	0.1	2.2	4.6	3.9
.Vervoer over water en luchtvaart	8.7	-1.4	7.1	3.6	2.4
.Vervoersonderst. activ. en communic.	8.0	6.4	4.6	4.7	3.4
b. Handel en horeca	6.2	5.2	2.6	3.4	3.1
c. Krediet en verzekeringen	7.8	3.7	1.7	3.2	3.1
d. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	5.3	2.3	4.2	2.8	3.2
e. Overige marktdiensten	7.4	2.1	5.0	3.1	2.8
Totaal van de marktsectoren	7.0	3.7	3.6	3.3	2.9

Tabel 49 NOMINALE LOONKOST PER HOOFD*(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)*

	85//80	90//85	98//90	04//98	10//04
1. Landbouw	6.8	3.9	2.0	5.9	2.8
2. Energie	5.5	4.2	5.9	2.2	3.3
3. Verwerkende nijverheid	8.0	6.0	4.2	3.4	3.3
a. Intermediaire goederen	9.9	5.3	4.2	3.1	3.4
b. Uitrustingsgoederen	7.1	6.7	3.4	3.4	3.2
c. Verbruiksgoederen	7.1	6.0	4.7	3.5	3.2
4. Bouw	7.0	3.0	2.9	3.6	3.3
5. Verhandelbare diensten	6.1	3.7	3.3	3.1	3.0
a. Vervoer en communicatie	6.3	5.3	4.3	3.5	3.1
.Vervoer per spoor	5.7	9.4	5.7	3.6	3.1
.Stads- en wegvervoer	3.1	0.7	2.2	3.3	3.2
.Vervoer over water en luchtvaart	8.8	-0.8	6.5	3.9	2.9
.Vervoersonderst. activ. en communic.	8.1	7.1	4.7	3.9	3.2
b. Handel en horeca	6.0	5.0	2.7	3.3	3.2
c. Krediet en verzekeringen	7.0	4.4	2.1	2.7	3.1
d. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	4.6	1.9	3.4	2.6	3.1
e. Overige marktdiensten	6.1	1.7	4.7	3.7	2.8
Totaal van de marktsectoren	6.8	4.2	3.5	3.0	2.9

Tabel 50 REELE LOONKOST PER HOOFD*(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)*

	85//80	90//85	98//90	04//98	10//04
1. Landbouw	0.4	1.9	0.0	3.8	1.0
2. Energie	-0.9	2.2	3.8	0.3	1.4
3. Verwerkende nijverheid	1.5	3.9	2.1	1.4	1.5
a. Intermediaire goederen	3.3	3.3	2.2	1.1	1.6
b. Uitrustingsgoederen	0.6	4.7	1.4	1.4	1.4
c. Verbruiksgoederen	0.6	4.0	2.7	1.5	1.4
4. Bouw	0.5	1.1	0.9	1.6	1.4
5. Verhandelbare diensten	-0.3	1.7	1.3	1.1	1.1
a. Vervoer en communicatie	-0.1	3.3	2.3	1.5	1.3
.Vervoer per spoor	-0.7	7.3	3.7	1.6	1.3
.Stads- en wegvervoer	-3.1	-1.2	0.2	1.3	1.4
.Vervoer over water en luchtvaart	2.2	-2.7	4.4	1.9	1.0
.Vervoersonderst. activ. en communic.	1.5	5.0	2.7	1.9	1.3
b. Handel en horeca	-0.4	3.0	0.7	1.3	1.4
c. Krediet en verzekeringen	0.6	2.4	0.1	0.7	1.3
d. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	-1.7	0.0	1.4	0.6	1.2
e. Overige marktdiensten	-0.3	-0.3	2.6	1.7	1.0
Totaal van de marktsectoren	0.4	2.2	1.5	1.0	1.1

Tabel 51 DE CONSUMPTIE VAN DE GEZINNEN PER PRODUCT IN CONSTATE PRIJZEN*(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)*

	85//80	90//85	98//90	04//98	10//04
1. Voedingsmiddelen, dranken en tabak	0.9	0.8	0.5	1.4	1.0
a. Voedingsmiddelen	1.5	1.1	0.3	1.4	1.1
b. Alcoholvrije dranken	-0.2	9.6	1.9	3.3	1.2
c. Alcoholhoudende dranken	-0.9	-0.8	1.6	0.3	1.1
d. Tabak	0.0	-3.8	-0.2	1.0	0.2
2. Kleding en schoeisel	-0.3	2.0	-0.4	1.2	1.4
3. Huur	3.1	2.3	1.5	1.9	1.4
4. Verwarming	-2.0	-2.4	1.1	1.7	1.2
5. Elektriciteit	3.5	3.5	2.5	1.4	1.3
6. Huishoudelijke hulp	-1.0	-1.7	1.2	1.3	1.7
7. Meubelen, huishoudelijke apparaten en dagelijks onderhoud	0.8	2.6	0.5	1.2	2.0
8. Aankoop van voertuigen	0.1	6.1	0.2	2.5	2.1
9. Uitgaven i.v.m. het gebruik van voertuigen, waarvan	-0.6	3.8	2.0	0.1	0.9
a. Benzine	-2.2	0.1	1.2	-1.6	-0.7
b. Diesel	16.9	13.8	7.3	4.8	3.6
10. Vervoersdiensten	1.7	2.8	0.2	2.8	2.6
a. Reizigersverv. per trein, tram en metro	2.2	3.3	2.1	6.2	3.1
b. Reizigersvervoer over de weg	0.7	0.4	-3.7	-0.7	1.8
c. Overige vervoersdiensten	3.1	7.2	2.8	0.1	2.3
11. Communicatie	3.1	5.1	5.0	9.0	3.3
12. Genees-, heelk. en aanverwante zorgen	-0.3	2.9	1.5	4.0	2.9
13. Ontspanning en ontwikkeling	2.3	4.0	3.5	1.9	2.9
14. Overige goederen en diensten	2.6	4.6	3.3	1.2	2.3
15. Bestedingen van de gezinnen in het buitenland	-1.6	3.9	4.9	4.5	3.4
Totaal	1.3	2.8	1.8	1.9	2.0

Tabel 52 STRUCTUUR VAN DE CONSUMPTIE VAN DE GEZINNEN IN LOPENDE PRIJZEN*(in procent van het totaal)*

	80	85	90	95	03	10
1. Voedingsmiddelen, dranken en tabak	22.6	22.2	20.1	17.3	16.5	15.5
a. Voedingsmiddelen	16.7	16.6	14.7	12.4	11.5	10.8
b. Alcoholvrije dranken	1.2	1.1	1.5	1.5	1.4	1.3
c. Alcoholhoudende dranken	3.1	2.7	2.4	2.0	1.8	1.8
d. Tabak	1.7	1.8	1.5	1.5	1.7	1.6
2. Kleding en schoeisel	7.7	6.7	7.2	6.1	5.1	4.8
3. Huur	13.6	15.0	15.6	16.6	16.4	15.8
4. Verwarming	4.5	4.8	2.2	2.0	2.2	2.2
5. Elektriciteit	2.2	2.6	2.4	2.5	1.9	1.8
6. Huishoudelijke hulp	1.7	1.4	1.2	1.1	1.1	1.1
7. Meubelen, huishoudelijke apparaten en dagelijks onderhoud	5.9	5.5	5.5	5.1	4.3	4.3
8. Aankoop van voertuigen	5.3	5.2	6.7	5.1	5.6	5.7
9. Uitgaven i.v.m. het gebruik van voertuigen, waarvan	3.1	3.1	2.4	2.5	2.5	2.6
a. Benzine	2.9	2.6	1.8	1.8	1.5	1.4
b. Diesel	0.1	0.4	0.5	0.6	0.9	1.1
10. Vervoersdiensten	1.1	1.1	1.0	1.0	0.9	1.0
a. Reizigersverv. per trein, tram en metro	0.6	0.5	0.5	0.4	0.5	0.6
b. Reizigersvervoer over de weg	0.4	0.4	0.3	0.4	0.2	0.2
c. Overige vervoersdiensten	0.1	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2
11. Communicatie	1.2	1.2	1.3	1.4	2.1	2.0
12. Genees-, heelk. en aanverwante zorgen	2.7	2.9	2.8	3.3	4.2	4.6
13. Ontspanning en ontwikkeling	7.5	7.7	8.6	9.4	9.1	9.6
14. Overige goederen en diensten	17.1	17.4	19.3	21.9	22.3	22.6
15. Bestedingen van de gezinnen in het buitenland	3.8	3.3	3.8	4.5	5.8	6.5
Totaal	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Tabel 53 PRIJSEVOLUTIE VAN DE CONSUMPTIE VAN DE GEZINNEN PER PRODUCT*(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)*

	85//80	90//85	98//90	04//98	10//04
1. Voedingsmiddelen, dranken en tabak	6.5	1.9	1.0	2.0	1.9
a. Voedingsmiddelen	6.2	1.3	0.6	2.1	1.8
b. Alcoholvrije dranken	6.5	2.1	1.4	-0.5	1.3
c. Alcoholhoudende dranken	6.1	2.7	0.7	1.9	2.0
d. Tabak	8.7	5.1	5.4	3.8	3.1
2. Kleding en schoeisel	5.2	4.1	1.2	0.9	1.5
3. Huur	6.6	3.4	3.0	1.7	2.1
4. Verwarming	11.3	-8.1	0.0	7.4	1.5
5. Elektriciteit	7.7	-0.4	1.1	-0.6	1.0
6. Huishoudelijke hulp	5.0	2.8	2.2	1.8	1.6
7. Meubelen, huishoudelijke apparaten en dagelijks onderhoud	5.3	2.2	1.2	1.4	1.9
8. Aankoop van voertuigen	7.6	3.9	1.3	1.8	1.8
9. Uitgaven i.v.m. het gebruik van voertuigen, waarvan	8.0	-3.5	2.5	5.0	1.8
a. Benzine	7.8	-2.1	2.1	3.6	2.0
b. Diesel	11.1	-2.7	1.4	7.0	1.2
10. Vervoersdiensten	4.8	1.6	2.1	0.8	3.0
a. Reizigersverv. per trein, tram en metro	2.8	0.1	-1.1	2.4	3.9
b. Reizigersvervoer over de weg	7.2	2.9	4.9	-0.4	2.1
c. Overige vervoersdiensten	5.5	2.4	4.2	-1.9	0.5
11. Communicatie	5.4	1.2	2.5	-2.2	0.4
12. Genees-, heelk. en aanverwante zorgen	9.5	1.2	6.1	2.0	2.4
13. Ontspanning en ontwikkeling	5.8	3.2	2.1	0.6	1.9
14. Overige goederen en diensten	5.4	2.3	2.3	2.9	1.7
15. Bestedingen van de gezinnen in het buitenland	6.4	3.9	2.0	2.9	1.9
Totaal	6.4	2.0	2.0	2.0	1.8

Tabel 54 ENERGIEBALANS, ALLE PRODUCTEN*(in miljoen ton olie-equivalent)*

	85//80	90//85	98//90	04//98	10//04
Primaire productie en recuperatie	10.8	-1.6	0.3	1.3	0.5
Import	-5.1	5.2	2.4	0.3	1.3
Totale export	-5.4	7.0	1.1	2.0	1.5
Bunkers	-0.6	12.2	3.5	4.9	3.0
Bruto binnenlandse consumptie	-1.1	1.9	2.1	-0.1	0.8
Transformatie input	-5.1	4.4	2.2	1.0	1.1
Thermische elektriciteitscentrales	-11.8	5.1	2.3	-0.4	0.2
Kerncentrales	22.8	4.2	0.8	1.1	0.0
Cokesovens	-0.6	-1.6	-7.0	-2.9	-5.7
Hoogovens	-4.1	0.2	-2.3	-1.6	-4.5
Raffinaderijen	-9.3	5.9	3.9	1.6	2.0
Transformatie output	-6.7	4.3	2.5	1.2	1.5
Thermische elektriciteitscentrales	-11.8	4.4	3.5	1.5	1.8
Centrales op basis van kernenergie	22.5	4.3	1.0	0.4	0.0
Cokesovens	-0.0	-2.5	-6.2	-2.3	-5.4
Hoogovens	-1.2	-1.4	-5.8	-1.8	-5.3
Raffinaderijen	-9.3	5.9	3.9	1.6	2.0
Uitwisselingen en transfers	-.	-.	-.	22.2	0.0
Consumptie van de energiesector	-5.9	0.9	0.9	0.6	0.8
Verlies door distributie	2.1	2.9	2.4	0.4	2.1
Beschikbaar voor eindverbruik	-1.6	1.2	2.8	0.9	1.1
Niet-energie-eindverbruik	1.0	1.6	5.0	3.2	3.2
Energie-eindverbruik	-1.8	1.2	2.4	0.5	0.8
Industrie	-3.7	1.5	1.3	1.4	-0.0
Transport	0.9	4.9	2.8	0.8	1.5
Gezinnen	-0.9	-1.8	2.9	-0.4	0.9
Handel, diensten en landbouw	-2.5	-0.2	3.8	-1.0	1.3
<i>(//) Gemiddelde groeivoeten</i>					